

AVALIK-ÕIGUSLIKU TELEVISIOONI ALGUS: 1991–1994

1992

Riikoja, Mart. *Kui televisioon kuulub rahvale, siis kellele ta kuulub?* Intervjuu H. Šeiniga. Eesti Aeg, 11.03.

Šein, Hagi. *Rahvusteleviseiooni hiilgus ja viletsus.* Sirp, 2. ja 9.10.

Siilats, Viktor. *Mida teha riigiradio ja TV-ga?* Päevaleht, 17.11.

1993

Raidla, Peeter. *ETV peadirektor Hagi Šein: edasine saatemahu langus tähendab rahvusteleviseiooni kadumist.* Intervjuu. Hommikuleht, 26.01.

Šein, Hagi. *ETV uuenduskava.* Ettekanne. 01.02.

Teras, Allan. *Praeguse kriisi põhjusi tuleb otsida minevikust.* Intervjuu H. Šeiniga. Öhtuleht, 26.02.

Milline võiks olla tulevik? EVTV pressiteade 10.12. 1993. Teeveleht, 20.12.–26.12.

1994

Šein, Hagi. *Meediapinge lahendaks uue teleorganisatsiooni loomine Eestis.* Hommikuleht, 12.04.

Šein, Hagi. *Hea meediaseaduse võimalikkusest väikeses riigis. Kes ja kuidas võiks maksta televisiooni eest?* Postimees, 14. ja 15.04.

Soiver, Sven. *Kes ütles, et peab olema kerge.* Hommikuleht, 22.07.

Lang, Rein. *Ringhäälinguseadus on konfliktide allikas.* Hommikuleht, 19.08.

Šein, Hagi. *ETV reformiprogrammi jätkamine ja edasiarendamine. Programm kandideerimiseks ETV peadirektori ametikohale.* 15.09.

Mart Riikoja intervjuu. Eesti Aeg, 11. märts 1992

KUI TELEVISIOON KUULUB RAHVALE, SIIS KELLELE TA KUULUB?

Intervjuu ETV peadirektori asetäitja Hagi Šeiniga

Kas täna võib öelda, et Eesti Televisioon kuulub tõepoolest eesti rahvale?

Loomulikult peaks televisioon kuuluma rahvale. Kas või juba seetõttu, et seda tehakse rahva rahadega. Ka peaks televisioon lähtuma rahva erinevate gruppide erinevatest huvidest ja vajadustest — nii suurte gruppide kui ka minoriteetide vajadustest. Neile põhimõtetele on rajatud **avalik-õiguslik televisioon** demokraatlikes riikides. Televisioon on mõeldud oma riigi rahvale, ta on kõigile võrdselt kättesaadav. Selline televisioon peab edastama väga mitmekülgset programmi: uudiseid, haridus-, kultuuri-, meelelahutus-, spordi- ja muid saateid.

Esialgu erineb Eesti Televisioon siiski veel Euroopa arenenud riikide televisioonidest. Euroopas on vaatajad otseselt rahalistes suhetes oma televisiooniga. Loomulikult maksab ka Eesti Televisiooni kinni rahvas, ent see toimub kaudselt. Enamikus Euroopa riikidest on aga tegemist otsese televisiooni- (ja radio-) maksuga. See lubab tarbijal käsitleda televisiooni kui üht teenust, mida riik rahvale võimaldab. Kuna inimesed maksavad, siis on neil õigus nõuda oma raha eest ka vastavat kaupa.

Et tegemist on avaliku kultuurinähtusega, siis seatakse televisioonile ka ranged reeglid. Ennekõike sisaldavad need demokraatliku ajakirjanduse põhimõtteid — tasakaalu, erapooletust, mitmekesisust jne.

Avalik televisioon kuulub rahvale niivõrd, kuivõrd seda rahva jaoks tehakse ja kuivõrd rahva erinevate gruppide vajadusi silmas peetakse. Ideaalis peaks see olema seadusele allutatud süsteem, kus ükski poliitiline jõud ei omaks ülekaalu ega ülemvõimu, kus oleksid esindatud kõik eriarvamused, kus televisioon kui teabelevisüsteemi osa aitaks kaasa ühiskonna demokraatlikule arengule.

Kes otsustab, mis on progressiivne, mis mitte?

Ega paremat kaitset pole kusagil välja mõeldud kui demokraatlik mehhanism mitmesuguste sotsiaalsete institutsioonide juhtimisel. Enamasti (vähemalt Euroopa riikides) tugineb see mehhanism niisugusele haldussüsteemile, kus nii riiklik televisioon kui ringhääling on aruandekohustuslikud, peavad oma strateegilisi suundumusi kaitsma teatud institutsiooni ees. See institutsioon moodustatakse enamikus riikides parlamentaarsel alusel. Mõnes riigis määravad oma

esindajad neisse institutsioonidesse erakonnad, mõnel pool peavad olema esindatud ka olulisemad organisatsioonid, nagu näiteks kirik, naisliikumine jne. Igal juhul püütakse luua omamoodi demokraatlikke tökeid, kuna mõistetakse, mida tähendaks, kui sedavõrd võimas jõud — massikommunikatsioon — kuuluks mõnele kindlale poliitilisele jõule.

Teine tõke, mis ei luba demokraatlikelt positsioonidelt kõrvale kalduda, on seadustik. Ma ei kuulu nende hulka, kes pooldavad väga ranget reglementi, ajakirjandusseadust. Küll aga tunnistan, et eksisteerib teatud vaba ajakirjanduse põhimõttestik. Sellised põhimõttestikud, manifestid, hartad jm. on paljudes riikides vastu võetud ja ma arvan, et meilgi oleks midagi sarnast tarvis. See peaks kajastama ajakirjanduseetika, inimese teabeõiguse, erapooletuse ja tasakaalu ning muid põhitõdesid.

Et Eestis ajakirjandust puudutava seadusandlusega parasjagu ei tegelda, on Eesti Televisioon hakanud endale ise reeglilikku koostama. Meil on üsna korralikud reklaamireeglid, sponseerimisreeglid ja varsti peaks ülemnõukogule arutamiseks antama ETV programmi tasakaalustamise ning erapooletuse reeglilik. Need juhendid refereerivad parimat, mis on kirjas Euroopa seadustes. Sellest hoolimata ei saa öelda, et Eesti Televisioon on juba praegu tasakaalustatud ja erapooletu ning vastab viimase punktini neile reeglitele. Anname endale aru, et oleme alles pika tee alguses ja teeme iga päev vigu. Kuid püüame selle poole, et need reeglid ja põhimõtted meie endi töös tõepoolest toimima hakkaksid.

Minu arust on just niisuguste põhimõtete vastuvõtmine see kõige olulisem tõke, mis peab tagama, et televisioon kui süsteem oleks allutatud rahva huvidele, kaitseks progressi, ausust, õigust, inimkesksust, on hoob, mis annab inimesele õiguse saada informatsiooni ning samas ka kaitseb teda.

On ka kolmas tõke — andekad ja arukad ajakirjanikud.

Niisiis — esiteks riikliku ja parlamentliku halduse tasand, teiseks seaduste ja reeglite tasand ning kolmandaks looja, ajakirjaniku tasand. Kõik need on olulised, kui soovime rääkida, et televisioon kuulub rahvale.

Selle nädala telelehes on kirjas möödunud aastalõpu populaarseimad saated. Kõige vaadatavama saate autor ei ole hoopiski kutseline telemees ...

Eesti on ju mitmes mõttes üsna unikaalne riik. On vähe nii väikseid riike, kellel oleks sellises mahus oma rahvuslik televisioon ja ringhääling. ETV on nn. täisprogrammi stuudio, kus on esindatud kõik programmi liigid: info-, laste-, spordi-, publitsistlikud, kunstilised jm. saated. Niivõrd väikesele riigile kui Eesti käib selline asi siiski üle jõu. Seepärast ei saa meie nagu kolleegid teistes rahvustelevisioonides, seada endale eesmärgiks teha ära kogu töö vaid televisiooni palgal olevate inimestega. Kogu mailmas töötatakse nii, et televisiooni koosseisus on mingi hulk inimesi, kes tegelevad teenindavate süsteemidega,

loovisiksused aga teevad kaastööd lepingute alusel. Meiegi püüame sama teed minna ja seepärast ei pea ma mingiks häbiasjaks, et populaarseima saate autor on raadiomees Ivar Vigla. Usun, et tulevikus ei tööta Eesti Televisioonis üldse mitte nii palju inimesi kui praegu. Küll aga töötab Eesti Televisiooni heaks siis hoopiski rohkem inimesi.

Ühest küljest lõhuks avatus meie praeguse nn. ühe kanali monopoli. Lähaks ju meeletult kulukaks avada pisikeses riigis teab kui palju telekanaleid. Kuigi üsna tõenäoliselt teine telekanal meil siiski tekib. Kõiki meie loovaid jõude tuleks inspireerida ka televisiooni heaks töötama.

Eestis on viimastel aastatel tekkinud terve hulk iseseisvaid videofirmasid. Kui nende aastase toodangu maht kokku liita, siis kataks sellega ära vast ETV paari päeva saatemahu. Ometi oleme nende tegemistest vägagi huvitatud ja tulevikus peaksime ehk osa oma vahenditest andma nende käsutusse. On ju video tootmine ääretult kallis.

Võib siis öelda, et Eesti Televisiooniski on üleminekuperiood?

Kindlasti võib. Paljud meie tippautorid on läinud poliitikutööle, osa leidnud rakendust muudes ettevõtetes, mitmed loomungulised töötajad kuuluvad nüüd ETV juhtkonda. Loomulikult on ETV kogu aeg võtnud tööle ka uusi noori autoreid. Neid pole kunagi korraga liiga palju olnud, täna aga vajaksime värsket kaadrit ehk enam kui varemalt.

Kuivõrd suur roll on televisiooni tulevikus rahal?

Raha — see on sõna, mille ümber keerlab meie elu aina rohkem. Ma ei tahaks raha osatähtsust kuidagi viisi rõhutada ja üle tähtsustada, ent ilma rahata ei saa meie töös kuidagi hakkama. Televisioonis mängib raha mõistetavalt suuremat rolli kui mõnes teises eluvaldkonnas.

Seni on meid finantseeritud riigieelarvest. Kuid kardan väga, et lähiaastatel ei pea meie riigi eelarve sellele koormusele enam vastu. Seepärast peaks lähitulevikus meilgi rakendatama televisiooni loamaks. Eestis on praegu üle poole miljoni nn. televisioonikodu. Kui neilt kõigilt maksu võtta, siis peaks kokku saama kaunis soliidse rahasumma. Ja eks ole ju ka päris kummaline, et teleteenust on meil tänaseni olnud võimalus sisuliselt tasuta saada. Liiasi saab konkreetse summa maksnud inimene oma raha eest ka konkreetselt midagi nõuda.

Ega see teenus praegugi ilma maksumaksjate rahata koju kätte tule ...

Muidugi, kaudse maksuna tuleb ta meie kõigi taskust. Ent parem oleks siiski, kui need summad laekusid otse. Muidugi, ainuüksi loamaksust televisioon ikkagi ära ei elaks. Ikka peame ise ja peab ka riik otsima lisavahendeid.

Esimene ja kõige kättesaadavam lisavahend on reklaam. Erinevates riikides lubatakse eetriaega reklaamile kulutada väga erinevalt. Tegemist on väga

täpselt fikseeritud ja kaitstud valdkonnaga. Protsendid, kui palju ja millal võib reklaami eetrisse anda, otsustab enamasti parlament. Televisioonirahval endal pole selles küsimuses tavaliselt sõnaõigust. Kuid kõigele vaatamata reklaami tehakse ja sellelt tegevuselt raha laekub. See on osa majanduse arengust. Vaid BBC Inglismaal on kiivalt rekaamist hoidunud. Rootslastel õnnestus see kuni viimase ajani, taanlased hakkasid telereklaami eetrisse lubama mõned aastad tagasi. Mõõdukal määral on reklaam teleprogrammis siiski talutav.

Raha puudumise taga aga seisab kõige olulisem — me ei saa oma rahvuslikku teleprogrammi kokku panna nii, nagu me sooviksime.

Programm peaks laias laastus koosnema kahest osast. Sellest, mida stuudio ise toodab ja mis jõuab eetrisse kas esilinastustena või kordussaadetena, ning hankeprogrammist. See vahekord peaks olema umbes pooleks, omaprogrammi maht võiks olla ehk pisut suurem kui hankeprogrammi maht. See aga tähendab, et meil oleks hankeprogramme tarvis poolteist tuhat tundi aastas. Seni oli meil võimalik muretseda filme ja muid programme valdavalt ainult Venemaalt. Nüüd ei jõuaks me sellise ühekülgse struktuuriga enam kuhugi. Lääne hankeprogrammi minut maksab umbes seitse dollarit. Kokku nõuaks see üsna kapitaalset summa.

Olemegi vist jõudnud põhjuseni, miks möödunud nädalal kirjutati alla aktsiaseltsi Reklaamiteleviseioon asutamispaberitele?

Eesti Televisiooni programmis on juba mõnda aega olnud sisse ostetud programme — teleseriaal “Monopol”, jõuluõhtu ülekanne Petlemmast, uusaastakontsert Viinist jm. Kui kõik hästi läheb, kanname 9. mail üle Eurovisiooni lauluvõistluse.

Kuidas olete nende tarvis raha teeninud?

Oleme müünud oma programme, osutanud teenuseid välismaa ajakirjanikele, uurinud tehnikat. Midagi toob sisse ka senine RTV. Kuid ega kogu teenitud raha üksnes programmide hankimiseks kulutada saa. Juba ammu peame endale uut tehnikat ise hankima. Lisaks ka vajalikke varuosi. Kõik see on aga väga kallis. Üks professionaalne videokaamera maksab tublisti üle saja tuhande dollari. Vastloodud Reklaamiteleviseioonist loodame meie mõistagi palju.

Eesti Televisiooni arhiivis on peidus tõelisi väärtusi ...

Muidugi. Võiksime oma telavastusi kopeerida videokassettidele ja müüa. Kuid ka see nõuab tehnikat, millist meil veel pole. Mujal maailmas kasutavad teleorganisatsioonid väga mitmesuguseid võimalusi täiendava raha teenimiseks. Küllap jõuame meie ka kunagi nii kaugele.

Eks ole meiegi möödunud aastate jooksul sotsialismile kohaselt õppinud raha raiskama. Nüüd aga peame ümber õppima — raha lugema ja kokku hoidma.

Kui poest pole saada piisavalt valget saia, siis kannatame selle kuidagi ära. Mõnd teist kriisiilmingut teinekord ei märkagi. Ent televisiooni hädad paistavad sadadele tuhandetele vaatajatele igal õhtul. Neid panakse tähele küll.

Tulevast hooajast plaanime Eesti Televisiooni struktuurset reformi. Selleks loodamegi vahendeid teenida koos Reklaamiteleviseiooniga, kuid usutavasti suudetakse osa vajalikku lisaraha ka riigieelarvest leida. Kui neid summasid aga ei tule, siis pole loota ka mingit märgatavat muutust ETV programmis. See tähendab, et me ei pea konkurentsivõitluses kauem vastu. Kolm teleprogrammi Venemaalt, mis Eestisse jõuavad, on väga huvitavaks ja sisukaks muutunud. Soome televisiooni tase on ammu teada. Ja ka satelliitprogrammid jõuavad aina suurema vaatajaskonnani. Õnneks on ETV seni ainus eestikeelne telekanal.

Tasapisi hakkab meil tiibu sirutama ka era-televiseioon ...

Arvan, et see on igati kena. Esialgu kasutab eetrit Eesti Kristlik TV. Praegu on põhiküsimus taas meie takerdunud seadusloomes. Televisiooni- ja raadiosaadete litsentseerimise kord on ju alles välja töötamata. Sellega kipume juba ka elule jalgu jääma. Oma rahvusliku ja regionaalse eetri jaotamisse suhtutakse mujal mailmas väga tõsiselt. Tänu viimase aja muudatustele — nt Raadio Kuku tekkimisele — on ka meil nendele küsimustele hakatud mõtlema. Kuid see on suur töö. Juba sel nädalal hakkavad ilmselt lahenema esimesed probleemid, mis puudutavad litsenseerimise korda.

Minul on igatahes väga hea meel, kui meie eetris hakkab kostma mõni uus kutsung. Küllap kuulaja-vaataja ise otsustab, on selle kutsungi taga teda huvitav jaam või mitte — raadio- või televiisorilüliti on ju lõppude lõpuks tema peos.

Sirp, 2. ja 9. oktoober 1992

RAHVUSTELEVISIOONI HIILGUS JA VILETSUS

Hagi Šein

I

Televisioon on mõeldud liiga paljudele ja see on tema sünnipärane nõrkus.

ETV-l on olnud paremaid päevi. Üksmeelselt on viimaseks tõusujaks peetud 1988. aastat, mil ETV oli oluline jõud, kes viis laulva revolutsiooni oma unustamatu laineharjani. Ometi, nagu igas revolutsioonis, sünnivad tulevikuraskused samal ajal hiilgehetkedega. 37 aastat päevast päeva avalikku tööd teinud Eesti Televisioon seisab nüüdseks oma seni tõsisema valiku ees. Pole muud teed, kui ehitada tulevik kogutud oskustele, üsna unikaalsele tehnilisele, professionaalsele ja organisatsioonilisele kogemusele, panna alus uuele loovusvõimele teadmises, et oleme **rahvustelevisiooni kvalitatiivsel murdejoonel. Kui vaid publik jaksaks kannatlik olla**, sest nagu kiirabi või leivatehas ei saa ka ETV parema ootusel pausi pidada, igal õhtul tõuseb eesriie jälle. Süvenegem siis neisse valikuvõimalustesse, mida ennekoike mõjutab

muutuv tegevuskeskkond.

Hulk küsimusi tuleneb ETV tegevuse väliste tingimuste olulisest ja väga kiirest muutumisest. Asi ei ole mitte ainult selles, et Eesti on juba mõnda aega iseseisev riik ja ETV selle riigi monopolne riiklik telekanal. Ennekoike on mitmekesisestunud ETV spetsiifiline kommunikatiivne ümbruskond. Eestikeelse massiteabelevi maastik on majanduslikust surutisest hoolimata erakapitali, reklaami ja konkurentsi toel juba kujunenud diferentseeritud pressi- ja raadiomosaigiks, kus lugejal-kuulajal pole kuigi raske teha oma huvidele ja võimalustele vastavat valikut. Lehtede ja raadio paindlikkus ja odavus TV-ga võrreldes, hetkel aga ka otsivam vaim on muutnud ja rikastanud meie teabelevi traditsioonilist vahekorda tegelikkuse ja auditooriumiga. Press ja ringhääling on tarbija järgi kiiremini ümber orienteerunud kui ETV. **Televisioon on mõeldud liiga paljudele korruga ja see on tema sünnipärane nõrkus.** Praegu, kui igasugune nähtav võit TV kvaliteedis peab olema tagatud rikkaliku ande, raha, tehnika ja motiveeritud kaadriga, on ETV-l oht jalgu jääda. **Siin valikut polegi: rahvustelevisiooni areng ja ETV koht eestikeelses massiteabes tuleb uuel viisil mõtestada.**

Teiseks, viimase kahe-kolme aastaga on kasvanud Eestis nähtavate ja edastatavate teleprogrammide arv, tõusnud on nende tase. Kiire arengu on läbi teinud Soome TV kolmas programm (MTV), põhimõtteliselt on muutunud endise Kesktelevisiooni kaks program-

mi, millest esimene on nüüdseks rahvusvaheline aktsiaselts, teine Venemaa rahvustelevisioon. Oluliselt on uuenenud Sankt-Peterburgi TV. Eestis on ülikiiiresti ehitatud kaabeltelevisiooni võrk, täna võib sealt juba ligi 40% vaatajaid valida meelepärast saadet. Niisiis, laias TV mänguruumis on ETV ümbritsetud naabritega, kellele paljudes asjades tuleb paratamatult alla jääda.

Üsna kindlasti mitmekesisestub Eesti tele-eeter lähiaastatel veelgi. Otsustavaks kujunevad ressursside leidmise võimalused, televisioonilase seadustiku põhimõtted ja tegevuslitsentside andmise nõuded, usutavasti jätkub ettevõtlikkust uute kohalike, regionaalsete, võimalik ka üleriiklike avalik-õiguslike, era- ja kommertskanalite loomiseks. Seega peab riigi- (pro rahvus-) televisioon, mille edasikestmist me veendunult eeldame, arvestama kõva konkurentsi auditooriumi ning maksumaksjate ja reklaamandjate rahade pärast, nägema oma tulevast kohta telekanalite süsteemis ja eri vaatajagruppide huvispektris.

Teisenev sotsiaalne ja kultuurikeskkond, valikuvõimaluste oluline kasv suurendavad Eesti teleauditooriumi **nõudlikkust ETV saadete kvaliteedi suhtes**. Eesti kultuuri arengu raskused ja süvenev varaline diferentseerumine panevad TV-le lisakoormuse: ta jääb paratamatult mõneks ajaks peamiseks vaba aja sisustamise võimaluseks, muud ei suuda paljud kõrge hinna tõttu osta.

Eestis nähtavaid telekanaleid kasutatakse erakordselt intensiivselt. Keskmine vaatamisaeg (ligi kolm tundi päevas), viib Eesti Euroopa riikide pingerea tippu. Suur osa meie peredest paneb õhtuti oma telekava kokku juba 6–12 programmist mitme teleri abil. Auditooriumi on ka kõige nõudlikumate (kommerts)-konkurentsi kriteeriumide järgi piisavalt igal kanalil. Enamiku TV-programmide regulaarsete vaatajate suur hulk üllatab vist paljusid, eriti venekeelsete kanalite aktiivne tarbimine eestlaste seas.

Regulaarseid vaatajaid (10–70-aastased eestlased)

Eesti TV	99,4%
Ostankino	70,5%
Soome TV (1,2,3)	44,7%
Venemaa TV	41,2%
Sat-TV	39,7%
Sankt-Peterburgi TV	25,7%
Rootsi TV	11,4%
(Allikas: Telirad, 1992)	

Ent küsimus on muus. ETV kulud kaetakse 83,2% ulatuses riigieelarvest. Paraku ei näi riigil ei täna ega ka lähitulevikus enam jätkuvat raha ETV vajaduste

katteks. **Ka keskpärane televisioon maksab palju, hea maksab väga palju.** Taseme mõningase langusega võib vaataja kehval ajal ju leppida, **kiratsev ETV on aga hiilgavate naabrite kõrval liig mis liig.** Enamikus Euroopa riikides põhineb rahvuslike **telekanalite eelarve** kahel sissetulekuallikal — teleriomanike loomak-sul (litsentsimaks) ja reklaamiaja müügist saadud tulul. Lisanduvad sissetulekud sponsorigest ja majandustegevusest (tehnilised teenused, kirjastamine, programmide müük). Riiklikud subsidiumid on tavaliselt üsna piiratud ja suunatud enamasti haridusprogrammidele. Mõnede Euroopa riikide rahvuslike TV-organisatsioonide eelarveallikad on näha alljärgnevast tabelist:

		Loamaks	Reklaam	Riik muud allikad
RTVE	(Hispaania)	—	100%	—
RTP	(Portugal)	—	100%	—
A2	(Prantsusmaa)	51%	42%	7%
NOS	(Holland)	64%	36%	—
RAI	(Itaalia)	56%	34%	10%
YLE	(Soome)	75%	23%	2%
SRG	(Šveits)	71%	20%	9%
ARD	(Saksamaa)	85%	15%	—
BBC	(Inglismaa)	92%	—	8%
DR	(Taani)	95%	—	5%
NRK	(Norra)	84%	—	16%
STV	(Rootsi)	86%	—	14%
BRTN	(Belgia)	—	—	100%

(Allikas: EBU statistiline aastaaruanne 1992)

Ainult ühe finantsallikaga tulevad Euroopas toime vähesed riigid, loomaksuta ei saa hakkama peaaegu mitte keegi. Ei saa tulevikus tõenäoliselt meiegi ja mida varem see tulevik saabub, seda parem. **Tasuta televisioon on müüt, riigieelarve kaudu raha jagamine sõltub alati kellegi suvast.** Televisioonil, mida rahvas otsese maksuga ülal peab, tuleb ka rahvast aus ja usutreenida. Sellest algavad kohustus, vabadus ja areng.

Kõige komplitseeritum on reklaamiraha probleem. Mitmes Euroopa riigis (lähim näide Soome) on telereklaam monopoliselt seotud rahvustelevisiooniga. Toimides justkui vaba konkurentsi põhimõtete vastu, reklaamitulu eri kanalite vahel ei hajutata, säilitades sel viisil ka rikastele riikidele piisavalt kuluka, ent ometi olulise rahvustelevisiooni, võime vastu pidada võitluses kommerts kanalitega. Eestis tuleb kujundada meie oludele vastav kombineeritud finantseerimise viis. Loomulikult saab ETV ka ise oma finantsmajandustegevust efektiivsemaks muuta. Ent ETV eelarveallikate põhimõtteline muutmine ja kaasajastamine sõltub seadusandja ja valitsuse otsustest.

Omaette probleemiks on **Ostankino, Venemaa ja Sankt-Peterburgi teleprogrammide transleerimine.** Eestis on praegu maapealseid levivahendeid nelja telekanali tarvis. Nende leviulatus (% elanikkonnast) on järgmine:

ETV kanali saatjad	99%
Ostankino kanali saatjad	92,7%
Venemaa TV kanali saatjad	61,3%
Sankt-Peterburgi kanali saatjad	51,1%

(Allikas: ERSK, 1992)

Olukord on unikaalne: **Eestis edastatakse kolme naaberriigi teleprogrammi, milleks kulutatakse ligi neljandik ETV eelarvest.** Mõistagi ei saa see enam kaua kesta. Venekeelne minoriteet Eestis on küllalt arvukas, et probleemi tõsiselt võtta. ETV oma venekeelse programmi suurendamine on keerukas. Teavet Venemaalt on siinsel venekeelsel elanikkonnal üha raskem hankida, ajakirjanduse tellimine on kallis. Võib vaid kujutleda selle grupi psüühilist seisundit ilma talle nii oluliste identiteedikandjateta, infoisolatsioonis. Eestlaste huvist vene saadete vastu oli eespool juba juttu. Lõpuks, normaalses olukorras on telekanalite arvu alati mõistlikum suurendada kui vähendada: mida rikkamad on valikuvõimalused, seda rohkem on rahul vaatajad.

Probleemi lahendus sõltub poliitilistest otsustest ning need tuleb teha valitsusel või Riigikogul. Kindlasti on mõistlik läbi rääkida Venemaaga. Lahendust võiksid pakkuda ka omavalitsuste eelarvel töötavad telekanalid, mis võiksid vene programme regionaalselt edastada. Narva TV ongi juba sündinud.

TV kanalite süsteemi aktiivne kujunemisejäre, täpsemalt ümberkujunemine, on meil seega alles algamas. Eelistatud peaksid olema kodumaised ettevõtjad, päris kindlasti jätkub kanalite ümberjaotamise juurde ka välismaiseid huvilisi. Euroopa soosib info- ja kultuurilevikut, avatud piire ja barjäärideta televisiooni, aga samuti rangeid reegleid rahvusliku teletetri jaotamisel. Meie seadusandjatel seisab nende kehtestamine veel ees. Praegu on raske öelda, milline tuleb eesti- ja võõrkeelsete, ida või lääne päritoluga, avalik-õiguslike ja kommertsjaamade, eetri-, kaabel- ja satelliit-TV kanalite kogum lähiaastatel Eestis. ETV valikuks peaks aga olema järjekindel avalik-õigusliku rahvustelevisiooni funktsioonide täitmine.

Jätame siinkohal süvenemata mujal eriti kiiresti arenevasse valdkonda — ETV-le elulistesse tehnilistesse probleemidesse. Euroopas käib telejaamade infolevi juba ammu satelliitkanalite kaudu ja arvutisüsteemide abil, stuudioses tehakse tööd juba ülejäämise põlvkonna videoseadmetega. **ETV tehniline rekonstrueerimine peaks algama võimalikult pea ja teoks saama veel sel sajandil.** Loodetavasti leiab Eesti riik vajalikke vahendeid.

Lõpuks veel üks tähtis, kui mitte muutuva kesk-konna teguritest määravaim — **Eesti uus poliitiline korraldus**, mitmeparteisüsteemile ehitatud riigi- ja täitevvoim, demokratiseeruv ühiskond, mis sunnib varem või hiljem tegelema televisioonialaste seadus-aktidega, kehtestama uued suhted ETV, seadus- ja valitsemisorganite ning rahva, vaatajakonna vahel.

Uus põhiseadus ei reguleeri ringhäälingu, raadio ega TV staatust. Nüüd on vaja see spetsiaalses **seaduses** fikseerida. On oluline, mida TV valdkonnas üldse peaks reguleerima, missuguste institutsioonide kaudu osalevad võimu-, valitsemis-, poliitilised ja ühiskondlikud struktuurid. Tähtsusetu pole seegi, kuidas tagatakse **televisiooni sõltumatus**.

Euroopas kasutatakse rahvustelevisioonides regulatiivse subjektina **haldusnõukogu**, mille moodustamisel peetakse silmas olulisemate avaliku elu ja poliitiliste jõudude esindatust. Et Eestis ei vaja reguleerimist mitte ainult ETV-ga seotud probleemid, siis tööst haldusnõukogul puudust ei tule. Lahendamist vajavale on juba viidatud: **TV arengukontseptsioon Eestis, telekanalite süsteemi kujundamine, eriti komplitseeritud era- ja kommertskanalite asutamise probleemid, telesaadete edastamislitsentside andmine, rahvustelevisiooni finantseerimine ja seadusandlus**.

Paljudes riikides on TV tegevust reglementeeriv põhjalik seadustik ja normistik, palju olulisi dokumente pärineb Euroopa Nõukogult. Neile eeskujudele toetudes on ETV-s juba rakendatud reklaami, sponsorlust ning programmi erapooletust ja tasakaalu reguleerivad aktid, loodud reeglid valimiste perioodiks. Nüüd tuleb tegelda autorikaitsega. ETV on liitumas Euroopa riikide teleühendusega (EBU), seega on meie loomulik valik Eurovisiooni riikides kehtivad demokraatlikud põhimõtted.

Niisiis, muutuv keskkond on esitanud televisioonile väljakutse. Arengualternatiivide hulk on suur. **TV on ühteaegu väga mõjukas kui ka väga mõjustatav**. Propagandavahendina on ta suur kiusatus poliitikutele. Objektiivse teabekanalina on tema võimalused erakordsed. Kultuuri levitaja ja väärtustajana on ta tõenäoliselt asendamatu. Meelelahutajana on ta kättesaadavaim. Raha teenimiseks sobib ta kehvasti, selle tulemuslikuks kulutamiseks aga hiilgavalt. Nagu igal muul loomealal nii ei ole televisiooniski otsustav võim, raud ja raha. Kui ei piisa andekaid loojaid, pole ka programm suurem asi. Televisiooni peab tegema hasardiga, siis võib vahel sündida midagi vaatamisväärset. Dekreediga taevast ja põrgut ei loo, aga televisioon on kõik see korraga. TV ei tohi alluda vähestele ega teenida vähesteid. Seepärast peaksid **kõik tulevikuotsustused televisiooni asjus olema võimalikult arukad, toetuma põhjalikule arutelule ja konsensusele**.

II

Väikerahvale on tema televisioon nii oluline küll, et seda tõsiselt võtta.

Et jätkata ETV arengu vaatlust, peaksime selgitama kas terminid

“rahvustelevisioon” ja “riigitelevisioon”

mida eespool sünonüümidenä kasutasime, mõisteliselt kattuvad. Kui rahvustelevisioon on ennekõike sotsiaalkultuuriline, siis riigitelevisioon on sotsiaalpoliitiline mõiste. Nii- või teistsugusel viisil toimub riiklik regulatsioon ikka: riigigorganid annavad tegevuslitsentse, valitsused kehtestavad maksu (määratledes sel viisil TV majandusliku olukorra), parlamendid arutavad ja hääletavad massiteabe- ja TV-alaseid seadusakte. TV haldusorganid, kes nimetavad TV juhte, jälgivad programmipoliitikat, reglementeerivad reklaami ulatust või kohaliku toodangu osa kanali programmis jms., on representatiivselt seotud võimu ja valitsemisstruktuuridega.

Ent see ei ole meile tuttav totalitaarne ideoloogiline mall allumisest ühele väele ja võimule. Kummaline, ent kapitalistlikus Euroopas on just TV see valdkond, kus turumajanduslikule konkurentsile eelistatakse riiklikult demokraatlikku regulatsiooni. Liiga võimas on see meedium, ka Öhtumaa püüab templid puhtad hoida. **Riigi võim televisiooni üle on ennekõike riigi kohustus garanteerida TV vabadus ja sõltumatus, erapooletus ja tasakaal**.

See meile esialgu harjumatu suhe on Euroopas valdav ja ajaproovi läbi teinud massiteabelevi mudel, mis praktikas esineb kui

avalik-õiguslik televisioon

N. Liidus oli TV ideoloogia-, agitatsiooni- ja propagandainstrument, sundvaliik, mis määras ka ETV tegevuse raamid. Nüüd oleme kahe vastandliku, ent ometi teineteist täiendava TV-võimaluse — avalik-õigusliku ja kommertstelevisiooni — mänguruumis.

Avalik-õiguslik televisioon on demokraatlikule regulatsioonile alluv kohustus teha riigi elanikkonnale kättesaadavat, kõigi vaatajagruppide (sh. vähemusrupid) huvidest lähtuvat televisiooniprogrammi. See on **avalikult osutatav teleteenus (public broadcasting service television)**, mis põhineb kohustusel inimesi televahenditega informeerida, harida ja nende meelt lahutada, kaitsta, toetada ja arendada kultuuri. Enamiku Euroopa riikide rahvuslikud teleprogrammid juhenduvad avalik-õigusliku TV põhimõtetest.

Kommertstelevisioon ei ole tavaliselt avalik-õigusliku regulatsiooniga seotud, kuigi võib sellest juhinduda. Avalik-õiguslik TV peab talle antud vahendeid (ennekõike maksumaksjate raha) tulemuslikult kasutama, kommertstelevisioon peab saadetega raha teenima, püüdma saavutada maksimaalset vaatajaskonda, et kindlustada end reklaamitellimustega. See viib väga spetsialiseeritud, enamasti meelelahutuslike TV-kanalite tekkimiseni (laste-, filmi-, spordi-, rockmuusika jm. kanalid), mille eesmärgid on kitsamad kui avalik-õiguslikel televisioonistuudiotel. Et viimaseid hoitakse elus enamasti loamaksuga, peab ka nende vaatajaskond olema suur, maks peab olema põhjendatud vaatajaid rahuldava programmiga.

Nõnda, oma eeliseid kasutades ja konkureerides, paraneb nii kommerts- kui ka avalik-õiguslike kanalite programmide kvaliteet.

On loomulik, et ETV-l kui rahvuslikul telejaamal tuleks juhinduda avalik-õigusliku TV põhimõtetest ning jätkata tegevust täisprogrammistudiona. See tähendaks tegevust kõigis teleprogrammi liikides ja funktsioonides, kusjuures tegevuse põhieesmärgid ja tingimused peaks sätestama seadusandja litsents.

Euroopa kogemus on näidanud, et ühe kanali monopol pidurdab arengut. Heitke pilk telekanalite jaotusele Põhjamaades ja te mõistate ka loogilist arengusuunda Eestis.

	Avalik- õiguslikke kanaleid	Kommerts- kanaleid	Satelliit- kanaleid kaabelvõrgus
Soome	2	1	15–20
Rootsi	2	3	15–20
Norra	1	1	10–20
Taani	2	–	25–30
Eesti	1	–	3–7

(Allikas: Euromedia Research Group, 1992)

Igal juhul on ETV huvitatud teise eestikeelse kanali tekkest. Meie majanduslikus seisus kaht eesti kanalit maksumaksjate rahaga ülal ei pea. Teise teleprogrammi loomine reklaamirahade toel on aga reaalne. **Parim, mida seejuures teha saaksime, oleks toetada avalik-õigusliku kanali eelarvet kommertskanalise teenitud rahaga. Tõenäoliselt oleks niisugune kahe eesti telekanali paarisrakend sobivaim lahendus meie väikeses riigis.** Nõnda talitanud *Yleisradio*’t seatakse eeskujuks kogu maailmas.

Juba tänaseks on tehtud suur osa tööst, et käivitada

Eesti Televisiooni programme reform.

Pika aja jooksul kujunenud keerukad süsteemid (ja ETV seda on) on piisavalt inertsed. Pealegi tuleb efekti saavutamiseks muuta paljusid elemente korraga, aga neile märksõnadele oleme juba viidanud — kaader, tehnika, raha ja reeglid. ETV ei ole saeveski,

saateid luuakse ja selleks on vaja palju andekaid inimesi. Eestis ei ole neid kusagil ülekülluses. Samuti pole parata, et **Eesti Televisioon kuulub täna Euroopa vaesemate telestuudiote hulka.**

Aga see kõik möödub.

Eesti teleauditoorium on seni olnud kannatlik tarbija: igal öhtul vaatab üht või enam ETV saadet ligi kolmveerand eestlastest, mis piisavalt suurt valikuvõimalust arvestades pole sugugi halb tulemus.

Paraku on saadete **ajakirjanduslik ja kunstiline tase** üha langenud. 1990. aastate alguseks oli **ETV programmi kogumaht paisutatud ülemäära suureks**. Inertsiga toiminud põhimõte “igal aastal rohkem kui mullu” viis käsumajanduslikku absurdi: ETV püüdis ühele kanalile suruda niisama palju saateaga (üle 4000 tunni aastas) kui näiteks *Yleisradio*’l oli kahel kanalil kokku. Pole vist mõtet lisada, et *Yle* ressursid ületavad ETV omi 50, kohati kuni 100 korda. Pealegi kõeti eetrit suuresti tühja: argihommikul ja pärastlõunal märkimisväärt vaatajaskonda polnud.

Kapitaalselt läks käest programmi struktuur. Omatoodangu maht oli kasvanud nii suureks (üle 1800 tunni aastas), et öhtutundidel järgnes üks ETV saade teisele (75–80% öhtusest mahust). Saated muutusid aga vormilt ja sisult üha vaesemaks, korralikuks tööks ei jätkunud ei raha, tehnikat ega aega. Probleeme tekkis nii publitsistliku kui ka meelelahutusliku programmi tootmisega. Hankeprogrammide (enamasti dokumentaal-, mängu- ja seeriafilmid ning meelelahutussaated) ostmiseks Lääne-Euroopast ja USA-st puudusid vahendid, sundvalik idast ärritas vaatajaid üha enam. Soov ja võimalused hankida tehnikat Venemaalt kuivasid kokku, professionaalset Lääne ja Jaapani videoaparatuuri võis imetleda vaid näitustel ja vaadata kataloogidest. Loovjõudu hakkas puudu jääma. Põlvkondade vahetumise aeg oli käes.

Olukorda dramatiseerimata oli juba 1990. aastal ETV 36. hooaega planeerides selge, et käes on **rahvustelevisiooni kriis**. Kaks aastat on kulunud ettevalmistuseks ja nüüd, ETV 38. hooaja käivitumisel, võime öelda: **ETV programme reformi esimene etapp on alanud.** Meie erilise heameel tuleneb sellest, et enamik vajalikest ressurssidest on leitud omal jõul kätt sügavalt riigi taskuse surumata.

	ETV vaatajaid päevas (%) kogu auditooriumist	Keskmine ETV vaatamise aeg päevas	ETV vaatajate keskmine ETV vaatamise aeg	Keskmine TV vaatamise aeg päevas	ETV vaatamise osakaal (%) TV vaatamisajast päevas
1987	80,1%	2.30	3.06	3.00	83,3%
1988	74,6%	2.12	2.54	2.54	75,8%
1989	76,1%	2.12	2.48	3.00	73,3%
1990	86,3%	2.42	3.12	3.06	87,0%
1991	81,7%	2.06	2.36	3.06	67,7%
1992	76,2%	1.42	2.12	2.36	65,3%

(Allikas: Telirad, andmed kõigi aastate I kvartali kohta)

Kõigepealt — ETV programmi **kogumaht väheneb ligi 20%, taandub jõukohastesse piiridesse**. ETV hakkab ise saateid tootma ligi 15% vähem, koos kordustega ei moodusta kohalik toodang kanali kogumahust üle 60%, mida praktiseerib enamik rahvusstuudioid Euroopas. **Kõige enam muutuvad hankeprogrammide maht ja struktuur**. Ostetud toodang mitmekordistub ja hõlmab kuni 40% ETV saatemahust. Selleks tuli leida palju lisavahendeid: korraliku mängufilmi või teleseriaali tund maksab ETV-le rahvusvahelisel filmiturul 300–600 USD, hea meelelahutus kuni 1000 USD. Programmireformi selle osa teeb ETV koos Reklaamitelevisiooniga, mille loomise peamiseks ajendiks oligi uute ressursside leidmine rahvustelevisioonile. On tõsiasi, et ETV-s toodetud saated peavad nüüd oma ekraanil konkureerima korraliku teletoodanguga Lääne- ja Kesk-Euroopast ning Põhjamaadest, vähemal määral USA-st. **Hangete pealesunnitud idaorientatsioon kaob**, edaspidi ostame sealt vaid häid asju. Loodame, et selleks hooajaks on valik ja ostud hästi tehtud ning meid ei süüdistata mõne aja möödudes ETV saatusliku sattumise pärast lääne massikultuuri mõju alla.

Programmireform peaks looma eeldused ETV ajakirjanduslikuks ja kunstiliseks kosumiseks. Üritame siduda uudistetoimetust kõigi olulisemate pildinfokanalitega Eestis, lähinaabermaades ja Euroopas. Püüame hoida spordisaadete rahvusvahelist haaret ja laiendada seda kultuurisaadetele. Tahame lastesaadetes hoolida nii elust kui muinasjutust. Otsime uut suhet elu ja ekraani vahel telepublitsistikas. Katsume ise teha ja hankida häid haridusprogramme, et vaatajatel ETV-st ka praktilist kasu oleks. Suurendame oluliselt ETV meelelahutussaadete mahtu, edasises jääb vaid tegijatele põialt hoida, et selles kõige raskemas valdkonnas mõni asi ka õnneks läheks. Loodame hommikutelevisiooni jätkuvalt kõitvusele. Me ei saa ega taha praegustest raskustest hoolimata loobuda ei Teleteatrist ega Telefilmist, patt oleks nende arengut peatada. Lõpuks, jätkame saateid rahvus-, ea- ja huvivähemustele.

Ent võimalusi on veel. **1. jaanuarist 1993 saab ETV Euroopa Teabeleviliidu (European Broadcasting Union) täisliikmeks**. ETV ühineb EBU infovahetussüsteemidega, hakkab osalema Eurovisiooni programmide vahetuses, EBU suurtes projektides (olümpiamängud, sport MM ja EM tasemel, Eurovisiooni lauluvõistlus, rahvusvahelised telekonkursid, festivalid, koolitusüritused jm.). Tihenevad kontaktid Kesk-Euroopa ja Põhjamaade teleorganisatsioonidega, kes on meid heatahtlikult juba abistanud.

Veel üks varu on ETV koostöös sõltumatute tegijate, praegu tegutsevate arvukate videofirmadega, tule-

vikus ka regionaalsete telestuudioteaga. Eestile peaks sobima niisugune säästliku konkurentsi variant — kohaliku teletoodangu koondamine rahvuslikule teleekraanile ühisproduksiooni, tellitud ja vahendustööde, ostude ja vastastikku kasulike hangete kaudu.

Üksikettevõtjad suudavad uusi telekanaleid küll luua, enamasti aga välismaa raha toel. Pealegi ei anta seda raha niisama, telemisjonärid risti ette ei löö. Eesti asi sellest ei kasva, hajutatult oleme kindlasti kehvemad kui koos. **Pigem paar tugevat kui hulk kesk-päraseid telekanaleid ja -programme**. Aga üks aeg näita.

Otsustavad siiski loomevõimelised inimesed. Veel mõnda aega tuleb ETV-l minna läbi **põlvkondade vahetuse** kohati dramaatilise värava. 1960. aastatel ETV loonud entusiastid olid enamikus iseõppijad, tänaseks on paljud neist manalas või pensionile jäänud. 1970-ndate keskpaiga ja 1980-ndate alguse tulijad on praeguseks küpsed tegijad, kuid tõenäoliselt oma parima loomeea juba ületanud. Ometi on need inimesed täna ETV suurim väärtus. Kolmas põlvkond on kahjuks jäänud väikeseks. Mehi ja naisi on läinud nii poliitikasse kui ka ärisse, korralikku koolitust pole kuskilt saada, riigitelevisioon ei püsi kuigi hästi palgakonkurentsis — ju ei kõida noori ka telemeediuni kunagine salapärase hiilgus. Võtmeküsimus on nüüd õppimisvõimalustes, arvukate teleprofessioonide omandamise kättesaadavuses, telehariduses ja -harituses.

Lõpuks väike arvutus. Kui jagada ETV-le riigieelarvest eraldatud raha saatepäevade ja perekondade arvuga, saame tulemuseks, et **iga Eesti kodu maksab ETV vaatamise eest 6 senti päevas**. Võrrelge seda kas või päevalehtede hinnaga ja nõustuge, et nii odavat teenust annab otsida. Väheses eest on aga rõõmu sageli päris palju. Mis parata, kui kvaliteet maksab! ETV-s plaanitakse nüüd ressursireformi, millele programmi edasine arendamine kindlamalt toetuda saaks.

* * *

Televisiooniprobleemidest üldse ja ETV probleemidest eriti pole meie ajakirjanduses üle paarikümne aasta põhjalikumalt räägitud. Seepärast antagu autorile andeks kohati liiga spetsiifiline ja pikaleveninud jutt. **Väikerahvale on tema televisioon nii oluline küll, et seda tõsiselt võtta**. Kriitiline pilk on loomulik, mõistev aga veelgi parem. Eesti Televisioonil tuleb lahendada kümneid organisatsiooni siseseid probleeme, mida eespool käsitletud pole. Nagu enamik jätkab ka ETV teadmises, et tema parimad ajad on veel ees.

Päevaleht, 11. detsember 1992

MIDA TEHA RIIGIRAADIO JA TV-ga

Viktor Siilats

Sügav sotsialismiaeg on suutnud panna Eesti rahva uskuma, et raadio ja televisioon on antud meile tasuta. Veelgi kummalisemal kombel on sügav sotsialismiaeg pannud Eesti Raadio ja Eesti TV rahva uskuma, et Eesti rahvas peab neid ülal pidama, sest Eesti Raadio ja Eesti TV on Eesti rahvuskultuuri kandjad. Ülalpidamine on iseenesestmõistetav ning peab jätkuma kaua, loomulikult senisest suuremas ulatuses. Maksja ega saaja ei anna endale aru, kelle taskust need miljonid tulevad ja kuhu kaovad.

Kes on ETV omanik?

Nii küsisin aasta tagasi "Päevalehe" veergudel, kui ETV kasutas oma monopolijõudu ainsa sõltumatu TV uudisteprogrammi vastu ("Eesti Video" ringvaade "Eestimaa"). Nüüd tuleb taas meelde tuletada, et Eesti Raadio ja Eesti Televisiooni omanik on Eesti Vabariik, mistõttu riik peab lõpuks kehtestama ka tõhusa omanikukontrolli oma raadio ja TV üle, valides selleks sobiva viisi.

Riigikogus puhkenud vaidluse võiks lahendada järgmiselt: Riiklik TV ja raadio (Eesti Raadio ja ETV) allutada otse valitsusele, riikliku ja era-raadio ning riikliku ja era-TV üldist tööd võiks jälgida parlamendikomisjon. Mõlemal juhul juhiks TV-d ja raadiot haldusnõukogu, mis ei tohiks aga koosneda ER ja ETV töötajatest. Senine ülemnõukogu ajakirjanduskomisjon andis Eesti Raadiole ja ETV-le absoluutselt vabad käed ja seda seisundit püütakse iga hinna eest säilitada.

Viimase aja moefraasiks on avalik-õiguslik televisioon, mille aluseks on televiisorimaks. See tähendab, et maks lisatakse, aga ühtegi teist maksu selle arvel ei vähendata. Nii tulebki välja, et televisioon on meil praegu justkui tasuta. Kui aga hakata maksma televisioonimaksu, siis kellele? Kas SAT-TV-le, Soome TV-le, Vene TV-le, videolaenutusfirmadele. Karta on, et Eesti TV oleks selle rea lõpus, mistõttu avalik-õigusliku TV loomist Eestis loamaksu kehtestamise teel tuleks esialgu lugeda enneaegseks, kuna puuduvad usaldatavad uuringud ETV vaadatavuse kohta ning vaatajad pole tänapäeval veel suutelised mõjutama TV-d paremuse suunas.

Riigi kui omaniku otsustada peaks olema ka ER ja ETV ühendamise küsimus. Pigem tuleks kaaluda võimalust muuta Eesti Raadio ja ETV tehnilised keskused isemajandavaks.

Kes on eetri omanik?

Raadio ja TV saatajate ja retranslaatorite omanik on seni, kuni pole otsustatud neid privatiseerida, riik.

Saatjad on strateegilise tähtsusega, mistõttu ülisuur viga oleks anda raadio ja TV saatja Eesti Raadio ja Eesti TV haldusse.

Erastuudio võib toota ükskõik kui põnevaid ja sisukaid saateid, kuid kui ta ei pääse saatjatele ligi, on tema olukord võrreldav hiiglasuurel staadionil esineva lauljaga, kellel pole ei mikrofoni ega võimendust ...

Saatjad peaksid edaspidigi toimima eraldi riikliku ametkonna (Eesti telekom) haldusalas, osalise isemajandamise tingimustes ning parlament peaks kehtestama reeglid, kuidas neid kasutada.

Eetriaaja müük eraettevõtetele ei tohiks mingil juhul käia ETV või ER kaudu, kuna see meenutaks olukorda, kus "Eesti Ekspressi" saab trükkida ainult "Rahva Hääle" loal ja kaudu. Andestagu RH mulle see meelevaldne võrdlus.

Mille eest võiks maksta?

Riik kui Eesti Raadio ja ETV omanik peaks väga hoolikalt kaaluma, milliseid saateid ja millises mahus Eesti Raadiot ja ETV-lt tellida.

Maksumaksjate raha õigustatud kulutuseks võiks lugeda laste-, kultuuri-, kunsti-, spordi- ja informatsioonisaadete valmistamist.

Riik peaks väga hoolikalt kontrollima saadete kvaliteeti ning finantseerima neid põhimõttel — pigem hästi makstud tund kvaliteetsaateid kui halvasti makstud, igav saatepäev. Vaatajatel on käesoleval ajal väga palju võimalusi valida ning kokkuhoid viib selleni, et Eesti saateid ei kuulata ega vaadata, mis tähendab, et raha kulutatakse ilmaasjata.

Ka meelelahutusega peaksid edukalt hakkama saama erajaamad ning riik võiks meelelahutussaadete pealt teenida erajaamade maksude kaudu, luues nende tööks soodsad tingimused.

Selleks peaks riik finantseerima oma raadiot ja televisiooni sellises mahus, et neil poleks tarvis reklaamiga lisa teenida. Ainult reklaamita riiklik TV on usaldatav informatsiooniallikas.

Kas Eesti raadio ja ETV on rahvuskultuuri kandjad?

1986. aastal tegin kursusetöö TÜ žurnalistikakateedri, mille tarvis vaatasin 2 nädala vältel kõiki ETV saateid.

Juba siis märkasid üllatusega, et ETV täispikk saatepäev on suur seebimull, kus originaalsaateid oli vaid 2–3 tundi päevas, nendest enamus pikad stuudio-saated.

Ülejäänud saateag oli täidetud N. Liidu tele- ja filmistuudioteloomingu ja kordussaadetega. Endise N. Liidu filmide demonstreerimise asemel näidatakse praegu ETV kanalil Lääne odavat filmitoodangut ja ER transleerib Vaba Euroopat.

Kordussaadete hulk ETV-s on aga veelgi suurenenud. Arvamus, et ETV arendab rahvuskultuuri, on pehmelt öeldes väär. Näitena võib tuua popmuusika. Kui 70. aastatel oli Eesti popmuusika N. Liidus esirinnas, siis ETV muusikasaadete soomemeelsete toimetajate pikaaegse töö tulemuseks on, et esinema on pääsenud vaid nende suured soosikud ja perekonnaliikmed, ning tagajärjeks, et eesti rahval kui laulurahval pole enam lauljaidki, keda kuulata.

Mida teha Vene TV-ga?

Venemaa televisiooni jätkuva transleerimise kolmel kanalil peaks otsustama parlament. Lisaks muukeelse elanikkonna rahulolematusele raskendab siin otsustamist ka Vene TV saadete kõrge kvaliteet, mida hindavad ka paljud eestlastest vaatajad.

Üks võimalikke variante oleks jätta muulastele üks kanal ning moodustada vene kultuuritegelastest nõukogu, kes tegeleks programmivalikuga, s.t. kontsentreeriks kolmelt Vene kanalilt tuleva ühele kanalile eelvaliku põhimõttel.

Samamoodi näidatakse Soome TV-d Rootsis ja vastupidi.

Kas ka mitteriiklik TV?

Vabanevaid kanaleid sooviks ju kindlasti sisustada või kontrollida ETV ja tema poolt moodustatud juriidilised isikud, et laiendada oma monopoli ning küsida riigilt täiendavaid vahendeid.

Vabanevates kanalites näevad aga oma šanssi ka eraettevõtted. Praeguse ETV korralduse tingib asjaolu, et riigi rahadest valmistatud "Aktuaalset kaamerat" (kõige vaadatum saade!) kasutab endale taustsaatena reklaamide näitamiseks eraosalusega aktsiaselts Reklaamitelevision, mille asutajateks on riigieelarvelised ETV ja Rahvusraamatukogu.

Tekib olukord, kus AK tegijatele makstakse 7 krooni ühe saatelõigu eest, ühe minuti eetriaaja eest makstakse Eesti Telekomile ca 70 krooni ning A/S Reklaamitelevision, kes pole AK tegemisel üldse osalenudki, küsib oma klientidelt ca 2500–7000 krooni minutilise reklaami näitamise eest enne või pärast AK-d.

See asjaolu, et RTV justkui maksab oma tuludest 50% ETV-le, teeb asja ainult segasemaks, mistõttu tuleks tervitada RTV juhtide poolt "Äripäevas" esita-

tud ettepanekut — eralduda ETV-st ning moodustada koguni eraldi kanal, eri sagedusel.

Tasudes sellisel juhul kogu eetriaaja eest võrdsetel alustel teiste, moodustatavate TV firmadega (kellele RTV ei soovi millegipärast litsentse lubada), teenib RTV kindlasti ülisuurt kasumit, mille maksustamisel saadavad summad võidakse suunata kasvõi ETV-le.

Juhul kui eraldi kanali avamine ei õnnestu, peaks olema erajaamadele avatud pääs põhikanalitele võrdsetel alustel Reklaamitelevisioniga.

Eetriaaja müük võiks toimuda erajaamadele kas enampakkumise teel või põhimõttel, et ühe minuti eetrisse saatmine erakanalilt kompenseeriks ühe minuti eetrisse saatmise riigikanalilt.

Mujal maailmas praktiseeritavat kohustust — riiklik televisioon peab ostma teatud hulgal programme ka erategijatelt — on Eesti oludes ilmselt vara kehtestada, kuna ETV suretab kodumaised tegijad kõigepealt välja ning siis hakkab nendelt programme ostma.

Tähtis oleks, et TV-d ja raadiot Eestis suunataks riiklike ETV ja ER väliselt ning et Eesti TV ja ER oleksid valitsuse ja parlamendi poolt vaadatuna võrdsed erajaamadega ning vahe seisneks ainult omanikes ja nende tahtes.

Riik peaks väga hoolikalt jälgima, et tööstusettevõtete eeskujul ei toimuks Eesti Raadios ega ETV-s ei intellektuaalsete ega materiaalsete väärtuste "ärastamist".

Eesti Raadio ja ETV materiaalset olukorda saaks kindlasti parandada nende valduses olevate materiaalsete väärtuste müügi teel, enampakkumise alusel või nende valduses olevate ruumide väljaüürimise teel sama profiiliga ettevõtetele, samuti enampakkumise alusel. Ajakirjandusmaja näide on siinkohal heaks eeskujuks.

Maksumaksjal on õigus teda

Maksumaksja, sealhulgas muulasest maksumaksja peaks täpsemalt teadma, millest ta loobuks, kui senises mahus jätkuks riikliku raadio ja TV olemasolu ning Vene kanalite transleerimine.

Maksumaksja peaks olema valmis eelkõige meelelahutuslikest ja kommertssaadetest loobumiseks riiklikul kanalil ja teadma, et sedasama võivad edukalt pakkuda erajaamad, reklaami vaatamise hinnaga.

Maksumaksja peaks harjuma ka mõttega, et meelelahutuse eest peab reeglina maksma, näiteks kinos või kontserdil, ning et hetkel on Eesti Vabariigis pakilisemaidki asju lahendada kui ühise rahakoti arvelt kaaskodanike meelt lahutada.

Peeter Raidla intervjuu. Hommikuleht, 26. jaanuar 1993

ETV PEADIREKTOR HAGI ŠEIN: EDASINE SAATEMAHU LANGUS TÄHENDAB RAHVUSTELEVISIOONI KADUMIST

Hagi Šein, kas te peate loomulikuks, et just teist sai ETV peadirektor?

Neid, kes sel kohal suudaksid töötada ja võib-olla paremini kui mina, on ilmselt teisigi. Mulle isiklikult on see suur võimalus küll ja ma tahaksin seda maksimaalselt hästi ära kasutada.

Olen kunagi naljaga pooleks öelnud, et Riigikogu peaks ETV peadirektori valima mehe, kellest kõige vähem kahju on. See aeg, kus mina pean olema peadirektor, kujuneb ilmselt kõige keerukamaks. Minu järeltulijal on juba palju lihtsam. Ise arvan, et kui ma suudan Eesti Televisiooni nii-öelda uuele stardijoonele viia, kust võiks alata kiire ja huvitav areng — ja ma ise loodan seda algust vähemalt näha, siis olen oma ülesande täitnud.

Televisiooni praegune seis on hullem, kui ma enne peadirektori saamist kujutlesin. Olen küll televisioonis 25 aastat töötanud, kuid vastutanud mingi kindla lõigu, viimati teleprogrammi arengu eest. Televisioon kui tervik on märksa laiem.

Kahju, et palju, millega me tegeleme, annab ekraaniväljundi alles mõne aja pärast. Praegu tegeleme põhiliselt arenguks vajalike eeltingimuste loomisega väga keerukates majandusoludes. Sellele vaatamata tulen igal hommikul rõõmuga tööle.

Kas mõni poliitiline fraktsioon või erakond püüab televisioonile mõju avaldada?

Alates 17. detsembrist, mil minust sai ETV peadirektor, ei ole mulle helistanud ühegi erakonna esindaja, ehkki mu laual on neli telefoni. See on täiesti põhimõtteline muutus võrreldes enne 17. detsembrit valitsenud olukorraga. Võib-olla on asi sajas päevas, mis tavaliselt jäetakse kriitikavabaks?

Õnneks on ajakirjandus viimasel ajal televisioonist üsna palju kirjutanud, ehkki seda on sageli väga raske taluda. Selleks et televisiooni hästi kritiseerida, peab teda pisutki armastama. Vahel on tunne, et ajakirjanikud on juba eos võtnud negatiivse hoiaku, mis takistab neil asju õigesti nägemast. Lõppude lõpuks on ikkagi tegu väga väikese rahva väikese televisiooniga. Kui seda asjaolu arvestamata lahmima hakatakse, siis kasu pole loota. Küll ootaks rohkem nii-öelda ehitavat kriitikat.

Kuidas on telesaadete tegijate seis? Paljud on ju televisioonist lahkunud.

Seis, kus me praegu oleme, on ka puhtobjektiivselt põhjendatud. Kätte on jõudnud põlvkondade vahetus. Tekkinud auku on kahtlemata süvendanud inimeste lahkumine poliitikasse, mitmetesse organisatsioonidesse ja majandusellu. Pealegi ei suuda me praegu konkureerida palga osas.

Kõige suurem probleem polegi raha ega tehnika, vaid uue põlvkonna pealetulek. Kavandame suurt edasiminekut, kuid esialgu pole veel selge kellega.

Kui mõni vihane noor mees tunneks endas soovi teha häid telesaateid, kas ta siis löögile pääseks?

Televisioon on tõepoolest töötanud teatud mõttes nagu suletud karp, mis tõrjub väljastpoolt tulijaid. Ma olen palju selle põhjuste üle mõelnud. Ka praegu toimib see karbiefekt mingil määral edasi.

Küsimus ongi selles, kuidas meie süsteem avatuks muuta. Arvan, et jõuame selleni juba lähemal ajal.

Kuidas peadirektori toolilt vaadatuna tunduvad kollektiivi ja telestaaride omavahelised suhted?

Andekad inimesed on ETV administratsioonile alati ebamugavad olnud. Juba alates Valdo Pandist ja lõpetades Urmas Otiga. Kuid jumal tänatud, et nad on olemas. Selle ebamugavuse talun mina küll ära.

Ma ei ütleks, et see probleeme ei tekita. Ka on nn. staaridel tõsiseid probleeme iseendaga. Kuid ma püüan neid kümne küünega kinni hoida. Minu probleemiks on see, et ma ei suuda andekatele inimestele piisavalt häid töötingimusi luua. Kõik muu on üleelatatav.

Kuidas ETV püüab jagu saada paanilisest rahapuudusest?

See, et raha on vähe, on mõistagi selge. Kuid selge pole see, kui vähe seda raha ikkagi on. Niisugusele televisioonile, mis eksisteeris viis aastat tagasi, mil rohkesti raisati, on väga palju raha vaja. Kuid ma arvan, et praegu on raha vähe ka väga hästi ja kokkuhoidlikult töötavale televisioonile.

Eesti Televisioon peab valima, millist teed ta minema hakkab. Rahvustelevisioonide arengu viis, mis Euroopas on kestnud kogu sõjajärgse perioodi, andis telestuudiotele võimaluse tänu litsentsimaksule end üsna rasva süüa. Nüüd on nad aga jõudnud majanduskriisi ja hakkavad otsima turumajanduslikke lahendusi. Seda on praegu hästi näha Soomes. Meil ilmselt pole mõtet seda teed korrata.

Tõenäoliselt ei saa rahvustelevisioon valida ka puht kommertsteed, sest me ei saa tegelda ainult sellega, mis tulu toob. Milline on see vahepealne variant konkreetsetes Eesti oludes, sellele saan vastata viie kuu pärast. Praegu püüame toime tulla sellega, mida Eesti riik suudab anda, ja samas omaenda tulusid suurendada.

Kui 1991. aastal oli ETV programmi kogumaht 4380 tundi aastas, siis sel aastal on see maht 2370 tundi. Et edasine langus peatuks, on vaja kõvasti tööd teha. Ja see langus tähendaks juba rahvustelevisiooni kadumist.

Kuidas on vaatajaskond vastu võtnud välismaa seriaalide tuleku ETV ekraanile?

Reklaamitelevisiooniga sõlmitud leping võimaldab neil oma äranägemist mööda osta ka taustsaateid. RTV programm on ETV programmist alati tiitriga eraldatud, mida tähelepanelik vaataja on kindlasti märganud.

Praegused välismaa seriaalid jagunevad ETV ja RTV vahel enam-vähem pooleks. Filmiturgudel ostmine on üsna keerukas, sest turg on ju igasugust kraami kõrini täis. Oleme püüdnud anda oma parima meie võimaluste ja teadmiste juures. Arvan, et päris alt me pole läinud. Senine tagasiside näitab, et huvi sarifilmide vastu on piisavalt suur.

Usun, et järgmisel aastal oleme targemad ja kogenumad. Ses osas on palju õppida soomlastelt, kelle ostud on enamalt jaolt õnnestunud. Ehkki siin on ka üks konks. Asume nimelt soomlastele saatanlikult lähedal, mis tekitab turul kõhklusi ja kahtlusi. Meile ei taheta kõike odavalt kätte anda, sest soomlastel võib siis kaduda huvi neidsamu asju osta.

Mis saab venekeelsetest programmidest?

Eks seda peab otsustama valitsus ja ka meie rahakott. Samuti ei tohi unustada küsimuse poliitilist poolt. Venelasi ei tohi mõistagi infoblokaadi panna. Mingi lahendus tuleb leida, vähemalt ühe kanali näol.

Millal on loota teist Eesti-sisest telekanalit? Kas sellest kujuneb puhtalt kommertstelevisioon?

Alternatiive on mitu. Riigi ehk maksumaksja rahakoti peal teist kanalit muidugi ei tee.

Üks lahendus on luua paljude erinevate sõltumatute teletegijate ühendus, mis mitmes riigis on andnud väga häid tulemusi. Ilmselt tahab ka ETV selles osaleda.

Mida arvate Eesti osalemisest Eurovisiooni lauluvõistlusel?

Ma ei kujuta ette, et me oleksime saanud selles projektis osalemisest keelduda. Oleme ju 1. jaanuarist EBU liikmed.

Meepoolne eeltevalmistus on tehtud. Jaanika Sillamaa, kes Eestit esindab, on ju tõepoolest fantasiline. Kui vaid heliloojatel õnnestuks sobiv laul luua.

Kuidas te saate läbi oma eelkäija Mart Siimanniga, kes nüüd Reklaamitelevisiooni juhib?

Isiklikul pinnal saame läbi suurepäraselt. Nüüd töötame eri firmades, kusjuures mõlemad firmad tahavad vaatajale huvitavat programmi pakkuda. Meie koostöö sellel rajanebki.

On ka projekte, kus meie huvid lähevad lahku või on lausa vastandlikud. Siiaamaani oleme suutnud kõiges ühisele lahendusele jõuda.

Millise soovi täitumist te kindlasti tahate?

Et telemajas olijatel ja siia tulijatel jätkuks annet ning kannatust praegusest augu põhjast välja tulla. Ja et vaatajatel jätkuks kannatust ning mõistmist ära oodata see hetk, mil me oma kavad ellu viime.

Ettekanne ETV töötajate üldkoosolekul 1. veebruaril 1993. aastal

ETV UUENDUSKAVA

Hagi Šein, ETV peadirektor

Austatud kolleegid!

Palusin Teid täna siia, et täita kuus nädalat tagasi, ametisseastumisele järgnenud päevil antud lubadus esitada 1. veebruaril ETV uuenduskava. **Reformiprogramm on põhimõtteliselt valmis.** Täna saab suhteliselt väikese rühmaga tehtud töö teatavaks paljudele ning avaneb võimalus täpsustusteks ja arvamuste kooskõlastamiseks.

Iga programm on teataval määral ideaalmudel ja iga programmis on teatud annus paatost. Iga programm tegeleb mõistetega, põhimõtetega, struktuuride ja suhete kirjeldamisega, mis võib pakkuda vähe huvi. Ma ei tahaks valmistada pettumust neile, kes tahavad peamiselt kuulda seda, millele võiksid nad ETV-s loota. Vastusevariandid on esituse lõpus olemas, seda võrd kuivõrd protsessid on prognoositavad. Enne peab ära kuulama kõik muu. **Loogiline ja paratamatu on,**

et see, kuidas igaühel siin ETV-s edaspidi läheb, on üha enam igaühe enese teha.

Infoteht 9.35 on üle kuu püüdnud pidevalt kõigile huvilistele teatavaks teha, mis meie majas sünnib, millele seisnevad probleemid, mis on otsustatud ja mida kavatsetakse. Täna ilmus ETV ajalehe "Telekraat" esimene number. **Pean erakordselt oluliseks rajada ETV uuendus kõigi töötajate maksimaalsele informeeritusele ja tagan selleks vajalikud tingimused.** ETV ei saa astuda arenguteele, mida käiakse käsu korras ettekirjutuste alusel. Edu pant peab olema muus. Me teeme ETV-d koos, meeskonnana, loomegruppina, ka formaalsetes ühendustes, oleme keerulistes loomingu-, koostöö- ja teenindussuhetes. Kuid ei piisa, et igaüks tunnetab ainult oma töö, iseenese või konkreetse saate eesmärke. **Organisatsioon peab toimima nii, et kõik teavad, mõistavad ja parimal juhul ka jagavad kogu süsteemi eesmärke ja mõtet.**

Organisatsiooni juhina pean olema veendunud, et valitav arengustrateegia on parim ja et me teame selle võit. Ma ei taha kedagi petta ega pakkuda keerukas olukorras lihtsaid lahendusi, mis peagi osutuvad kõlbmatuks, või anda lubadusi, millel pole katet. Selleks, et vigu vältida, peame põhjalikult analüüsima ETV olukorda.

ETV seis on tegelikult keerulisem ja selgusetum, kui ma ametisse astumisel oletada võisin. Ma ei ütle seda selleks, et muljet avaldada. **Olen nimelt veendunud, et ETV ette kerkinud küsimused on muutunud eksistentsiaalseteks — jutt ei käi rohkem ega vähem kui meie senistele kujutlustele vastava rahvustelevisiooni edasise eksisteerimise võimalusest, õigemini, mul on tõsine põhjus kahelda nende võimaluste iseenesestmõistetavuses.**

Meie ees on Euroopa avalik-õiguslike rahvustelevisioonide praktika. Kolmekümne aastaga, tänu garanteeritud litsentsimaksudele, üha kasvavast majanduslikust jõukusest sündinud reklaamirahale ja riigi toetusele, suutis enamik stuudiost end korralikult kindlustada ja bürokratiseeruda. Ei lugenud siin suurt midagi üha kallinevat teletehnika, üle jõu ei käinud ei oma ega ka hankeprogrammide kõrged hinnad, publik maksis. See segamatu rahu kestis hetkeni, mil kümme-kond aastat tagasi algas eratelevisioonide kiire areng. Viimased on osutunud efektiivseks, majanduslikult edukaks, ka auditooriumi köitvaks, tekkinud on turg. **Rahvustelevisioonide kõigutamatud alustalad on lõõnud vankuma, käes on kriis. Selle kriisi nimi on konkurents,** selle konkurentsi tulemused on ette aimatavad. Juba täna ei saa vana maailma telesaurused jätkata vanaviisi. Et ellu jääda, peavad rahvuslikud telejaamad otsima uusi teid.

Mida peaksime sellest järeldama meie, kes me seni oleme targu arvanud, et teeme, veidi kiiremini, aga teeme siiski järele eurotelevisiooni häirimatu arengutee. Olgem ausad — meil ei ole selleks enam võimalusi, tingimused on muutunud. Enne kui taibata jõuame, oleme üks konkureerivaist kanaleist, mitte just kõige parema stardipositsiooniga. **Seega — ja see on edasise arengustrateegia valikul otsustav — meie tee ei saa olla eurotelevisiooni ajaloolise arengu järeltund, vaid uus, tänasest reaalsusest lähtuv valik.**

Vana rada tallata ei ole võimalik — see tuleneb nii majanduslikest teguritest kui ka tõsiasiast, et **varsti ei ole me enam eestikeelses tele-ecetris üks.** Milline on Eesti Televisiooni tee meie nüüd juba hästi tuntud kahe alternatiivse suuna — ülalpeetava riigitelevisiooni ja elu eest võitleva eratelevisiooni vahel ja kas üldse ongi olemas kolmandat või kolme võimalust — see tuleb tabada, see on tänaste arutluste ja kontseptsioonide ehitamise nurgakivi.

Väidan, et see tee on olemas. Tuleb öelda üks traditsiooniline lause — Eesti olud on erilised. Rahuliku kõnni asemel tuleb joosta, koostöö kipub sageli vägisi asenduma võitlusega, poliitilist närveldamist on raske asendada professionaalsete aruteluga, tagatipuks

jääb puudu armastusest ja sallivusest. Nimelt pole Eesti riik oma televisioonisüsteemi arenguteed veel selgitama asunud. TV ja raadio seadus on veel kirjutamata. Võib oletada, et selle seaduseelnõu arutamisest kujuneb 1993. aasta dramaatilisim etteaste Riigikogus. Meenutagem seadusandja katset luua haldusnõukogu. Aga tele-raadioseadusega tuleb lahendada palju keerukamad küsimused — kanalite kasutamise kord, litsentside eraldamise põhimõtted, küsimus riiklikest, era- ja kommertstelevisioonidest, väliskapitali osalusest Eesti uues tele-raadiokorralduses, venekeelsete telekanalite tulevik, reklaamiprobleemid, saatjate haldamise ja kuuluvuse küsimused, keerukad finantseerimisprobleemid, muuhulgas otsustada ka küsimus litsentsimaksu sisseseadmisest. Neist otsustest sõltub otseselt ETV, riigitelevisiooni tulevik ja käekäik. **Kaldun arvama, et mingeid eriti soodsaid olusid meile need otsused ei too, ma ei näe selleks riigil võimalusigi olevat. Meil ei ole põhjust oodata, peame ise aktiivselt tegutsema.**

Analüüsige hetkeseisu ja te mõistate, et muud teed pole. Täna on riik konkreetsetest majandusoludest, aga ka põhimõtetest lähtuvalt ühe olulistest valikutest juba teinud. Süvenegem hetkeks meie selle aasta riigieelarvetootuse numbrisse 18 078 miljonit krooni. 12-ga jagades on seda 1,5 miljonit kuus. Praeguse koosseisu ja väga madala palgataseme juures kulub töötasuks ja maksudeks ikkagi miljon krooni kuus, ligi 350 000 krooni tuleb tasuda Telekomile saatjate, KSV-le sideliinide ja Eesti Energiale soojuse eest. Kõigeks muuks, aga see muu on tehnika arengu, tootmise ja TV elutalituse kindlustamine, jääb 150 000 eelarve krooni kuus ja selleks ei pea olema plaani-osakonna juhataja, et mõista, mida see ETV-le tähendab. Kasutada on meie oma tulud — reklaamist, telelehest, teenustest, aga nendega lapib vaevalt-vaevalt augud miinimumini kahandatud kuludes. Kahe aastaga oleme vähendanud ETV programmi kogumahtu 2000 tunni võrra, selle aasta plaanitud mahuga 2380 tundi oleme tagasi 1965. aastast, originaalmahuga seitsmekümnendates. Te näete, et tegelikult ei jätku vahendeid ka sellise programmi tegemiseks, seda enam organisatsiooni nõuetekohaseks arendamiseks, palgatõusust rääkimata. Meie rahakotiga tuleks teha saateid veel 600–800 tundi vähem ja 40% väiksema töötajate arvuga kui täna. Raha jätkuks sel juhtumil nii mõnekski asjaks, normaalsed palgad kaasa arvatud, aga see ei oleks enam meie taotlustele vastav ETV ega ka rahvuslik televisioonistuudio. Ning paraku, nagu ütlevad venelased — püha koht ei seisa tühi — sinna, kust lahkub ETV, tulevad asemele erastuktuurid, olen juba viidanud sellele paratamatule loogikale. Edasi pole teil raske juba ise mõelda.

Niisugune on ratsionaalse analüüsi tulemus. Ma ei arva, et tegelikkus lubaks prognoosida midagi oluliselt erinevat sellest, mida äsja kirjeldasin. Loomulikult esitab ETV juhtkond valitsusele ja Riigikogule põhjaliku ülevaate oma finantsmajandusolukorrast. Nüüd

juba pärast riigieelarve kinnitamist, sest senised kaks Toompeale saadetud mahukat dokumenti ei andnud soovitud tulemust. ETV eelarvet ei suurendatud. Vana arenguloogika kipub vägisi umbteeks ja ma ei tahaks seda ETV-ga enam käia. Pean seda lootusetuks, sest passiivne jätk senisel rajal ähvardab rahvustelevisiooni kõigest hoolimata kadumisega — üha väiksem maht, üha vähem töötajaid, üha kulukam televisioon, mille eest keegi maksta ei suuda ega tahagi. Selline on reaalsus, praeguse seisuga paratamatus. Aga seda saab ja tuleb muuta, asutuda uuele stardijoonele aktiivse arengustrategia läbi, mis võimaldab üles ehitada uue Eesti Televisiooni, sellise, mis jääb ja suudab ning mis on parim. Me peame sellega toime tulema, mis muud valikut meil ongi ning ega me muud valikut soovi.

Teen siinkohal vahekokkuvõtte, sest olen juba nimetanud mitmeid olulisi **eesmärke, mille realiseerimise vahendiks täna pakutav uuenduskava, ETV reformi projekt ongi**. Niisiis:

- ETV suudab säilitada rahvustelevisiooni;
- ETV leiab uue arengumudeli positiivsete lahenduste kaudu, muutumata seejuures kommertstelevisiooniks;
- ETV säilitab optimaalse arvu töökohti;
- ETV rakendab kõik senised tuluallikad, ent loob kiiresti võimalused uute efektiivsete majandamisvormide tekkeks;
- ETV juurutab oma organisatsioonis sellised töötamise vormid ja viisid ning töösuhetumise, kus igaühel on vabadus ja võimalus efektiivselt toimida, aga samuti kohustus vastutada, kus igaüks teab, mida teeb, ja teeb, mida peab;
- ETV muutub avatud teleorganisatsiooniks, ta loob võimalused loominguliseks konkurentsiks organisatsiooni sees, ta on avatud Eesti teleorganisatsioonidele, sõltumatutele tegijatele, kõigile andekatele koostöösoovijatele;
- ETV rajab oma arengustrategia kasvavat eetri-konkurentsi arvestades ning seab oma eesmärgiks osaleda selles maineka ja tugeva teleorganisatsioonina;
- ETV muutub avatud teleorganisatsiooniks.

Nende **eesmärkide realiseerimine on mõeldav vaid ETV-siseste suhete muutmise ja muutumise, uuen-damise ja uuenemise teel, millele ongi asetatud kogu uuenduskava põhirõhk**. Rõhutan mõlemat sõnapaari osa — muutmine ja muutumine, et tähistada reformide kaht võimalikku suunda — reformi ülalt alla ja reformi alt üles. Reformiprojekt näeb ette mõlema suuna aktualiseerimist, et järgneva arutluse käigus selguks, milleks ja kui radikaalseteks sammudeks me tegelikult valmis oleme.

Reformi kahe suuna kirjeldus järgneb allpool, siinkohal rõhutan aga järgmist — suhete, s.o. organisatsiooni toimimise põhimõtete, juhtimis-, majandamis- ja tootmisvormide muutmiseks ja muutumiseks on praegu kehtiv ETV struktuur ebamugav ja takistav

tegur. Seetõttu teen ettepaneku reformi esimeses etapis 1. märtsist üle minna **uuele ETV struktuurile**, mille põhjenduse teile esitan. Pean eluliselt oluliseks reformi alustamiseks ümber rivistuda uuele stardijoonele, mida uus struktuur enesest sisuliselt kujutab. See ei ole eesmärk omaette, vaid alus, millelt uute suhete kujunemine üldse võimalikuks osutub.

Enne veel mõned täpsustused eesmärkides. Pärast viimast EBU seminari Suurupis jätkas väike grupp ETV töötajaid arutelusid ETV arenguküsimuste üle. See arendusgrupp fikseeris ETV-st **momendi visiooni**, mis andis alust edasisele arenduskava väljatöötamisele. See **VISIOON** on fikseeritud järgmiselt.

- Oleme televisioon. Seepärast on meie peamine eesmärk pakkuda ratsionaalset ja emotsionaalset teavet massiauditooriumile ja selle väiksematele rühmadele. Meie programm peab olema piisavalt mitmekesine, et sellest huvituks võimalikult palju Eesti inimesi. ETV-s peavad töötama need, kes oskavad kasutada TV loominguks vajalikke materjale ja töövahendeid ning kes teavad, mida nad oma töötulemusega — saadete ja teleprogrammiga — vaatajale ütleavad. Need inimesed on professionaalid. Nende oskused, ettevalmistus ja motivatsioon lubab ETV loomingulisel, organisatsioonilisel, tehnilisel ja majanduslikul arengul kaasas käia ajaga ja maailmatasemega.
- Visioon konkretiseerub järgmiselt:
 - ETV on rahvusliku eneseteadvuse kandja, ta kõneleb vaatajaga tema emakeeles;
 - ETV on Eesti vaatajaga ühel lainel püsiv TV, kanal, mis aitab üle saada rahvuslikust alaväärsuskompleksist, tugevdab rahvuslikku eneseväärikust;
 - ETV on usaldusväärse ja ümbritseva elu mõistmiseks vajaliku teabe vahendaja, ühiskonna probleeme teadvustav ja lahendusi otsiv televisioon, sotsiaalne ja poliitiline mõjur, mis on aktsepteeritud nii Eesti ühiskonna ka kui riigivõimu poolt;
 - ETV on avatud vaatajate huvidele ja ootustele, samas aga hoolitseb inimeste vaimse ja emotsionaalse maailmapildi eest;
 - ETV on avatud maailmale ja selles elavate rahvaste kultuuridele;
 - ETV kui organisatsioon ja kollektiiv teadvustab endale oma eesmärgi, ülesandeid, tegevuse strateegiat ning tegutseb ühiselt nende nimel;
 - ETV on majanduslikult ja organisatsiooniliselt terve ja hästi juhitud TV.

Eelnevalt kirjeldatud eesmärkidele ja visioonile tuginedes sõnastan esitatava uuenduskava põhitavoluse: **ETV uuenduskava põhiliseks siseorganisatsiooniliseks EESMÄRGIKS on uute loominguliste ja tootmissuhete areng, ETV muutmine loomingu- ja loojakeskseks organisatsiooniks**. See tähendab, et

- ETV kogu siseorganisatsiooniline tegevus ja tähelepanu koondub meie peamise objekti — saate loomise ja selle loojate ümber;

- ETV toetab professionaalsust, loob tingimused kõrgetasemeliseks loominguliseks tööks;
- ETV saavutab konkurentsivõimelise palga- ja maa- raalse stimuleerimise taseme ning tagab oma organisatsiooni kõrge maine;
- ETV toetub detsentraliseeritud juhtimismudelile, iseregulatiivsele arenguloogikale, mille märksõnad on aktiivsus, otstarbekus ja avatus;

- ETV asetab põhipanuse ETV-s töötavatele inimestele, investeerides töötajate arengusse kui esmajärgulisse ressursi.

UUE STRUKTUURI KAVAND (vt. skeem) on rajatud loogilistele sidemetele, funktsionaalsele täpsusele ja orienteeritud eesmärgi täitmisele.

- Kolm voogu — MÕTE, TEGU, TUGI — seovad kaks programmi loovat süsteemi — 1) programmi-allikad + toimetused ning 2) teostavad + tootvad + teenindavad struktuurid kolmandaga, toega — maja üldist toimimist ja elutalitust tagavate süsteemidega. Selles skeemis liidetakse lõpuks kokku kaks maja, televisioon ja tehnika, liidetakse ühise eesmärgi nimel nii tegelikult kui mentaalselt.
- Selle skeemi põhjal hakkab kujunema ühtne tehnoloogia, mis seob nii toimetused kui tootmisstruktuurid loovasse tervikusse.
- Siin on lahti ühendatud liigsuured, bürokratiseerunud ja halvasti toiminud moodustised ja kokku ühendatud see, mis loogiliselt ja funktsionaalselt kokku käib, kokkuvõtte juhtimise vahetasemete arvelt on märgatav.
- Uus struktuur loob uued subjektid, kes teavad täpselt oma funktsioone ja eesmärke, selle alusel saame ETV koosseisu optimeerida, teha vajalikud koondamised, aga ka tööle võtta uued inimesed.
- Siin on kollegiaalsete organite funktsioonid täpselt jaotatud. Juhtkond juhib. Programminõukogu tegeleb stuudio loominguliste projektide ja programmiga. Tehnikanõukogu tegeleb tehnopoliitikaga. Tootmisnõupidamine, liitnud kokku kõik loovad ja teostavad süsteemid, allutab kogu tegevuse ühisele kaug-, eel- ja lähiplaneerimisele.
- Igaüks teeb ainult seda, mida ta peab tegema, ega tee teiste tegemata tööd.
- ETV ei ole enam hierarhiliselt üles ehitatud ületsentraliseeritud organisatsioon — selles süsteemis on võimalik uute organisatsiooniliste, õiguslike ja majanduslike suhete tekkimine teleprogrammi tegemises osalevate loominguliste ja tehniliste töötajate, loomeühenduste, produtsendigruppide, kõigi saadete tegemisel koostöö- ja teenindussuhetes olevate subjektide vahel.
- Sellest skeemist algab skeemi enese loov teisenemine.

Kui see skeem osutub vastuvõetavaks, teen pakkumised uute ametikohtade täitmiseks, ka konkursi korras.

Ja nüüd **uutest suhetest, viisidest ja vormidest, milleni jõudmine on muutuste peamine taotlus** ja mis seostub organisatsiooni kõige olulisemate eesmärkide realiseerimisega. Saan anda siin ainult kõige üldisema kirjelduse, sest objekt on keerukas, ETV uues struktuuris on juhtimisspetsialistidest koosneva reformi tugigrupi kohustuseks selle küsimusteriingi detailsem läbitöötamine. Suhete reform on pikaajalisem, selleks on võimalik rakendada erinevaid strateegiaid. Peame pidama veel mitmeid arutlusi, seminare ja töökoosolekuid, et suhete muutmiseks valmis olla. Ent põhimõttelised pakkumised saab teha juba täna ja need kuuluvad orgaaniliselt esitatava uuenduskava juurde.

Niisiis, pärast üleminekut uuele struktuurile käivituvad kahesugused lahendid. Neist esimene on eespool juba nimetatud **reform ülalt ehk SISEMISE**

ISEMAJANDAMISE MUDEL, milles sisalduvad ka palju kõneldud produtsentide süsteemi elemendid.

Sisemist isemajandamist saab rakendada spetsiaalsete töölepingutega üksikisikutele, loomingulistele gruppidele, produtsendigruppidele, tiimidele, kuidas iganes neid nimetada — tulemusüksustele, kes mitte-juriidiliste isikutena võtavad kohustuse teha saadet, sarja, programmiosa või osutada teatud (näiteks audiovisuaalset) teenust. Selle suuna väljaarendamist peab toetama organisatsiooni sisene hinnakujundus ning tootmiseelarvete koostamise metoodika, samuti nii tooteühikute kui ka tootmisüksuste ressursikasutuse, arvestuse ja analüüsi süsteemi (loomulikult arvutitele rajatud süsteemi) kiire juurutamine. Loogiliselt võttes peaks produtsendirühmadel olema subkontod ETV raamatupidamises.

Mõningad sisemise isemajandamise süsteemi elemendid ja osaline ressursijaotus toimib ETV-s tänagi, paraku on see poolik, jäik ega tööta. Tahaksin veel enne, kui asume nende süsteemide professionaalsele väljatöötamisele ja juurutamisele, anda omapoolse panuse optimismi suurendamiseks ja vastutuse tõstmiseks — alates tänasest on toimetused vabad neile eraldatud honorarifondi kasutamisel, jaotuse aluseks olgu vaid honorarieeskirjad ja saate tegemisest tulenev otstarve.

Kuigi sisemise isemajandamise ja produtsendisüsteemi rakendamine tundub loomulik ja iseenesestmõistetav, tahaksin siiski rõhutada, et peame veel palju vaeva nägema, et see tegelikult õnnestuks, ning alustama sellest, et tootjaloogika enestele detailides selgeks teha. Me ei tohiks aga mingil juhul teha viga, arvates, et produtsendisüsteem päästab meid hoovalt kõigist hädadest. Väga oluline on end ja organisatsiooni selleks uuenduseks korralikult ette valmistada, õppida, teha aegsasti vajalikud investeeringud, analüüsida hoolikalt probleeme. Põhimõte on uus, seda alles asutakse rakendama Euroopa telestuudios, eelduseks kaks tegurit, mida meil ei ole — rikkad teleorganisatsioonid ja konkurents audiovisuaalsete teenuste pakkumise turul. Teed isemajandusliku regulatsiooni poole alustame igal juhul, olen veendunud, et selleks vajalik tulevik saabub enne, kui me seda oodata oskame. Siis aga oleks juba hilja alustada.

Ometi on **PRODUTSENDISÜSTEEMIS** rida asjaolusid, mis sunnivad otsima ka muid lahendusi TV tootmissuhete korraldamiseks. Nimetan mõned nõrgad kohad:

- 1) efektiivse produtsendisüsteemi eelduseks on kapitalistlike meetodite omandamine ja sotsialistlikest kiire vabanemine, mis võib esialgu üle jõu käia ja suurt segadust põhjustada;
- 2) kui teenusteturul konkurentsi pole ja pakkujad on monopoolses seisus, ei lähe produtsentide süsteem kuigi efektiivselt tööle ja on ETV-le kulukas;
- 3) produtsent kulutab võõrast raha, raha on aga reeglina vähe — kulud vähenevad, tulusid aga pole, sest produtsent ei teeni;

- 4) mõju palgatasemele võib osutada väiksemaks prognoositust;
- 5) liigsed lahkuvad ja nõrgad langevad välja, kuid saadete kvaliteedi tõus pole ju produtsendisüsteemi otseselt sisse programmeeritud;
- 6) ETV võib endiselt jääda liiga suletud organisatsiooniks, mis kahandab tema elujõudu;
- 7) ETV risk on endiselt suur, sest produtsent võib ETV raha nulliks teha, produtsendid otsustavad, tulemuste eest vastutab aga juhtkond.

Pole halba heata ega head halvata, paraku on keeruliste süsteemide omadused just sellised. Sellepärast olekski mõistlik kõnelda ka teisest alternatiivsest lahendusest ETV uute tootmis- ja majandamissuhete arendamisel, mida tähistame mõistega **reform alt ehk ISEREGULATIIVSELE AKTIIVSUSELE RAJA-TUD SUHETE kujunemine**.

Selle loogika kohaselt toimivad saateid loovad või teenuseid osutavad üksikisikud ja grupid juriidiliste isikutena, olgu siis tegevusloa alusel üksikisikuna või firmadena, aktsiaseltside, osahingute, tütarfirmadena. ETV muutub riigitellimuse vahendajaks, teenuste garanteeritud tellijaks, kes on iseseisvate teostajatega lepingulistes suhetes. Riski võtavad enesele tootjad, kes saateid tehes või tehnilisi ja loomingulisi teenuseid osutades peavad ise oma tulude eest hoolt kandma, kuid kellel tekib ka võimalus tulu saada. See on ilmselge **turumajanduslik mudel**, mille elemendid varem või hiljem, suuremal või vähemal määral ka ETV-s omaseks võivad saada. Kujutage näiteks ETV-d ette ilma oma suure transpordiosakonnata, puusepatöökojata või näiteks grimeerijateta. Selliseid teenuseid võib tulevikus ilmselt vabalt ja kasulikumalt osta teenusteturult, kas või nende samade inimeste käest. ETV-l kaob vajadus pidada ülal osakondi, mis riigiasutuses kipuvad paisuma, muutuvad ebaefektiivseks või bürokratiseeruvad. Vaevalt, et seda mudelit tõrjuda tasub, see ei sisalda kavatsust ETV-d privatiseerida ega müüa. Privatiseerida saab igaüks oma aju, ande, töötahte ja aktiivsuse ning võimalik, et just see variant pakuks aktiivsetele ETV töötajatele huvi ning osutuks kasulikuks ETV elu- ja arenguvõimele. Ka selliste suhete arendamise võimaluse näeb ETV uuenduskava ette ja reformi tugigrupi toel süveneme sellesse reformi käigus. **On ilmne, et reform alt peab tuginema ennekõike inimeste eneste soovile ja initsiatiivile, majanduslikule ja organisatsioonilisele otstarbekusele.**

Usun, et olen nüüd vastanud ka ettekande alguses viidatud küsimusele, millele võiks igaüks meist ETV-s tulevikus loota.

Teen kokkuvõtte. Olen ETV uuenduskava piisavalt kirjeldanud. Uuendus on protsess ja mitte kampaania. Ka arengustrateegiat ennast peab pidevalt arendama, suhtuma projektidesse loovalt ja kriitiliselt, pidevalt õppima.

Usun, et meile ei sobi väikese riigi väikese TV kontseptsioon. See pole aktiivne mudel. Eelarvepiirangud suruvad meid karpri. Tulude vähenemine ja kulude suurenemine sunnib meid pidevalt koomale tõmbuma. Tsentraalselt toimivate mehhanismide kaudu raskustega hangitavad lisatulud vaid lapivad auke. Kuluka tehnilise rekonstrueerimise teostamiseks eelarves vahendeid ei ole ega sel sajandil ei tule. Tegijatel on raske, sest puudub korralik palk ja motivatsioon. Osa professionaale lahkub, südamevaluga ja vastu tahtmist. Koondamine on paratamatu ja põhjalik. Nõrgemad hoiavad kinni olemasolevast, mis veab organisatsiooni veelgi suurematesse raskustesse. ETV-st jääva tühemiku täidavad erastruktuurid ja välistelegaamad. ETV juhtkonda süüdistatakse saamatuses ja ETV kui kultuurimonumendi hävitamises. Kuluaarides meenuatakse kohvitassi taga endisi aegu. Vahel jätkub raha ka väikeseks dringiks.

Seepärast arvan ma, et ETV peab võtma aktiivse majandussubjekti rolli. Riigitellimust käsitatakse ühe-na paljudest võimalustest teenida tulusid. Juhtimisreform muudetakse paindlikuks. Toetatakse otstarbekaks osutuval reformi suundi. See annab igaühele võimaluse jätkata töötamist ETV-s sellises organisatoorses, majanduslikus, juriidilises ja lepingulises vormis, nagu ta soovib ja suudab ning mis inimeste võimel kõige paremini avalduda laseb. Juhtkond toetab kõike, mis tuleb kasuks tugeva ja maineka organisatsiooni arengule. Reformi tugigrupp teeb vajaliku ettevalmistava, uurimusliku ja koolitustöö. Leitakse uued tuluallikad, isemajandavate võimaluste ja vaba ettevõtluse kaudu. ETV asub uuele arenguteele, mis vastab reaalsetele nõuetele. ETV realiseerib oma eesmärgid. Avatud loomeorganisatsioonis tunnevad tegijad end hästi. Palk on konkurentsivõimeline ja väärikas. Kes tugevam, suudab teenida lisa. Andekad vaimuinimesed, poliitikud, majandusinimesed teevad ETV-ga meelsasti koostööd. Avalik-õiguslik programm ja ETV jäävad alles.

Usun ETV edusse. Täna kõiki, kes osalesid ETV uuenduskava projekti koostamisel.

Allan Terasse intervjuu. Õhtuleht, 26. veebruar 1993

PRAEGUSE KRIISI PÕHJUSI TULEB OTSIDA MINEVIKUST

“Õhtulehe” küsimustele vastab Eesti Televisiooni peadirektor Hagi Šein

Kuivõrd kannab praegune ETV programm rahvustelevisiooni põhimõtteid?

Praegune programmi struktuur on üpris lähedane sellele, mis peaks ühel korralikul rahvustelevisioonil olema. Seda on küll liiga palju kärbitud. AINUÜKSI VIIMASE KAHE AASTA JOOKSUL ON ETV SAATEMAHT VÄHENENUD 2000 TUNNI VÕRRA.

Ei saa öelda, et eelarve oleks oluliselt väiksemaks jäänud, kuid kõik läheb kogu aeg kallimaks. Otsida tuleb lisavahendeid. Meil on oma ajaleht, millega saab ka väheke teenida. Reklaamitelevisioon toob meile sisse raha reklaami müügist. Sellega on võimalik hädapärased “augud” ära lappida. Riik kosub ja ehk kosub koos sellega televisioonisüsteemgi. Arvatavasti muutub kõik juba selle aasta lõpuks. Niisugust televisioonisüsteemi ja -programmi kui praegu siis loode-tavasti enam ei eksisteeri.

Milline on Eesti Televisiooni uus arengukava?

Ma ei saa öelda, et uuel kontseptsioonil kui niisugusel oleks juba oma lõplik kuju. Kui me räägime näiteks Eesti telekanalite süsteemist, siis seal toimuvad praegu üsna kiired ja tihedad muutused. Ma nimetaksin esimesena seda, et on alustatud uue raadio ja televisiooni seaduse väljatöötamist. Eelnõu on kavas lauale panna 30. aprilliks. Julgen öelda, et tegemist on Eesti oludes põhimõttelise tähtsusega dokumendiga, mille arutamisest Riigikogus võib saada tänavuse aasta tähtsündmus. Aitab, kui meenutada seda dramaatikat, mis oli TV haldusnõukogu moodustamise ja peadirektori valimisega. Eeletendus on seega juba antud.

Teleraadio seadus on kümneid kordi keerukam ja enam probleeme sisaldav dokument. Lisaks televisiooni haldamisele tulevad kõne alla näiteks ka televisiooni tegevuslitsentside andmisega seotud probleemid, tingimused ja ka vastutus. Siit jõuame edasi tulevikus vabanevate kanalite privatiseerimise või rendileandmise tingimuste juurde. Samuti era- ja kommertsteletegevuse regulatsioonini. Oluline on küsimus reklaamist kui sellisest üldse. Euroopa riikides on lahendatud neid asju mitmeti, vastavalt kohalikele sotsiaal-poliitilistele oludele. PRAEGUST POLIITLIST PASJANSSI TEADES JULGEN ARVATA, ET SELLEST SEADUSEPROJEKTIST TULEB ÄGE ARUTELU JA HEITLUS.

Mil määral mõjutab see ETV edasist käekäiku?

Televisioon on üpris oluline sotsiaal-poliitiline ja kultuuriline institutsioon ning peab ühiskonna võimu ja valitsemise skeemi sobima. Ainuüksi tõik, et televisiooni peadirektori valis parlament, näitab TV seotust parlamendiga. Nüüd on küsimus selles, kuidas kehtestatakse ja reguleeritakse seadusandlikult teised seosed. Seejuures peab arvestama televisiooni üldist arengustrateegiat, selle programmi kontseptsioone. On

teatud finantseerimise ja ökonoomilised tingimused, riigi- ja rahvustelevisiooni haldamise küsimused, mis tuleb samuti siduda institutsionaalse tasemega. Ka ei saa jätta mainimata saatjate süsteemiga seotud probleeme. Televisiooni- ja raadioprogrammide saatjad on siiski strateegiliselt olulised objektid.

Kõigi nende küsimuste UUTMOODI lahendamine on tarvilik ja see määrab ETV-s kogu meie tegevusvälja. Ma võin siinkohal näiteks tuua enamiku Euroopa riikide televisiooniprogrammide haldusnõukogude tegevuse. Nad ei sekku konkreetsetesse probleemidesse ja konkreetsete teleprogrammide valmimisprotsessi, vaid tegelevad põhimõtteliste küsimustega. Saksamaal on näiteks keelatud anda reklaami eetrisse pärast kella kaheksat õhtul. Samuti on haldusnõukogude pädevuses otsustada, kui palju võib olla eetris välismaiseid programme ja kui palju ning kuidas järgitakse erapooletuse põhimõtteid, tasakaalu erinevate poliitiliste jõudude vahel.

Jõudsimegi poliitikani. Kuidas hindate hiljutist ERSP avaldust, mis oli sihitud ETV ja Madli Leikopi vastu isiklikult?

Mulle meeldib, et poliitikud on hakanud tegelema erapooletuse ja tasakaalu küsimustega. Meenutades, millisest džunglist me tulime ja kuhu me täna jõudnud oleme, siis oleme tegelikult kõvasti õppinud. Püüame oma programmi avatust erinevatele, vastuoluliste seisukohtadega poliitilistele jõududele tasakaalustada. Erapooletus ja tasakaal tuleb saavutada mitte ainult kõigi poliitiliste jõudude vahel, vaid ka oluliste ja vastuoluliste probleemide suhtes.

Kui panen lauale need pretensioonid ja avaldused, mis minule on kirjalikult esitatud, siis on need sageli üksteisele risti vastu käivad. Kõik sõltub sellest, kuidas keegi asjale vaatab. Minu mure on see, et programm tervikuna põhimõtteliselt tasakaalus oleks. Kui noppida välja üksikuid saateid, siis võib tõesti väär mulje jääda.

Kuivõrd reaalne on üldse kõigile sobivat tasakaalu saavutada?

Alati ei ole võimalik taotleda tasakaalu pikema aja-perioodi vältel. Kuna vahel on tegemist erakordselt vastandlike seisukohtadega, n-ö. kriisisituatsiooniga, siis teravate probleemide puhul peaks olema tasakaal vähemalt ühe saate raamides. Meenutan AK-d, kus esinesid härra Savisaar ja Lorents võõrväe juurde-toomise küsimustes. Kuna samas saates loeti ette ka Mart Laari avaldus toimunu kohta, siis formaalselt oli tõesti tasakaal olemas. AGA VASTASPOOLE SEISUKOHT OLI EMOTSIONAALSEMALT ESITATUD. Diktori loetud peaministri avaldus ei kaalu üles niisugust esinemist, nagu Peeter Lorents seda täie hingejõuga tegi. Aga sellest ÕPITAKSE.

Vaadates Eesti Televisiooni uudistesateid tundubki sageli, et selle tegijad ei tee vahet faktil ja kommentaaril.

“Aktuaalne kaamera” on palju muutunud. Läbi aastakümnete on olnud just AK see, millega kogu aeg tegeldakse. Vaadates seda, kus ja mis ta oli ja mis ta on praegu, paistavad positiivsed muutused üsna suurtena. Aga jah, stiililiselt langeb saade sageli vormist välja. Tihti ei ristu ainult fakt ja kommentaar, mõnikord asendab neid mõlemaid hoopis mingi pehme jutustus. Meie jaoks on mitmeparteiline süsteem ja tugevad sotsiaalsed pinged siiski täiesti uus tööpõld.

Kuivõrd ETV üldse suhtleb erinevate poliitiliste jõududega?

Kohtumised poliitikutega on selleks vajalikud, et nad natuke televisiooni mehaanikast aru saaksid ja seda mõistaksid. Loomulikult on need toimunud ja neid on veel kavas. Paraku töötab Eesti Televisioonis kuni kolm korda vähem inimesi, kui ühes normaalses rahvustelevisioonis peaks olema. Ostankino teleprogrammi luuakse näiteks 27 000 inimese jõuga. ETV-s on praegu veidi üle 900 töötaja. Meie reformiloogika on ikkagi niisugune, et me üritame senisest enam rakendada oma sisemisi isemajandamise ja turumajanduse elemente. Püüame võimalikult efektiivseks muutuda. Praegu on Euroopas üldine rahvustelevisioonide kriis. Raha on kõikjal väga vähe ja kõik otsivad uusi majandusmudeleid ja -mehhanisme. Ma ei tahaks detailidesse laskuda, kuid mul on selline tunne, et me hoiame praegu hea nõõri otsast kinni. Veel hetk tagasi olime kindlad, et peaksime kordama Euroopa telestuudio 40-aastast rahulikku arenguteed. Aga selleks pole paraku aega.

Lehelugejaid ja televaatajaid huvitab eelkõige võimalike loamaksudega seotu.

Me ei loobu sellest ideest. Samas pole me ka liiga naiivsed ja vaatame, millal ning kuidas oleks loamaksu, kas või väikesegi, kehtestamine Eestis õigustatud. Maksukoorem on ju ikkagi maksukoorem. Inimesed peaksid aga mõistma, et kui õhtul kodu televiisor lahti keerata, siis peab keegi selle eest ju ikkagi maksma.

Üks võimalus mitte maksta oleks Eesti telekanal telerist lihtsalt välja võtta.

Hea küll, kui nad lasevad sealt välja võtta väga halva programmi. Loodan siiski, et selleks ajaks on ETV programm palju parem. Kas tasub end jätta ilma eestikeelsest telepildist? See on muidugi iga inimese vaba valiku küsimus, kuid ... Ma ei julge öelda, et ETV praegu totaalselt kehv oleks. Lihtsalt teatud saateliike on puudu. Eks me ise oleme ka oma soomeugri temperamendiga niisugused, et selle peale näiteks võimsat meelelahutustööstust ei raja. Me võime Eesti Televisiooni muidugi kiruda, kuid sealt vaatab vastu meie oma nägu. SEE ON PARAKU KA MEIE KULTUURI NÄGU.

Kuhu kadusid need, kes varem ETV hea näo löid?

Vanadest tegijatest, kuhu ka mina kuulun, pole pea-aegu kedagi järele jäänud. Sellel on muidugi objektiivsed ja subjektiivsed põhjused. Ülikooli lõpetanud teležurnalistilgi kulub selleks, et saada saatejuhiks, pärast ülikooli aastat kolm. Oma mõju on avaldanud põlvkondade vahetus. On mindud poliitikasse. Märt Müür näiteks istub Ajakirjanike Liidus. Rein Järlik parlamendis. Mati Talvik läks Reklaamitelevisiooni. Mõned jäid lihtsalt vanaks ja läksid pensionile. Mõnest mehest on saanud administraator.

Järgmine probleem- me ei ole ajakirjandusturul lihtsalt konkurentsivõimelised. Kõik lehed maksavad meist rohkem. Eriti puudutab see tippajakirjanike tasustamist. Aeg on ka niipalju muutunud, et praegu vajatakse hoopis teistsugust suhet ühiskonna ja ajakirjaniku vahel kui seni. Ise loodan, et sügishooajaks on ekraanil uued näod ja tööd tehakse hoopis uut moodi. PRAEGUSE KRIISI PÕHJUSI TULEB IKKAGI MINEVIKUST OTSIDA.

Üks teravamaid probleeme on Vene programmide edastamine.

Seda ei tahaks eriti kommenteerida, kuna siin pole kõik poliitilised otsused veel tehtud. Mõõnan, et tegemist on piisavalt delikaatse ja keerulise küsimusega. Nii poliitiliselt kui ka majanduslikult. Oleme seadnud tähtjaks, et 1. oktoobrist telekanalite süsteem muutub. Mis puutub Vene teleprogrammide transleerimisse, siis siin võib Eesti rahvas olla täiesti rahulik. Rahva rahakoti kallale ei minda. Läbirääkimised olid edukad ja Ostankino tasub oma programmide edastamise eest ise.

Ajakirjanduses on kirjutatud ka ETV ja Telecom'i mitte just parimatest suhetest.

Selle probleemi kallal töötame üheskoos riigiradio direktoriga. Arvan, et koos telekanalite rekonstrueerimise ja peatselt valmiva tele-raadio seadusega muutub oluliselt ka saatjate haldamine. Seda enam, et nende võrk tuleb moderniseerida.

ETV homme päev?

Tulevikuplaanidest on veel vara rääkida. Kõik protsessid alles algavad. Tahame saada korralikult funktsioneerivaks nüüdisaegseks organisatsiooniks. Selleks tuleb meil eelmiste aastakümnete jooksul külgekasvanud hädad lihtsalt ära lõigata. Peame oma tegevust oluliselt ratsionaliseerima, kuna majandusolud on karmid. Praegusest kriisiseisust tahaks rahvusliku televisioonistuudio välja tuua siiski arenemisvõimelisena. Praegu oleks väga lihtne asendada kõik meil tehtav odava võõrkeelse kraamiga. Paraku kaoks siis ka eestikeelne televisioon.

SEE AASTA SAAB OLEMA ÜPRIS SUURTE MUUTUSTE AASTA. KA TELEVISIOONIL ON PRAEGU ISEENDA OTSIMISE AEG; KUID NII KEHV EESTI TELEVISIOON KA POLE, ET TA PAREMAKS EI SAAKS MUUTUDA.

Teeveleht, 20.–26. detsember 1993

MILLINE VÕIKS OLLA TULEVIK?

EVTV pressiteade 10.12.1993

EVTV tulevikunägemus Eesti teleruumis, kus ETV-l on oma kindel nišš:

1. Kaaluda ETV tööd koordineeriva nõukogu moodustamist. See nõukogu esitaks ETV arengu põhisuunad, ETV reeglid ning riikliku ja sotsiaalse tellimuse ETVle.

2. ETV võiks ennast tugevalt reorganiseerida. Selle tegevusega on juba kadestamisväärset algust teinud Hagi Šein, edutades noored ja võimekad juhtivatele ametikohtadele. Samas peaks aga jälgima, et ei toimuks ETV laialitassimist ETV poolt moodustatud juriidiliste isikute kaudu.

3. ETV võiks kahandada oma kulutusi, vähendades mitmekordselt personali ja lühendades saateaega (hetkel ei saa ETV oma saateaega kärpida ja ülejäänud saadete kvaliteeti seeläbi parandada, kuna ta kardab, et finantseerimist vähendatakse). Võib-olla oleks ETVl kulude optimeerimise seisukohalt midagi üle võtta värskeste kommertstelevisioonide kogemusest. ETV uudised on asunudki seda kogemust ellu viima.

4. ETV võiks kaaluda, kas ikka tasub maksumaksjate rahade eest toota meelelahutussaateid ja osta välisfirmadelt meelelahutusliku sisuga saateid, filme ja mängude litsentse.

5. ETV põhiülesandeks võiks olla minioriteetide huvide kaitse, Eesti elanike objektiivne informeerimine, lapsed ja noorsugu arendavad ning harivad saated, rahvuskultuuri propageerimine ja jäädvustamine. Siiani on need põhimõtted vaid paberil ning ETV järgib pigem tegijate huve, mis on üldjuhul meelelahutuslikku laadi.

Meelelahutusega saavad aga ka kommertstelevisioonid edukalt hakkama, maksumaksjate raha kulutamata. Üldlaulupeo sarnased üritused on igal juhul Eesti Televisiooni pärusmaa. EVTV on juba esinenud vastavasisulise ETVd toetava avaldusega.

6. ETV võiks vähendada oma ambitsioone, sest nii nagu ETA kõrvale on tekkinud BNS, Eesti raadio kõrvale eraraadiod ja Rahva Hääle kõrvale eralehed, on ka ETV kõrval kommertstelevisioonid.

ETV on juba praegu leppinud 25% vaatajaskonna kaotusega ning tal tuleb ilmselt leppida veel 25%se kaotusega kommertstelevisioonide kasuks.

Kõige tähtsam on siiski luua üldkontseptsioon — millist ETVd soovitakse näha, kas avalik-õiguslikku või kommertsiaalset.

Esimese variandi puhul tuleks ETVd ikkagi piisavalt finantseerida, et oleks tagatud tema varade säilimine ja põhifunktsioonide täitmine, et meie rahvastelevisioon võiks olla sõltumatu ja reklaamivaba.

Teise variandi puhul peab aga ETV andma kasumit ning riik saama omanikutulu. Ilma selleta oleks kommerts-ETV eksistents mõttetu.

Alternatiiviks saab olla veel ETV privatiseerimine, mis oleks aga ilmselt enneaegne, keeruline, ebaõiglane ja seetõttu ka vale.

EVTV ei poolda laiapõhjalise kolhoosi-tüüpi aktsiaseltsi loomist, kus puudub kindel omanik ja tegevjuhtkond võib ettevõtet oma suva järgi valitseda. Selline aktsiaselts on juba olemas.

EVTV, mille vaadatavus ja vaatajaskond ületab mitmekordselt teiste Eesti kommertstelevisioonide vaadatavuse ja vaatajaskonna kokku, ei näe hetkel mõistlikku põhjust kellegagi liituda või kellelegi oma positsioone loovutada. Kommertsteleajaamade tuleviku selgitab aus konkurents, kus võidab tugevaim.

Konkurents on juba muutnud nii ETV kui ka kõigi teiste, sealhulgas EVTV programmi tugevalt paremuse poole.

Hommikuleht, 12. aprill 1994

**MEEDIAPINGE LAHENDAKS
UUE TELEORGANISATSIOONI LOOMINE EESTIS**

Hagi Šein

Tunnen paljude riikide teleseadusi. Sellepärast võin üsna veendunult öelda, et kahjuks on Riigikogule esitatu kontseptsioonilt, mõiste täpsuselt ja juriidiliselt nõrgim, mida lugenud olen. Vabandan koostajate ees, kuid nii oluline seadusetekst on kohati liialt ebaprofessionaalne. See on katteta kavatsuste eelnõu. Arvan ka, et Eesti oludele sobimatu.

Meediaregulatsioon on keerukas ala. Seaduseelnõu tegemise käigus pakkusime oma varianti Eesti Televisiooni ja Eesti Raadio seadusest. Seda ei võetud tõsiselt. Ometi juhindusime parimast euroopalikust kogemusest. Poleemikas on juba märgitud, et seaduseelnõu on ühekülgsest mõjutanud meediavaldkonnas tegutsevad huvigrupid. See ei arvesta reaalselt olu-

korda. Seadust ei saa koostada nagu retsensiooni või pretensiooni ETV-le ja ER-ile. Ometi kõlas just see noot ministri kõnes seaduseelnõu esitamisel ja vastusest Riigikogu liikmetele.

Mulle tundub ebaõiglane, et avalik-õiguslik televisioon ja raadio on surutud kaitseseisundisse. Me peame miskipärast kogu aeg tõestama, et demokraatlikul riigil peab olema elujõuline avalik-õiguslik meedium. Euroopas on see iseenesestmõistetav.

Minu arust tehti valitsusele karuteene, et neile nii vilets tekst lauale pandi. Paraku lisandus rida apse ka valitsuse paranduste kaudu. Nüüd on Riigikogu keerulise ülesande ees, sest lugemiste käigus on sellise seaduse parandamine raske töö. Usun siiski kultuurikomisjoni töötahtesse ja -võimesse, *Alajõe, Veidemanni, Pärnoja, Vooglaiu, Rumesseni* soovisse ebakvaliteetne seadus ümber töötada.

Hea meediaseadus tagab televisiooni- ja raadioorganisatsioonide poliitilise, finantsilise ja ajakirjandusliku sõltumatus seaduse enese kaudu. Liiga palju praeguses tekstis esinevaid sätteid ei tööta aga ilma täiendavate valitsuse määrusteta. Meediaseaduse puhul on see suur viga.

Avalik-õiguslikud tele-raadioorganisatsioonid on esimesele lugemisele läinud seaduse variandis jäänud liiga suures osas täitevvõimu mõjusfääri, valitsuse ja selle allasutuste suunata-määrata. See ei sobi kokku euroopalike põhimõtetega, Eesti on Euroopa Nõukogu ning ETV ja ER Euroopa Ringhäälingute Liidu (EBU) liikmed.

Televisioon ja raadio on nüüdisaegsed audiovisuaalse tootmise harud. Pealegi kallid, pealegi konkurents. Eelnõu tekstist ja kaaskirjast, ministri esinemisest saadikute ees Riigikogus ilmnas, et seaduse esitajad pole televisiooni ja raadio finantsmajanduslikku baasi praktiliselt läbi mõelnud. Reaalseid majandustegureid arvestamata võib meediaalale Eestis korvamatut kahju teha. Praegune eelnõu küpsetab ETV ja ER kiirelt ära.

Reklaam on keeruline küsimus. Avalik-õiguslikel jaamadel ei ole reklaamita reaalne oma ülesandeid täita, erajaamadel on see peamine sissetulekuallikas, kui mitte arvestada omanike paksu rahakotti. Meid peaks ettevaatlikuks tegema see, et ka enamik Euroopa rikkaid riike ei suuda oma rahvale avalikku teleteenust ilma reklaamirahade toeta pakkuda. Pealegi on reklaamiajal tohutu vahetusväärtus. Reklaami bartertehingutega hangitakse kalleid ülekandeõigusi, seriaale, filme. See on vaesele riigile suur ressurss, tasuta loodusvara. Pole vastutustundlik anda kogu see maardla ainult eraettevõtjatele. Tuleb otsida teist, paindlikumat teed.

Minu arvates on suur viga selles, et seadust kirjutati, ilma et selle aluseks olevat meediapoliitilist skeemi oleks laiemalt arutatud või aktsepteeritud. Riigitelevisioon on muutunud tekstis enam valitsustelevisiooniks kui avalik-õiguslikuks, kuigi deklareeritakse just viimast. Kvaliteetse ja konkurentsivõimelise

avalik-õigusliku TV funktsioneerimiseks seadus praegu tagatist ei anna. Selgusetuks jääb ka see, millised on eraõiguslike telekanalite ülesanded. Kas erakanalid hakkavad edastama avalik-õiguslikku või kommertsprogrammi. Millised programmid siis üldse Eestisse tekivad? Millist meediasüsteemi me siis ikkagi ehitame?

Olen veendunud, et praegu alata võivat halastamatut telekanalite konkurentsi, et mitte öelda sõda, milles avalik-õiguslik ETV (analoogselt ER raadioalal) on juba stardijoonel tahapoole asetatud, pole kellegi tarvis. ETV ei saa funktsioneerida kui riigiamet, kui eelarveline kantselei. ETV on keerulise tehnoloogiaga loomeasutus, kelle tööjõud ja toodang on meediaturul. Selline organisatsioon peab tuginema paindlikule finantsalusele, mitmekesistele allikatele. Ma ei näe praegu, et riik sooviks luua Eestis tugevat avalik-õiguslikku televisiooni ja raadiot. Ei saa tahta üht ja teha teist. Ei saa koormata avalik-õiguslikku televisiooni ja raadiot laialdase ühiskondliku teenuse osutamise kohustusega ja mitte mõelda konkreetsele olukorrale ning vahenditele, mida on vaja nende ülesannete täitmiseks.

Meediaolukorra eripära tõttu on Eesti olud uniikaalsed. Seepärast arvan, et lahendusedki peaksid olema sellele adekvaatsed ega matkima mujalt teadaolevaid mudeleid (seaduseelnõus mammutorganisatsiooni — Eesti Rahvusliku Ringhäälingu moodustamine).

Panen ette tasakaalumudeli televaldkonna reguleerimisel. Selleks tuleks moodustada uus televisiooniorganisatsioon — Eesti Rahvuslik Televisioon (ERT). ERT-l oleks kaks telekanalit. Esimesel neist töötaks üle-eestiline avalik-õiguslik teleprogramm (ETV), teise üle-eestilise kanali annab ERT konkursi korras pikaajalisele rendile eraõiguslikele teleorganisatsioonidele. ERT-l oleks korraldusnõukogu (rahvuslik nõukogu), mis Riigikogu poolt nimetatuna esitaks mõlemale kanalile programmi nõuded nii, et nad eesti rahvast parimal viisil teeniksid. See oleks reguleeritud täiendus- ja koostegevuse mudel, milles kumbki kanal aprioorseid eeliseid ei saaks. See mudel võimaldaks efektiivselt kasutada Eesti ja välisraha, riigi toetust ja reklaamitulu, Tallinnas asuvat telemaja, saatjate võrku, tehnilisi vahendeid, rakendada grantide süsteemi, telesaateid teha oskavat defitsiitset kaadrit. Kõige enam aga peaksid võitma televaatajad, erinevad auditooriumigrupid, kelle huvisid ja vajadusi ERT tervikuna ning mõlemad kanalid oma spetsiifikast lähtudes rahuldada püüaksid.

See oleks Eestile hea mudel. See ei lõhuks ega nõrgestaks Eesti telemaastikku, vaid aitaks seda ehitada.

Mõtleme veel!

HEA MEEDIASEADUSE VÕIMALIKKUSEST VÄIKESES RIIGIS

Kes ja kuidas võiks maksta televisiooni eest?

Hagi Šein

Riigikogus esimese lugemise läbinud ringhäälinguseaduse eelnõu on põhjustanud elava diskussiooni. ETV peadirektor HAGI ŠEIN kirjutab tänases ja homses "Postimehes", millised TV mudelid on Euroopas enamlevinud ja kust nad raha saavad. Kas ka Eestis on mõeldav loamaks? Kuidas makstakse ETV programmi eest praegu? Hagi Šeini arvates tuleks luua uus TV organisatsioon — Eesti Rahvuslik Televisioon.

Televisioon on avalik teenus. Sellisena tulebki seda võtta

Moodsas käsitluses on see tõesti nii. Vaatajad vajavad info-, haridus-, kultuuri- ja meelelahutussaadeteid ning nende pakkumine on avalik teenus.

Avalik-õiguslik teleorganisatsioon on kohustatud osutama rahvale kõiki neid teenuse liike tasakaalustatud viisil. Ta peab hoolitsema selle eest, et tele-signaali oleks igaühele tehniliselt kättesaadav. Ta peab silmas pidama (ja see on eriti tähtis), et toodetav tele-programm rahuldaks kõigi eri- ja vähemushuvirühmade vajadusi, sõltumata sellest, milline on nende vähemuste osa teenuse eest tasumisel.

Niisugune avalikku teenust (*public service*) osutav TV on enamasti riigi või avalik-õiguslik omand, väga harva eraomanduses.

Eravalduses olevatel telekanalitel sellist ulatuslikku ühiskondlikku kohustust ei ole. Nad tegutsevad kitsamalt piiritletud ja nimelt **massiauditooriumile suunatud programmialal, sest elatuvad enamasti reklaamist ning peavad omanikele kasumit andma. See ongi kommertstelevisioon.** Tavaliselt erajaamad avalik-õiguslikku teenust ei osuta, või kui, siis vähesel määral, sest see on ebamajanduslik.

Tegemist on seega kahe kontseptuaalselt erineva teletenuse ja programmiideega. Paremaks ja halvemaks jagamine on asjatu nagu ka nende mudelite otse-ne seostamine omandivormi või kanali finantseerimise viisiga.

Euroopalik tava eelistab ja kaitseb avalik-õiguslikku programmimudelit kui kogu-rahva teenust ning püüab tagada selle sõltumatust seaduse abil. See on eriti oluline väikestele rahvastele ja väikestele kultuuridele, sest avalik-õigusliku meediategevuse põhi-eesmärk on säilitada rahvuslikku identiteeti ja omakultuuri. Sellele tugineb paljude maade (Šveits, Taani, Holland, Norra, Iirimaa, Rootsi, Soome, Austria) meediapoliitika.

Samas on paljudes suuremates riikides meediategevus kiiresti liberaliseerumas. Kommertsalgatust TV alal soodustatakse kui infovabadust ja liberaalset majanduslikku mõttelaadi toetavat tegevust.

Veel tuleks nimetada **valitsustelevisiooni mudelit**, kus valitsus määrab TV tegevust kas otseselt või tema loodud organite kaudu. Euroopast on sellised organisatsioonid nüüdseks kadunud.

Millised valikud seostuvad Eesti Televisiooniga?

Teoreetiliselt võiks praegusest ETV-st teha teleorganisatsiooni ükskõik millise mudeli järgi: valitsus-, riigi-, avalik-õigusliku või kommertstelevisiooni. Loomulikult on ka segavõimalusi.

Oletagem, et täitevvõimule allutatud telemudelit ei kaitse keegi. Oletagem sedagi, et hea euroopaliku kombe kohaselt loobutakse ka Eestis nii riigiraadiost kui riigitelevisioonist. nende, demokraatlikule riigile sobimatute mudelite hülgamisel jääb paar huvitavat alternatiivi Eesti meediamudeli korrastamiseks.

1. Duaalne euromudel: seada TV-eeetris eesmärgiks avalik-õigusliku (ETV) ja eratelevisioonide erinevaid sihte arvestav tasakaal, täpsustades seejuures erakanalite programmilised eesmärgid.

Selle mudeli vältimatu tingimus on, et riik tagab seadusega teleorganisatsioonile, mis osutab avalik-õiguslikku üleriiklikku teletenust (ETV-le), poliitilise, majandusliku ja toimetussõltumatuse ning finantseerimisviisi, mis tagab tehnilise arengu ja eeldused kvaliteetse programmi tootmiseks. Nagu öeldud, on see meie maailmajaos levinud talitamisviis.

2. ETV privatiseerimine: loobuda avalik-õigusliku televisiooni (ETV) seadustamisest Eestis ning luua kõigile tegutsevatele eratelejaamadele võrdsed võimalused.

Riigile jääb vabadus otsustada, kas rahva raha televisiooni eest üldse mängu panna või jätta erajaamad vaid reklaamilevale. Kui maksumaksja raha siiski kulutada, võib seda koguda TV-maksuna või eraldada riigieelarvest ning tellida selle eest telejaamadelt rahva ja riigi arenguks kasulikku ja vajalikku programmi. Seda teed Euroopas valitud ei ole.

Kas põhiküsimus on selles, kellel on õigus reklaamile?

Rumal oleks püüda kedagi veenda tasuta teleteenuse olemasolus. Loomulikult tasub ühiskondlike teenuste eest maksumaksja ning ka avalik-õiguslik televisioon on ühiskondlik teenus. Reklaamitulud kasutava TV eest tasub tarbija, sest reklaami hind on osa kauba hinnast. Kõik me oleme nii maksumaksjad kui tarbijad, seega pole kumbki teleteenus meile tasuta.

Probleemid kaovad, kui riigis on vaid kommerts-telejaamad.

Vaba ja aus konkurents on neile parim.

Keerulisem on siis, kui riik peab vajalikuks ka avalik-õiguslikku televisiooni. Kvaliteetse ja kogu elanikkonna vajadusi arvestava ühiskondliku teleteenuse maht on suur ja hing kõrge. Enamasti maksumaksjate rahast ei piisa, TV peab ka ise vahendeid hankima, riik peab toeks tooma ka reklaamitulu.

Reklaamiaega müüa on lihtne, sest huvitatud firmasid on palju siinsamas kodumaal, aga see on ka tasuv eksportartikkel. **Reklaamiaeg, mida riik müüb, on kui loodusvara, mis eriliste kulutusteta head tulu annab.**

Peale otsese rahalise tulu on oluline reklaamiaja vahetusväärtus. Reklaami bartershingutega hangitakse praegu õigust teleülekanneteks olümpiamängude, MM-võistlustelt, rahvusvahelistelt kultuuriüritustelt, ostetakse seriaale ja mängufilme, tehakse rahvusvahelist koostööd. See on enamiku avalik-õiguslike telejaamade loomulik *modus vivendi*.

Küsimus pole aususes, õigluses või reklaami sobivuses avalik-õiguslikule kanalile. Alafinantseeritud ning seetõttu kiratseval televisioonil pole lihtsalt mõtet. Riik ei tohi soovida üht ja teha teist. Just selles mõttes peab meediapoliitika olema selgepiiriline.

Reklaamitulude osa Euroopa riikide TV eelarvetes 1994. aastal (protsentides)

Iirimaa (RTE)	52,2
Austria (ORF)	44,8
Ungari (MTV)	36,5
Poola (PRT)	32,6
Itaalia (RAI)	29,9
Holland (NOS)	28,3

Prantsusmaa (FR)	25,0
Saksamaa (ZDF)	23,1
Island (RUV)	23,0
Šveits (SSR)	19,1
Leedu (LTV)	16,2
Soome (YLE)	15,6
Eesti (ETV)	12,5
Läti (LTV)	10,5

Oletagem siiski, et Eesti maksumaksja suudaks tasuda hiilgava avalik-õigusliku televisiooni eest. Ka sellisel juhul ei ole riik kohustatud reklaamitulu tingimusteta erajaamadele kinkima. Veel vähem seda nende kasuks monopoliseerima. **Eeter on rahva vara ja riigil on õigus ja kohus seda hea peremehena kasutada.**

ETV riigi esindajana on seda ka teinud. Möödunud aastal investeeris ETV ligi 1,5 miljonit krooni oma reklaamituludest TV-tehnikasse (s.o. riigivarasse), riigieelarves polnud investeeringuteks ette nähtud krossigi. Ka põhivahendite ümberhindamisest tõusnud amortisatsioonikulud ei suutnud riik kanda. Seejuures on ETV tehniline baas amortiseerunud 70% ulatuses.

Meie oludest tuleneb veel rida iseärasusi. ETV on vaieldamatult vaeseim TV Euroopas ning osutab odavaimat teleteenust. Eesti reklaamiturk on esialgu üsna tagasihoidlik. Teletegijaid on vähe ja koolitussüsteem peaaegu olematu. ETV-st pärit kaadri abil on viimase kuue aasta jooksul tekkinud kümned televideo- ja filmifirmad ning uued telekanalid.

ETV loomulik taastumisvõime on ammendumas. Kui meediasüsteemi kujundavad otsused ei arvesta Eesti reaalsel loome- ja majanduspotentsiaali, paneb see põdema kogu TV-valdkonna.

Kuidas on teised seni hakkama saanud?

Euroopa maade avalik-õiguslikke teleorganisatsioone finantseeritakse peamiselt ja ühel kahest tuluallikast — televaatajate makstavast litsentsi-(loa)maksust ja reklaamitulust. Muudest tuluallikatest on olulisemad riiklik toetus, teenuste osutamine, maksud, kirjastustegevus, sponsorlus, avalikud üritused, saadete ja filmide müük, tulud äritegevusest. Tuluallikate struktuuri põhjal võib rahvuslikke teleorganisatsioone Euroopas jagada viide rühma.

1. Ainsaks tuluallikaks on litsentsimaks. Inglismaa (BBC), Taani (DR) ja Rootsi (STV) finantseerivad oma teleorganisatsioone ainult loamaksust. Teleperekondade hulk kasvab aeglaselt, tulu sõltub vaid loamaksu suurusest. BBC-l ja DR-l on raskusi, Taanis (TV2) on reklaam lubatud, Rootsi (STV) tahab oma süsteemi muuta.

2. Ainsaks tuluallikaks on reklaam. Hispaania (RTVE), Portugal (RTP) ja Monako (RMC) on püüdnud toime tulla vaid reklaamituludega. Portugalis loobuti loamaksust 1991. aastal, sest maksu kogumine ei õnnestunud. Hispaanias on tugev konkurents oluli-

selt vähendanud RTVE tulu reklaamist ning riik on sunnitud puudujäägi katma eelarvest.

Vaid reklaamituludel põhinev finantseerimissüsteem on avalik-õiguslikule teleorganisatsioonile vähesobiv oma suure ebastabiilsuse tõttu.

3. Ainsaks tuuallikaks on riigi toetus. Belgias (BRTN ja RTBF) finantseeritakse televisiooni praegu täielikult riiklikult. Riigi majanduslik olukord avaldab selle viisi puhul otsest mõju teleorganisatsiooni majanduslikele võimalustele. Teletegemine on liiga kallis lõbu ka rikastele riikidele, et seda täies ulatuses kinni maksta.

4. Finantseerimine loamaksust ja reklaamist. See on enamiku avalik-õiguslike teleorganisatsioonide finantseerimise viis Euroopas (vt. joonist: reklaamitulude osa Euroopa riikide TV-eelarvetes 1994. aastal).

Paljudes riikides (Monaco välja arvatud) on piirangud reklaamile eraldatavale eetriaajale (enamasti kuni 15%). Mõnel pool on seatud piiranguid ka reklaamituludele või neid ümber jaotatud. Tuntud on ka sellised lahendused, kus kommertsjaamad eraldavad osa oma tulust avalik-õiguslikule TV-le (Soomes MTV YLE-le), ning vastupidi, kus loamaksust eraldatakse teatud osa kommertsalusel töötavale üleriiklikule telejaamale (Taanis TV2).

5. Finantseerimine loamaksust ja erimaksudest. Süsteem on erandlik ja kehtib vaid **Norras (NRK)**, kus loamaksule lisandub veel vastuvõtjamaks. Mõeldav on ka mitmesuguste aktsiisimaksude kehtestamine.

Kas Eestis on mõeldav loamaks?

Loamaksusüsteem töötab peaaegu kõigis Euroopa riikides. **Kui tahame ka Eestis avalik-õiguslikku televisiooni ja raadiot, peaksime nende finantseerimise siduma otse rahvalt tulevaks maksuga ja sellest tuleneva vastutusega rahva ees.** Mõeldav on, et rahvuslik televisiooni ja raadio nõukogu jagaks rahva raha kõigi tele- ja raadiojaamade vahel, kes osutavad avalik-õiguslikku teenust, olgu omandivorm milline tahes.

Vastava seaduse väljatöötamiseks ei ole soovi korral takistusi, eeskujusid on palju. Loamaksu võiks sisse seada astmeliselt, sedamööda, kuidas tõuseb elatusasu. Loamaksu võiks kehtestada 1996. aastast nii, et igal järgneval aastal asendatakse see 20% riiklikust toetusest rahvustelevisionile ja raadiotele.

Nii tasuks iga teleraadioperekond 2000. aastal meediamaksu 100%-liselt. Selleks ajaks oleks Eestis tagatud kõrgekvaliteetne televisiooni- ja raadioteenus kõigile elanikkonna rühmadele vähemalt kahel üle-eestilisel TV-kanalil ja ühel teletekstiprogrammil ning kolmel raadiokanalil. Sellele lisanduksid eraõiguslikud jaamad, regionaal-, kaabel-, SAT- ja muud tellimussõrgud, mille peamiseks sissetulekuallikaks oleksid reklaamitulud.

ETV finantseerimise viis peaks suunduma Euroopas tavaks saanud mudeli poole. Levinud loamaksu-

süsteem vastab avaliku teenuse ideele. See tagab tulude stabiilsuse, prognoositavuse ja pikemaajalise investimispoliitika. Tegutsemine prognoosimatute aastaeelarvete kaupa pidurdab tehnilist arengut ja programmi kvaliteedi tõusu.

Igal juhul tuleks aga Eestis säilitada avalik-õigusliku televisiooni ja raadio finantseerimisvahendite mitmekesisus. Turukonkurentsi suurenedes ei tohi mingil juhul teha panust vaid ühele finantsallikale.

Kui palju reklaamiraha on meediaturul?

Euroopa riikides on täheldatud kindlat seost rahvusliku koguprodukti ja reklaamile tehtavate kulutuste vahel. *KPMG Management Consulting OY* prognoosile (oktoober 1993) tuginedes võime hinnata meedia-reklaami koguväärtuseks Eestis 1993. aastal ligi 4 miljonit dollarit, mis peaks 1996. aastaks tõusma 7–8 miljoni dollarini. Seejärel, juhul kui rahvuslik koguprodukt inimese kohta ületab 2000 dollarit, võib oodata suuremat kulutuste tõusu reklaamile.

**Reklaamituru jaotuse prognoos
(miljonites Eesti kroonides)**

Aasta	Kogukulu meediareklaamile Eestis	TV osa kogukuludest meediareklaamile Eestis
1993	57	19
1994	72	25
1995	90	33
1996	115	42,5

Aasta	ETV tulu reklaamist	ETV % kogu TV osast
1993	5	26%
1994	7,5	30%
1995	10	30%
1996	12,5	30%

Avalik-õigusliku organisatsiooni 30% reklaamiturust on mittemonopoolse turujaotuse juures väga lähedane Euroopas levinud vahekordadele. Selline jaotus on saavutatav juhul, kui ETV saatemahust kulub reklaamile umbes 7%.

Vaataja mõistab reklaami tarvilikkust — Baltic Media Facts'i 1994. aasta veebruari uurimuse andmetel arvas 85% Eesti elanikest, et reklaam on ETV programmis vajalik. Eraettevõtjad tulevad oma 70%-ga toime. Selline jaotus seab muidugi piirid Eesti erajaamade hulga.

Kuidas makstakse ETV programmi eest praegu?

ETV-l on 1994. aastaks riigi toetusena 37 460 000 krooni (0,64% riigieelarvest), millele lisandub oma majandustegevusest (reklaam + ajaleht + tehnilised

teenused) **10,8 miljonit, kokku 48,3 miljonit krooni.** Kogu tulu läheb 2600 tunni (seitse tundi päevas) avalik-õigusliku teleprogrammi tootmiseks. Võiksime öelda, et ETV kulutab oma eelarvest igale teleperekonnale 115 krooni aastas.

Ühe teleperekonna võimalus vaadata iga päev ETV-d, näiteks ainult uudistesateid, maksab neile vaid 32 senti päevas. Reklaamiaja müügi ja muu tulundustegevuse lõpetamine ETV-s suurendaks maksumaksja koormat. Televisioon odavamaks ei lähe, pigem vastupidi. Muidugi kui kõneleme täismahulisest avalik-õiguslikust teenusest.

Läinud sügisel rahvusvahelisel erialakonverentsil Viinis nimetasin järgmisi arve: Eesti Televisiooni programmi tehakse 250 loometöötaja ja 400 tehnilise spetsialistiga 3,5 miljoni dollari eest aastas ja ETV-le kuulub üle 50% auditooriumi vaatamisajast. Kogenud telepraktikutest koosnev publik aplodeeris. Töötab ju ETV 365 päeva aastas ja tehnoloogiast tulenevalt mitmes vahetuses.

Televisioon on kallis seetõttu, et ta maksab palju

Keskmine saatetund Euroopa riikide telestuudios on ETV saatetunni maksumusest 50 kuni 150 korda kallim. ETV saatetund maksab tänavu ligi 18 500 krooni, millest riigi toetus on 14 400 (78%) ja ETV oma tulud 4100 krooni (22%). Mõistlik hind (ilma investeringuteta) oleks 1995. aastal aga mitte vähem kui 23 000 krooni tund.

3000-tunnise aastamahu juures peaks ETV eelarve olema vähemalt 70 miljonit krooni. Teleperekonnale maksaks see 145 krooni aastas, 12 krooni kuus. Polegi nii vähe, kuid võrrelda seda näiteks ajalehtede aastatellimusega. Odavad ja tasuta teenused on jäänud minevikku. Kvaliteet maksab palju.

Loomulikult tuleb finantside õigustamiseks teha kõrgetasemelisi saateid. Samas tuleks ETV tehniliselt rekonstrueerida veel sellel sajandil. Pole välistatud, et avalik-õiguslikud jaamad võiksid riigi garantiil kasutada selleks ka erakapitali abi. Kulude kinnimaksmise kõrvale peaks astuma finantseerimine laenudega suuremate tehniliste uuenduste tegemiseks. See võimaldaks jagada investeerimispinget mitme aasta peale.

ETV kulutab oma eelarvest igale teleperekonnale 155 krooni aastas

155 krooni	=	77 krooni	+	15 krooni	+	23 krooni
aastas		riigieelarvest		reklaamist		ETV muudest tuludest
ETV täismahulise						(ajaleht, tehnilised
teletreenuse eest						teenused)
(2600 tundi)						

Peaksime selgusele jõudma, millist meediakorraldust tahame

Olen juba avaldanud arvamust, et ringhäälinguseaduse eelnõu esimeses variandis esitatud mudel Eestile ei sobi. Ei ole õige teha ETV-st eelarvelist riigiametit, millega praeguses projektis väga sarnaneb Eesti rahvusliku ringhäälingu telejaam nimega Eesti Televisioon.

Oleme kaitsnud ideed, kus ETV ja ER oleksid iseseisvad avalik-õiguslikud juriidilised isikud, oma vara omanikud. Nende tegevust reguleeriks seaduse alusel ühine sõltumatu nõukogu, mille nimetaks Riigikogu.

Mõeldav oleks ka rahvusliku televisiooni ja raadio nõukogu moodustamine, mille põhifunktsiooniks oleks luua ja ellu viia riiklikku meediapoliitikat. Nii-sugune oleks traditsiooniline variant Euroopa kogemusest audiovisuaalse meedia regulatsiooniks riiklikul tasemel. Iseasi, kas see Eestis tööle hakkab.

Igal juhul peaksime otsima paindlikke võimalusi. Eestis oleks kindlasti vaja saavutada ühiskondlik kokkulepe meediajuhtide ja poliitikute vahel selle kohta, millised on audiovisuaalse meedia eesmärgid ja ülesanded meie riigis. Millises organisatsioonilises struktuuris need kõige paremini teostuksid, tuleb meil lähemal ajal enestele selgitada.

Ringhäälinguseaduse eelnõu arutatakse Riigikogus. Me vajame seadust väga. Kuid kiirustagem aeglaselt. Valesti teha ja mitu korda ümber teha on kulukas.

Kord kirjutasin, et televisiooni häda on selles, et ta on mõeldud liiga paljudele korraga. Aga selles on ka tema jõud. Praegu on vaja mõtlemise jõudu.

Hommikuleht, 22. juuli 1994

KES ÜTLES, ET PEAB OLEMA KERGE

Sven Soiver

Sõnasõda eraõiguslike ning avalik-õiguslike meedia-kanalite vahel on läinud talitsetud mõtetest üle abstraktsetele ja kohati sürrealismi kalduvate avaldusteni. Eriti ohtralt toodab neid EVTV saade “Meedia mõtted”, mida ajakirjandusega mitte-

seotud inimeste poolt ka EVTV padjaklubiks kutsutakse. (Huvitav, kes oli see naiivne inimene, kes mulle ajakirjanduse aluseid õpetades kinnitas, et ajakirjandus peab olema tasakaalustatud ja avaldama mõlema poole seisukohti. Rumal mõte.

Korralik ETVTV seda ränka viga nimetatud saates küll ei tee).

Eriti huvitavalt kõlab aga hiljutine Rein Langi avaldus, kui ta nõudis kommertsjaamade sulgemist Vene ULL-i sagedustel. AS TRIO ühe osanikuna KUKU raadio omanik Rein Lang tundub unustavat, et suuremal osal Eesti elanikkonnast puudub Lääne ULL-i vastuvõtu võimalus. Seetõttu tähendaks see uuendus, et osal elanikkonnal võetaks võimalus omastada kultuuri üht osa — massikultuuri. Loomulikult ei taha ma väita, et kommertsjaamad edastavad ainult massikultuuri.

Samas on praegune olukord natuke veider, sest osale raadiojaamadele (TOP-raadio, Raadio Tartu) on täiesti seaduslikult loodud paremad levitingimused. Teised kommertsjaamad aga ei saa ka parema tahtmise juures levitada end Vene ULL-il: seadus lihtsalt ei luba.

Lahendusena tuleks kõne alla variant, kus era-kommertsjaamad lükataks eranditult Lääne alale ja riigi omanduses olevad jaamad võiksid tegutseda mõlemal lainealal. Selline variant läheks kokku EBU seisukohaga anda avalik-õiguslikele struktuuridele piisavad majanduslikud garantiid, tulemaks toime konkurentsiasjaajamadele.

Mingil juhul ei toetaks ma ettepanekut jagada ETV kavas olevad kultuuri-, süvamuusika jne. saated (era)kommerts TV jaamade vahel. Plusspunktiks oleks sellele projektile see, et era TV-d oma kaasaegsema struktuuriga kulutaksid konkreetse programmi tootmiseks vähem raha, kui bürokraatiast läbiimbunud ETV. Tõenäoliselt küsiks ka era TV-d kultuuri ja muude massidele mitte mõeldud programmide tootmiseks riigilt raha, kokkuvõttes oleks aga siiski märgatav. Mis aga sunnib kommertslikele alustele rajatud struktuuri tootma programmi kallimalt kui hädavajalik, kui nuginii on ette teada, et see kulutatud raha tagasi ei too. Lõppkokkuvõttes kannataks saadete kvaliteet ja eelkõige vaataja.

Europas ongi ilmselt seetõttu säilinud avalik-õiguslik meediakanalid, (teemast kõrvale hüpates — enamikku neist finantseeritakse nii riigieelarvest kui ka reklaamirahadega), ja kuskil ei kavatseta neid kinni panna. USA-s need puuduvad, aga on ka selge, et see, mis töötab Ameerikas, ei tööta veel pikka aega — kui mitte öelda kunagi — Eestis.

Tundub huvitav, et erastruktuuride nõudmised on läinud järk-järgult suuremaks. Kui eelmise aasta mais võitlesid TV-d selle eest, et üleüldse eetriluba saada, siis õige varsti taheti juba riigi kanalitega võrdseid õigusi. Hommikulehe kuulis nr. 4–5 1994 deklareerib aga Rein Lang juba, et olukord, kus osa meediakanaleid on riigi käes, olevat suisa perversne.

ETV saates “Teledebat meediapoliitikast” (12 aprill) mainiti ka võimalust anda kunagised Venemaa TV ja Peterburgi TV kanalid ETV käsutusse, kes rendiks selle saateaegu teistele. Viktor Siilats ETVTV-st pareeris selle mõtte kohe väitega, et ta ei näe selles mingit mõtet. Tähendaks see ju eratelevisioonidele ainult suuremaid kulutusi (tegelikult tähendabki). Kes aga on öelnud, et erameediakanalitel peaks olema

kerge? Nad on ju võtnud vabatahtlikult selle riski. Juba alustades olid teada tingimused eesotsas sellega, et ETV-l on kombeks edastada reklaami.

Tundub, et probleem pole tegelikult mitte õiguslikes küsimustes, vaid logisevas äriplaanis. Põhja-Eesti populaarseim raadiojaam TOP-raadio ja Tallinna vaadatuim era-TV Kanal 2 ei võitle millegipärast oma koha eest päikese all.

ETV ja RTV otsivad aga pidevalt edu saladust, magades ühes voodis ja jõudes kuuldavasti õige pea ka vahekorra ehk ühinemiseni (vabandust banaalsuse pärast, aga rahva juttudele on alust andnud ka Viktor Siilatsi ja Mart Siimanni avaldused).

EVTV ja Co põhiargumendiks, miks peavad nad hästi elama, on tihtipeale need maskud, mida nad maksvat Eesti riigile oma äriedu eest. Selge on aga see, et riigile on tunduvalt kasulikum lasta reklaami ka “Metsiku roosi” keskele.

Hoolimata oma mõningasest seotusest ER-ga, ei ole ma avalik-õiguslike struktuuride jäägitu kaitsja. Mitte millegagi ei ole vabandata ega seletatav sahkardamine reklaamiajaga.

Reklaamihindadest veel niipalju, et ka RTV selle suve sooduspakkumine on vägagi kõlvatu konkurentsi sarnane. 4800 krooni võib tunduda koletu summa, aga arvestades pakutavat, on tegemist naeruväärselt madala hinnaga.

Vältimaks edasise kahlusi reklaamihindade üle ja diskuteerimist sellest, kas parasjagu on tegemist dumpingu või sooduspakkumisega, tuleks istuda maha ja genereerida mitmepoolne leping, mis sätestaks reklaamihindade taseme. Loomulikult on see raske töö, tuleb ju arvestada levialade eripära jne., aga isegi kui sellega ei saada hakkama, tekib õigustatud küsimus, kas on ikka tegu õigete inimestega, kellele on usaldatud meie kõigi ajude vormimine.

Siinkohal ei taha ma seada kahtluse alla kellegi meediajuhi võimekust. Juristide Rein Langi ja Märt Raski tehtud ajakirjandusseaduse variant oli muidugi reklaami koha pealt, arvestades reaalselt olukorda, vildakas, ometi oli tegu igati korraliku alusega, millelt on võimalik tuletada uusi ja võib-olla ka paremaid variante.

Kahjuks keerati see seadus hiljem võimukoridorides põhjalikult segi ja lõpptulemus oli mitme koha pealt veelgi hullem. Kuigi on aru saadud reklaami vajadusest ETV-s ja ER-s (Raadio 2-s), anti kultuuriministeeriumile suvaline õigus otsustada, milline TV- või raadiojaam võib tegutseda, milline mitte.

Meediapoliitika aluseks peaks siiski olema aus konkurents ja partnerlikud kokkulepped. ETV teledebatis kiitis Viktor Siilats ETVTV ja RTV kokkulepet uudiste ühise aja suhtes ning kutsus üles tegema selliseid lepinguid ka teistel telekanalitel. See ei ole loomulikult põhiprobleem, milles oleks vajalik koordineeritus. Kokkulepped ei ole võimalikud mitte ainult liitlaste (EVTV ja RTV) vahel, vaid ka konkurentide vahel. Loodetavasti lõpeb siis ka mõttetu jahumine pindude üle, panemata vaaatajat-kuulajat tähelegi.

Hommikuleht, 19. august 1994

RINGHÄÄLINGUSEADUS ON KONFLIKTIDE ALLIKAS

Rein Lang, Eesti Ringhäälingute Liit

“Hommikulehele” kuulub kindlasti nii minu kui minu kolleegide sümpaatiat, kuna ta on püüdnud üleval hoida diskussiooni riigi ja eraõiguslike meediakanalite vahekorrad. Seda ka nüüd, kus riigiisad leiavad, et ringhäälinguseaduse vastuvõtmisega võivad nad lugeda probleemilahendust.

Kahjuks on selle seaduse jõustumisega probleemi-dering pigem laienenud. Ringhäälinguseadusesse on sisse programmeeritud ränkade konfliktide ahel mitmetel tasanditel.

Keegi pole palunud, et erakanalitel peaks olema kerge

Sven Soiveri kirjutis “Kes ütles, et peab olema kerge” 22. juuli “Hommikulehes” sisaldab endas palju asjalikke mõtteid vaatamata sellele, et sellest õhkub põlgust erakanalite vastu. Soovimata polemiseerida artikliga tervikuna, sooviksin teha vaid mõningad täpsustused.

Esiteks ei ole keegi palunud ega nõudnud, et eraõiguslikel ringhäälingutel peaks olema kerge.

Uue meediakanali avamine on tohutu vaev, mida oskavad hinnata vaid need, kes selle on läbi teinud. Ja ega see kuulajat-vaatajat ei huvita. Tema tahab tulemust — tema jaoks huvitavat saadet. Viimane saab aga sündida juhul, kui selleks on olemas kaks põhitingimust — loovisiksuse ajud ja materiaalsed vahendid.

Erakanalid saavad (õigemini peaksid saama) oma materiaalsed vahendid reklaamist. Eesti Televisioon ja Eesti Raadio saavad oma materiaalsed vahendid enamus riigilt, see on maksumaksjalt, läbi riigieelarve. Et seda raha on vähe, tegeldakse kommertstegevusega ehk müüakse saateaga samadel alustel nagu erakanalidki.

Erakanalid ei saa riigilt raha

Ainult reklaamist elatuvad erakanalid ei saa riigilt pennigi. Miks Eesti Televisioon ja Eesti Raadio peavad oma saadeteks saama kulutada rohkem kui KUKU, Kanal-2 või RTV? Siit algabki konflikt.

ER ja ETV väidavad, et tänu reklaamirahadele saavad nad toota kalleid kultuurisaateid, mille jaoks muidu ei jätkuks vahendeid. Kui see oleks tõsi, poleks ka probleemi, vähemalt tema praeguses vormis. Paraku tõi ER Raadio 2 käesoleva aasta esimeses kvartalis 400 000 krooni kahjumit. Seega maksis riik

(maksumaksjale) kinni ühe turul konkureeriva kommertskanali.

Virelev Eesti Raadio I programm, mis sisaldab neid kultuurisaateid, mille tootmiseks reklaamiga tegeldakse, jäi tänu kommertsprogrammidele veelgi vaesemaks! Seepärast on mul alust väita, et tegemist on kõlvatu konkurentsiga ja konkurentsiseaduse rikkimisega.

Kommertskanali majanduslik edukus sõltub tema võimest müüa reklaamiaega. Reklaami tellijat huvitab eelkõige see, et tema reklaam jõuaks adressaadini. Ehkki sellest reeglist on palju erandeid, huvitab reklaami tellijat eelkõige nende saadete kuulajate-vaatajate arv, milliste vahele reklaamiaega ostetakse.

Minevaim kaup on seebiooper

Suurim auditoorium on massikultuuril. Televisioonis on minevaim kaup seebiooperid ja uudised. ETV-l on üks telekanal. Et saada reklaamiraha, peab ETV näitama saateid, mis on suunatud võimalikult laiale vaatajaskonnale. Sellised teleprogrammid on reeglina väga kallid.

Kui reklaamiaega müüakse naeruväärse hinnaga, nagu seda teeb ETV, peab suure vaatajaskonnaga saateid olema palju, et lisaks otsestele massisaadete tootmis-ostukuludele midagigi kätte jääks. Niinimetatud avalik-õiguslike funktsioonide ehk vähemusgruppidele suunatud saadete, kultuurisaadete, dokumentalistika, väärtfilmide ja muu sellise jaoks ei jää aega ega jõudu. Toimub kanali objektiivne kommertsialiseerumine. Et see kõik toimub riigieelarve turvil, on meil jällegi tegemist kõlvatu konkurentsiga.

Eesti, eriti aga Tallinna tarbija avastab enda jaoks igal nädalal uusi tooteid. Igasugu kreemide, pesupulbrite ja kompvekkide läbilöögiks on neid vaja reklaamida.

Maailma tuntuimate kaubamärkidega varustatud toodete hinnad ei ole Eestis märkimisväärselt odavamad kui Prantsusmaal, Saksamaal või isegi Soomes. Mõned asjad on aga isegi kallimad. Võib aga väita, et kaupluste ja müügipersonali ülalpidamine on Eestis palju odavam kui Lääne-Euroopas. Mis aga puutub turustuskuludesse tervikuna, siis kulutused reklaamile moodustavad Eestis vaid tühise murdosa sellest, mida samade asjade müügiks tuleb kulutada Pariisis või Helsingis. Meie meediakanalite “võileivahinnad” ei ole miskipärast aga alandanud nendes reklaamitava kauba hinda tarbijale.

Reklaamiaja hinda kujundavad ETV ja ER

Ringhäälingus reklaamiaja turuhinda kujundab eelkõige Eesti Televisioon ja Eesti Raadio kui turgu valitsevad subjektid. Edendades hinnapoliitikat, mis on suunatud eelkõige konkureerimisele eraõiguslike ringhäälingutega, mitte omaenda huvide kaitsmisele, on eeter, mida nii ETV kui ER juhid on tavatsenud nimetada rahvuslikuks rikkuseks, imeodavalt maha müüdnud.

Kui kassitoitu saab rahvuslikus ringhäälingus reklaamida sellises ulatuses (sealhulgas ka jõuluõhtul), on tegu kas turustusprojekti vedavate inimeste vaimsete hälvetega või bananaanivabariigi meediasituatsiooni osava ärakasutamisega. Millegipärast kaldun uskuma rohkem teist varianti.

Jätkem siinkohal vaatluse alt välja see suurepärane riigile kuuluva saateaja realiseerimise süsteem, mis rikastab tänaseni mitte meie meediapilti vaid mõnd “pumba juures” seisvat iskut ja mille vastu tunneb õigustatud huvi Riigikontroll ja politsei.

Nüüd aga mõned täpsustused Sven Soiveri väidetele.

1. Tõepoolest ei ole suuremal osal Eesti elanikkonnast täna võimalik kuulata raadiosaateid FM sagedusalal (87,5–104MHz), millel tegutsevad kõik eraõiguslikud raadiojaamad. Neil ei ole lihtsalt sellist raadiot.

Paraku tuleb meil sellele standardile üle minna ja see on ka Eesti Raadio probleem. Ma ei näe mingit põhjust, miks eraõiguslikud ringhäälingud peaksid kandma standardi muutmise põhiraskuse, sealhulgas ka kulud.

Mis aga puutub väitesse, et igaühel on õigus saada osa massikultuurist, siis arvan ma, et see õigus peaks olema ühendatud õigusega osta endale vastav aparaat, milleks on turul loodud kõik tingimused.

2. Väide, nagu finantseeritaks enamikku Euroopa avalik-õiguslikke meediakanaleid riigieelarvest ja reklaamirahadega, ei vasta tõele. Enamikus finantseeritakse neid loomaksust, mis ongi üks nende sõltumatuse tagatis. Kahjuks ei kehti see ER ja ETV suhtes.

3. Sven Soiver ei tea kahjuks, et ka USA-s on olemas Euroopa-tüüpi *public broadcasting*, kuid see ei konkureeri reklaamiturul, vaid püüab pakkuda eelkõige mittekommertslikku valikuvõimalust. Tundmata süsteemi, kuulutada, et mis toimib USA-s, ei toimi meil, on minu arvates kohatu.

Oma õigusi pole põhjust häbeneda

4. See, et eraringhäälingud julgevad taotleda võrdseid võimalusi ER ja ETV-ga, mida Sven Soiver meile ette heidab, on meie püha põhiseaduslik õigus ja meil pole põhjust seda häbeneda. Kui Sven Soiver soovib mingit privileegidel rajanevat süsteemi (mida muide ei taotle ka EBU), siis tuleb tal leida see jõud, mis 1940. aasta stiilis esineks “initsiatiiviga” põhiseadusliku riigikorra muutmiseks.

5. Sven Soiveri poolt pakutav idee määrata kõigi osapoolte vahelise lepinguga kindlaks reklaamihinnad on puhtaim üleskutse kartellilepingule. USA-s oleks selline lepe kriminaalkorras karistatav.

Vastuvõetamatu on see ka Eesti seadusandluse seisukohalt. Eraringhäälingute omanikud soovivad ainult, et ka riik käituks omanikuna ja täidaks seadusi, sealhulgas ka konkurentsiseadust. Kui riik ei suuda oma omanikukohuseid täita, tuleb tal oma varast loobuda, mitte kellegi teise arvel seda ülal pidada.

Takistused on kunstlikud

6. Ei mina ega Märt Rask ole kunagi koostanud mingit ajakirjandusseadust. Seda arusaamatumaks jäävad Sven Soiveri väited meie ajakirjandusseaduse variandi vildakusest reklaami koha pealt. Kui peaks jutt olema ringhäälinguseaduse eelnõu projektist, siis ainult projektiks see jäigi.

Jõustunud seadusel pole mingit pistmist nende põhimõtetega, mis sisaldasid meie projektettepanekus kultuuri- ja haridusministeeriumi komisjonile.

7. Nõustun igati Sven Soiveri üleskutsega tekkinud probleeme arutada ja omavahel paljudes asjades kokku leppida. Pidavad kokkulepped sõlmitakse aga ikka võrdses olukorras olevate partnerite vahel. Vastasel juhul oleks nagu tegu oma tahte pealesurumisega, või kuidas ...

Kokkuvõttes tahaksin öelda, et küsimus “Kes ütles, et peab olema kerge?” tuleks asendada tõdemusega, et eht soomeugriliku jäärpäisusega oleme ringhäälingu vallas enda ette veeretanud kunstlikke takistusi, et neid hiljem kangelaslikult ületada.

Programm kandideerimiseks ETV peadirektori ametikohale,
esitatud ringhäälingunõukogule 15. septembril 1994

ETV REFORMIPROGRAMMI JÄTKAMINE JA EDASIARENDAMINE

Hagi Šein

Ringhäälingunõukogule, austusega

Vastavalt ringhäälinguseaduse nõudele nimetate te lähitulevikus ETV uue peadirektori. Riigikogu poolt valitud ETV juhina pean oma kohuseks teha sellel rajajoonel kokkuvõtte 21 töökuu jooksul tehtust, anda hinnang ETV kui rahvustelevisiooni momendiseisule, juhtida tähelepanu tema tugevatele ja nõrkadele külgedele. Loodan, et te ei pea liigseks, kui ma oma pikaajalistele televisioonipraktiku ja -teoreetiku kogemustele toetudes rõhutaksin allpool ka mõningaid olulisi momente, mida eelseisvate meediapoliitiliste otsuste ja valikute tegemisel võiks arvestada.

Adresseerin teksti ka kõigile oma kolleegidele Eesti Televisioonis.

I

Pean oma pöördumise alguses märkima kahte ETV peadirektori konkursil osalemisega seotud isiklikku asjaolu. Esiteks näeb ringhäälinguseadus ette uue peadirektori nimetamise ja seaduse jõustumise hetkel ametis oleva ETV juhi volituste lõppemise.

Teatud keerukusi on ka konkursi teise põhitingimuse täitmisega, sest praegune ETV arengukontseptsioon valmis poolteist aastat tagasi ning seda projekti on avalikult ja sihikindlalt ellu viidud. Pean seda põhjendatuks ja ETV-le sobivaks kontseptsiooniks (ETV uuenduskava 1993) ega pea vajalikuks esitada põhimõtteliselt uut reformiprojekti.

Mulle näib, et valitud tee — **ETV reform evolutsiooni teel** — ei rahulda kärsituid. Toimuvat analüüsides pean tõdema, et tegelik toetus klassikalisele, rahvustelevisiooni avalik-õiguslikule mudelile, mida pean vajalikuks ehitada, pole Eestis leidnud tugevat toetust. On mingi turumajanduslik palavik, milles demokraatlik TV ja selle eesmärgid näivad ununevat. Mulle on selline rabelemine vastuvõetamatu. Meedia-diskussiooni jälgides olen sageli sunnitud kahtlema, kas kultuuri ja riigi huvid lähevad otsustamisel korda või ei. Üha vähem lootust on leida arusaamist ja lõdvendada ETV ümber kujundatavat negatsioonihaaret. Raske on leida tugipunkti, sest muutustepinges olevad inimesed toimivad sageli ebajärjekindlalt, enesekeskselt ja närviliselt. Põhimõtted ei pea ja väheses võib olla kindel. Motivatsioon selles olukorras vedada mõistetavalt ei kasva.

ETV reformimistöö on loomulikult pooleli. Tehtud on esimesed põhjalikumad sammud (viitan neile detailselt esituse käigus), mille tulemusel on ETV väga muutlikes oludes säilitanud looming- ja toot-

mistegevuse stabiilsuse, tõstnud programmi kvaliteeti ja saavutanud erinevate auditooriumi-gruppide poolehoidu. Olen veendunud, et väljatöötatud suuna jätkamine hoiab ETV-d pideval tõusuteel. On tekkinud kogemus, näen täpsemalt uuenduskava tugevaid ja nõrku külgi. Juhtimismeeskond vajab tugevdamist, reformitempo peab tõusma. Samas on mitmete oluliste struktuursete, kaadrialaste ja finantsmajandusprotsesside edasiviimise infrastruktuursete eelduste loomine alanud, kuid need ei toimi veel kogu tugevuses, on arendusstaadiumis. Keeruliste süsteemide muutmine on aeganõudev, eriti kui see toimub käigult, pideva tootmisprotsessi rütmi hoides ja võtmeressursside (peamiselt vaimsete) defitsiidis.

Kuna Riigikogu nimetas ETV juhi tema ametisoleku aega fikseerimata, kavandasin ETV reformi loogiliseks perioodiks neli aastat — 1993–1996. Konkurss võib olukorda muuta. Pole siiski võimatu, et praegusest reformikontseptsioonist sobivamat konkursile ei esitata. Sel juhul olen nõus jätkama senistel põhimõtetel toimuva reformi realiseerimist järgneva kahe aasta jooksul. Reformikava täpsustamine ja nõudlikkuse tõstmise vajadus on seejuures selge ja paratamatu.

Samas olen alustanud valmistumist telemeedia-alaseks teadus- ja koolitustööks. Tunnen hästi Eesti teleorganisatsioonides töötava kaadri professionaalset seisundit, mistõttu pean äärmiselt oluliseks teha otsustav samm telekommunikatsiooni- ja TV-erialase koolituse arendamiseks. Telekommunikatsiooni probleemid muutuvad infoühiskonna arenedes väga olulisteks ka paljudes muudes aspektides (haridus, tervishoid, mänedžment, kultuur jms.). Tahaksin sellega siduda oma tegevuse tulevikus. Teen teile lähiajal ka vastavasisulise ettepaneku, mis sisaldab idee Eesti Ringhäälinguinstituudi (ERI) loomisest ETV ja ER poolt.

II

Tahan kohe rõhutada, et personaalsest probleemist on hoopis olulisemad muud valikud. **Valikukohaks on tegelikult rahvusliku televisiooni arengustrateegia.** Sellel, milline on ETV täna ja lähitulevikus, on suur mõju kogu telemeediale Eestis ja see kohustab ka mind oma positsiooni selgelt välja ütleva.

PEAME LEIDMA OMA TEE

Valik on keeruline kahest peamisest aspektist. Esiteks seetõttu, et Euroopa audiovisuaalne maastik on kui

lahinguväli. Kahtlusteta aktsepteeritavaid väliseid toetuspunkte ja analoogiaid praktiliselt pole. Olude ja võimaluste drastilise erinevuse tõttu Eestis ja Euroopas on suur osa euromudelitest (BBC *Producer's Choice*, Prantsuse ja Itaalia tugevnev turukapitalistlik meediamajandus, Soome YLE-MTV tasakaalumudel, ka USA meediaturu kompositsioon) ülevõtmiseks eba- või vähesobivad.

Lahinguvälja rindejooned Euroopas ja Eestis on ometigi selged. Ühel poolel on ratsionaalne uusliberaalne meediaturg ja meediatööstus, tema loosungiks *RATIO — ODAVUS* ja *EFEKTIIVSUS*, produktiks *MASSIKAUP* ja sihtsubjektiks *TARBIJA*. Tema vastas seisab sõltumatust taotlev, rahvushuvide ja riigikeskne, rahvuslikku identiteeti kanda püüdev, massikultuurilisele nivelleerimisele vastuhakkav avalik-õiguslik (*VÄHEMUS*)*TELEVISIOONIKULTUUR*. Tema loosungiks on *OMAKULTUURI SÄILITAMINE* JA *ARENDAMINE* TV vahendite kaudu, produktiks tasakaalustatud teleprogramm ja sihtsubjektiks *RAHVAS*. See mudel tugineb demoraatliku ajakirjanduse baaspõhmõtetele.

Kahjuks interpreteeritakse seda dualismi kui UUE ja VANA vastasseisu. Vanast püütakse teha meediasaurus, kelle väljasuremist peaks rõõmuhoisetega tervitama. Uut promoveeritakse kui ainust kõlblikku ratsut võidukihutamiseks info- ja tarbimismisühiskonna superkiirteel, ratsut, kellele tasub teha kasumit toov panus.

Pilti ja hinnanguid ähmastab üha enam uute tehnoloogiate maruline tulek meediavalda, telekommunikatsiooni üha süvenev spetsialiseerumine ja tarbimise individualiseerumine, kanalite arvu satelliit-digitaalne plahvatus lähitulevikus. Need protsessid nõrgestavad just riiklikest, rahvuslikest ja kultuurihuvidest lähtuvate meediakontseptsioonide aluseid ning teevad prognoosi ja valiku eriti keerukaks. Erasektoril näib õnnestuvat tõestada, et riiklikud struktuurid jäävad ajale jalgu. Kardan, et see saab olema Pyrrhose võit. Paraku on kultuurilembene Euroopa alati olnud väheke lihtsameelne ja tagantjärele tark. Kultuuris ei saa majanduslik efektiivsus olla ainus pühadus. Kultuuris sobib soovitatavate muutuste tähistamine terminiga “saneerimine” ainulaadselt kehvasti. Eesti häda on lisaks kõigele selles, et siin on korralik meediapoliitiline diskussioon veel pidamata. Kõvasti surudes (kui on, mille nimel) võib peale ja läbi suruda mida tahes.

MEEDIAKAPITALISM EI SOBI

Meediakapitalismi poolehoidjaid on Eestis mitmeid. Olgu nimetatud R. Langi seisukoht riiklike meedial kanalite eksistentsi perverssusest, Eesti liberaaldemokraatliku partei meediaalased vaated (P-E. Rummo, A. Veedla), ideed ETV allstruktuuride privatiseerimisest ja ETV kui loomingulise organisatsiooni likvideerimisest (K. Tarand), era- ja riigikanalite võrdsete võimaluste kontseptsioonid (kohustuste erinevust unus-

tades!) jms. Kindlasti esitatakse neile tõekspidamistele toetuvaid mudeleid ka eelseisva konkursi käigus.

Oleme neid alternatiive kaalunud nii praegust ETV arenguteed kavandades kui ka Ringhäälinguseaduse põhimõtete üle polemiseerides. Need seisukohad ei ole osutunud vastuvõetavaks, need pole meie arvates Eesti sotsiaalpoliitiliste ja sotsiaalkultuuriliste eesmärkide suhtes adekvaatsed ega taga momendil väikerahva identiteeti toetava meediakultuuri arengut.

Olen erameediate arengu, Eesti telekommunikatsiooni-maastiku dualistliku kompositsiooni ja loomingut stimuleeriva konkurentsi poolt. Eesti olusid arvestades peab selleks saavutama tasakaalumudeli. See ei teki stiihiliselt ja nõuab jõupingutusi. Koostöövõimalused on olemas. Olen valmis neid ringhäälingunõukogule selgitama.

ETV REFORMIMINE PEAB TOETUMA TÄPSELE TEABELE

Teine valikut raskendav aspekt seisneb selles, et nii erialastes, ajakirjanduslikes kui poliitilistes ringkondades puudub täpsem pilt ETV tegelikust seisundist ja selles toimivatest protsessidest. ETV ümber on palju emotsioone ja eelarvamusi, vassinguid ja erakanalite erapoolikut lobi. Objektiivsele analüüsile ja infole eelistatakse ETV puhul subjektiivseid seisukohti. Vähesed suudavad visandada kogupilti ETV-st kui organisatsioonist või omavad ülevaadet kõigist ETV mitmekesisest programmi aladest. Enamasti arvatakse, vähesed teavad. Nii kiputaksegi esitama keerukate asjade lihtsaid lahendusi, mis on tavaliselt valed. See raskendab arengutee üle otsustamist. Pakutakse efekteid analoogiaid muudest eluvaldkondadest, enne kõike majandusest, rahvusliku TV spetsiifika ja kohta kultuuris arvestamata. Nii võib teha ka parandamatuid vigu. Halvimad neist on selliste protsesside käivitamine, milles ETV-d restruktureerides ja ratsionaliseerides ei võeta arvesse organisatsiooni tegevuse reaalseid välis- ja sisetingimusi, mis võib pärssida rahvustelevisiooni mudeli hoopis.

ETV peab olema demokraatia ja kultuuri instrument. Eestile tuleks väga kasuks, kui meie poliitiline ja loovintelligents võtaks oma rahvuslikku TV-d kui oma asja. Kahjuks kuuleb neilt sagedamini üldisõnalist näägutamist programmi kallal, mida enamasti pole nähtud. Samas ei ole viimasel ajal kuigi palju näiteid ETV kallal näägutavast rahvast.

EESTI TELEVISIOONI PEAB EHITAMA PROGRAMMI- JA TEGIJAKESKSE LOOMINGULISE ORGANISMINA.

Organisatsiooni struktuur, finantsstrateegia, töötajate arv ja rakendatuse vormid nagu toodangu produsseerimise viisidki peavad tulenema ETV tegevuse põhieesmärkidest. Rahvusliku TV püramiid seisab teleprogrammi looval organismil, selle funktsionaalsel mitmekesisusel ja vaadete paljususel, ajakirjandusvabadusel, koostööl ja mõttekaaslusel, loojatel. **Idee odavast rahvustelevisioonist on müüt ja enese-**

pettus. ETV juba on Euroopa odavam avalik-õiguslik televisioon.

Eratellijate, -tootjate ja -teenindajate konglomeraadis kaob kiirelt see, mille nimel on kokku tulnud. Turul on oma loogika. Turu-loogiline rahvuslik TV ei seisa püsti, see ületab meie maksevõime, kaotades seejuures oma olulisimad atribuudid. Totaalsel täis-
turul kaob meie majanduslike võimaluste juures avalik-õiguslik produkt sootuks. Takkajärele haihtub materiaalne baas, mitmed olulised oskused.

Kui tahame, et jääks ellu idee kõrgkvaliteetsest omakultuurile tuginevast ja erinevatele vaatajagruppidele orienteeritud teleprogrammist ja soovime tagada selleks vajalikud tingimused, peame leidma midagi muud rafineeritud meediamajanduse asemele. **Programmikeskne, detsentraliseeritud ja vastutustundlikult juhitud tegevuskeskkond, mis tugineb täpsele sisemisele finantsmajanduslikule arvestusele ja loovust stimuleerivale toimetuskontseptsioonile on meie arvates praegu sobivaim aluspõhi ringhäälinguseaduses konstitueeritud ETV väljaarendamiseks.** Sellele on ka senine reformikontseptsioon rajatud.

ETV KOHUSTUS ON SÄILITADA LIIDRIROLL EESTI TELEMEEDIAS

ETV üldkultuurilist aspekti peab rõhutama eriti. Väikesele riigile on väga oluline, et tema rahvuslik-riiklik teorganisatsioon säiliks unikaalse organismina, mis suudab tulevikus (sisuliselt juba praegu) luua väga mitmekesist audiovisuaalset produkti auditooriumi erinevate vajaduste katteks. Sellele lisandub ülioluline kohustus, mis erastruktuuridel puudub — taastoota TV-kultuuri ja TV-oskust. **ETV peab olema garantiiks Eesti telekommunikatsiooni ja meediakultuuri arengule.**

Oodata omakauba küllust Eesti telemeediaturul oleks liialt optimistlik. Seetõttu oleks mõistlik hoiduda ETV muutmisest turusuhete subjektiks. Produktseerimissüsteem areneb meediateenuste turu tekkimise tempos ja majanduskasvu tingimustes loomulikumat kui suure hüppega. Selle turu võib tõepoolest ka kunstlikult tekitada ja üsna kiiresti — ETV struktuuride eraldamise ja privatiseerimise teel. Mis siis juhtub? ETV kui ühtne loominguline organism kaob, kuid lõpptulemus on pigem vastupidine — monopolises seisundis nõrgad privaatsed struktuurid on sunnitud hinna üles kruvima ja suure osa teleprogrammi (ennekõike kultuuriprogrammi) kadumine ja kvaliteedilangus on paratamatu. (Praegu on alles nii Telefilm kui Teleteater ja nad peavad alles jääma, kui ka osutada näiteks vaid küsimuse ühele aspektile.)

Väikese riigi TV-d ei saa käsitada vaid majandusagregaadina. Edukas majandamine ei saa olla TV tegemise peamine põhjus. **ETV põhimissioon on taastoota rahvuslikku, kultuurilist, humanitaarset identiteeti.** Selle missiooni täitmise eest raha maksta pole teab kui suur patt, seda enam, et tegu on ka Eesti jaoks

naeruväärselt väikeste summadega. “Liiga kallis ETV” on kommertstegijate meeliskaastundelaulu motiiv teada põhjustel. Televisiooni, eriti miljoni rahva televisiooni loomestruktuur ja loomeniidistik on õrnamad, kui tegelikult arvatakse. Oskus sünnib pikkamööda ja raskelt. Selles protsessis toimib surve halvasti, tõeline oskamine asendub kiiresti primitiivse käsitööga.

Olen sügavalt veendunud, nii paradoksaalne kui see ka ei näi, et ETV missioonisuutlikkus ja teovõime ei tulene hüppamisest maailma hullumeelsele meediakarussellile, vaid sellele hüppamata jätmisest. Kummalisel kombel peame siin olema rohkem ida kui lääs, vähem tormama ja rohkem mõtlema, sest meile on ülioluline säilitada meie omapära ja individuaalsus, kultuuripüsivus. Põhjamaa rahvas ei ole show-rahvas. On kena soov saada osaks Euroopast, ent peab enesele aru andma, millisest Euroopast ja millisel viisil. Soov ja vabadus luua töötab lõppkokkuvõttes paremini kui sund. Seepärast eelistan evolutsiooni revolutsioonile. Oluline on tulemus. Igaühel on lihtsalt oma viis asju teha. ETV-d peab tegema pieteedi- ja vastutustundega et mitte öelda armastusega.

III

LAHMIVA KRIITIKA KRIITIKA

Pühendaksin veidi tähelepanu ETV kohta antavatele tüüphinnangutele. K. Tarandi poolt “Rahva Hääles” avaldatud programmilises artiklis “Eesti Televisioon. Kas saame osaks Euroopast?” on neid hoiakuid n-ö täisbukett. Loomulikult on igas arvamuses oma tõetera, kuid organisatsioonile hinnangu andmiseks on avaldatud seisukohad liigemotsionaalsed ja pealiskaudsed. Avaldan need väited tsitaatidena ning lisan omapoolsed kommentaarid, sest K. Tarandi lausungid pakuvad võimaluse poleemilisel viisil selgitada ning rõhutada ETV tegevuse olulisi kontseptuaalseid suundi ja põhimõtteid.

Väide 1. “See, et ETV praegune olukord mitte kedagi ei rahulda, on ilmselge.”

Efektne mittemidagi. Milline olukord, keda see ei rahulda ja kellele see on ilmselge? ETV on arengus. Igal tema tegevuse aspektil — tehnilisel, ajakirjanduslikul, loomingulisel, finantsmajanduslikul, rahvusvahelisel, sotsiaalsel, professionaalsel, organisatsioonilisel jms. — on oma iseärasused ja seisund, igal seisundil oma tugevad ja nõrgad küljed. See keeruline masinavärk väljastab iga päev olemasolevatest eestikeelsetest teleprogrammidest vaieldamatult kõige kvaliteetsemat. Kui lihtsameelne peab olema, et sellist ülihinnangut, hoolimatut jalahoopi “kogu krempilile korraga” tõsiselt võtta. Ja mida see omakorda ütleb hinnangu andjate kohta.

Väide 2. Programm on ebakvaliteetne ega vasta ringhäälinguseaduses ette nähtud nõuetele.”

ETV programmil (kui kõnelda 2600-tunnisest aastaprogrammist tervikuna) on puhtalt avalik-õiguslik struktuur, erinevate programmielementide vahetamine on täpselt ja teadlikult paika pandud, programm on erapooletu ja tasakaalustatud. Programmi erinevate osade tugevusest või nõrkusest peab kõnelema konkreetselt. Info- ja sündmusprogrammil, kultuuri- ja haridusprogrammil, meelelahutusprogrammil ja hankeprogrammil kui suurtel struktuursetel blokkidel on oma kontseptsioon ja põhimõtted nagu neis sisalduvatel allosadelgi (spordi-, sotsiaal-, vene, laste-, noorte-, haridus-, erinevate kultuurialade, muusika-, teatri-, telefilmi-, religiooni- jm. programmidel). Usume oma häid külgi ja hädasidki (eriti programmi ajakirjandusliku osa probleeme) hästi teadvat. Probleeme on piisavalt, välja arvatud vastuolu ringhäälinguseadusega.

Pealegi ei saa kuidagi mööda minna asjaolust, et ETV programm on kolmest kohalikust eraprogrammist, kaabel- ja satelliitpakkumistest ning Soome TV-st hoolimata kõige vaadatavam programm Eestis ja ületab auditooriumi ajajaotuses (54%) kõiki eespool nimetatuid ka kokku võetult. Seda olukorras, kus suurem osa ETV programmist töötab vähemusrühmadele, erakanalid aga enamasti vaid massiauditooriumi huvile.

Väide 3. “Töötajatelt ei saagi antud palgataseme juures kvaliteetset toodangut nõuda.”

Petlik ühekülgus. Saab nõuda, on nõutud ja nõutakse. Veelgi enam — ETV töötajad nõuavad taset eneselt ka ise. Professionaalid ei saagi teisiti kui kõigepealt iseendalt nõuda. Tõsi on see, et andekaid tegijaid ei piisa ja tulemuslikum töö peaks olema kõrgemas hinnas. Samas puudub andetute ülemaksmisel igasugune mõte, raha andetust ei ravi. Septembrikuust kehtestatud uued palgatingimused peavad aitama kindlamalt rakendada põhimõtet — kes on hea, saab ka paremini makstud, kes on kehv ja ei tule tööga toime, peab lahkuma. Kuupalgaline või riigiametnik ei ole siiski sõimusõna ja “friiläntserid” ei ole rohi kõigi hädade vastu. Avalik-õiguslik TV ei saa tugineda vaid vabakutselistele või eraomanikest teenindajatele. Töölepingud ja inimeste rakendusvõimalused peavad olema mitmekesised ja vastavad võimalused tuleb ka seadusega ette näha. Palgatase peab muidugi tõusma, töö eest loomulikult.

Väide 4. “Tuleb arvestada paremate tegijate pideva äraooluga konkureerivatesse telekanalitesse.”

See on ilmne liialdus. Tõsi — mindud on — poliitikasse, eraettevõtlusse, teistesse riigiametitesse. Inimestel on nüüd hoopis enam võimalusi end realiseerida. Kõige vähem on mindud aga erakanalitesse. Nii mõnedki läinutest on juba tagasi. Mõnele on antud kohakaaslusluba, mõned kipuvad konkurendile töötama loatagi. Kahjuks on kutse-eetika ka meil kehvasti. Aga head tegijad on jäänud. Ja pealegi — antud väite puhul peaks nimetama nimesid, siis oleks kergem otsustada, kas lahkunu puhul oli tegu parema,

keskpärase või loominguliselt end ammendanud inimesega. Lõpuks võib lahkumiseks olla muidki põhjusi kui rahulolematust tööga või ETV-ga. Igal juhul on kustinud staaride lahkumine kergenduseks nii neile kui ETV-legi. Aga see on peen, valus ja iga töötaja puhul väga isiklik küsimus. **ETV-s on toimumas paratamatu põlvkonnavahe.**

Tähtis ja oluline, kohati imegi on aga see, et riigis, kus TV tehniliste ja loominguliste töötajate süstemaatiline koolitus tegelikult kas puudub hoopis või eksisteerib esialgu väga tagasihoidlikul viisil, professionaalne TV siiski tegutseb. Ja lõpuks ei suudaks era TV-d, reklaami- ja videofirmadki midagi, kui neil ETV inimesi võtta ei oleks.

ETV teeb uute töötajate leidmiseks, kasvatamiseks, koolitamiseks, tegijate professionaalsuse tõstmiseks ja loomingutingimuste parandamiseks edaspidi veelgi suuremaid jõupingutusi.

Väide 5. “Tehnika uuendamine pole rahanappuse tõttu võimalik.”

Tehnika uuendamine on kogu aeg olnud võimalik. Nii 1993. aastal, kui tehnikauuendusse läks suurem osa ETV omanikest ressurssidest (reklaam, ajaleht, teenused), sest eelarvekate oli vaid 1/3 amortisatsioonist (*sic!* riigi vara), kui ka 1994. aastal, mil tehnikauuendusse läheb suurim summa viimase 15 aasta jooksul (üle 7 miljoni krooni). Ka 1995. aastal, mil tehnikauuendusteks on plaanitud 10–13 miljonit krooni, sealhulgas Maailmapanga ja Euroopa Nõukogu abiprojektidest tulev raha. Mis pole olnud võimalik, on kogu stuudio kiire kompleksne põhimõtteline tehniline uuendamine (vanalt SECAM- tehnikalt PAL-i ja analoogpõlvkonda ning sealt digitaalpõlvkonda). Ent see nõuab investeringuid suurusjärgus 5–10 miljonit dollarit. Seda raha ei ole ei riigil, erasektoril ega laenuks. (NB! ETV tehnilisse arengusse investeeriti suurelt viimati ENSV-s, aastanumber oli 1979–1980.)

Nüüdisaegseid töövahendeid peaks muidugi olema rohkem. Ometi on selle ressursi puudujääk palju väiksem mõtlemisvahendite ja professionaalsuse puudujäägist. Viimase kahe aasta tehnilise arenguga oleksin enam rahul kui loomingulisega. Samal ajal jääb kehtima üks põhiülesannetest — rahvustelevisioon tuleb veel sellel sajandil tingimata täielikult tehniliselt rekonstrueerida.

Väide 6. “Tootmishooneid kasutatakse ebaefektiivselt. Ülisuuri kulutusi nõuab ETV valduses olev kinnisvara.”

Probleem on tõsine ja poleemiline. Telemaja on suur ja väike ühekorraga. Infrastruktuuri jätkuks mitme programmi väljastamiseks. Studiokomplekse saaks kasutada märksa efektiivsemalt, kui neis ja salvestuskompleksis oleks moodne tehnika. Tootmisbaas võimaldaks ka praeguse programmi suurendamist neljandiku võrra, milline ettepanek kajastus ka ringhäälingunõukogu poolt aktsepteeritud 1995. aasta eelarves. Mitmete vajalike infrastruktuursete teenuste

(töökodade) ja remondibaasi pidamine oma majas on esialgu lihtsalt odavam. Tootmisbaasi teenuste osutamine väljapoole on olnud aktiivne, sissetulek märkimisväärne. Samas pole töötajate töö- ja olmetingimused kuigi head.

Olen veendunud — **ETV majja mahuks korralikult ära kaheprogrammiline rahvastelevisiooni-studio**. Selle poole tasuks püüda. Olgem pere-mehed ja vaadake tulevikku. Ning veel. Suhtun Telemajja kui kultuuriasutusse, mis on mõeldud loovaks teletegevuseks ega pole iial kavatsenudki vaba nurgakest rentida nagu turuplatsil. Las seisab vaas tühjas fuajees. See mõjub saate tegijatele paremini kui klaasi tagant kiiskav kõrget üüri maksva firma kontor.

Väide 7. “Administreeriv koosseis on üle paisutatud.”

Võimalik, et võiks ka veidi vähem olla. Oleneb sellest, keda administreerivaks koosseisuks pidada. ETV-l on väga selge struktuur. Juhtimis- ja korraldamisfunktsiooni (tippjuhid, personalitöö, koolitus, kantselei, ökonomika, raamatupidamine, õigus, välisuhted) täidab ligi 45 töötajat ja see teeb umbes 5% koosseisust. Kümnekond neistki ja enamik toimetuste ja osakondade juhtidest on tegelikult spetsialistid, kellel juhikohustus on nende loomingu- või praktilise erialase tööga kaasnev ülesanne. Iseasi on see, et administratiivse töö tase võiks olla kõrgem ja kõik juhid peaksid tõepoolest ka juhtima. Reformi jätkamise korral on selles valdkonnas vaja teha muutusi, vahetada nõrgad juhid, juhtimist detsentraliseerides ja vastutust jagades tõsiselt tõsta töö intensiivsust ja nõudlikkust kõigil tasanditel.

Väide 8. “Tegelikud loojad on seatud sõltuvusse tehnika käsutajatest. Tehnika käsutajate sissetulek ei sõltu töö mahust ja kvaliteedist, kuna neid finantseeritakse otse tsentraalsest eelarvest.”

Vastuolu on TV-le olemuslik ja esineb nii või teistsugusel kujul kõikjal. Sellel on kaks aspekti. Esiteks — nimetatud kahe poole suhe ja osalus teleloomingu toetub erinevale psühholoogilisele mentaalsusele, olulistele motivatsiooni-erinevustele (toimetaja-režissööri ja tehnika-operaatori-inseneri suhe saate-loomesse erineb). Selle probleemi leevendamine on võimalik. Tuleb tegelda koostöökultuuriga, toetada püsivaid loomingu- ja tehnilisi meeskondi, õhutada suuremahulisi, pooli siduvaid projekte (toon näiteks Talve-TV). Eespool oli juba juttu ühtse loomeorganismi olulisusest, see tasakaalustab ka käsitatavat vastuolu. Tootjate-teenindajate süsteemis loob see vastuolu aga kiiresti säravalt lõkkele. Eriti eraomanike puhul.

Teist aspekti käsitleb **käsilolev ETV reform**. See seisneb niisuguse finantsmajandusliku arvestus- ja tegevussüsteemi loomises, kus tegelikud ressursid, n-ö. tootmisraha on programmi loojate käes. Reformi I etapp, mis samal ajal on ka samm ETV juhtimise detsentraliseerimiseks, on juba peamises sooritatud ja üle 60/80% ressurssidest on programmi juhtide käsutuses (töötasu, komandeerimis-, lavastus-, side-,

materjali-, mitmesugused üüri ja teenuste kulud jms.). Oktoobrist antakse neile üle ka arvestuslik ressurss transpordikulude katteks). **ETV-s tegutseb sisemise isemajandusarvestuse alusel** juba praegu mitu ala-jaotust — Uudiste TV, Telemaja, Tartu stuudio, ETV-Reklaam, analoogsed finantsrežiimis on praktiliselt ka “Teleleht” ja Telefilm. Töökogemus on näidanud selle idee positiivseid ja negatiivseid külgi ning edasised korrektsioonid on reformi jätkudes ka selles plaanis vajalikud.

Reformiprojekti teine pool peab käivituma 1995. aasta algul (ETV Nõukogu otsuse alusel on protsess siirdestaadiumis). Selleks oli planeeritud arvutibaasile rajatud operatiivse finantsmajandusliku arvestussüsteemi käivitamine, kus tehniliste ja muude teenuste eest tasuvad programmi loovad alajaotused sedavõrd, kuivõrd nad neid teenuseid tegelikult tellivad ja saavad. See on üks käimasoleva reformi võtmeküsimustest. Protsess optimeerib ja karmistab ressursside kasutamist, tagab nn. programmikesksuse ja annab loomingujuhtidele võimaluse tegutseda ja otsustada nende vastutusele vastaval määral.

Muidugi sünnivad suured pinged sellestki, et tootmisvahendeid ei jätku. Siis on ikka kellelgi tunne, et üks pool ahistab teist.

Väide 9. “Probleeme tekitab praegu korraldamata ja ilma igasuguste arenguks vajalike rahaliste võimalusteta telearhiiv.”

Tegemist on ilmselt infopuudusega. Arhiivi on viimasel aastal pandud hulk raha. Leitud on noor juht. Jätkub kataloogide ja sisuinfo üleviimine arvutisse, nüüd juba moodsasse. Märkimisväärseid ressursse kulutatakse väärtarhiivi ümbersalvestamiseks kahe-tolliselt SECAM-ilt (sisuliselt on sellel kogu ETV arhiiv — 4500 linti) nüüdisaegsele pooltollisele BETA-le. Töoarhiivi korrastamine nõuab tõepoolest suurt ja pidevat hoolt.

Väide 10. “ETV-s töötab liiga palju inimesi, kes liiga suurte kuludega teevad vähe ja kesist programmi.”

Selle kvintessentsettehte kahest aspektist — programmi maksumusest ja programmi tasemest oli juba eespool juttu. Inimesi võib liiga palju või liiga vähe olla tõepoolest millegi suhtes, millestki tulenevalt — TV puhul programmi mahust, struktuurist ja kvaliteedist tulenevalt. Euroopa stuudioses saavutatakse programmi nõutav kvaliteet tasemel 1–1,5 tundi toodangut töötaja kohta aastas, seejuures moodsa tehnika ja keskel läbi 100 korda suurema programmi-tunni kuluga. ETV-s on see arv 3,3 tundi, selles mõttes on meil üks efektiivsemaid stuudioid Euroopas. Era-stuudio kulusid ja töötajate arvu pole avalik-õiguslike televisioonide omaga ei meil ega maailmas mõtet reservatsioonideta võrrelda — programmide struktuur, omasaadete iseloom, enamasti tase — on liiga erinevad.

Küsimust ei tohiks taandada sellele, mitmel inimesel on ETV-ga tähtjatu tööleping või mitu inimest sai selle programmi (saate) tegemise eest tasu. Oluline

on see, mida teatud tasemega saate (programmi) tegemine maksma läks. Töös osalenud inimeste arv ei ole eesmärk omaette, ent töötasu osa kulutuste struktuuris kasvab pidevalt (ETV-s on see madal — 27%).

ETV koosseisu tohib alandada piirini, kus see veel kindlalt tagab nõutud kvaliteedis avalik-õigusliku teleprogrammi loomise-tootmise. Ilmselt on see allpool praegust taset. Muutub töötajaskonna struktuur. Loomulikult tõuseb töö intensiivsus. Väheneb koosseisuliste arv. Suureneb ETV-ga erinevas lepingulises vahekorras olevate, vabakutseliste ja nn. sõltumatute tegijate hulk. Tekib suhte- ja lepinguvormide mitmekesisus. Areneb tootja- (produtsendi-) süsteem. Selline on eesmärk.

Toimuv struktuurimuutus loovkaatri suurema osakaalu suunas (praegu ligikaudu 25%) tuleneb ennekõike kvaliteedinõuetest. Sedavõrd, kuivõrd areneb tehnika- (5%) ja audiovisuaalsete teenuste (40%) moderniseerimine, omandab see uue struktuuri, mis lubab töökohti koondada. ETV töötab praegu kolmes lindiformaadis, kahes pildisüsteemis (SECAM, PAL) ja suure hulga amortiseerunud aparatuuriga, mis on üleminekuperioodile iseloomulik. Lühidalt — uus tehnika, vähem töötajaid — ei muud. Töenäoliselt saab osa toimetus- ja infrastruktuurilistest abiteenustest (25%) mõne aja pärast odavamalt ka ETV-väliselt. Seegi muudab koosseisu arvu.

Pean veel kord rõhutama, et minu valik on ETV kui ühtne loomeorganism ja toimetustelevisioon.

Kõigi eespool nimetatud probleemide lahendamiseks ei ole vaja totaalse vabakutselisuse ega totaalse privatiseerimise kava. Ei avalik-õigusliku televisiooni põhimõtete ega ringhäälinguseaduse aspektist pole need praegu adekvaatsed vahendid. Ning veel — lammutades ei ehita midagi.

IV

ARVAMUS ÜHE AVALIKULT ESITATUD KAVATSUSE KOHTA PRIVATISEERIDA EESTI TELEVISIOON

Selline kava on esitatud juba eespool kommenteeritud hr. Tarandi artikli konstruktiivses osas alapealkirjaga “Eesti tee”. Olen arvamusel, et esitatud skeem peegeldab laiema grupi inimeste põhimõtteid ja kavatsusi, mille teostamismõimalusi ka aktiivselt taotletakse. Hr. Tarandi skeem on mulle teadaolevatest ainus kaalukas alternatiiv käimasolevale reformile ETV-s.

SKEEM LIKVIDEERIB ETV KUI LOOMEORGANISATSIOONI, sest plaanitava ETV ülesannete hulka ei kuulu:

- 1) saadete tootmine
- 2) loomingulise töö korraldamine
- 3) tehnika haldamine, tehnoloogilise kultuuri/ oskuste/mõtte arendamine
- 4) kinnisvara haldamine

Sellela lõpetab ETV kui loomeorganisatsioon, ringhäälinguseaduses fikseeritud avalik-õiguslik subjekt ja EBU liikmesnõudeid täitev organisatsioon oma tegevuse ja asendub autorite idee kohaselt 100 inimesest koosneva poliitilis-kultuurilise aparaadiga, määndžerkontoriga. Tekib (tsiteerin) “hoopis teistlaadi riikliku tellimuse täitja”, kelle funktsioonideks on artikli kohaselt:

- 1) saadete tellimine lepingute alusel eratootjatel;
- 2) saatekava koostamine;
- 3) programmi väljastamine;
- 4) peratiivse info edastamise garanteerimine;
- 5) rahvusvaheline suhtlemine;
- 6) arhiivi hoidmine;
- 7) ETV maine, traditsioonide ja kaubamärgi säilitamine.

Uuel ETV-l ei ole kuigi palju vara, enamik privatiseeritakse ning reformi käigus moodustatakse kaks eratootjate turgu — “loovate” eratootjate ja audiovisuaalsete/tehniliste erateenindajate turg. Süsteem baseerub lihtsal (turu)loogikal — “tootjatele tuleb ainult anda reaalselt raha ja võimalus osta turult endale saadete loomiseks vajalikke teenuseid”.

Kirjeldatud eesmärgi saavutamiseks peavad autorid vastama mõnele küsimusele:

- 1) kuidas finantseerida (s.t. kust ja kui palju saada raha lepinguteks, sest küsimus, kuidas luua ja korraldada loomeprotsessi ning tagada areng, langeb ära, see on erategijate mure);
- 2) kuidas vabaneda liigsetest (lisaks, mida teha nendega, kelle oskusi vajatakse, kuid kes ei soovi tegutseda erariskiga);
- 3) kuidas privatiseerida audiovisuaalsed ja muud teenindavad struktuurid (sealhulgas, kes ostaks ära vana ja amortiseerunud kraami, leiaks vahendid seda ülal pidada ning uuendada, mis pidurdaks seejuures teenushindade hüppelist kasvu, takistaks programmi mahu langust jms.).

PEAKS MUUTMA SEADUST. Neljas küsimus on, kuidas ja millal võiks nende protsesside teostamisele asuda, sest mudeli käivitamine nõuab ringhäälinguseaduse kardinaalset muutmist. Artikli autorid on selles osas optimistlikud: “Eelpool kirjeldatud tulemuseni oleks reformi kohese käivitamise korral võimalik jõuda juba 1996. eelarveaasta alguseks. Siis ei seisaks ETV kollektiiv (*sic!* selleks ajaks ju seda enam pole) probleemi ees, et soovitud rahasummast (mis sel aastal oli üle 110 miljoni) suudab riik eraldada vaid tubli kolmandiku.” (Selguse huvides täpsustaksin viimast väidet — ETV taotles 1995. aastaks riigieelarvest 84 miljonit krooni. Seda kiireks arenguks, lisaks +600 tundi eetrimahtu selleks lisatöökohti loomata. Eelarveprojekti jäi 63 miljonit krooni (2/3), seega veidi aeglasem areng. 1/3 lisab ETV sellele omateenitud tulude arvel kindlasti — jälle veidi kiirem areng. Lõpuks, ETV eelarve on üsna komplitseeritud asi ja seda ulatuslikku dokumenti pole vähimatki mõtet arutada ühe numbri tasemel.)

KAHTLEN, KAS EUROOPA APLODEERIKS. Eespool püstitatud küsimustele “Kuidas seda teha?” saab artiklist mitmeid lihtsaid, selgeid, armsalt esitavaid vastuseid. Käsitame vaid mõningaid olulisemaid.

(Tsiteerin:) “Finantseerimine tuleb muuta struktuuri-kesksest programmikeskseks.”

Tuleb muidugi. See protsess juba toimub. Selle erinevusega, et “programmikesksust” ei ole mõistatud ainult produtsendi- (produtsendiks olemisega on veel hulk probleeme!) ja eratootjakesksena. Seegi võimalus tuleb arvesse, ent ühena teiste seas. Praegu ETV-s juba toimivad isemajandamisarvestusel olevad tulemusüksused pole ju ka midagi muud kui program- mikeskne strateegia. Oluline on see, et tähelepanu keskpunktis on saade ja selle looja.

(Tsiteerin:) “See on karm tõsisasi, aga on ka selge, et ligi 900 töötajat ühe igeriku programmi tootmiseks on liig mis liig. [...] Ametiühinguliikumise nõrkuse tõttu on ülearuste koondamine ja vallandamine suhteliselt lihtne ja vähe kulusid nõudev. [...] ETV uus struktuur võimaldab riigiteenistujate hulka vähendada kuni 100 inimeseni, kes oleksid võimelised täitma praegu 900 vahel jagatud ülesannet.”

Probleemi on juba eespool käsitatud. Ei maksa ennast petta — ei ole ametiühing nõrk, ei ole ka koondamine ega vallandamine lihtne, eriti kui see puudutab 500–700 inimest. Koondamiskulu on ligi 8 miljonit. Tõenäoliselt nii palju maksta ei tule, mingi osa nõustub koondamisrahata kohe eratootjaks hak- kama. Kaod on paratamatud, ka heade tegijate seas. Tööd tuleb ostma hakata suure raha eest. Avalik- õigusliku programmimudeli kokkusaamine muutub enam kui raskeks.

Nüüd ka kõige olulisem samm — **privatisee- rimine**. (Esitan artiklis öeldu kokkuvõtlikult, ent maksimaalselt tekstilähedaselt): Praegusele tehnilisele personalile tuleb anda võimalus omada tootmisvahen- deid ehk oma tehnikat. Konkursi korras, siduvate lepingute alusel, sümboolse hinna eest müüakse valdav osa praegusest stuudiotehnikast enamasti oma töötajatele. Taolise privatiseerimise tulemusel moo- dustub arvestatav hulk väikefirmasid, mis konkuree- rivad omavahel ja teiste, juba eksisteerivate erafirma- dega produtsentide esitatavate tellimuste pärast. Teh- nika uuendamine jääks siis samuti väikeste firmade endi õlgadele, kuid miski ei välista vajalikeks inves- teeringuteks tarvis mineva raha hankimist fondidest, pangalaenuvõtmist, ehk ka riiklikku toetust.

Kommentaar on lühike — ma ei pea õigeks ega põhjendatuks jätta vastutust rahvusteleviseiooni tehnilise toimetuleku, veel enam tehnilise arengu eest nõrkade väikefirmade ja turu määrata. Kõik sellise privatiseerimise (juhul muidugi kui ring- häälinguseadust muuta) muud aspektid ja tagajär- jed tuletab arukas lugeja ise. Igal asjal on oma aeg.

(Tsiteerin:) “Vastutustundetu oleks määrada suure ja uuele ETV struktuurile tarbetu hoonekompleksi halda-

mise ülesanne hoopis teist laadi riikliku tellimuse täit- ja kaela. Otstarbekas oleks mingi iseseisva majandus- üksuse moodustamine, majavalitsus, mis tegeleks ole- masoleva kinnisvara rentimisega nii ETV-le kui te- mast eralduvatele tootmisüksustele ning teises järje- korras ka muudele, kes hästi maksavad.”

Autorite järjekindlust tuleb tunnustada, ent need on lõpuks vaid õied. Miks ka mitte, kui majavalitsus, siis majavalitsus, õigem oleks telemajavalitsus.

(Ja lõpuks, tsiteerin): “Parem kui reformi teostavad inimesed on pärit väljaspoolt olemasolevat süsteemi, sest see annab neile vabamad käed võrreldes kaua süsteemi sees olnud inimestega, kelle pool elu on seotud selle maja ja nende inimestega. Raske on vanu kolleege lahti lasta ka siis, kui kõik saavad aru, et see samm õige oleks. [...] Meil on unikaalne võimalus “suure hüppe” sooritamiseks, sest erinevalt oma ees- kujudest Läänes ei pea me siin tegelema tervikliku ja kinnistunud struktuuri lammutamisega, siinsed vare- med pudenevad ilma kõrvalise abita isegi laiali. Ja juba mõne aasta pärast peaksime me reformi õn- nestumise korral seisma Euroopa ringhäälingute esi- rinnas nii kvaliteedilt kui tehnoloogialt.”

Vabandan väikese iroonia pärast, aga lõpp on võimas. Tõepoolest, kaua ETV-s töötanud inimesed püüavad ETV-d arendada, aga mitte lõhkuda, sest nad lihtsalt ei jaga taolise toimimise ideed. **ETV kui toimetusteleviseiooni, kui loomeorganisatsiooni eest võitlemisest (arvan, et see on olulisim kaalu- keel otsustamiseks, kas osaleda peadirektori valimistel või ei) võib loobuda alles siis, kui mõni eratele- visioonidest on arenenud selle määrani, et suudab kanda aegset TV-kultuuri. Esialgu on asi sellest veel kaugel.**

Usun, et asjassepühendatud ja fantaasiat omava lugeja kujutluspilt artiklis esitatud uuest Eesti Televi- sioonist on koos. Niisiis — senist ETV-d ei ole. Selle asemel on väike bürokraatiaaparaat, administratiiv- juriidiline vahekontor, kelle käes on maksumaksjate raha ja kes vahendab seda riigi tellimuse näol eratoot- jatele. Tulemus sõltub vaid sellest, kas ja kes on turul selle raha tahtjad ja millistel tingimustel on nad valmis seda raha vastu võtma. See oleks tõepoolest seni- olematult tõsine teoreetilis-praktiline uuendus Euroo- pa avalik-õiguslikus ringhäälingus. Saab näha, kas Euroopa tõuseb püsti ja aplodeerib.

V

KÄIMASOLEVA ETV REFORMI MÄRKSONAD

Eespool on ETV praeguse tegevuse olulisemad põhi- mõtted ja suunad kirjeldatud. See võimaldab piirduda toimiva kontseptsiooni ja reformiprotsessi iseloo- mustamisel kokkuvõtliku märksõnastikuga.

Niisiis — ETV reform käivitati 1993. aasta ke- vadel ja seejärel arendati edasi järgmisi protsesse.

TELEPROGRAMM

1. Kehtestada programmikesksus-põhimõte, luua avalik-õiguslik programmimudel ja sellele vastav organisatsiooniskeem, tõsta programmi ajakirjanduslikku ja režiilist taset.
2. Suurendada ETV programmi mahtu 2600-lt 3200 tunnini, samuti suurendada omatoodangu osakaalu programmis. Järgida programmi erapooletuse ja tasakaalu printsiipe ning erinevate vaatajagruppide huve, hoida vähemalt 50%-list taset auditooriumi ajajaotuses.
3. Rakendada projektjuhtimist, teostada suuri, ülestuudiolisi programmiprojekte.
4. Luua regionaalstuudiod ja piirkondlikud teleprogrammid (Lõunakanal, Tallinna saade, Kohtla-Järve stuudio ja Virumaa programm, saarte programm).
5. Orienteeruda koostööle Eesti eratootjatega, soodustada Eesti videotoodangu mahu kasvu ja audiovisuaalsete teenuste turu teket.
6. Alustada teise rahvusliku teleprogrammi ettevalmistamist ETV hoonete, kaadri ja infrastruktuuri baasil, arendada selleks koostööd kõigi Eesti meediaorganisatsioonidega.

ORGANISATSIOONI ÜLESEHITUS JA JUHTIMINE

7. Säilitada turumajandusliku konkurentsi tingimustes ETV kui ühtne loominguuline organism.
8. Detsentraliseerida juhtimine, vastutus, ressursid.
9. Luua isemajandamisarvestusel toimivad struktuurid.
10. Rekonstrueerida ja moderniseerida ETV tehnika.
11. Luua arvutibaas ETV organisatsiooni sisetöö juhtimiseks.
12. Luua arvutivõrgul toimiv operatiivne tootmise, finantsmajandusarvestuse ja analüüsi süsteem, kehtestada teenuste hinnad.
13. Loobuda RTV reklaamimonopolist ja luua oma reklaamihankegrupp ETV-Reklaam.
14. Suurendada ETV majandustegevuse tulu.

KAADER JA KOOSSEIS

15. Tagada loovtöökesksus.
16. Suurendada töö intensiivsust, tootmisdiscipliini, muuta palgatingimusi.

17. Muuta koosseis optimaalseks, teiseks töökohtade struktuur tulenevalt programmiülesannetest ja saadetele esitavatest kvaliteedinõuetest.
18. Luua ja laiendada koduse ja rahvusvahelise koolitus- ja täiendõppe võimalusi, toime tulla põlvkonnavahetuse probleemidega.
19. Saavutada reformi mentaalne aktsepteerimine valdava osa töötajate poolt.

MUUD ALAD

20. Liituda EBU struktuuride ja infovõrguga.
21. Tagada ETV juriidilis-õigusliku tegevuse korrektsus.
22. Kasutada otstarbekalt ETV infrastruktuuri.
23. Parandada ETV-sisest infolevi, asutada siseajaleht, tõsta ETV üldsussuhete alase töö taset.

VI

ETV tippjuhitöö on kestnud veidi vähem kui kaks aastat. Oli suur au ja vastutus saada esimeseks avalikult valitud ETV peadirektoriks. Olen püüdnud anda oma parima.

Meie meeskond võib paljuga tehtust rahule jääda ja ma olen oma kolleegidele tänulik. ETV tuli läbi väga keerukast ajast. Me saime hakkama tagasihoidlike finantsidega. Me võitsime tagasi reklaamituru ja hoiame seda. Meie programmi vaadatakse palju enam kui teiste oma. ETV maine rahva hulgas pole halb. Me ei ole poliitilised tuulelipud. Me suutsime võidelda avalik-õigusliku televisiooni printsiipide kehtestamise eest ringhäälinguseaduses. Me oleme loonud püsiva sideme oma professionaalorganisatsiooniga Euroopas. Me algatasime regionaaltelevisiooni ja ehitame omahangitud vahenditega uut stuudiot Virumaal. Meil on palju häid ja korralikke tegijaid. Me oleme ette valmistanud ETV 40. hooaja programmi ja see tuleb aegade tugevaim. Meil on uuenduskava, me oleme arenguteel, millest võib edasi minna.

Palun käsitada käesolevat teksti konkursis osalemise avaldusena kandideerimiseks ETV peadirektori kohale kaheks aastaks ja minu programmilise seisukohana. Lisan, nagu lubatud, ETV UUENDUSKAVA (1993, siin vt. käesolevas trükises), mida praegu realiseerin.

Austuse ja lugupidamisega Hagi Šein

AVALIK-ÕIGUSLIKU TELEVISIOONI ALUSTE VÄLJAARENDAMINE: 1995–1997

1995

Šein, Hagi. *Hea omatelevisioon*. Ettekanne ETV 40. hooaja lõppemise puhul korraldatud ettekandekoosolekul. 01.06.

Šein, Hagi. *Ringhäälingupoliitika peaks põhinema ühiskondlikul kokkuleppel*. Postimees, 08.06.

Tammer, Enno. *Eesti teletaevast võib selgineda sügiseks*. Intervjuu M. Siimanniga. Postimees, 20.06.

Palmaru, Raivo. *Hagi Šeini arvates on riigi ringhäälingupoliitika äpardunud*. Intervjuu. Eesti Sõnumid, 28.06.

1996

Aeg on ETV likvideerida. Äripäev, 02.02.

Jürgens, Agnes ja Seero, Tõnu. *Eesti meedia on omanike, väliskapitali ja massilusti meelevaldas*. Intervjuu R. Veidemanniga. Sõnumileht, 9.02.

Siilats, Viktor. *Eesti Televisiooni likvideerimise asemel oleks palju mõttekam erastamine*. Äripäev, 16.02.

Šein, Hagi. *Avalik õigusliku ringhäälingu tulevik Eestis*. ETV, 4.03.

Televisioon ja raadio pole imelihtsad. Eesti Päevaleht, 05.06.

Enne vaimutoit, siis meelelahutus. I. Taska, T. Lepa, O. Sõnajala arvamus. Eesti Päevaleht, 22.06.

Sandre, Aili. *Televõim on rahva käes*. Intervjuu R. Rebasega, Eesti Päevaleht, 06.07.

Meedia avalik-õigusliku süsteemina. Arutleb M. Lauristin. Kultuurileht, 19.07.

Lang, Rein. *Meediamõtteid Atlanta mängude eel*. Eesti Päevaleht, 19.07.

Gräzin, Igor. *Tele-visioon*. Postimees, 14.08.

Vihalemm, Peeter. *Kommertsiaalne ja kriitiline ajakirjanduses*. Kultuurileht, 11.10.

Sandre, Aili. *Valitsus laseb ETV põhja*. Intervjuu H. Šeiniga. Eesti Päevaleht 11.10.

Vähi, Tiit. *Meie seisukohad on lähedased, Hagi Šein*. Eesti Päevaleht, 12.10.

Sookruus, Peeter. *Imelihtne ringhääling*. Eesti Päevaleht, 20. 11.

Parmas, Viktoria. *Ringhääling tahetakse teha vahendajaks*. Eesti Päevaleht, 06.12.

1997

Mötsar, Selle. *Ringhäälinguseadus on tehtud ETV huvidest lähtuvalt*. Intervjuu R. Veidemanniga. Äripäev, 05.02.

Tereping, Avo-Rein. *Milleks on vaja riigile ringhäälingut?* Postimees, 11.03.

Palts, Tõnis. *Rahvusliku televisiooni lõpp lähedal*. Eesti Päevaleht, 22.04.

Ots, Jaano-Martin. *Riigimeedia — äri või missioon*. Eesti Päevaleht, 08.05.

Jõesaar, Andres. *Meediaturul liiga palju konkurente*. Eesti Päevaleht, 16.05.

Šein, Hagi. *Avalik-õigusliku televisiooni alus Eestis on loodud*. Kokkuvõte ETV juhatuse tegevusest 1995–1997. 30.10.

Ettekanne ETV 40. hooaja lõppemise puhul korraldatud ettekandekoosolekul 1. juunil 1995

HEA OMATELEVISIOON

Hagi Šein

Austatud kolleegid!

Tänase ettekande ajend on ETV 40. hooaja lõppemine. Tõsi, täna ei ole tungivat vajadust heita pilku tagasi. Peaksime jõudma seda teha, kui ETV 40. aastapäeva tähistav nädal septembris selleks võimaluse annab. Ka ETV juhatuse tegevuskavaga saab selle avaldamise käigus “Teabetelekraadi” vahendusel põhjalikumalt tutvuda ja kirja pildis on sellesse võimalik rahulikumat süüvida. Sellepärast jätan need kaks ainet täna käsitamata.

Õigupoolest tahtsin teha ettekande **heast omatelevisioonist**. Sellest, mida võiks pidada kvaliteetse programmi tunnusteks, mis teeb televisiooniprogrammi ja televisiooniorganisatsiooni heaks, millised eeldused on ETV-l hea teleorganisatsioon olla või selleks saada, mille poolest erineb euroopaliku kvaliteet-televisiooni töö- ja toimetuspõhimõtetest ning žurnalistlikest printsiipidest, milles on meie tugevad ja nõrgad küljed. See jutt jääb täna pidamata, see on rahulikuma aja jutt.

Täna on põhiküsimuseks ETV edasine käekäik, televisiooni edasine käekäik Eestis.

Tuleb tunnistada, et see on praegu raskemini määratav kui mistahes ajahetkel eelneva 40 aasta sees. Ka need, kes toimuvatesse protsessidesse liialt süveneda pole saanud, tajuvad nähtavasti nii väliste kui sisepinge kasvu. See on vaid algus. Pärast Kallase-Siimanni avaraundi (ettepanek TV erastada) oleme astunud ajaperioodi, mille lõppfaasi peaks tähistama uuendatud Ringhäälinguseadus, mis oletatavasti toetub uuele ringhäälingupoliitilisele kontseptsioonile, mis omakorda loodetavasti toetub **poliitiliste jõudude ühiskondlikule kokkuleppele audiovisuaalse meedia arenguskeemist sellel sajandil Eestis**. Pole ülearune rõhutada, et nendest protsessidest sõltub nii Eesti Televisiooni kui ka kõigi siin töötavate inimeste käekäik.

Tuleks nähtavasti pöörata eraldi tähelepanu asjaolule, **millal ja miks ringhäälingupoliitiline diskussioon puhkes**. On ju alles vähem kui aasta möödus sellest meie jaoks tähelepanuväärsest päevast, mil Riigikogu võttis vastu Ringhäälinguseaduse, mis lõi Eestis avalik-õiguslikud juriidilised subjektid Eesti Televisiooni ja Eesti Raadio, määratles üsna euroopalikul kombel nende eesmärgid ja funktsioonid ühiskonnas ning fikseeris finantseerimisallikad. Väga liberaalses õhkkonnas astuti mõistlik samm ja edasine rõhuasetus seisnenuks selles, kuidas avalik-õiguslik programm ja organisatsioon Eestis välja arendada. Suurte volitustega organid — ringhäälingunõukogu ja ETV juhatuse loodi seaduse alusel just selle ülesande täitmiseks. Paraku, see arengustsenaarium ei võtnud ilmselt arvesse kõiki asjaolusid ja juba kümne kuu möödudes oleme olukorras, kus ringhäälingusüsteemi lahendus ei rahulda enam poliitilisi, majandus- ja professionaalseid ringkondi.

Miks on vaja alles vastuvõetud ringhäälinguseadust muuta?

Mis selle hoiakumuutuse tingis? Sekke, et ringhäälinguturg osutus liiga ahtaks ja erastruktuuride teovõime oodatust väiksemaks. Ilmnesid majandusraskused, võimalik, et ka kaadriprobleemid. Erakanalite programmide sisu on jäänud kaugele sellest, mida kavatseti. Olulist kvalitatiivset hüpet eestikeelse originaalprogrammi mahus ja tasemes erastruktuurid anda ei suutnud. Auditoriumi huvi hakkas vähenema, ETV jäi kindlalt domineerima vaatajate ajajaotuses, viimastel andmetel on see 50%. Ka massiivne konkurentsi teravdamine odavate ja populaarsete lääne ostuseriaalidega ei parandanud olukorda, vaataja on hakanud eelistama omamaist saadet ja kvaliteetsemat hankeprogrammi.

Tõsi, ETV tegi mõningaid vigu, eksiti reklaamireeglite vastu, millele erastruktuurid uurijaliku täpsusega tähelepanu juhtisid. Ei saa eitada ka seda, et lisaraha teenimise vajadus reklaamituludest sundis ETV-d rakendama või leppima mõnede kommertslike programmivõtetega. See mõjutas ETV mainet. ETV programm säilitas aga avalik-õigusliku struktuuri ja taseme, mis on lauskriitika juba ammu välistanud. Ka ei ole ETV teinud halvimat võimalikest vigadest —

ETV ei ole teinud järelandmisi programmi erapooletuses, tasakaalustatuses ja ajakirjandusliku sõltumatuse küsimustes. Kui sellele lisada, et telemaailma peamised rahaallikad — riigi toetus ja vähemalt pool reklaamiturust on ETV käes, tuleb tunnistada, et selline olukord võib eratelevisioonide poolel närvi ajada keda tahes. Hädas hakkasid tugevnema erastruktuuride sidemed poliitiliste ringkondadega, muud abiallikad ei ole lihtsalt arvestatavad. **Algas protsess, mille põhi-eesmärk on ressursiallikad ringhäälingumaastikul ümber jagada.**

Peamine küsimus on finantseerimises

ETV jaoks tulevad selles dramaatilises epopöas võrdse tõenäosusega kõne alla nii heledamad, tumedamad kui ka mustad stsenaariumid. Prognoosida võib mida tahes, sest suurem hulk alternatiive on juba diskussiooni esimeses välketapis esitatud.

ETV privatiseerimine, riigitellimuse jaotamine, muude tuluallikate, sealhulgas reklaami piiramine või keelamine ETV-s, valdkonna deregulatsioon on skaala liberaalne alternatiiv. Skaala keskel on pretensioonitu ja tagasihoidliku riigieelarvelise riigitelevisiooni mudel, mille sõltuvust võimust pole võimalik vältida. Võimaluste teisel poolusel on stabiilsete finantsallikatega **toetatud sõltumatu avalik-õigusliku teenusorganisatsiooni euroopalik mall**, millele kuulub ka praeguse ETV juhtkonna eelistus.

Kultuuriminister Jaak Allik kirjutab eile ilmunud lisas peaministri ettekandele olukorrast riigis ringhäälinguküsimustes järgmist: “Tahaks toonitada, et valitsuskoalitsioon kavatseb oma meediapoliitikas juhinduda eelkõige just vaataja-kuulaja ning ühiskonna integreerimise huvidest. **Põhimõtted, et riigi osa massimeedia funktsioneerimisel jääb minimaalseks, ei loobuta, küll aga tuleb tagada avalik-õigusliku raadio ja televisiooni ning ETA tegevuse jätkumine**. Suund võetakse ER-s ja ETV-s reklaami osakaalu järk-järgulisele vähendamisele, tagades samas Eesti Raadio ja ETV rahastamise avalik-õiguslike teenuste osutamiseks vajalikud mahus, kaasates ka mitteriiklikke vahendeid. On selge, et riikliku finantseerimisega peab kaasas käima ka selge riiklik tellimus avalik-õiguslikele meediakanalitele eelkõige just meie rahvuskultuuriliste väärtuste propageerimise ja säilitamise osas.”

Ministri öeldu detailsemaks analüüsiks pole veel olnud aega, peab aga tunnistama seisukoha tasakaalukust. Mitmete funktsionaalsete rõhuasetustega tuleb nõustuda. Esimest korda näen poliitilises tekstis avalik-õigusliku teenuse mõiste sisestoomist, mis on meeldiv. Raskem on teha öeldust järeldusi ringhäälingu finantseerimisskeemi lahenduse kohta. Kaldun arvama, et selles keerulises küsimuses ei ole ka koalitsioonil veel selget kujutlust. Räägitakse riigi osa minimeerimisest, ETV ja ER reklaamitulude järkjärgulisest vähendamisest, samas ka vajalikud mahus riiklikust finantseerimisest ning mitteriiklikest vahenditest. Lõpuks tuuakse sisse riikliku tellimuse mõiste,

mis tähendab sisuliselt ju samuti teatud tingimustel raha eraldamist. Mõneti raske on seostada avaliku teenuse ja riikliku tellimuse mõistet, tegu on ju vaba ja sõltumatu ajakirjandusega. Pole kasutatud praegu käibivat mõistet ETV finantseerimisest riigi toetuse kaudu. Aga see selleks. Diskuteerimisruumi ja võimalusi on, asjad tuleb selgeks rääkida ja vaielda ning ühtki putru ei sööda nii kuumalt kui seda keedetakse. Aeg annab arutust.

ETV sisemisest integratsioonist ja muutumisest

Sellest hoolimata peab enesele aru andma, et meediamängud on tõsised ja neid tuleb tõsiselt võtta. Mängus on poliitilise, majandusliku ja meediavõimu erinevad korrused ja tasandid. Mäng haarab paljusid. Huvid on väga erinevad. Poliitikud hääletavad Toompeal ja televaatajad telerinuppe keerates. Eesti oludes läheb sõnasõda vahel hirmus ägedaks ja mõned ei taju enam eetilisi piire. ETV ja ER ei ole kasutunud ega hakka enese kaitseks kasutama demagoogiat ja häma, mida viimasel ajal üha sagedamini eraetris kuulda saab. Tuleb tunnistada, et ETV oponentide toimingutes ja seisukohtades on meie arengukavade jaoks esialgu nii soodsaid kui ebasoodsaid momente.

Tahaksin siinkohal teha kõrvalepõike sõna “meie” kasutuse asjus ETV juhtumil. Keerulistel, pöördelistel aegadel toimivad igasugustes organisatsioonides, suurtes eriti, nii integreerivad (ühendavad) kui desintegreerivad (eristavad) jõud. Nii ka ETV-s. Oleme loomulikult mõjutatud kõigest toimuvast. Oleme mõjustatud noorest ja kohati räigest kapitalismist, turumajandusest, erakondlikust poliitilisest süsteemist. Orienteerumist raskendab see, et üks ja sama fakt võib erineva suunitlusega ajakirjanduses ja erinevate tõekspidamistega inimeste seas esile kutsuda diametraalselt vastupidiseid hinnanguid. See käib ka Eesti Televisiooni ja tema personali kohta.

Huvid eristuvad ka siin majas, tekivad uued suhted tööandjate ja töövõtjate vahel, professionaalsed, põlvkonna-, kontseptsioonierinevustel põhinevad huvid. Koos peavad tegutsema erisugused, kohati ka vastandlike huvidega grupid, kõik me puutume kokku mitmesuguste hinnangutega ETV arengu alternatiividele, vastandarvamustega soovitava ja selle reaalse saavutamise võimaluste hindamisel. See ei ole iseenesest hea ega halb, see lihtsalt on objektiivselt ja paratamatult nii.

Me astume üha selgemalt omavahel nõudlikesse **kokkuleppelistesse suhetesse**, igaühe individuaalse tööpanuse karmi hindamise, töö järgi tasustamise, võrdsustamisest loobumise, diferentseerimise aega. Sellega varisevad paljud väljakujunenud stereotüübid, mugavad vormelid, ebakvaliteetne töö hakkab meid üha enam segama. Kõige keerulisemaks osutub olla nõudlik oma lähemate töökaaslaste, alluvate, igaühe enese suhtes. See muutmine on paratamatu.

Enamik toimetuste ja teenindavate struktuuride samme peab olema **rahaliselt läbi arvatud ja rahaliselt kaetud**. Ideede kvaliteet peab olema hea ja

mitte iga idee ei õnnestu ellu viia ning seda ei saa teha iga hinna eest. Ressursside puudujääk on krooniline. Üha suuremat rolli etendab mitmesugustest reeglitest, kokkulepetest ja kohustustest kinnipidamine. Ülepeakaela tehtud asjad võivad kalliks maksma minna, tuua ETV-le kahju ja kohtu kaela. Muu hulgas hakkab juhtuma sedagi, et kellegi tööd enam ei vajata. Kellegi eelised võivad tekitada teravaid konflikte ja kutsuda esile võrdsustamise taotlusi. See on varakapitalism. Selge, et praegune ETV arengustaadium teeb integratsiooni saavutamise ETV juhatusel väga keerukaks ülesandeks. Üha sagedamini tuleb uuel tasemel “meie” saavutamiseks teha otsuseid, mis lõppkokkuvõttes hakkavad töötama organisatsiooni kasuks, on aga juba eos teatud huvidega vastuolus ja seetõttu ääretult ebamugavad. Juhatus peab need otsused tegema, ka siis, kui esialgu on oodata mittemõistmist ja usalduse ohtusattumist. Vastutus ja kohustused peavad jagunema väga täpselt. See on uus olukord, millega peab arvestama ja milles ei ole muud võimalust kui distsipliini järjekindel nõudmine, juhimistasandite täpse tegutsemise tagamine ja apelleerimine organisatsiooni liikme kohustuslikule eetilisele intelligentsile. Me peame sellest paljudele keerulisest psühholoogilisest seisundist võimalikult kiiresti ja nii valutult kui vähegi võimalik läbi tulema. Ent valus see on.

ETV vajab stabiilset lepet

Tagasi meediapoliitilisse keskkonda. Ringhäälingupoliitilise diskussiooni algatasid ja on selles plaanis väga aktiivselt toiminud erameediale lähedal seisjad, neil on mõjukad sidemed poliitilise lobby ja poliitikutega, mõned on seda kõike ühes isikus. Aktiivselt on asunud tegutsema ka ETV juhatus, oleme ette võtnud koostumiste seeria erakondade esinduste ja ringhäälinguküsimustes kaalukate isikutega. Peame **eriti oluliseks ringhäälingupoliitika väljatöötamiseks toimuva diskussiooni laiendamist**, selle viimist professionaalsele eksperttasemele, täpsete arvutuste ja kalkulasioonide tegemist, teadus-, kultuuriavalikkuse ja televaatajate osavõttu arutlustest TV ja raadio tuleviku üle Eestis.

Ei tohi tekkida olukordi, kus kitsad huvirühmad püüavad asja lihtsalt omade vahel ära ajada oma vajadustest ja subjektiivsetest tõekspidamistest lähtuvalt. Niisuguseid tendentse on näha. Rõhutan veel kord, et **meie taotluseks on stabiilsust tagava ühiskondliku kokkuleppe saavutamine ringhäälingupoliitikas**, mis annaks avalik-õiguslikule ja eraringhäälingule stabiilse arengu ja tegutsemise aluse ning mida ei revideeritaks iga järjekordse valimise järel. Eriline ootus on meil seotud ringhäälingunõukoguga, kellel loodetavasti õnnestub edukalt tegutseda oma missiooni täitmisel — ETV ja ER-i kõrgeim organ on seadusega pandud seisma avalik-õigusliku meedia arenguvõimaluste eest.

Telekanalite ressursiallikad tuleks järk-järgult lahutada

ETV lähtepositsioon alanud ringhäälingupoliitilises diskussioonis seisneb selles, et **Eestis tuleks luua tasakaalustatud, dualistlik ringhäälingusüsteem, mis põhineks avalik-õigusliku ja kommertsmeedia tasakaalul**. Piisab kahest üleriiklikust telekanalist. Järk-järgult tuleks lahutada finantsallikad. Kaks kanalit, avalik-õiguslik ja erakanal, ei konkureeriks tuluallikate, vaid programmi kvaliteedi ja vaatajate pärast. Erakanali puhul tuleks minimeerida väliskapitali osa ja meediakontsentratsiooni võimalusi. **Oluliseks tingimuseks peab olema avalik-õigusliku ringhäälingu poliitilise ja majandusliku sõltumatuse garanteerimine**, piisavate ressursside tagamine avalik-õiguslike eesmärkide täitmiseks ja stabiilseks arenguks. Seejuures peavad avalik-õiguslikud struktuurid suurendama töö efektiivsust, kasutama vahendeid otstarbekalt, muutma organisatsiooni finantsiliselt läbi- paistvaks.

Arvestuslik loamaks oleks 250 krooni

Leiame, et praeguse riikliku toetuse põhimõtet peaks esialgu jätkama, korrigeerides selle toetuse kujundamise baasi. Rublaajast ekstrapoleeritav baas jääb pidevalt 10–20% maha tegeliku arengu vajadustest ja on suurte pingete allikas. Uue finantsbaasi aluseks võiks olla **arvestuslik loamaks** teleperekonna kohta Eestis. Meie arvutuste kohaselt peaks see 1996. aastaks olema 250 krooni, mis praeguse finantseerimiskeemi kohaselt koosneks 200 kroonist riigitoetusest, 37 reklaamikroonist ja 17 kroonist ETV muudest tuludest. See on ligi kaks korda vähem, kui maksab ühe päevalehe aastatellimus. Piltlikult võiks seda kujutada nii, et riigi avalik teenus rahvale seisneb selles, et ta tellib ETV-d toetades igale oma kodanikule aastase ETV programmi kõigi maksumaksjate raha ümberjagamise teel. See olekski ühiskondlik teenus. Samas tuleks põhjalikult analüüsida otsese loamaksu järkjärgulist kehtestamist, mis euroopalikus praktikas kehtib enamikus riikidest ja mis on avalik-õigusliku meedia sõltumatuse ainus tõeline garantii.

Niisugune on üldjoontes minu kujutus olukorrast ringhäälingumaastikul ja võimalikest põhimõtetest alanud väitlustes. Me püüame anda parima, et meid kuulda võetaks.

Mõned viited ETV finantsmajandusseisu kohta

Lisaksin ettekande põhiosale lõpetuseks napolis refereeerivas stiilis mõned viited peamiselt ETV finantsmajandusseisu kohta.

1994. aasta bilanss ja raamatupidamisaruanne lubavad pidada eelmist tegevusaastat edukaks. Palgafond suurenes rohkem kui poole võrra, investeerisime

üle 12 miljoni krooni, programm oli huvitav, vaadata- vaima kanali maine säilis. Kaldun arvama, et nii edukat finantsaastat ei tule niipea.

1995. aasta esimene poolaasta näitab, et mõistevast soovist mitte kaotada publikukonkurentsis ja säilitada programmi struktuurne mitmekesisus oleme elanud võimaluste piiiril ja veidi üle selle. 1995. aasta II poolaasta majandusplaan **karmistab ETV tegevuse** päris kindlasti. Alustasime aastat eelarvega, mis oli 27 miljonit väiksem, kui meie arvutused reaalseid vajadusi arvestades näitasid. See puudujääk hakkab end üha tugevamini tunda andma. Riigieelarvest on raha laekunud ebaregulaarselt, osa sellest (2,7 miljonit) on juba viidud üle aasta lõppu. Esimest korda oleme kokku puutunud likviidsusküsimustega, maksmata arve- te kuhjumisega, viivistega, ohuga jätta palkad õigel ajal välja maksmata. **Kulutuste vähendamine** on edaspidi võimalik vaid teatud alajaotuste töö maksimaalse ratsionaliseerimise, mõnede töösuundade sulgemise, töökohtade põhjendatud vähendamise, programmi mahu ja keerukuse vähendamise, seega programmi taseme languse arvel. Need ei ole lihtsad sammud. II poolaasta majandusplaanis, mida juhatus praegu käsitlema hakkab, tuleb leida kulutuste optimaalne tasakaal. Häid lahendusi on vähe, arvutuste kohaselt on eelarve puudujääk ka piiratud vajadusi arvesse võttes üle 6 miljonit krooni.

ETV palgapoliitika on võimaldanud üldjoontes püsida stinkroonis elukalliduse ja tarbijahinnaindeksi tõusuga, olulistes loovates ja teenindavates lülides aga ka liikuda sellest eespool. 1995. aasta II kvartali on ETV keskmine palk ilmselt 2200, erinevate kutsealade, toimetuste, tootmis-, tehnika- ja majandustalituse osakondade palgadiferents on aga välja veninud üsna pikale skalale. Palgad on muutunud personaalseks, esineb olulisi erinevusi, on erialasid, kus hea töötaja saamiseks tuleb maksta turuhinda. Edasine palgatõus on kompleksne küsimus ja sõltub paljude tegurite koostmõjust. Palgatingimuste täpsustamiseks on E. Parijõgi välja töötanud täiustatud palgatingimuste projekti, selle dokumendi arutamine seisab juhatusel juunikuus ees. Töö efektiivsus ETV-s peab tõusma, töötajate rakendatus paranema. **Keskmine töötajate arv on 1993. aasta jaanuari 1020-lt vähenenud tänaseks 783-ni, see on 250 inimese võrra** ja peab vähenema veelgi. Töökohtade vähendamine on pidev protsess, ennekoike toimub see väherakendatud töötajate arvel. Kas aga sellest piisab või seisame veelgi karmimate sammude ees, selgitab olukorra analüüs ja see, milliseks reaalselt hakkab lähema aja protesti- ja kaitsmisvoorudes kujunema ETV 1996. aasta eelarve.

1996. aasta eelarve projekt, nüüd juba ringhäälingunõukogus kinnitatud ja Rahandusministeeriumile üle antud, on koostatud ETV arengu ja avalik-õigusliku programmi väljaarendamise tagamiseks, meie arvates põhjendatult ja ratsionaalselt. Ringhäälingunõukogu aktsepteeris ETV taotluse saada riigilt 1996. aastal toetuseks 90 miljonit krooni ja investeringuteks 6,5 miljonit krooni. See on oluliselt enam, kui käesoleva aasta 56,7 miljonit krooni. Koos ajalehe,

reklaami ja muude tuludega on eelarvetulude maht **141 741,2 tuhat krooni**, millest teleprogrammi tootmiseks kulub 81% ehk 114 260 tuhat krooni. **Olen veendunud, et see ongi praegu täismahus avalik-õigusliku programmi hind Eestis.**

Töötasufondi kasvaks on planeeritud 20–25%, mis lubab esialgsete arvestuste kohaselt viia keskmise palga 3300–3600 kroonini sõltuvalt töötajate arvust ja muude tulude laekumisest. Eelarveprojekti on arvestatud lavastajate ja näitlejate liidu nõudmisi ning autorikaitse vajadusi. Need on uued suured kulutused. Hoonete, seadmete ja inventari korrashoiuks ning amortisatsioonieraldisteks on planeeritud ligi 18 miljonit krooni, mis tagab ETV tehnilise taseme ja infrastruktuuri küllalt kiire arengu.

Pildi salvestamise ja töötlemise vahendid peaksid jõudma seisule, mis hakkab tasapisi rahuldama olulisemaid vajadusi. Stuudiotehnika rekonstrueerimine jääb tõenäoliselt raskesti lahendatavaks küsimuseks, sest nõuab suuremaid investeeringuid RIP-i kaudu ja nende saamise tõenäosus pole suur. ETV-s töötab juba sel aastal üle 100 arvuti, järgmisel aastal tuleb jõuda maja olulisemaid funktsionaalseid sõlmi ühendava arvutivõrguni ja saatekulude operatiivse arvestussüsteemi rakendamiseni. Sidekulud on 3000-tunnise programmi mahu juures 16 miljonit. Märgatavalt suurenevad hankeprogrammi soetuskulud — 1,7 miljonilt 4,1 miljonile. Oluliselt tõusevad kulutused informatsiooni ostmiseks (1259,0), EBU liikmemaksuks (1703,6), regionaalprogrammide ja stuudiote väljaarendamiseks (Kohtla-Järve, Saaremaa, Valga, võib olla ka Pärnu — 1233,2). 5,5 miljonit on planeeritud rahvusvahelistele projektidele, millest olulisemad on Atlanta olümpiamängud, jalgpalli EM, Eurovisiooni lauluvõistlus, Euroopa noored muusikud, “Joonase lähetamine”, soome-ugri ühisprojekt. Eraldi tuleb kõnelda laenuga hangitavatest objektidest — EUTEL-SAT maaajaamast ja Tartu stuudio võimalikest uutest ruumidest. Eelarve on meie elu allikas, selle oluline kärpimine, aga esialgne toetuse piirsumma on 65, tähendaks juba tõsiselt sisselõiget ETV organismi. Seetõttu on eelarveprojekti põhjendamine ja kaitsmine

kõigis otsustavates institutsioonides eelseisva perioodi põhiülesanne, mille täitmist loomulikult komplitseerib oponentide vastutegutsemine.

Hea programm on tegevuse peaesmärk

Meie tegevuse eesmärk ja siht on hea teleprogramm, mis rahuldaks erinevaid vaatajagruppe. Kaks telehooaega, mil ETV on tegutsenud kõrvuti kommertskanalitega, on näidanud, et ETV on jäänud professionaalseimaks telestuudioks Eestis, kelle käes on 50% eestlaste telerivaatamise ajast. Eesti 30 vaadatavaima saate ja sarja seas on 27 ETV saadet, eriti oluline on see, et 21 nendest on ETV originaallooming — info-, publitsistika-, laste-, noorte-, kultuuri- ja meelelahutussaated. Tulemus ei ole saavutatud kommerts-võtetega ja seda peaks tunnustama iga vähegi objektiivne analüüsija. Kuid see ei ole veel garantii avalik-õiguslikule ETV-le. **Tänaseks on ilmselge, et programmi erapooletus, tasakaal, mitmekesisus ja sõltumatus, mis avalik-õiguslikku programmi iseloomustavad, jäävad väärtusteks omaette, kui nendega ei kaasne programmi kõrge ajakirjanduslik ja kunstiline tase.**

Kuulsin eile ühelt rootsi päritolu poliitikult niiöelda neutraalse heatahtliku eemalseisja arvamust ETV kohta: “Olen kuulnud, et see on päris hea TV, aga nad ei ole seal vist eriti julged ega eriti analüütilised žurnalistid, ilmselt nad ei saa väga vastuollu minna nendega, kelle käes on nende rahakott.” Olgu selle viimasega kuidas on, pilk Rootsist on ehk ülepolitiiseeritud. Ent tõetera on nähtavasti selles, et **kõrgeklassiline teleajakirjandus, tõeline teležurnalism, rahvast toetav ja õiglust kaitsev ajakirjanikkond on parim kaitse ja tagatis suurimaks toeks, mida avalik-õiguslik meedia ka keerukate meediakontseptsioonideta saada võib — see on toetus rahvalt.** Meil on, mille üle mõelda ja mille poole püüda. Aga sellega tuleneb juba tagasi oma esialgse idee juurde pidada ettekanne heast omatelevisioonist. Nagu lubatud, jääb see jutt järgmiseks korraks.

Postimees, 8. juuni 1995

RINGHÄÄLINGUPOLIITIKA PEAKS PÕHINEMA ÜHISKONDLIKUL KOKKULEPPEL

Hagi Šein

Televisioon Eestis saab kuu aja pärast 40. Peab tunnustama, et ETV aastapäevahooaja lõppedes on televisiooni edasist käekäiku raskem prognoosida kui mis tahes ajal eelneva 40 aasta jooksul. Kallase-Siimanni avaraud RTV-s avalikustas soovi seniseid ringhäälingu ülesehituse põhimõtteid muuta ja Eesti ringhäälingumaastik ümber teha.

Miks peaks ringhäälinguseadust muutma?

Alles aasta tagasi võttis Riigikogu vastu ringhäälinguseaduse. Seadusega moodustati Eesti Televisioon ja Eesti Raadio kui avalik-õiguslikud juriidilised isikud, määratleti euroopalikul kombel avalik-õigusliku programmi eesmärgid, funktsioonid ning ETV ja ER-i finantseerimisallikad.

Paraku see arengutsenaarium ei võtnud nähtavasti arvesse kõiki asjaolusid. Esimene märk sellest oli ägedaks läinud telesõda. Lisaks hakkasid noored erakanalid igal võimalusel ETV-d ja ER-i ründama ja neis oma hädade põhjusi otsima. Möödus vähem kui aasta, et jõuda olukorda, kus ringhäälingusüsteemi lahendus ei rahulda enam poliitilisi, majandus- ja professionaalseid ringkondi.

Mis selle hoiakumuutuse tingis? Esiteks, ringhäälinguturg osutus ahtaks ja piiras erastruktuuride teovõimet. Ilmnesid majandusraskused, võimalik, et ka kaadriprobleemid, eratelekanalite programmide sisu on jäänud kaugele sellest, mida kavatseti. Olulisi kvalitatiivset hüpet eestikeelse originaalprogrammi mahu ja tasemes erastruktuure anda ei suutnud.

Teiseks, loodetud auditooriumi suurt huviõusu ei toimunud. ETV jäi kindlalt domineerima vaatajate ajajaotuses, BMF-i aprillikuu andmetel on ETV osakaal 50% eestlaste telerivaatamise kogujast.

Tõsi, ETV-l ei lähe varakapitalismis avalik-õiguslikule programmile ümberlülitumine lihtsalt. Tehti vigu reklaamireeglite täitmisel. Ei saa eitada, et reklaamiraha teenimise vajadus sundis ETV-d rakedama mõnesid kommertsiaalseid programmivõtteid või leppima nendega. See mõjutas ETV mainet. Ent ETV programm säilitas avalik-õigusliku struktuuri ja taseme.

Niisugusel foonil on konkurentidel raske leppida, et Eesti telemaailma peamised rahaallikad — riigi toetus ja ligi pool telereklaamiturust — on ETV käes. Seda, et ETV-l on ühiskonnas täita hoopis muu roll kui erakanalitel ning seega vajadus omada hoopis suuremaid vahendeid, ei rõhutata. Erakanalite raskused sunnivad neid lähenema poliitilistele ringkondadele, muud abiallikad ei ole arvestatavad.

Põhiküsimus on telekanalite finantseerimismudel

Kultuuriminister Jaak Allik kirjutab lisas peaministri ettekandele olukorrast riigis ringhäälinguküsimustes järgmist:

“Põhimõttest, et riigi osa massimeedia funktsioneerimisel jääb minimaalseks, ei loobuta, küll aga tuleb tagada avalik-õiguslik raadio ja televisiooni ning ETV tegevuse jätkumine. Suund võetakse ER-is ja ETV-s reklaami osakaalu järkjärgulisele vähendamisele, tagades samas Eesti Raadio ja ETV rahastamise avalik-õiguslike teenuste osutamiseks vajalikud mahu, kaasates ka mitteriiklike vahendeid. On selge, et riikliku finantseerimisega peab kaasas käima ka selge riiklik tellimus avalik-õiguslikele meediakanalitele eelkõige just meie rahvuskultuuriliste väärtuste propageerimise ja säilitamise osas.”

Peaaegu tunnistama seisukoha tasakaalukust. Mitmete funktsionaalsete rõhuasetustega tuleb nõustuda. Esma-kordselt näen poliitilises tekstis avalik-õigusliku teenuse mõistet, mis on meeldiv. Raskem on teha öeldust järeldusi ringhäälingu võimaliku finantseerimisskeemi kohta.

Kaldun arvama, et selles keerulises küsimuses ei ole ka koalitsioonil veel selget kujutlust. Räägitakse riigi osa minimeerimisest, ETV ja ER-i reklaamitulude järkjärgulisest vähendamisest, samas vajalikud mahu riiklikust finantseerimisest ning mitteriiklikest vahenditest.

Tuukse sisse riikliku tellimuse mõiste, mis tähendab teatud tingimustel raha eraldamist. Raske on seostada avaliku teenuse ja riikliku tellimuse mõistet, on aksioom, et avalik-õiguslik TV peab olema oma saadete ja programmide loomisel ja edastamisel sõltumatu, lähtudes üksnes seaduse nõuetest. Nii on kirjas ka ringhäälinguseaduses.

Tekstis pole käsitletud praegust lahendust — ETV finantseerimist riigi toetuse kaudu, üleminekuprotsessi pole kirjeldatud. Prognoos selle kohta, millisena nähakse eraringhäälingut, ei esitata. Ent küllap on veel aega asju selgitada. Peamine, mis ETV-le muret teeb, on see, et keerulisi küsimusi ei otsustataks uisapäisa, korralike rahaarvutuste ja turuprognoosita.

Muretsemiseks on põhjust. Ringhäälingupoliitilise diskussiooni algatasid erameediale lähedal seisvad ringkonnad. Neil on mõjukaid sidemeid poliitilise lobby ja poliitikutega, mõned on seda kõike ühes isikus. Meediaküsimused on tõsised ja neid tuleb tõsiselt võtta. Sellega on seotud poliitilise, majandusliku ja meediavõimu erinevad tasandid, lisaks kultuuri ja ka professionaalse telekultuuri käekäik Eestis.

ETV taotleb stabiilset lepet

ETV peab eriti oluliseks ringhäälingupoliitika väljatöötamiseks toimuva diskussiooni laiendamist, selle viimist professionaalsele eksperttasemele, täpsete arvutuste ja kalkulatsioonide tegemist. Oluline on kultuuriavalikkuse ja televaatajate osavõtt kõnelustest TV ja raadio tuleviku üle Eestis.

Ei tohi tekkida olukord, kus kitsad huvirühmad püüavad asja lihtsalt omade vahel ära ajada oma vajadustest ja subjektiivsetest tõekspidamistest lähtuvalt.

Tahame eriti selgelt teadvustada, et **ETV taotluseks on stabiilsust tagava ühiskondliku kokkuleppe saavutamine ringhäälingupoliitikas, mis annaks avalik-õiguslikule ja eraringhäälingule stabiilse arengu ja tegutsemise aluse ning mida ei revideeritaks iga valimiskampaania järel.**

ETV lähtepeitsioon alanud diskussioonis seisneb selles, et Eestis tuleks luua avalik-õigusliku ja kommertsmeedia tasakaalu mudel. Piisab kahest üleriigilisest telekanalist, elu näitab, ehk peab vastu ka kolmas. Järk-järgult tuleks lahutada finantsallikad. **Üleriigilised, avalik-õiguslikud ja erakanalid konkureeriksid mitte tuluallike, vaid programmi kvaliteedi ja vaatajate pärast.**

Erakanali puhul tuleks minimeerida väliskapitali osa ja meediakontsentratsiooni võimalusi. Oluliseks lisatingimuseks peab olema avalik-õigusliku ringhäälingu poliitilise ja majandusliku sõltumatuse garanteerimine. ETV-le peab jätkuma piisavalt ressursse avalik-õiguslike eesmärkide täitmiseks ja stabiilseks programmiarenguks.

Iga teleperekond peaks “maksma” ETV programmi eest 250 krooni aastas

Tasuta teenuseid ei ole. Leiame, et praeguse riikliku toetuse põhimõtet peaks esialgu jätkama, korrigeerides selle kujundamise baasi. ETV rublaajast pärit eelarvebaas, mida igal aastal lubatud tõusukoefitsendiga korrutatakse, jääb pidevalt kuni 30% maha tegeliku arengu vajadustest ja on suurte pingete allikas.

Uue finantsbaasi aluseks võiks olla **arvutuslik loamaks teleperekonna kohta Eestis. Meie arvestuste kohaselt peaks see 1996. aastal olema 250 krooni teleperekonna kohta, mis praeguse finantseerimisskeemi kohaselt koosneks 200 kroonist riigitoetusest, 37 reklaamikroonist ja 17 kroonist ETV muudest tuludest.**

Piltlikult öeldes — riigi avalik teenus rahvale seisneb selles, et riik tellib igale teleperele aastaks ETV programmi, maksumaksjate raha jagatakse ümber ühiskondliku teenuse osutamiseks. Samas arvan, et tuleks põhjalikult analüüsida ka otsese loamaksu järkjärgulist sisseviimist, Euroopas toimib see enamikus riikides ja on avalik-õigusliku meedia sõltumatus eeltingimus tõeline garantii.

ETV programm maksab 115–120 miljonit krooni

1996. aasta eelarveprojektis taotleb ETV riigi toetusena 90 miljonit ja investeringuteks 6,5 miljonit. Teleprogrammi tootmiseks kulub 114 260 000 krooni. See on põhjendatud avaliku teleteenuse hind kvaliteetse, täismahulise, kõiki peamisi saateliike sisaldava ja eluvaldkondi haarava mitmekesise ETV aasta-programmi eest (omasaateid 70%), mis peaks rahvast rahuldama. Kulutused tööjõule moodustavad 41% programmi tootmise eelarvest. 3000-tunnise programmi edastamine maksab 16 miljonit.

Soetusi tuleb teha 18 miljoni krooni eest, see tagab ETV amortiseerunud tehnilise baasi ja infrastruktuuri

arengu. Hankeprogramm moodustab 30% programmi mahust ja selle soetuskulud on 4 miljonit.

Eelarve arvestab lavastajate ja näitlejate liidu nõudmisi ning autorikaitse vajadusi, ETV annab tööd ja elatist paljudele kultuuriinimestele.

Oluliselt tõusevad kulutused infohangetele — üle 5 miljoni krooni maksavad infoagentuuride ja EBU teenused, regionaalprogrammide ja -studiote (Kohtla-Järve, Saaremaa, Valga, Pärnu) väljaarendamine. Näiteks AK tegemine maksab juba sellel aastal üle 10 miljoni krooni, hooaega läbiv omamaine seriaal võib maksta üle miljoni.

Oluliste rahvusvaheliste projektide kulud on 5,5 miljonit, peamised neist on Atlanta olümpia, EM jalgpallis, Eurovisiooni lauluvõistlus, Euroopa noored muusikud, “Joonase lähetamine”, soome-ugri televisioonide ühisprojekt.

Eraldi tuleb nimetada EUTELSAT-maajaama hankimist, mis seob Eesti kogu maailma televõrkudega satelliitside kaudu.

Eesmärk on teha eestikeelseid saateid

Kaks telehooaega, mil ETV on tegutsenud kõrvuti kommertskanalitega, on näidanud, et ETV on jäänud professionaalseimaks telestuudioks Eestis. Selle telehooaja 30 vaadatavaima saate ja sarja seas Eesti teletrekkis on 27 ETV saadet, eriti oluline on aga see, et 21 nendest on ETV originaallooming, mitte ostetud programm, uudised, publitsistika, laste- ja noortesaadet, kultuur ja meelelahutus.

Tulemus ei ole saavutatud kommertsvõtetega, seda peaks tunnistama iga objektiivne analüüsija. Ent see ei ole veel avalik-õiguslikule ETV garantii. Programmi erapooletus, tasakaal, mitmekesisus ja sõltumatus jäävad väärtuseks omaette, kui sellega ei kaasne saadete kõrge ajakirjanduslik ja kunstiline tase.

See on parim tugi, mida avalik-õiguslik meedia ka keerukate meediakontseptsioonideta saada võib — toetus rahvalt.

Enno Tammeri intervjuu, Postimees, 20. juuni 1995

EESTI TELETAEVAS VÕIB SELGINEDA SÜGISEKS

Intervjuu RTV juhatuse liikme, Riigikogu Koonderakonna fraktsiooni esimehe Mart Siimanniga

RTV juhatuse liige, Riigikogu Koonderakonna fraktsiooni esimees Mart Siimann väitis eile “Postimehele”, et loodetavasti on sügiseks selgunud, milliseks kavatseb valitsev võim kujundada Eesti teletaeva.

Teie puhul tarvitatakse ka välendit RTV omanik. Ehk täpsustaksite: kui suur omanik olete?

Mart Siimann: RTV on praegu emiteerinud 1200 aktsiat. Mul on kümme aktsiat. Nii et üks sajakahekümnendik on minu.

RTV juhatuse liikmena tulite just Rootsist läbirääkimistelt RTV ja EVTV ühendamiseks. On nüüd selge, millal RTV ja EVTV ühinevad?

M.S.: Läbirääkimised käivad õige pikka aega. Vahepeal need küll vaibusid, praegu jälle jätkuvad. Et läbirääkimised on poole peal, siis leppisime kokku, et erilist informatsiooni ei anna. Niipalju võin öelda, et tõenäosus kahe firma baasil uue teleorganisatsiooni loomiseks on praegu suurem kui kunagi varem.

Tekkib võrdlus: Siimann siin, Siimann seal. Sest Eestis on teist saanud põhiline meediapoliitika taganõudja. Olete nõus avalikustama, milline seos on kahe eratelejaama ühendamise ning Siimanni erihuvi — meediapoliitika väljatöötamine — vahel?

M.S.: Siimanni huviga on selline lugu, et minu vaated meediapoliitikale pole muutunud 1992. aastast peale. Olen näinud televisiooni seest nii ajakirjaniku, peatoimetaja kui peadirektorina ning ka kommertstelevisiooni direktorina. Nii et olen üks väheseid mehi, kes teab kõiki neid voorusi ja puudusi. Sellepärast ongi isiklik erahuvi leida Eestile kõige optimaalsem variant.

Te ei selgitanud, mis vaated teil muutnud pole.

M.S.: 1992. aastal, kui loodi RTV, oli mõte selles, et nagunii tuleb kommertstelevisioon Eestisse. See on paratamatu, see on turumajandusele iseloomulik nähtus. Aga tol hetkel oli võimalus luua selline situatsioon, mis oleks olnud kõige soodsam ka avalik-õiguslikule televisioonile. Et luuakse kommertstelevisioon ja ETV reklaamiga ei tegele. Kuid selle eest peab RTV maksma ETV-le teatud osa brutokäibest. Ja see oli suur summa. Püüdsime üles ehitada süsteemi Soome Mainos-TV ja Yleisradio suhete põhjal.

See ei toimi, sest ETV kõrvale sündisid teised eratelekanalid.

M.S.: Alguses toimis. Siis hakati arvama, et monopol ja nii edasi. Ma ei ütle, et see on ainuke võimalus. Kuid mulle tundus see ainukese võimalusena, et toetada ETVd. Siis anti turg vabaks ja RTV katkestas lepingu ETVga. Minu arvates tehti siis viga.

Turumajandus on viga?

M.S.: Tollased võimulolijad tekitasid näilise turumajanduse. Öeldi, et on avatud meediapoliitika, tahame ju vaadete pluralismi ja nii edasi, et kes tahab, loob endale telejaama. Kuid samal ajal jäi riigieelarvest raha saavasse ETVsse reklaam sisse. Nii tekkiski seis, et mitte turg ei kujunda reklaami hinda, vaid ETV. Ja dumpingut tehes on ETV hinna nii alla löönud, et kui praegu midagi ei muudeta, siis erajaamad lihtsalt surevad välja.

Turumajanduse üks paratamatusi ongi, et aeg-ajalt sureb mingi firma välja. Miks RTV või ETV peaksid erandiks olema?

M.S.: Mitte midagi ei oleks katki, kui ETVs oleks reklaam ja turg kujundaks reklaami tegeliku hinna. Kuid praegu võib ETV, kes saab raha ühest kindlast allikast ehk eelarvest, reklaamihinnaga mängida, müüa reklaami ülimadalalt.

Mulle näib, et paraegu on seis, kus midagi — kusjuures keegi ei ütle selgelt välja mis — on Eesti teletaevast teoksil. Kui mitu võimalust on teie hinnangul Eesti teletaeva kujundamiseks?

M.S.: Kõigepealt võibolla tulnuks mõni aeg tagasi selgelt öelda, et Eesti on nii väike maa, kus on vähe raha ja vähe andekaid inimesi ning kõike ei jätku mitmele telekanalile ning seepärast ei ole vaja jama-dagi kommertstelevisiooniga. See oleks olnud aus poliitika. Aga ei tehtud, räägiti avatusest ja vaadete paljususest, tegelikult aga loodi kommertstelejaamade väljasuuretamise olukord. Muidugi on ka see Eestile täiesti mõeldav võimalus. Et teeme ühe väga hea avalik-õigusliku televisiooni ja ongi punkt. Kes tahab, vaatab taevakanaleid juurde. Mina seda ei toeta.

Mida te toetate?

M.S.: Sellel võimalusele vastandub võimalus, mille käis välja Siim Kallas. Et avalik-õiguslikku televisiooni pole üldse vaja. Olgu Ameerika mall ning turg määrab kõik. Olen sellegi puhul öelnud, et vähemalt esialgu ei ole see mõeldav. Minu toetus kuulub nii-öelda vahepealsele variandile. Olgu avalik-õiguslik televisioon ning lisaks kas siis üks või mitu kommertstelejaama. Kuid kommertstelejaamadele tuleb luua tingimused.

Ma ei küsi tingimuste kohta. Palun teil nagu Andra Veidemannilgi sõnastada küsimus, mis võiks olla niiöelda poliitilise otsustuse küsimus.

M.S.: Kas me tahame, et Eestis oleks avalik-õiguslik televisioon ja selle kõrval veel eratelekanalid? Kui seda ei taheta, siis ei pruugi midagi teha ning eraõiguslik televisioon sureb. Kui vastatakse jaa, siis on küsimus, kuidas luua nisugused turumajanduslikud tingimused, et koosseistestamiseks oleks võimalik.

Nüüd tuleks küll tingimustest rääkida.

M.S.: Mina pakun võimalust siduda kommertskanalid lepinguliselt ETV-ga, et erajaamad maksaksid oma käibest kokkulepitud summa ning nii saaks ETV reklaami välja jätta. Kahtlemata on sellise lahenduse puhul küsimus tagatistes, kuidas saab ETV kindel olla, et üldse makstakse ja just nii palju, kui vaja. Minu meelest saab sellise tagatise fikseerida litsentsi andmisel.

Mis siis, kui eratelekanal ei teeni nii palju, et ETV-le maksta ja ka ise kasumis olla?

M.S.: Selle lähenemise eelis on, et seda saab arvutustega tõestada. On ju teada, milline on reklaamiturg ja selle võimalik muutumine. Võib võrrelda muu Euroopa telereklaami hindu ja näha, et see vahe on meeletu. Kasum jääb, see on surmkindel. Muide, eratelekanalite juhid on koos istunud ning öelnud, et on nõus ETVle maksma.

Tahtsin lihtsalt öelda, et teie pakutu puhul võib tekkida ka seis, kus teisedki erakanalid peavad kas tegevuse lõpetama või ühinema.

M.S.: Mul ei oleks ühinemise vastu midagi. Kui see minu teha oleks, siis teeks mis võimalik, et kõik oleksid koos. Võibolla tõesti on Eesti just nii suur

maa, et piisab kahest telekanalist: ühest avalik-õiguslikust ja ühest eraõiguslikust.

Kes otsustab selle, mis hakkab juhtuma Eesti tele-taevas?

M.S.: Hea oleks, kui seda tehakse avalikkuse ees ja põhjendatult.

Niisiis rahvahääletus nagu Itaalias?

M.S.: Kasvõi. Aga rahvas ei pruugi ka alati väga selgelt teada, mida ta tahab. Ja ma ei usu, et rahvahääletus oleks kõige parem variant. Paremini oleks, et sünniks poliitikutel kompromiss.

Kuid kompromiss ei sünni, sest nii mõnigi valitsusliidu liige leiab, et Siimann ajab taga oma erahuve. Rääkimata kartusest, et telepoliitika kujundamine võib lõhkuda valitsusliidu.

M.S.: Ei saa salata, et selles osas on valitsusliidus vaidlused ja meediapoliitika väljatöötamine saab valitsusliidule olema üks paras proovikivi. Kui saame sellega hakkama, siis püsime kaua. Mis puutub minu erahuvidesse, siis olen ainuke, kes midagi konkreetset on välja pakkunud. Kuid see ei ole absoluutne. Kui keegi tuleb ja näitab minu lähenemise nõrgad küljed või pakub midagi uut, palun, vaidleme. Arutame. Aga ma ei ole seda näinud.

Kui nüüd teha võrdlusi, siis milline hulk valitsusliitlasi toetab teie lähenemist ja milline osa on teisel seisukohal?

M.S.: Minu lähenemisel on pooldajaid, sest kõrvale ei ole tekkinud teist sellist selget arusaama, kuidas edasi. Räägitakse küll, et avalik-õiguslikku televisiooni tuleb toetada ning et ei tohi ETVle liiga teha. Kuid ei ole veel aru saadud, et tegelikult ei taha mina liiga teha, vaid vastupidi: tahan, et sõtids oleksid selged ja et avalik-õiguslik televisioon oleks ka vajalikul tasemel. Ma ei ole ETV vastane. Rõhutan: pakun enda meelest lähenemise, mis peaks korrastama suhteid ning looma ka ETVle selgemad võimalused. Ma ei ole mingi RTV erahuvide esindaja. Kui juba tuln poliitikasse, siis tahan olla hea poliitik ega saa esindada mingi grupi huve.

Nii või tesiti võidakS RTV ju teie pakutud võidu korral samuti.

M.S.: Mitte RTV. Vaid sel juhul oleks Eestis võimalik eraõiguslik televisioon. Nii kaua, kui ETV saab raha riigi eelarvest ja ka reklaamist, ei ole eraõiguslikul televisioonil Eestis kohta.

Üldsus ei saa muud aru, kui et käib üks paras jahmerdamine. Seepärast: millal võib tulla selgus?

M.S.: Kõigepealt peab valitsusliidu sees tulema selgus, sest praegu on tõesti üsna mitu vastandlikku lähenemist. Ja kui vaja, peab otsustama koalitsiooni-nõukogu.

Raivo Palmaru intervjuu. Eesti Sõnumid, 28. juuni 1995

HAGI ŠEINI ARVATES ON RIIGI RINGHÄÄLINGUPOLIITIKA ÄPARDUNUD

Hiljutine vaidlus Riigikogus lubab oletada, et juba sügisel võib Eesti telemaastikul mõndagi muutuda. Leppisime ETV peadirektori HAGI ŠEINIGA kokku, et me ei nimeta oma jutuaajamist intervjuuks ning kõneleme sellest, mis televisiooni oleviku ja tulevikuga seoses keelele kipub.

Reformierakondlase Kristiina Ojulandi hiljutine parandusettepanek ringhäälinguseadusele tõi taas esile Eesti teleturul valitsevad pinged. Kust need tulevad?

Põhjusi on mitu. Esiteks ei ole ringhäälinguseadus ja ringhäälingupoliitika vastuoludevabad. Teiseks on televisioon kõigis riikides kallid ja tüli turu pärast on üleilmne.

Milline on see majanduslik pind, millel ETV ja eratelevisioonid tegutsevad?

Seda on raske hinnata. Eestis ei ole teleturul toimuvat kuigi põhjalikult uuritud. Oletan, et telereklaami turu

kogumaht on 60–70 miljonit krooni aastas. Ma kardn, et prognoosid, mis ennustavad selle kasvu 150–200 miljoni kroonini järgmisel aastal, on liialt optimistlikud. Eesti telekompaniid tegelikult ekspordivad reklaamiaega, sest põhilised reklaami tellijad on välisfirmad. Nende tellimuste kasv on aga tagasihoidlik.

ETV saab raha ka riigielarvest. Kahjuks ekstrapoleeritakse seejuures igal aastal rublaaja eelarvet. Kordagi ei ole maha istunud ja arutatud, kui palju ETV saateid “tootma” peaks ja mis see tegelikult maksab. Seetõttu on ETV eelarve umbes kolmandiku võrra defitsiidis.

Samas on eraõiguslikel telejaamadel saadete tegemiseks veel vähem raha.

Kõik asjad, millel on neli ratast all ja mis tänaaval sõidavad, on autod. Vahe on selles, et üks auto maksab 25 000 ja teine 600 000 krooni. Ka teleprogrammi puhul sõltub hind sellest, millist programmi

pakutakse, milline on selle maht ja kvaliteet, kellele on see mõeldud ja kui suur on telekanali katmis-raadius.

Lihtsat, põhiliselt ostutoodangul tuginevat programmi saab teha üsna odavalt. Korralik telekanal mitmekesise programmi ja rahvusvaheliste sidemetega on aga kallis ja neid ei saa Eesti-suuruses riigis olla kuigi palju.

Kas ma sain õigesti aru: sinu meelest peaks Eestis olema üks mitmekesise programmiga telekanal ja mitu odavamat selle kõrval?

Ma olen seda meelt küll, et demokraatlik riik ei ole ilma avalik-õigusliku teleprogrammita mõeldav.

Aga kas demokraatlik riik on mõeldav ilma telepakkumise paljususest?

Ma ei ole seda öelnud, Eestis peab säilima nii avalik-õiguslik kui ka konkureeriv eratelevisioon. Kuid mõlema ülesanded peavad olema selgelt määratletud. Võrdsete võimaluste kontseptsioon, mida siin püütakse propageerida, ei ole kõige õigem. Kui funktsioonid on erinevad, ei saa tegevustingimused olla võrdsed.

ETV on seni saanud raha peaaesjalikult riigikassast. Kuidas see sobib kokku televisiooni ülesannete ja avalik-õigusliku seisundiga?

Vastuolu on muidugi olemas. See seab rahvatelevisiooni sõltuvusse riigist. Kuid enne kui loomaksule üle minna, tuleks rahvalt küsida, kas ta soovib avalik-õiguslikku televisiooni niisuguse sisu ja eesmärkidega ning kas ta on nõus selle eest maksma. Selline referendum viidi läbi näiteks Austrias.

Ülemineku loomaksule võiks toimuda järk-järgult. Esialgu võtaks riik rahvatelevisiooni eelarvest enda kanda umbes poole, siis veerandi jne.

Kui loomaks leitakse olevat ebasoovitav, tuleks riigieelarvest saadavad vahendid pikaks ajaks planeerida. See võimaldab ETV-l oma loometegevust kavanada ja kindlustab televisiooni sõltumatuse poliitikutest.

Kui suur peaks olema loomaks?

Lähema 4–5 aasta jooksul 200–300 krooni. Ajalehe aastatellimusega võrreldes ei ole summa suur, kuid selle raha eest on võimalik pakkuda üsna korralikku programmi.

Kui ühiskond leiab, et 200 krooni on palju, võime piirduda ainult “Aktuaalse kaamera” ja lastesaadetega. Põhiline, mida ma rõhutada tahan, on televisiooni eelarve stabiilsus.

Kas poleks mõeldav käivitada sissejuhatuseks näiteks järgmine mudel. ETV saab riigieelarvest 15–20 miljonit krooni. Nimetame seda riigi toetuseks. Lisaks sellele kehtestatakse loomaks, mis elanike maksuvõimet arvestades piirdub 100 krooniga telekodu kohta aastas. Lisaks sellele reklaamitulud?

Pakkuda võib väga erinevaid mudeleid. Kõige parem oleks see, kui era- ja avalik-õiguslik meedium ei konkureeriks raha pärast.

Omal ajal jagati telejaamadele lahkelt käel litsentse, arvestamata vähimalgi määral teleperede arvu ja reklaamituru mahtu. Samas jäeti ETV-le vabad käed. See saab raha riigieelarvest ja dikteerib olukorda reklaamiturul, kommertskanalid aga virelevad rahapuuduses.

Osalt on see tõepoolest nii. Järelikult tuleb tunnistada, et riigi ringhäälingupoliitika on äpardunud, ja asuda viga parandama. See aga eeldab diskussiooni.

1993. aasta kevadel, ETV peadirektoriks saades esinesid sa telerahva ees programmkõnega ning lubasid kiireid uuendusi. Kui kaugel need on?

Üsna kaugel sellest, mida ma ideaalina ette kujutasin. Ringhäälinguseaduse tegemine venis ja see nihutas ümberkorraldused väga pikale ajavahemikule. Me ei tea praegugi, millised on ETV tegutsemistingimused, organisatsioonil puudub finantsiline stabiilsus. ETV juhtimiseks vajalikud organid formeeriti alles selle aasta märtsis. Kusjuures näib, et meie tegutsemistingimused muutuvad aastavahetuse paiku veel kord.

Sellegipoolest on ETV praegu Eesti kõige professionaalsem televisioon.

Kuid teil on teistega võrreldes ka 7–8 korda rohkem raha.

Meie funktsioonide täitmiseks peabki raha rohkem olema. Normaalne programm peaks olema 3500–4000 tundi aastas, mis teeb 8–10 tundi päevas. Selle tegemiseks kulub 115–130 miljonit krooni aastas.

Eesti riik nii palju välja panna ei suuda.

Siis ei tule niisugust programmi, siis tuleb midagi muud. Kõik sõltub sellest, kui palju me raha saame.

Vabandust, see kõlab kulumajandusena.

Ei kostu kulumajandusena. Mida siis tahetakse? Kas seda, et ETV-s oleks ametis 200 inimest ja tema eelarve oleks 20 miljonit krooni. Siis ei ole see enam Eesti Televisioon.

Mis tähendab kulumajandus? Televisiooni ei saa teha põlve otsas. Kõik on võtnud pähe, et 90 miljonit krooni aastas on palju. Kus on see tark, kes ütleb, kui palju korralik televisioon tegelikult maksab?

Osa tegelasi püüab ETV reklaamiraha endale rabada, sest nende firmad kõrbeavad. Teised püüavad kehtestada poliitilist kontrolli. Tuleb härra Kerge ja teatab, et tema tahab teha 12 seeriat “Tõde ja õigust”. Kokku kuus tundi, ja nõuab selle eest poolteist miljonit krooni.

Kusagil peab tulema piir, kus lahmiv kriitika asendub konstruktiivse aruteluga.

Kas konstruktiivsust ei peaks ilmutama ka ETV? Sa väidad, et Eestis peab olema üks tugev televisioon, teised vaadaku ise, kuidas saavad.

Ma ei ole seda öelnud. Võtku kogu reklaamiraha ja tehku, mis suudavad.

Millest ETV sel juhul elab?

Sellest, mis riik annab või rahvas maksab.

Neid maid on väga vähe, kus avalik-õiguslik televisioon elab ainult loamaksust või riigi toetusest.

Jah, aga selle probleemi peavad lahendama poliitikud. Kui loamaksust ja riigi toetusest ei piisa, peame saama reklaamitulu ning kommertskanalitega on nii nagu kõigi teistega, kes on turul: kui hakkama saavad, on hea, kui ei saa, käigu kuradile ja alustagu uut äri.

Olen kogu aeg rääkinud, et otsus tuleb teha pärast korralikku professionaalset analüüsi. Kusjuures otsustajaks ei tohi olla asjast huvitatud inimesed. Tuleb leida sellised eksperdid, kellel ei ole erakanalite aktsiaid.

Kommertskanalite mäenedžerid väidavad, et riigi rahakotile toetuv ETV hoiab reklaamihinda kunstlikult madala.

Mul ei ole põhjust meie müügistrateegias kahelda. ETV arengu alus on tema finantseerimisallikate stabiilsus. Siit mitte jae-, vaid hulgimüügi strateegia.

Raske öelda, kas seejuures raha kaotsi läheb. Minu meelest on maksimumhindadega arvutamine enese-

pettus. Me müüme reklaami juba praegu kallimalt kui paljud Ida-Euroopa riigid.

Kuidas sa suhtud ettepanekusse, et ETV-s reklaam keelatakse ning seda edastavad üksnes kommertskanalid, viimased maksavad aga osa reklaamitulust ETV-le?

Minu arvates ei ole mõistlik panna avalik teenus sõltuvusse erameedia majanduslikust edust. Ja kes garanteerib, et kommertskanalid ei varja oma reklaamitulu ja kannavad raha õigel ajal üle? Kui keegi asuks meie vahele garandiks, võiks seda ettepanekut arutada.

Kes peaks sellise arutelu korraldama?

Ringhäälingunõukogu, Kultuuriministeerium, parlamentidokomisjon. Arutada tuleks mitte ainult reklaamiraha jaotamist, vaid Eesti riigi ringhäälingupoliitikat üldse. Viimase üks juhtmõte peaks olema see, kuidas eestikeelset televisiooni säilitada.

Ostetud televisioon on muidugi odavam. Olemasoleva rahaga suudaks ETV ostetud saateid senisest mitu korda rohkem eetrisse anda. Kuid me oleme Eesti televisioon. Selle poolest ETV kommertskanalitest erinebki.

Äripäev, 2. veebruar 1996

Tänaseks on televisioon Eestis tegutsenud üle neljakümne aasta. Praegu töötab riigile kuulavas Eesti Televisioonis (ETV) ligi 800 inimest. Riigieelarvest eraldatakse sellel aastal ETV-le üle 60 miljoni krooni. Kas ETV peab alles jääma?

AEG ON ETV LIKVIDEERIDA

“Äripäeva” toimetuse seisukoht

Riigikogul on praegu sobiv aeg likvideerida Eesti Televisioon, mis sellel aastal neelab riigieelarvest enam kui 60 miljonit krooni. Tulemusena võidakse nii riik kui televaataja.

Kuku raadio omanikku Rein Langi ja tema mõttekaaslasi süüdistati veel mõni aeg tagasi sedasorti mõtete väljaütlemise eest rahvuslikus reetmises. Rein Veidemann pidas mõjuvaid ilukõnelusi nn avalik-õigusliku televisiooni ja ringhäälingu ainuvõimalikkusest. Nüüd aga saame tõdeda, et nii teoreetiline dispuut kui ka viimaste aastate praktika on tõestanud, et eraõiguslik televisioon ja raadio toimivad piisavalt efektiivselt. Parim viis audiovisuaalse kultuuri kiireks arendamiseks oleks likvideerida maksumaksja kulul toimivad kohmakad moodustised riikliku televisiooni ja raadio näol.

Millised on vastuargumendid? 1) Riigitelevisiooni toetajad väidavad, et ekstreemalsetes tingimustes (näi-

teks sõja puhul) on riigil vaja ruuporit, mille kaudu operatiivselt edastada elanikkonnale informatsiooni. Nõus, aga selle võimaluse tagamiseks on kindlasti kümneid odavamaid lahendusi kui riigieelarve 60 miljonit.

2) Arvatakse, et riik suudab kindlustada telekanalite poliitilise sõltumatuse paremini kui eraomanikud (hoidku jumal, kui investorite hulgas on veel ka väliskapital). Äripäev pole nõus. Just parlament ja valitsus on need, kellel võivad tekkida tugevad ambitsioonid kontrollida massimeediat. Eraomanikku aga huvitab eeskätt tema kasum, mis sõltub TV puhul reklaamituludest, mis omakorda sõltuvad auditooriumi hulgast ja kvaliteedist. Praktika kinnitab, et suure auditooriumi saavutavad ainult poliitiliselt sõltumatud kandidaadid. Järelikult on just eraomanikul (isegi kui ta on välismaalt!) juba majanduslik motivatsioon tagada telekanalile poliitiline sõltumatus.

3) Riikliku sekkumise toetajad väidavad, et erakanalid määrivad vaatajale pähe ainult reklaamsaateid ja seriaale. Pole tósi, isegi praegu on kahjumis olevad erakanalid sunnitud tegema n-ö tõsiseid saateid.

Jätakuvalt kinnitab Äripäev, et riik (isegi kui ta on esindatud Rein Veidemanni isikus) ei pruugi olla see kõige targem otsustaja, kes teab, mis on rahvale hea või paha. Ainus objektiivne kriteerium TV-kanali, raadiojaama ja ajalehe puhul on tema kuulatavus, vaadatavus ja loetavus.

4) Oponendid kardavad, et erakanalitest kaovad minoriteetidele määratud saated (nt programmid kurtidele või venekeelsed uudised) ja et erakanalitel pole jõudu üle kanda näiteks olümpiamänge. Asjatu kartus, selliseid kindlasuunalisi saateid saab riik erakanalitel tellida.

Hiljuti ütles üks riigikogu liige kohtumisel Äripäeva toimetajatega, et tegelikult ei vaidlustagi keegi enam Eesti TV mõttetust. Asi olevat hoopis riigitelevisiooni seitsmesaja töötaja taga, kes pole 60 miljoni kaotamisest üldse huvitatud. "Nende *lobby* on olnud nii võimas, et poliitikutel on olnud raske seda teemat isegi avalikult käsitleda," märkis nimetatud rahvasaadik.

Äripäev arvab, et asi siiski nii lootusetu ei ole. Riigikogul tuleb lähemal ajal läbi arutada seaduseelnõu (selle võiks esitada näiteks Heiki Kranich) riikliku televisiooni ja raadio likvideerimise kohta 1996. aasta lõpuks. Usume, et nn avalik-õiguslike funktsioonide paikapanemise ja vabaneva kanali rentimisega probleeme ei teki. Mõnevõrra raskem oleks küll hiiglasutuste tegevuse lõpetamine.

Kuid Robert Lepiksoni taolisi kindlakäelisi administraatoreid peaks valitsusringkonnas ometi olema.

Lühikommentaart artikli juurde:

Seisukoht

Toomas Lepp, EVTV/RTV

Avalik-õiguslik televisioon peab Eestis olema. Poliitilised jõud peavad jõudma ainult kokkuleppele, millisel kujul seda näha tahetakse. Praegu avalik-õiguslikuks televisiooniks tituleeritav ETV on organisatsioonina dinosaurus, kes sööb rohkem, kui ta toota jõuab.

Miks ei võiks avalik-õigusliku televisiooni funktsioone täita mõni teine firma, olgu see siis Kanal 2, TV 3 või mõni muu, kellele riik on esitanud vastavasisulise tellimuse.

Poliitilised jõud peavad kokku leppima, kellele see tellimus esitatakse ja milline meediasituatsioon Eesti riigile praeguses arengustaadiumis kõige kasulikum on.

Avalik-õiguslikku televisiooni on vaja, kui rahvas seda soovib. Näiteks on see nii ka USA-s, kus rahvas maksab kinni kanalid, kust ei pea jälgima ärimeste

poolt pakutud televisiooni. Mingi sõltumatu instants võiks meil olla. Ent on iseasi, kuidas see on organiseeritud. Minu maailmavaatelisest seisukohast lähtudes pean ütlema, et riigil pole vaja sellist asja üleval pidada.

Kui riik siiski soovib avalik-õiguslikku teenust, siis tuleb otsustada, kuidas see kinni makstakse. Kas see makstakse kinni riigieelarvest, elektriaktsiisist, alkoholist või täringumängust, see on juba maitseküsimus. Täiesti ebaloomulik on aga see, kui avalik-õiguslik teenus makstakse kinni reklaamist.

Institutsioonina tuleks ETV loomulikult ära kaotada. Mingit mõtet pole maksumaksjal kinni maksta 800 töötajat, kes istuvad kahes majas, püüdes veel ümber jaotada reklaamiturgu.

Lühikommmentaart artikli juurde:

Seisukoht

Rein Veidemann,
ringhäälingunõukogu

Eesti Televisioon ei ole riigitelevisioon selles mõttes, et ta ei ole riigist vahetult sõltuv — ta on avalik-õiguslik televisioon. Kahjuks on Eesti Televisioon mõjutatud riigieelarvest, kuid mitte mingil juhul ei saa teda erastada või likvideerida.

Avalik-õiguslikule Eesti Televisioonile tuleb tagada üldrahvalik rahastamine, sõltumatu rahaallikas loomaksu näol. Loomaks on kõige sõltumatum ning Euroopa mudelis kõige äraproovitud avalik-õigusliku televisiooni põhitagatis.

Loomaksu kasseerimine eeldab kõikide inimeste suhtumise muutmist. Siiani on kultiveeritud ainult individualistlikku teadvust: ma ei vaata, järelikult ei maksa. Samal ajal võib tekkida olukord, kus on vaja vaadata ja kuulata asju, mida saab vahendada ainult avalik-õiguslik televisioon.

Kui loomaksu maksjal on etteheiteid avalik-õiguslikule TV-le, siis ta pöördub oma pretensioonidega ringhäälingunõukogu poole. Viimase kohustus on käsitleda võimalikke probleeme seoses sellega. Seega suhtleb loomaksu maksja otse ringhäälingunõukoguga. Kui avalik-õiguslikul televisioonil on kulutused liiga suured ja ta ei täida vajalikke funktsioone, siis loomulikult vahetatakse välja juhtkond, vaadatakse läbi eelarve.

Avalik-õiguslik televisioon ei peaks tegelema äriga. Seal ei oleks praegugi reklaami, kui finantseerimine oleks teistel alustel, nagu näiteks Soomes, kus kommerts kanal finantseerib riiklikku kanalit. Kuni aga praegune olukord kestab, on vältimatu, et ETV ripub ära riigieelarvest.

Eesti TV ja Eesti Raadio erastamine ei tule mitte mingil juhul kõne alla.

Agnes Jürgensi ja Tõnu Seero intervjuu, Sõnumileht, 9. veebruar 1996

EESTI MEEDIA ON OMANIKE, VÄLISKAPITALI JA MASSILUSTI MEELEVALLAS

Intervjuu Rein Veidemanniga, kultuuriministeeriumi nõuniku, ringhäälingunõukogu esimehe ja ringhäälinguloo komisjoni liikmega

Eesti meediaturul käib tunglemine. Lisaks rohketele trükiväljaannetele otsivad auditooriumi tele- ja raadio-kanalid. Turumajandus ehk kapitali ilu ja valu kannustab takka nii tegijaid kui omanikke. Pole saladuseks seegi, et järjest enam pingestavad kohalikku meediamaaastikku välisinvestorid — aktsiate (kontroll)pakid libisevad piiri taha. Tekkiva TV 3 kohta on väidetud, et enamik selle aktsiatest kuulub sisuliselt väliskapitalile, Kanal 2 investeeringud tulevad samuti väljaspoolt, Tipp TV otsib rikkaid raja tagant, jõudu kogub Sõnajalgade televisioon ...

Kogu selle või(s)tluse taustal otsivad oma kohta ka riiklikud ehk avalik-õiguslikud kanalid. Mil määral on sellist seisu võimalik hoida kontrolli all näiteks ringhäälinguseadusega?

Seadusandja mõte seda seadust vastu võttes oli ära hoida Eesti infovahendite sattumist suurte rahvusvaheliste korporatsioonide kontrolli alla ja monopoli teket infomaastikul. Eriti ohtlik on monopolism piiratud ressursi tingimustes. Ja piiratud meie eeter on, seal on väga kitsaks läinud. Kusjuures meile rahvusvaheliselt määratud sagedused on Eesti riigi vara, nagu seda on näiteks põlevkivi. Mis saab siis, kui seda hakkab mõjutama või lausa määrama mõni suur rahvusvaheline korporatsioon? Sellepärast näeb seadus ette, et tele- või raadiokanali kontrollipakk peab olema Eesti juriidiliste isikute käes. Ringhäälinguloo taotlemisel jälgitakse ka omandisuhete ja rahaallikate läbipaistvust. Kust tuleb raha? Ei ole ju välistatud ka rahapesu. Aga seaduste kirjutamisel ja vastuvõtmisel teeme alles esimest ringi, neisse jäävad lüngad, mida saab mitmeti tõlgendada. Sellepärast ei ole seadus mingi ületamatu takistus välisosale sissetungile meie meedias ja siin määrava asendi saavutamisele.

Kas ringhäälinguseaduse sätetest kinnipidamist tegelikkuses üldse kontrollitakse?

Kontroll on jäetud ainult konkurentide asjaks. Nemad läkitavad signaale kas kultuuriministeeriumi või konkurentsiametisse. Ma kujutan ette, et niisuguse inspeksiooni peaks looma küll. Selles pole midagi häbeneda — riiklik järelevalvestruktuur jälgib meedia-kanaleid näiteks Inglismaal. Ja keegi ei kurda, et sellega piiratakse sõnavabadust. Eestis ollakse igasuguse reguleerimise ja järelevalve suhtes allergilised. Me ei ole jõudnud normaalse tsiviliseeritud riigini.

Kuid millega tegeleb ringhäälingunõukogu?

Seaduse menetlemise ajal tehti ettepanek, et see nõukogu oleks kogu üleriigilist elektroonilist meediat

nõustav ja reguleeriv organ. Kuid see mõte laideti maha ning nõukogu jäi tegutsema kui Eesti Raadio ja Eesti Televisiooni haldusnõukogu, mille on ametisse määranud Riigikogu.

Nii et eraõiguslikele tele- ja raadiokanalitele on kellelgi raske midagi ette kirjutada?

Kahtlemata peavad eraõiguslikud kanalid täitma ringhäälinguseadust, kuigi seda on raske nõuda ja selleks puudub ka institutsioon. Ettekirjutusi saab teha ainult tegevuslube andes. Kui neid ei täideta, saab loa küsimärgi alla panna.

Kontrolli ja piirangute vastu ajakirjandusäris võideldakse ka viidetega turumajanduse reeglitele. Kas üldse ja kui, siis mil määral allub ajakirjandus turumajandusele?

Ajakirjandus on spetsiifiline ettevõtlusvorm, kus on tegemist inimeste suhtumiste, väärtushoiakute, kogu maailmapildi kujundamisega. Seda ainult turumajanduse reeglitele allutada on äärmiselt primitiivne ja meie ühiskonna jaoks hukatuslik. Kaitstes avalik-õiguslikku ringhäälingut, näen väga hästi, kui raske on seda väidet tõestada. Eesti meediakanalid on paisatud stiiliasse.

Mis vahe on eraõiguslikul ja avalik-õiguslikul meedial?

Eraõiguslikku meediat juhib erahuvi ehk soov saada kasumit. Selleks püütakse end siduda reklaamitellijatega. See omakorda tingib vajaduse allutada oma huvi võimalikult palju auditooriumi. Kommerts- ehk eraõigusliku kanali ideaalne auditoorium on lihtsalt manipuleeritav mass. Kuna seda ei jätku, töötatakse ka sihtauditooriumidele ja hetketuruga arvestades. Avalik-õigusliku ringhäälingu kohustused aga tulevad ühisest ehk rahva huvist. Neid on raske määratleda, need põhinevad ühiskonna ühistel mõtetel, väärtustel, eesmärkidel. Ühiskonnas on aga väga palju gruppe ja erinevaid huve — kõiki on vaja teenida. Tuleb lähtuda integratsiooni põhimõttest, et ei sa arvestada vaid konkreetse turusituatsiooniga, peab orienteeruma nii minevikule kui tulevikule.

Kui erinevate kanalite eesmärgid on nii täpselt piiritletavad, millest siis tuleneb praegune tõmbumine meedias?

Tõmmeldakse auditooriumi pärast, sellest sõltub reklaami maht. Õnnetus on see, et ER ja ETV on vaesuse tõttu sunnitud koos eraõiguslikega reklaami pärast võistlema. Selline olukord on täiesti ebanormaalne ja me peame leidma kiiresti lahenduse, kuidas reklaami

ER-is ja ETV-s vähendada kuni nende reklaamist vabastamiseni. Samal ajal tuleb neile tagada raha, mis võimaldab täita avalik-õiguslikule ringhäälingule pandud kohustusi.

Millal saabub aeg, kus näiteks ETV saab reklaamita hakkama?

Me pole võimelised kehtestama loomaksu, mis praeguste arvestuste järgi oleks 350 krooni pere kohta aastas. Inimesed on niikuinii maksudega küüru vajutatud — nad ei hakka maksma. Ilmset tuleks vajalik raha võtta riigieelarvest ja näiteks elektriaktsiisist. Elektri niigi kõrget hinda 1–2 lisasenti enam oluliselt ei mõjutaks. Võib-olla tuleks mõelda hoopis rahvusliku ringhäälingu fondi loomisele, mille algkapital võiks laekuda näiteks hasartmängudest. Fondi omandisse võiks anda mõned riigi “magusad” maad, mille rentimisest saaks fond tulu. Variante on, enne tuleva aasta eelarvet peame jõudma milleski kokkuleppele.

Täheldatav on ka soov avalik-õiguslikud kanalid hoopis likvideerida. Miks?

Avalik-õigusliku ringhäälingu vastu algas võitlus kohe pärast Eesti taasiseseisvumist, kui poliitilised rühmitused soovisid luua oma ambitsioonide jaoks väljundeid. Vastutöötamist tingib ka see, et avalik-õigusliku ringhäälingu põhimõttest ei saada aru. Ei teadvustata, et tugev avalik-õiguslik ringhääling peab olema, selle kõrval arenevad välja kommertskanalid. Kuna sellises põhimõttes pole kokku lepitud, käib ER-le ja ETV-le kaigaste kodarasse loopimine.

Kui õigustatud on väited, et ER ja ETV teevad ka ise kõik selleks, et end kukutada?

Üks põhjusi on see, et ETV on reklaamiraha nimel sunnitud kaasa minema võitlusega massivaataja pärast ja andma eetrisse odavat meelelahutust. Kuid selle kõrval täidetakse üsna rahuldaval kombel rahvatelevisioonile esitatavaid nõudeid. Arvan, et ETV-d on palju ülekohtuselt süüdistatud. Arvestada tuleks sedagi, et ETV on siiani kõige suurem televisioonitegijate kaadri sepikoda. Kõik eraõiguslikud jaamad on stardi-positatsioonil saanud just sealt kaadri. Mulle endale valmistab meeletu pettumust see, et vähe on saateid, mille keskmeks oleks keskmine inimene. Väga häiriv on edukuse absolutiseerimine, sotsiaaldarvinism, mis massiteabevahendite aktiivsel kaasalöömisel võimsaks väärtushoiakuks on kujundatud. See vabab vastukaalu.

Kas meediakanalite paljus on meie vaatajaid rikastanud saadetega, mis senisest kõrgemal kultuurilisel ja eetilisel tasemel?

Tõepoolest, eestiaegse kultuursuse ja koolituse saanud põlvkond on lahkunud ja asemele on tulnud noored. Aktiivsete tegijate rühm koosneb 1960. aastate põlv-

konna lastest, kes on ju meie endi kasvatatud. Tase ei saa olla parem kui tegijad. Kindlasti on ETV üks põhiprobleeme professionaalsus. Näiteks publitsistika- ja infosaadetes aetakse lakkamatult segamini fakt ja kommentaar.

Kas te ei tunneta vahel vajadust kehtestada ajakirjanduses eetilise tsensuuri?

1993. aastal väljendas Jaan Kaplinski mõtet, mis pole minetanud aktuaalsust tänaseni. Ta ütles, et koos poliitilise tsensuuriga kaotas eesti ajakirjandus ka intellektuaalse tsensuuri. Kuigi olukord pole lootusetu ja aeg-ajalt tehakse häid asju, satutakse selle kõrval desinformatsiooni, spekulatsiooni, madalate kirgede üleskütmise mudasse. Iga inimese eetika on ta enda asi, kuid ühiskonnaeetiliselt tsensuuri oleks vaja ja selles on massiteabevahenditel oluline roll. Mingil hetkel peaks ärkama terve mõistus, see Minerva öökull, kes ütleb, et aitab, siin on piir! Kuna eestlastel kalduvust messianismi pole, siis võiks jumaldamise objektiks olla kultuur, mille vaieldamatuks osaks on ajakirjandus.

Meie meedias, eriti telemeedias, tegutseb nii avalikult kui varjatult väliskapital. Kas see on ohtlik või hoopis meie jaoks edasiviiv asi?

Ohtu pole niikaua, kui tegevusloas fikseeritakse täpselt näiteks ka see osa, mida eraõiguslikud jaamad on kohustatud tegema meie ühiskonna ja kultuuri heaks. Ohtu pole ka seni, kuni eraõiguslike raadio- ja telekanalite kõrval töötab võimas avalik-õiguslik ringhääling. Küll aga näen ohtu selles, et ajakirjanikud ei lähtu kuigivõrd professionaalsusest, oma tsunfti aust, vaid on pahatihti omanike teenrid.

Kas kommertskanalite omanike tegevust juhib ka poliitiline huvi?

Igasugune poliitiline huvi on algselt erahuvi ja seda on erakanali kaudu märksa lihtsam realiseerida kui avalik-õigusliku kaudu. Euroopa on pakkunud Berlusconi näite ja jumal hoidku Eestit millegi säärase eest. Erakonnad on meil suhteliselt nõrgad ja põhinevad põhiliselt grupihuvidel.

Ega teil vahel iseendas konflikt teki — olete ju sugulussidemetega seotud eraõigusliku, aga töös avalik-õigusliku televisiooniga?

On mingi konflikt olemas küll. Olen tähele pannud, et ega see olukord pole kerge ka mu naise vennal Enn Eesmaal. Konflikti poleks siis, kui leiaksime ETV-le kindla arenguperspektiivi ilma reklaamituludeta. Eesmaa ju millestki muust ei unistagi, siis saab ka tema oma tööd rahulikult teha. Minu meelest teeb ta tööd maksimaalselt. Tunnistagem, et tulevase Kanal 3 uudistesaadet on esitanud väljakutse ETV-le.

Äripäev, 16. veebruar 1996

EESTI TELEVISIOONI LIKVIDEERIMISE ASEMEL OLEKS PALJU MÕTTEKAM ERASTAMINE

Viktor Siilats

Riigikogu liikme ja teleautoriteedi Mart Siimanni poolt mõni aeg tagasi taaspüstitatud probleemistik ETV olemusest ja vajalikkusest on leidmas põhjendatud tagasisidet, kuid millegipärast leitakse lõppkokkuvõtteks ainulahendusena ETV likvideerimine. Likvideerimine on siiski tagasimineku ja oma olemuselt niivõrd negatiivne, et selle nimel on kaitseasendisse asunud TV-töötajad nõus avalikkuse ees risti lööma nii Siimanni, Alliku kui kõik teised.

Erastamine on parem lahendus

Tunduvalt positiivsem lähenemine oleks ETV erastamine. Erastamise mõtte toob esmakordselt päeva-valgele ringhäälingunõukogu esimees Rein Veide-mann: “Eesti TV ja Eesti Raadio erastamine ei tule mitte mingil juhul kõne alla.” Miks? ETV omandi-vormiga seotud problemaatika on olnud seni edutult päevakorral 1992. aastast. Juba siis küsisin: kes ikkagi on ETV omanik? Vastuseks kuuleb tänase päevani, et omanikuks olla rahvas!

Rahvas omanikuks

Heakene küll, teeme siis rahva ETV tegelikuks omanikuks, kuid mitte loamaksu kasseerimise teel,

sest loamaksust peaksid osa saama ka eraõiguslikud kanalid. Ega neid vähem vaadata ja nagu Rait Killandi ETVst eneselegi ootamatult tunnistas: aasta tagasi vaadati EVTVd argipäeviti tunduvalt rohkem kui ETVd, mis omakorda tõestab, et riigitelevisioon konkureerib maksumaksja raha eest potentsiaalsete maksumaksjatega (loe erakanalitega), kusjuures teeb seda ebaefektiivselt. Eesti rahva saab teha ETV tegelikuks omanikuks selle erastamise teel, kusjuures maksevahendina võiks vastavalt suurettevõtete erastamisreeglitele kasutada ka EVPsid. Erastamine tooks juurde lisainvesteeringud, säilitaks osaliselt töökohti ja ETV traditsioonid. Kogemused on meil olemas

Nii mõnigi Eesti rahva rahvuslik uhkus on juba edukalt erastatud. Järge ootab rahvuslik lennukompanii Estonian Air. Eesti Raudtee saamatu tegevus viib varem või hiljem tema erastamiseni. Trükiajakirjandus on erastatud, kes oskaks seletada, mille poolest siis ETV niivõrd eriline on? Kas välismaistelt autoritelt sisseostetud mänguliste “omasaadete” tõttu? Aga nendega saaks hakkama ka rahvale erastatud ETV.

Milleks ETVd likvideerida, milleks potentsiaalset lüpsilehma maha lüüa? Ta tuleks kindlasti panna piima andma!

ETV, 4. märts 1996

AVALIK ÕIGUSLIKU RINGHÄÄLINGU TULEVIK EESTIS 12+1 põhiküsimust, teese ja fakte diskussiooniks avalik-õiguslikust ringhäälingust

Hagi Šein

Diskussiooniks esitatud tekst on tervikuna ära toodud käesoleva töö III osas. 7. juunil 1996 Rahvusraamatukogus toimunud avaliku diskussiooni stenogramm on kättesaadav H. Šeini publikatsioonis “Materjale avaliku ringhäälingu teooriast ja praktikast”,

Tallinn: ETV 1997, lk. 275–317. Samas publikatsioonis on avaldatud ka ETV juhatuse vastused “Rohelises raamatus” püstitatud küsimustele (vt. lk. 140–144).

Küsitlus “Rohelise raamatu” arutelu eelõhtul,
Eesti Päevaleht, 5. juunil 1996

TELEVISIOON JA RAADIO POLE IMELIHTSAD

Millisena tahame näha Eesti Televisiooni ja Eesti Raadiot ja kust leida nende normaalseks tegevuseks piisavalt raha? Vaidlused selle ümber on kestnud mitu aastat ja samas ka ägenenud eraringhäälingute meediaturule tuleku järel, konsensust aga täna veel pole. Ilmselt pole lahendust loota senimaani, kuni vaidlus keskendub peamiselt ringhäälingute rahastamis- ja majandamisküsimustele ning vähem pööratakse tähelepanu asja sisule ning pole ka selgelt väljendatud riiklikku ringhäälingupoliitikat.

7. juunil toimub seminar, kus on arutusel avalik-õigusliku ringhäälingute korraldamise põhimõtted. Selle eel palus EPL mitmel meedia-asjatundjal avaldada oma nägemus avalik-õiguslikust ringhäälingust, vastates järgmistele küsimustele:

1. Mis on avalik-õiguslik ringhääling ja missugused on selle funktsioonid?
2. Kuidas rahastada avalik-õiguslikku ringhäälingut?

Riigikogu kultuurikomisjoni esimees Tõnis Lukas:

1. Funktsioonid määravad avalik-õigusliku ringhäälingu olemuse. Funktsioonid on kirjas ringhäälinguseaduses ja need peaksid garanteerima igal juhul selle, mida eraringhäälingult nõuda ei saa — rahvuskultuuri kajastamine, riiklikult oluliste teadaannete edastamine, rahvusvahelised ülekanded, rohkem originaalsaateid jne.

Oluline on kõikide elanikkonna gruppide eluga kursis hoidmine — televisioon annab teadmisi elust tunduvalt suuremale hulgale inimestest, kui seda teeb kirjutav press.

Ma ei nimetanud mitmeid asju, mida ETV ka pakub — nn. seebiooperid, reklaam, mitmesugused lärmakad mängud, mille litsents on ostetud välismaalt.

Muidugi on vaatajad väga erinevad ja soovivad ETV-st näha erinevaid asju. Minu meelest ei peaks ETV ja ER pakkuma reklaami, milles prevaleerib teiste riikide-rahvaste kultuur.

2. Võiksime ju ETV-le seada kindlad raamid, et ETV peab näitama seda, teist või kolmandat, kuid me peame teadma, et selle rolli täitmiseks on ka raha.

Täna on selge, et ETV ja ER ei suuda sellist rolli ilma kommertsialiseerumata täita. Siin on tõsine ebakõla, mis tuleb lahendada. Me peame ETV-d riiklikult finantseerima just selles ulatuses, millise rolli me neile riiklikult seame.

Peamine finantseerimisallikas peaks olema loamaks. Praeguste arvestuste järgi ei tuleks loamaks ühe telepere kohta kallim kui ühe päevalehe aastatellimus. Loamaks — kui see süsteem stabiliseerub — võimaldaks prognoosida, et lähiaastail on raha vaja just nii palju. Välistatud oleksid ka iga-aastased kemplemised,

kas anda ETV-le viis miljonit rohkem või vähem — see on võtnud juhtkonnalt hulga energiat kuluaaritööks ära. Kui loamaksude käivitamisel ei suudeta tagada piisavat finantseeringut, siis tuleb leida raha ka eelarvest, st. esialgu oleks tegemist kombineeritud finantseerimisega, kuid mitte reklaamist.

Ringhäälingu nõukogu esimees Rein Veidemann:

1. Avalik-õiguslik ringhääling on rahva ringhääling — ühiskond võtab vahetult või kaudselt osa selle rahastamisest ja kontrollib seda oma esinduse, ringhäälingunõukogu või parlamendi kaudu.

Peamine erinevus eraringhäälingust oli see, et viimasel on selgelt väljendunud omanik, tema tahe ja raha. Era- ja rahvaringhäälingul on absoluutselt erinevad funktsioonid — esimese eesmärk on saada kasumit, et end ülal pidada, teise esmane hool on pakuda kõikidele rahvakihtidele mitmekesist programmi, laialdasemat informatsiooni riigis ja ühiskonnas toimuvast. Rahvaringhääling on ühtlasi omamoodi kultuuriarhiiv, sest just temal lasub kohustus säilitada oma vahendite (elektroonilise arhiivi) kaudu eesti kultuuri saavutusi.

2. Rahvaringhäälingu finantseerimise alus peab olema piisavalt lai ja sõltumatu, st. peab olema fikseeritud parlamendi otsusega, näiteks kindel protsent riigieelarvest. Sel juhul ei sõltu rahvaringhääling otseselt valitsuste vahetusest.

Teine allikas oleks loamaks. Iga osaline ringhäälingus — rahvaringhäälingu vaatajad-kuulajad pole ainult tarbijad, vaid ka osalised — fikseerib oma osaluse loamaksu kaudu. Küsimus on selles, kas võtame ainult loamaksu või finantseerime riigieelarve kaudu. Kui loamaks on liiga koormav (praegu see nii on), siis saab maks olla ainult sümboolne, seega peab olema kindel osa riigieelarvest.

Kolmas allikas oleks reklaam, milles on inimesed ka kaudselt finantseerijad. Kujutus sellest, nagu rahvaringhääling ei tohiks kasutada reklaami, on natuke jaanalinnumäng. Reklaamist ei võiks rahvaringhäälingut finantseerida juhul, kui selle staatus ja rahastamisallikas oleks kindel ja piisav talle seadusega seatud funktsioonide täitmiseks. Edaspidi oleks rahaallikana mõeldav loamaks, aga ei usu, et see enne aastatuhande vahetust aktuaalseks muutuks. Seega üks mõeldav lahendus oleks praegu ikkagi fikseeritud osa riigieelarvest pluss teatud osa reklaamist.

AS Trio juhatuse esimees Rein Lang:

1. Avalik-õiguslik ringhääling on sõltumatu (ka riigist), spetsiaalse seaduse alusel tegutsev ringhääling. Tema ülesandeks oleks Eesti tingimustes eelkõige tasakaalustatud teabe edastamine ning rahvus-

kultuuri jäädvustamine ja kõigile Eesti elanikele kättesaadavaks tegemine.

Avalik-õiguslik ringhääling peab võtma arvesse kõigi ühiskonnaliikmete vajadusi tele- ja raadiosaadete järele ning katma eelkõige need valdkonnad, mida eraringhäälingud majanduslikel põhjustel ei saa teha. Eestis avalik-õiguslikku ringhäälingut pole, aga see tuleks luua.

2. Põhimõtteliselt on selleks kaks allikat: riigieelarve ja loamaks. Loamaksusüsteem oleks kindlasti kõige parem, kuid kõige raskemini teostatav. Kui jääda riigieelarve juurde, peaks seadusandja kehtestama mingi valemi, mis kohustaks teda ennast eelarve koostamisel avalik-õigusliku ringhäälingu vajadusi arvestama.

Praegune olukord, kus riik maksudest kogutud rahaga subsideerib riiklikke kommertskanaleid, tuleks kiiresti lõpetada. Muidugi, kui on üldse soovi rajada demokraatlikku riiki.

ETV peadirektor Hagi Šein:

1. Avalik-õiguslik ringhääling on kohustus, ühiskonna moraalne valik millegi eest vastutada. Selle eest, et inimese ja riigi vahel oleks tagatud püsiv infoside, kusjuures see side tugineb seadusega garanteeritud objektiivsel ja erapooletul teabel, mis on kättesaadav igale indiviidile sõltumata sellest, kui palju tal raha taskus on — see on valik ja vastutus demokraatia toetamise ja kindlustamise eest.

Järgmine oluline kohustus ja vastutus on rahvusliku kultuuri ja identiteedi kaitse, aga ka rahvusvahelise infosideme tagamine.

Seda saab garanteerida ainult seadusega ja sellega, et see kohustus kellelegi pannakse. Ma ei arva, et seda kohustust saab riik panna eraringhäälingule.

2. Kohustuste täitmine peab olema garanteeritud rahaga. Riik võib asja mitmeti lahendada — võib finantseerida otsese või kaudse maksu kaudu või leida mingeid lisavahendeid.

Tuleb leida niisugune finantseerimissüsteem, kus avaliku ringhäälingu finantseerimine toimuks mitmest allikast. Kui räägime poliitiliselt ja majanduslikult sõltumatust ringhäälingust, mis on ka avaliku ringhäälingu mõte, siis ma ei näe midagi paremat kui otsene toetusmaks.

Otsesele maksule tuleks üle minna järk-järgult, umbes viie aasta jooksul. Loamaks poleks ühele perele suurem kui kümnendik keskmisest kuutöötasust

Kohe reklaamist loobuda pole võimalik, sest pole millegagi asendada 35–40 miljonit reklaamiraha. Kuid tasapisi tuleb hakata reklaami mahtu vähendama.

ETV ja ER puhul on lahendamata jäänud omandiküsimus. Normaalne oleks, kui see tuleks avalik-õiguslik omand.

Televisioon ja raadio on nii keerulised ja kallid süsteemid, et peaks olema teatud finantssüsteemi stabiilsus, mis lubaks planeerida majandustegevust ja arengut pikema aja peale ette. See võiks olla 3–4-aastane periood, mille puhul me teaksime ette, millised vahendid tulevad, et saaksime kasutada erinevaid finantseerimistaktikaid. Kõige halvem on elada peost suhu ja mitte teada, mis saab homme.

Eesti Päevaleht, 22. juuni 1996

ENNE VAIMUTOIT, SIIS MEELELAHUTUS

Eratelekanalite arvamus

Eraõiguslike telejaamade Kanal 2 ja TV 3 saatepäev on sama pikk kui Eesti Televisioonil. Eraõiguslikus jaamas töötab keskmiselt 50 inimest, Eesti Televisioonis üle 700 töötaja. Keskmiselt 20 miljonit krooni reklaamitulu aastas on erajaama ainuke sissetulekuallikas; 1996. aastal on ETV toetus riigieelarvest 66,3 miljonit krooni, millele lisandub reklaamitulu 35–40 miljonit krooni. Vaatamata viis korda väiksemale sissetulekule pakuvad ka eraõiguslikud jaamad avalik-õiguslikku teenust, kusjuures nende valmistatavate programmide omahind on vähemalt 50 protsenti odavam kui ETV samalaadsetel saadatel.

Paar päeva enne Riigikogu kultuurikomisjoni korraldatud avalik-õigusliku ringhäälingu küsimusi käsitleva seminari toimumist avaldasid Eesti Päevalehes (5. juunil) oma ringhäälingupoliitikat käsitlevaid seisukohti Tõnis Lukas, Rein Veidemann, Rein Lang ja Hagi Šein. Käesolevaga soovime välja öelda ka eraõiguslike telekanalite ühisarvamuse, kuigi vaidlus vaidluse enese pärast näibki viimasel ajal kujunevat Eesti elektroonilise meedia põhitunnuseks.

Lõputud diskussioonid võivad ETV-le ja Eesti Raadiote isegi suhteliselt kasulikud olla — esialgsed taotlused järgmise aasta eelarvesse on juba esitatud, ees ootavad suvepuhkused ning sügisel toimuvad olulised poliitilised sündmused. Enne aasta lõppu pole kellelgi aega eelarvet põhimõtteliselt muutvate otsuste juurde tagasi tulla ning ongi jälle vähemalt üks aasta suhteliselt mugavat ja garanteeritud olukorda kindlustatud.

Avalik-õiguslik ringhääling puudub

Demokraatlikele riikidele on iseloomulik infoallikate rohkus, mitmekesisus ja erinevad omandivormid. Vastavalt nendele ideedele alustati ka Eestis elektroonilise infomonopoli lõhkumist — 1991 anti välja esimesed eraraadiote ning 1993 eratelevisioonide tegevuslitsentsid.

Mis asi on avalik-õiguslik ringhääling, selle määrab 19. mail 1994. aastal Riigikogus vastu võetud ringhäälinguseadus. Klassikalises mõttes täna Eestis veel puuduva avalik-õigusliku ringhäälingu funktsioone täidavad osaliselt mammutorganisatsioonid ETV ja ER. Kokku 1159 töötajaga organisatsioonide finantseerimiseks kulub 1996. aasta eelarvest kokku 27,6 miljonit krooni maksumaksjate raha, millele lisandub reklaamitulu.

Nagu muud nähtused, toimivad ka seadusandlikud aktid ajas ja ruumis. Väheusutav, et see oli ringhäälinguseaduse menetlemisel eesmärgiks omaette, kuid kehtiva seaduse toel oleme juba pikemat aega olukorras, kus demokraatiale omane erinevate infoallikate rohkus on seatud tõsisesse ohtu sellega, et nime järgi avalik-õiguslikud ringhäälinguorganisatsioonid osalevad turusuhetes.

Erajaamad ei sea kahtluse alla avaliku ringhäälinguorganisatsiooni vajalikkust, kuid on põhimõtteliselt vastu praegusele olukorrale, kus riiklike vahenditega toetatakse kahte kommertsalusel töötavat ning oluliselt turgu mõjutavat jaama, mida millegipärast nimetatakse avalik-õiguslikuks.

Maksumaksjad on harjunud kuulma ETV ja ER-i juhtide pidevat kurtmist selle üle, et olemasolevate nappide vahenditega ei ole võimalik paremat programmi pakkuda ning et riikliku ringhäälingu kommertsialiseerumine on lausa paratamatu.

ETV võistleb erajaamadega

Selle asemel et vastavalt seadusele pakkuda igale televaatajale midagi, konkureerib riigitelevisioon era kanalitega meelelahutuse alal. Sageli on tegemist kallite hankeprogrammide ja mängudega, mitte kodumaise toodanguga. Ja kuidas siiski põhjendada asjaolu, et erajaamad eksisteerivad vähemalt viis korda väiksema eelarve ning viisteist korda väiksema töötajaskonnaga. (Näiteks uudiste — mis on üks kalli-

matest programmidest üldse — maksumus on TV 3-s kümme korda odavam kui ETV-s.) Kui see ei ole ebamajanduslikkus, siis mis see on?

Võib-olla vajaksime asjast huvitatute endi poolt koostatud materjalide ja jätkuvate arutelude kõrvale ka erapooletut ekspertiisi selle kohta, kui otstarbekalt maksumaksjate taskust tulevaid miljoneid kasutatakse ning kui suur on tegelikult vajaminev summa nii lühemas kui ka pikemas perspektiivis. Võib-olla tuleks raha otstarbeka kulutamise korral loodav avalik-õiguslik ringhääling toime olemasolevate vahenditega ning Eesti ei vajakski lähiaastatel vähemalt osades elanikkonna kihtides ebapopulaarset loamaksu.

Et lõpetada diskussioon ETV ja ER-i permanentse rahapuuduse üle, tuleks lõpuks ometi välja arvestada, kui suures mahus hanke- ja originaalprogrammi on võimalik riigieelarvest eraldatava raha eest toota, osta ja edastada. Maksumaksjate raha eest tuleks eelkõige täita riiklikku tellimust programmile, mis on fikseeritud ringhäälinguseaduses.

Riiklikult mõelgem vaimutoidule

Kui riik saab rikkamaks, võib kaaluda maksumaksjate soovil ja nende endi raha (st loamaksu) eest avalik-õiguslikus ringhäälingus ka meelelahutuse pakkumist, kuid seni tuleb riiklikult mõelda eelkõige vaimutoidule.

Meediaturgu oluliselt mõjutavad reklaamitulud annavad eluõiguse ja võimaluse erajaamade tegutsemiseks. Praeguses olukorras lisandub erajaamade elutervele omavahelisele konkurentsile ebamajanduslik ning ausa konkurentsi reegleid eirav võistlus ETV-ga. Samas pakuvad kõik Eesti eraõiguslikud telejaamad lisaks meelelahutusele ka avalik-õiguslikku teenust.

Nii eraõiguslikud kui ka avalik-õiguslikud televisioon ja raadio on tõepoolest väga kallid ja keerulised, kuid demokraatlikule riigile vältimatult vajalikud. Toetame Riigikogu kultuurikomisjoni esimehe Tõnis Lukase ja ringhäälingunõukogu uue esimehe Paul-Eerik Rummo seisukohta, et ETV-le ja ER-le tuleb seada kindlad raamid ning neid siis ka vastavalt finantseerida. Probleem on vaid selles, et lõputult pole aega oodata.

Ilmar Taska Toomas Lepp, Oleg Sõnajalg, Kanal 2, TV 3, TV 1

Aili Sandre, Eesti Päevaleht, 6. juuli 1996

TELEVÕIM ON RAHVA KÄES

Intervjuu ETV programmi peadirektori Raul Rebasega

Eratelekanalite juhid süüdistasid 22. juuni Eesti Päevalehes Eesti Televisiooni ebaausas konkurents,

reklaamidumpingus, maksumaksja raha ebaotstarbekas kulutamises ja paljus muuski. ETV programmi-

direktor Raul Rebane väidab konkurentide süüdistustele vastates, et erakanalite raskes olukorras pole süüdi ETV, vaid liiga väike vaatajaskond ja üldine reklaamiraha nappus.

Raul Rebane, kas ETV teab, mida maksumaksja oma raha eest ETV-lt saada tahab?

Maksumaksjad on erinevad inimesed. Seepärast on suur osa programmist mõnele huvigrupile kas vastuvõetamatu või üleliigne. ETV peab arvestama tervikut. Sellest lähtudes seame ka oma programmi kokku, pakkudes siiski vaid minimaalset. ETV 3250-tunnine saatemaht on liiga väike, et kõiki vajadusi katta.

Töö aluseks on uuringud, statistilised andmed kanalil vaadatavuse kohta. Programmi koostamisel lähtume sotsioloogilisest, mitte grupilisest mõtteviisist. Valdav enamik kriitikuid lähtub aga viimasest.

Eratelejuhid on väitnud, et ETV kipub nendega meelelahutuse alal konkureerima?

Meie soov on informeerida inimesi kõigest toimuvast, loomulikult on meil täita kultuurifunktsioon — ETV programmi eelarvest läheb 40% kultuurisaadete tegemiseks.

Loomulikult teeme ka meelelahutust. Televisioon on massikommunikatsioonivahend, mis tähendab seda, et kanalil peab olema vaataja. “Puhtad kanalid”, mis edastavad ainult spordi-, kultuuri-, meelelahutusaateid, ei ole Eesti tingimustes mõeldavad. Meelelahutus on üks vaatajate hoidmise võtte. Kui hea meelelahutus paneb suure osa inimesi vaatama ka järgnevat tõsielusaadet — näiteks “Osooni” vaatajate arv ületas talvel 200 000 piiri — siis võime selle üle vaid uhked olla.

Konkureerima peavad kõik, olgu need avalikud või eraõiguslikud jaamad. Konkurentsita ei saagi midagi head olla, seetõttu ei saa ma sellest väitest üldse aru.

Eratelekanalite juhtide väitel kulutab ETV maksumaksja raha ebaotstarbekalt, makstes hankeprogrammide eest rohkem, kui need on väärt?

Kogu meie eelarvest läheb hankeprogrammideks 3,1 miljonit krooni, mitte 10 miljonit, nagu konkurendid väidavad. Keskmisest kallima hinnaga on ostetud kultuuriprogramme — näiteks *Oscar-gala*, klassikalise muusika kontserte jms. Aga mis on kallis? Kogu Eurovisiooni lauluvõistlus läks igale maksumaksjale maksma alla ühe krooni ja viiekümne sendi, Hanna Heinmaa kuulamine alla kümne sendi. Kas seda on palju, tuleks küsida televaatajailt.

Erakanalite juhid soovivad, et ETV avalikustaks kulutused programmide lõikes.

Need kulutused on avaldatud nn rohelises raamatus, samuti on need kättesaadavad Interneti vahendusel.

ETV-s töötab ligi 700 inimest. Erakanalid pakuvad hoolimata kasinatest tingimustest omatoodangut poole odavamalt kui ETV.

Seadus kohustab ETV-d andma 51 protsenti omatoodangut. See säte nõuabki inimesi — kvaliteetset programmi pole võimalik teha ka paarisaja töötajaga. On tohutu vahe, kas ostame sisse filmi või pakume telelavastust, mille näitamine nõuab 20–30 inimese tööd. ETV töötajate arv on viimastel aastatel vähenenud 1020-lt 700-le. Me ei ole igas valdkonnas efektiivsed, aga me liigume samm-sammult selles suunas.

Erakanalite põhiväide ongi, et ETV on võtnud neilt leiva ja suretab erajaamad välja.

Eratelevisioon on asetatud väga raskesse olukorda. Viga tehti siis, kui anti välja piiramatult litsentse. Ei arvestatud, et Eestis on vähem kui pool miljonit teleperet ja keskmine palk on praegugi veel alla 2700 krooni. Televisiooni jaoks on see miniatuurne turg.

Reklaamikroone on tänavu umbes 70 miljonit — see on nii väike raha, et sellega ei pea ülal ka ühtainsat korralikku telekanalit. Seega on ka konfliktid vältimatud.

Reklaami kasutamist avalikus televisioonis pole kritiseerinud üksnes erakanalid.

Reklaam on TV-programmidele sama, mis väetis põllule. Väetis lõhnab teinekord halvasti, aga leiba süüakse. Kui võtame vastu otsuse, et läheme homme üle mahepõllundusele, siis peaksid otsustajad arvestama ka võimalikke tagajärgi. Miks Euroopa 300 telekanalist vaid kümnes, nende seas viis avalikku televisiooni, ei ole reklaami? Põhjus väga lihtne — programmi tootmine on väga kallis ja reklaam aitab kokku hoida maksumaksja raha.

Ka Soome TV-s on rahvusvaheliste programmide sekka ilmunud reklaam. Ja mitte sellepärast, et telejuhid armastaksid reklaami. Asi polegi selles, et ETV-s on reklaam, vaid selles, et reklaamiturg on väike. Üks Taani teoreetik on avaliku televisiooni tuleviku väga tabavalt ühte lausesse kokku pannud: vaadake meie kanalit ja vabandage reklaami pärast.

Televisioonis on võimuvahetus toimunud — võim on juba rahva käes. Tema teeb valiku kanalite vahel 30 sekundiga. Televisioonis vägistada pole võimalik, kõik katsed rahvast kuidagi sundida midagi vaatama, lõpevad varem või hiljem halvasti.

Eestis ei ole võimalik kasvatada apelsine, selleks on loodus määranud teised paigad. Täpselt samuti on televisioonis väga palju reegleid juba kanalil olemusse sisse kodeeritud. Kurb on see, kui selle vastu hakatakse võitlema.

Vahendanud Maarja Lõhmus, Kultuurileht, 19. juuli 1996

MEEDIA AVALIK-ÕIGUSLIKU SÜSTEEMINA

Arutleb Marju Lauristin

Eesti meedia muundumine

Meedia vabadus on meil põhimõtteliselt saavutatud. Vabadus millest — seda ei peeta meil probleemiks, kuigi mõnel postsotsialistlikul maal on see probleem praegu tõsine. Meil on küsimus vabaduse kasutamises.

Vabadusega kaasnevaid võimalusi ajakirjanduse muutmisel mitmekesisemaks annab meil veel oodata.

Usun, et ajakirjanikud ise pole praeguse olukorraga rahul, rahul pole kindlasti ka auditoorium — kui vaadata seda mitte kui näota massi, vaid kui inimesi, kel on oma ootused.

Samas on ajakirjanduses võetud suund haarata võimalikult paljusid võimalikult vähe kulutades — seetõttu on suur hulk inimesi, kelle huvid on rahuldamatad. **Rahul pole need inimesed, kelle huvid on sügavamad või kellel on vajadus näha asju avaramast vaatevinklist.** Kuigi mitmed väljaanded reklaamivad end kui väljaannet intelligentsele inimesele, on nad seda tegelikult äärmiselt harva. Selles suhtes on meedia kvaliteet isegi tagasi läinud.

Rahulolematu on ka see lugeja, kes rabeleb iga päev eluga toimetuleku nimel. Talle tundub, et Eesti meedia ei pane teda tähele.

Tundub, et meedias valitseb dialoogi vaegus või peetakse dialoogi vähestega, või taandub see dialoog tühistele asjadele.

Samas on olemas ka teistpidine rahulolematuse (mida ma ei jaga, sest Eesti meedia on vabadusest võitnud ja täidab ka valvekoera funktsioone): küllalt palju inimesi on sellest vabadusest häiritud. Mitmed vastutavatel kohtadel töötavad inimesed on nüüd nõrdsinud meediavabaduse üle, nad tahaksid, et oleks kontroll.

Ajakirjandusteoreetiliselt arenguid vaadates

Ajakirjandusteooria eri mudelite analüüsi puhul olen ma üliõpilastelt küsinud, kas Eesti ajakirjandus areneb **liberaalse** või **sotsiaalse vastutuse** meedia suunas. Iseloomulik vastus on, et meedia areng liigub küll liberaalsuse suunas, ent inimesed eelistaksid tegelikult sotsiaalse vastutuse mudelit, mis eeldab samas ka eetikat.

Ajakirjanikele on liiga hästi peale läinud arusaam, et ajakirjandus on äri. Ajakirjanikud ise on praegu segaduses oma vastutuse määramisel.

Samas näeme, et meil valitsev arusaamine ärist on kaugel sellest, mis iseloomustab vana kultuuriga ühiskonda, kus äri seostub samuti vastutus. Vastutus mitte ainult partnerite vahel, vaid üldine, ühiskonna, kultuuri ees (näiteks sponsorlus). Meil arvatakse, et

kui ajakirjandus on äri, siis vabastab see ta sotsiaalsest eetilistest kriteeriumidest.

Liberaalne meedia ja sotsiaalne vastutus

On oht, et meedia satub vastutustundetute inimeste kätte — tegelikkuses ei ole niikuinii võimalik, et iga inimene saab oma arvamust avaldada. Ajakirjanikel peaks olema suurem vastutus, nad peaksid ühiskonnas olema sotsiaalseks garantiideks. Selline lähenemine eeldab teistsugust ajakirjanikutüüpi.

Küsimus on seega: kas ajakirjanik on lihtsalt müüja kaupluses või on tal oma eetika — sotsiaalne, psühholoogiline, kultuuriline?

Niisiis olem Eestis jõudnud ürgprobleemini, mille üle on mujal aastakümneid arutatud. Arusaam, et need on meedia põhiprobleemid, millele ei ole alati võimalik ühest vastust leida, on alles tekkimas.

Me oleme läinud avatuse ohtudele vastu lapselikult avatuna ja ohutundeta. Nüüd on tekkinud tõrge ja hirm — seal ainult ohud ongi. Mujal on käinud mõtestus ja vaidlus probleemidest rohkem ees — meie aga oleme keset arengut ning peame nüüd otsustama ning lahendama oma probleemid.

Võibolla me saame need kaks poolt kokku panna sellisel viisil, mis ei järgi kõiki valmis malle.

Avalik-õigusliku meedia rolle ühiskonnas

Pole sugugi juhus, et sotsiaalse vastutuse mudel on eriti oluline elektroonilise meedia puhul — selles on meedia enda vastutus suurem. Samas on elektroonilise meedia ulatus ning mõju iseloom hoopis vähem kontrollitav. Kirjutatud ajakirjanduse lugeja on suveräänsem ja ratsionaalsem kui kuulaja-vaataja.

Meediasüsteemis on oma võimalused mõlemal — sotsiaalse vastutuse garantiil ja kommertsipoolusel. Kommertsmeedia võimaldab tippudel kiiremini tõusta ning mõningad asjad ära proovida. Samas ühiskonnas peavad aga olema olema ja peavad jääma kanalid, mis on hoitud kommertsist puhtana, kuid kommertsiga sotsiaalse vastutuse mudel peavad jääma lahku.

Avalik-õiguslikke funktsioone võib täita sõltumatult omandisuhetest. Ent eraomanikud peaksid sel juhul olema piisavalt rikkad, et mitte iga minut reklaamirahale mõelda. See tähendab, et finantsallikad peaksid olema muud — pangad.

Tegelikkuses näeme aga vastupidist tendentsi: riiklik meedia muutub ikka rohkem äriks ning mõtleb, kuidas tuua sisse reklaamitulud, mitte kuidas töötada rohkem ja paremini kultuuri heaks.

Seega on meil vaja paika panna avalik-õigusliku meedia ülesanded ning finantseerimisallikad, vabastada see kommertsist.

Riigikogu komisjon on asunud probleemi lahendamata, et Eestis tekiks tegelik avalik-õiguslik raadio ja televisioon.

Avalik-õiguslik tagab riigi stabiilsuse

Riigi osa avalik-õigusliku meedia puhul on esindatud seaduste ja standarditena, arengu tagajana. Meedia sisu tasakaalustatus peaks tähelepanu keskmes olema selle loomise alguses, ülesannete püstitamisel.

Riik esineb avalik-õigusliku meedia suhtes ka kohtuna — ta peaks kaitsma kodanikku. Riik seadusandjana peaks paika panema mängureeglid. Riik täitevõimuna peaks aga tegevusse võimalikult vähe sekkuma. Riigi julgeoleku peab paika panema riigisalduste seadus. See kehtib kõigi kohta. Mis on seadusvastane, on seda igal juhul. Erakorralise olukorra puhul peaks avalik-õiguslik meedia täitma riigi korraldusi.

Peale selle, mida süsteem saab paika panna, jääb ajakirjandus alati sõltuvaks ajakirjanike professionaalsetest omadustest. **Vaja oleks arendada ka meedia-kriitikat.** See toetaks eetilisi ajakirjanikke, keda sunnitakse üle astuma oma tõekspidamistest ja maitsest.

Ohud ajakirjanduse avalik-õiguslikule süsteemile

Avalik-õigusliku meedia ohte on see, et süsteem on liiga kallis, ent pole siiski piisavalt hea. See võib muutuda ka igavaks, olla liiga didaktiline või doseerida üle ja kaotada auditooriumi. Kolmas hirm on, et seda võetakse kui vaestetelet ja vaesteraadiot ja muutub seega üheksiks.

Nende ohtude vältimine on tegijate professionaalsuse küsimus. Kui seadusandja on loonud avalik-õigusliku meedia esinduskollegiumi, siis peab see kollegium valvama, et ohud oleksid välditud.

Avalik-õiguslik meedia peaks olema ala, kus professionaalsusel on eriline tähendus, kus keerukamate žanride ja vormide professionaalne viljelemine arendab ühtlasi meie audiovisuaalset kultuuri.

Eesti arengu küsimus

Sageli arvatakse, et tänapäeva meedial ei ole hariduslikku funktsiooni. Arvan, et erinevus kooli ja meedia vahel muutub praegu ja edaspidi järjest väiksemaks. Paljud rahva koolitamise funktsioonid lähevad üle meediale. Õppida elama — selle õppimine ja õpetamine toimub järjest rohkem meedias.

Kehv küll, kui see toimub nii, nagu on kasulik reklaamiandjatele. **Eesti arengu seisukohalt on kõige olulisem vaimsete väärtuste küsimus.** Kuivõrd me oleme kindlad, et vaimsus on väärtus — ajakirjanduses tundub vaimsus järjest vähem väärtuslikuna, tähtsana.

Kultuur nõuab hoolt, pingutust, ohverdust, mis sageli tähendab loobumist paljust. Inimesed ei taha pika paastu järel peaaegu millestki loobuda — ka need eluvaldkonnad, mis olid maha surutud ning mida kompenseeris kultuur, on nüüd vabaks saanud ning nõuavad oma.

Kultuur on ühiskonnas praegu küllaltki perifeerne. See on üleminekuaja, pika ja kunstliku allasurutuse tagajärg. Kultuur ei ole kultuur, kui ta ei suudaks taas oma kohta kätte võita. Kui see nii oleks, siis oleme me määratud hajuma.

Ma ei pea tõenäoliseks, et kultuuritahe, identiteeditahe, iseolemistahe on sarnastumise ihas hääbunud.

Eesti Päevaleht, 19. juuli 1996

MEEDIAMÕTTEID ATLANTA MÄNGUDE EEL

Rein Lang

Eesti Raadio ja Eesti Televisioon on nagu pühad lehmad, keda ei tohi segada. Nende eneseõigustused kõlavad võimsalt:

1. Me oleme rahvuslik rikkus ja teenime rahvast.
2. Me saame rahvast teenida, kui me teda lõbustame.
3. Et rahvast teenida, on vaja palju raha.
4. Raha teenime me rahva teenimiseks.
5. Me ei saa rahvast teenida, sest meil ei ole raha.
6. Andke meile rohkem raha, muidu ei saa me rahvast teenida.
7. Kui meie rahvast ei teeni, ei teeni ega lõbusta rahvast keegi.
8. Rahva teenimine ja tema lõbustamine on hädavajalik demokraatia säilimiseks.

9. Demokraatia säilimiseks peab rahvas meile väga palju raha andma.

10. Nimetage meid avalik-õiguslikeks, muidu me solvume.

Ja nii edasi.

Aastast aastasse selgitatakse meile, et Eesti Raadio ja Eesti Televisiooni tase on madal, kuna ei ole raha. Vaat kui saaks ikka eelarvest palju raha, siis alles mängiks ja näitaks.

Lihtsameelne Riigikogu annabki raha juurde, et kohe jälle kuulda: kuna raha ei antud nii palju kui küsiti, siis ei kuule ega näe maksumaksja ikka suurt midagi ja peab leppima naiste hügieenitarvete ostu-juhendiga.

Vaid vähesed teavad, et rahva teenimine on osale teenritest päris mõnus. Mõnele isegi nii mõnus, et ta oma reisid äriklassis mööda saadab. Rahva teenimisel tuleb muidugi võtta malli ka Euroopa rahvast teenivatest kolleegidest ja eks võta see sportlik rahva teenimine võhmale kah.

Aastast aastasse on meile kinnitatud, et ainult Eesti Raadio ja Eesti Televisioon toovad meile koju kätte jalgpalli ja muu suure spordi. Nüüd aga juhtus see, mida oli oodata — Rahvusvaheline Jalgpalliliit FIFA saatis kõigi maade ühinenud rahvateenrid (EBU) pikalt ja müüs 2002. ja 2006. aasta jalgpalli maailma-meistrivõistluste turniiride ülekandeõigused eraring-

häälingule. Maailma vaadatuim saade läheb seega erakanalitesse.

On tore, kuidas meie rahvateenrid selle FIFA sammu otsustavalt rahva huvidest lähtuvalt hukka mõistsid. Tõenäoliselt mõistetakse see EBU tasandil hukka maalilises Šveitsis kõigi liikmete (väikesest Eestist kaks eraldi liikmemaksu maksvat liiget) osavõtul veel mitu korda. Eesti rahva teenrite komanderingukulud hukkamõistukoosolekule kannab maksumaksja. Ainult jalgpalli näitab aastal 2002 mõni teine telekanal, kes teenib rahvast omal kulul.

Postimees, 14. august 1996

TELE-VISIOON

Igor Gräzin, professor, Riigikogu Reformierakonna fraktsiooni liige

Kuidas televisiooni teha võiks ja tuleks, ma ei tea. Nagu sedagi, mismoodi sünnitada lapsi, vahetada autol õli ja mängida kitarri. Küll aga tean, et lapsed peavad olema terved ja rõõmsad, automootor peab käima ja “musa peab kihvt” olema. Eks siis televisioongi.

Kui meditsiinilistest analoogiatest juba juttu oli, siis päästaks meie ETV elunatukese koos Eesti Raadioga lühike ja kiire protseduur — keisrilõige. Mis seal 70 miljoni eelarvesse rääkimisest: mitte punast krossigi enam ja rahu oleks majas.

Seebioopereid saab mujaltki vaadata, imearmsad Reet Oja ja Urmas Ott lähevad koos oma autorite, saatebrigadide ja muuga sinna, kus neid rohkemgi hinnatakse, ja isegi onu Raivo kunstisaate jaoks leiaks raha. Nii et telehaltuurat välja visates oleks tulemuseks puhtam ja ilusam telepilt, ei muud.

Niisiis, las asjategelased otsustavad, mismoodi täpselt Eesti TVd ja Eesti Raadiot nende nüüdsel kujul nõnda ära lõpetada, et neid enam mitte kunagi ei tuleks — riiklikena, mida avalikõiguslikkuse viigileht enam ära katta ei suuda. See ei tähenda kaugeltki kõige selle hea äraunustamist ega kõrvalejätmist, mis neis asutustes on olnud: raadio- ja teleteatrid, Rein Karemäe reportaažiklassika, intervjuude-lugude eepiline kroonika, mida kirjutasid Valdo Pant, Ene Hion, Lembit Lauri, Ivar Triikkel ... võta mis nimi tahes.

Traditsioon peab edasi elama, õitsema, ja seda kasvõi nüüdsete ülemuste kiuste, keda õigustab vaid see, et nad loodetavasti ise seda, mida nad filmide pähe ekraanile lasevad, ei vaata.

Õeldu tundub mulle seda tähtsam, et tasapisi on hakanud liikuma muutuste stsenaarium, mille sisuks pole olemasolevate ETV ja Eesti Raadio likvideerimine tulevase ja esmakordselt tõesti avalik-õigusliku ringhäälingu (näiteks EBC/Eesti Ringhäälingu Korporatsiooni) nimel, vaid nende endistviisi ellujätmine — ettearvatavalt viletsate tulemustega.

Ainult et raha on vahepeal sellesse musta auku juurde visatud. Jutud mistahes “loamaksudest”, millegi otsakirjutamisest (nagu ma aru saan — lausa sunniviisiliselt!) elektriarvetele tele-raadio onudele rahamaksmise nimel on patuasi vähemalt kahes mõttes.

Esiteks on see küüniline hoolimatus nende suhtes, kes on täna tegelikult avalik-õigusliku ringhäälingu kõige tänulikumad tarbijad vaatamata sellele, mismoodi too ringhääling nendega ümber käib: vanurid, pensionärid, kodusistujad ja üleüldse need, kellele mistahes muu side maailmaga lihtsalt rahaliselt üle jõu käib.

Elektrimaksu tõstmine sellele, kes kokkuhoiu mõttes keerab ka sügiseseks õhtuks 100se asemel sisse 40-vatise pirni, on suur häbematus, isegi mõttetu.

On seda aga topelt, kui silmas pidada, et nii ETV-l kui Eesti Raadiol on oma tööks vajalik suur summa eelarves juba olemas! Veel kord: nähes mitte millegagi põhjendatavaid kulutusi, mis neis asutustes tehakse, on raske isegi teoreetiliselt nõustuda mistahes uue maksuga.

Minu seisukoht on selline: mitte pennigi juurde seni, kuni kulutused tootmisele, personalile, administreerimisele pole vähenenud kasvõi umbes sinna maale, kus nad on vaid kaks korda suuremad kui vastavates erakanalites. (Eeldame, et mittekomertslike kvaliteetprogrammide tegemine lihtsalt peab olema kulukam suhteliselt lihtsast kommertsist. Kuigi, kus lõpeb kasvõi Kuku programmis lihtsalt kommerts ja algab tegelik raadiokunst?)

Muutmise strateegia peaks tegelikult algama (teoreetiliselt, mitte praktiliselt, sest on olemas miljon puhtinimlikku asja — töökohad kõigepealt —, millega tuleb arvestada) sellest, et alles jääb vaid tulevase ringhäälingukorporatsiooni tuum — programme

hankiv juhtkond ja ka senigi kõrgetasemeline, poliitiliselt neutraalne uudisteteenistus (-toimetuse).

Edasi programmid, mis vanasti käisid ebaõnnestunud nimetatud propagandasaadete toimetuse alla (kus õieti elektroonilis-meedialist kõrgpublitsistikat tehti!). Noh, ja siit kasvatame edasi: lastesaated, puhas kultuur, populaarteadus.

Mingil kanalil välissaated. Meelelahutuse ostmine kodumaiselt turult, võibolla ka väljast. Tasakaalustatud poliitika — aga mitte propaganda. See on sisust.

Korralduse poolelt — oma teenistuste lepinguline töölevõtt (kunstnikud, mikrofonide ülespanijad jne.

Aga vaid oma programmidele, sest väljastpoolt tulijad tulevad oma brigaadidega. Aga igal juhul: kasvatades korporatiivsele tuumale ümber, ja mitte vastupidi.

Vaid sedaviisi ehitades võiks lubada mõtisklusi olemasolevate eelarveliste vahendite suurendamisest, kui vaja. Seni on aga nõnda, et ekspeaminister! Mart Laar ja ärimees Priit Vilba alustavad oma Tallinna-poliitikat omaenese kulutuste kärpimisest ja kurvasilmsete autode müükipanekust, ministeeriumidki kärbivad personali, aga ETV-ER, andmata esialgu midagi kõrgeväärtuslikumat vastu, mõtisklevad vaid sellest, kuidas sellele, mida nad teevad, veelgi rohkem raha juurde saada.

Kultuurileht, 11. oktoober 1996

KOMMERTSIAALNE JA KRIITILINE AJAKIRJANDUSES

Peeter Vihalemm

Ettekanne konverentsil “Ajakirjanduse professionaalsed standardid multietnilises ühiskonnas”

Rahvusraamatukogus 26. septembril

Kolm lähenemisviisi

Väga paljude maade ajakirjanduses võib kohata kolme lähenemisviisi tegelikkusele: kommertsiaalset, propagandistlikku ja kriitilist.

Kommertsiaalse lähenemisviisi puhul on esiplaanil ajakirjandusliku toodangu edukas läbimüük, võimalikult suur auditoorium (ostjaskond, tellijaskond) nii konkreetse kirjutise või saate või kogu kanali puhul. Suhted auditooriumiga on tootja ja tarbija suhted, auditooriumi põhiline omadus on see, et ta ostab ja tellib. Põhiküsimus — kuidas saavutada, et ta teeks seda aina rohkem ja kauem.

Põhiline kaup, mida ostjatele pakutakse, on praktiline kasu ja emotsionaalne erutus. Selle saavutamise põhivahend on esimesel juhul igapäevane vajalik operatiivne info, teisel juhul põnev sisu ja kõitev vorm. Sisus tõuseb teisel juhul tähtsaks erakordsus, sensatsioonilisus, seos tugevate tunnetega ja baasiliste, sageli bioloogiliste vajadustega. Vormis saab oluliseks vaheldusrikkus ja kergesti seeditavus.

Kommertsiaalse lähenemise aluseks on erahuvi — tootja ja levitaja erahuvi saada kasumit ja tarbija erahuvi saada utilitaarset infot ja emotsionaalset erutust. Kuna kommertsiaalne lähenemine kohaneb pidevalt turu nõudmistega, massitarbija huvidega ning kujundab ja isegi toodab ise neid huvisid, on ta majanduslikult üsnagi edukas.

Propagandistliku lähenemisviisi aluseks on grupihuvi. Kommunikator püüab saavutada teatud arusaamade, hinnangute, käitumisviiside mõjulepääsu ja selle kaudu teatava grupi soodsamat positsiooni sotsiaalsetes suhetes, ennekõike võimusuhetes. Kommunikatori eesmärgiks ei ole mitte niivõrd müüa kui mõjustada, ja seda mitte niivõrd enda kui eraisiku

kuivõrd teatava talle olulise rühmituse huvides. Kuigi propaganda ei pea tingimata tähendama manipuleerimist, on propagandistlik lähenemisviis tegelikult enamasti auditooriumiga manipuleeriv. Avalikult propagandistlikku lähenemist on demokraatlike maade ajakirjanduses üsna vähe, küll aga esineb varjatud ja pehmet propagandat. Selle üheks näiteks on firmade huvidest lähtuva suhtekorraldusliku suunitlusega materjalid, mida tihti kohtab ka meil ajakirjanduses.

Kriitilise lähenemisviisi aluseks on ühishuvi, *public interest*. Nii kommunikaator kui vastuvõtja ei esine sel puhul mitte eraisiku või grupi liikmena, vaid ühiskonna liikmena.

Ja ühiskonna liikmena on nad kõige enam huvitatud tasakaalustatud arengust, suurte konfliktide ja vapustuste vältimisest. See eeldab kriitilist suhtumist võimalolijate tegevusse, jälgimist, et nad võimu oma era- või grupihuvides ära ei kasuta, samuti jälgimist, et ühiskonda ähvardavad ohud oleksid õigel ajal märgatud ja nendele reageeritud.

Kriitilise lähenemisviisi eesmärgiks on saavutada, et võimalikult paljud inimesed oleksid lisaks eraisikutele ja grupi liikmetele ka ühiskonnaliikmed, olesid huvitatud ja informeeritud ühiskonnas toimuvast ning räägiks kaasa otsustamisel. Eesmärgiks on, et tähtsad otsused lähtuksid eri grupe ja kihte arvestavast ühishuvist, mitte era- või grupihuvist, ning et otsustamisel oleksid aluseks läbikaalutud ratsionaalsed argumendid, mitte hetkeemotsioonid. Selle saavutamiseks algatatakse ja toetatakse ajakirjanduses olukorra teadvustamist ja kriitilist analüüsi, ulatuslikku dialoogi ja argumenteeritud arutelu.

Meedia kohustus on teabe edastamine

Kõik eelnimetatud lähenemisviisid on loomulikud, need on ilmselt kõigi maade ajakirjanduses olemas. **Kuid eriti oluline ja vajalik on kriitiline lähenemisviis.** Ühiskonna demokraatlik areng sõltub suuresti sellest, kui tugevalt ja selgelt on ühishuvist lähtuv kriitiline lähenemisviis ajakirjanduses esindatud. Eriti oluline on see väikese ühiskonna puhul, kellel on vähe ressursse ja tasakaalustatud areng seetõttu eriliselt tähtis.

Nii võib öelda, et ühishuvist lähtuva teabe edastamine on tõesti meedia kohustus, täpsemalt: igas ühiskonnas peavad olema ajalehed, ajakirjad, raadio- ja teleprogrammid, milles domineerib kriitiline lähenemisviis. Seda peetakse niivõrd oluliseks, et ühishuvist lähtuvat avalik-õiguslikku ringhäälingut finantseeritakse maksu- ja rahast, ühishuvist lähtuvaid päevalehti ja ajakirju nimetatakse aga kvaliteetajakirjanduseks ning antakse seal avaldatule hoopis suurem tähendus kui erahuvist kantud kollases ajakirjanduses ilmunule.

Eelöeldust ei tohiks aru saada, nagu esindaksid eraomandusel põhinevad kanalid alati ja ainult kommertsiaalset lähenemisviisi. Kvaliteetlehed ja -ajakirjad on Läänemaades eraomanduses, kuid need pole teadlikult orienteeritud mitte üksnes kasumi saamisele, vaid ka ühishuvi esindamisele ja toetamisele, mida võib põhimõtteliselt teha ka eraringhääling. Ainult et majanduslik vajadus ja eraomaniku kiusatus kommertsiaalsusele on sedavõrd suur, mängus on niivõrd suured summad, et kõik erajaamad on tugeva kommertsiaalse lähenemisviisiga ja vaid osaliselt ühishuvi teenistuses. Kommertsiaalsus tungib ka avalik-õiguslikku ringhäälingusse, seda isegi majanduslikult väga tugevates maades ja pikaajaliste kriitiliste traditsioonidega ajakirjanduses.

Eelnevast lähtudes tahan panna arutluse alla mõned küsimused, mis tänases Eesti ajakirjanduses tunduvad olevat tähtsad.

- Kas Eestis on kvaliteetlehti, ühishuvist lähtuvaid päevalehti?
- Millised on kogu elanikkonda, nii eestlasi kui venelasi, hõlmavad ühishuvid ning kuivõrd neid ajakirjanduses tunnetatakse ja väljendatakse?
- Millised on eestlaste ühishuvid ja Eestis elavate venelaste ühishuvid? Millises osas on need kooskõlalised, milles konfliktid ja kas ajakirjandusel on võimalik kooskõla suurendada?
- Kuidas oleks võimalik ühishuvist lähtuvat lähenemisviisi Eesti ajakirjanduses suurendada?

Kahjuks on mul rohkem küsimusi kui vastuseid, aga ka ülaltoodud küsimuste selge püstitamine tundub olulisena.

Kvaliteetlehe põhitunnused

Minu meelest võiksid kvaliteetlehe põhitunnused olla järgmised:

- toimetuse materjalide lähtumine ühishuvist: rahulik, usaldusväärne ja mitmekülgne ülevaade olu-

korra sise- ja välismaal (kaasa arvatud taustinformatsioon ja kommentaarid), mis tugineb kontrollitud informatsioonile, mitte kuuldustele;

- erinevaid huvigruppe haarav argumenteeritud arutelu kõigis ühiskonnaelu põhivaldkondades ja põhiprobleemides;
- era- ja grupihuvist kantud kaastööde (lugejate kirjad, arvamused, repliigid, suhtekorralduslikud materjalid, reklaam, kuulutused) selge eristamine toimetuse materjalidest;
- toimetuse materjali domineerimine lehe esimestel külgedel.

Sellest lähtudes tuleb öelda, et kvaliteetlehti tänases Eestis ei ole. (Minu käsitlus puudutab praegu päevalehti, nädalalehte ja spetsialiseeritud väljaannete puhul vajavad ülaltoodud kriteeriumid täpsustamist). Loodetavasti võib öelda: seni veel ei ole. Kõige lähemal on kvaliteetlehele Postimees, aga nii temal kui teistel lehtedel jääb sellest mitmes punktis puudu.

Esiküljel pääseb tihtipeale mõjule kommertsiaalne lähenemine, esitatakse põnevat ja erakordset sündmust, apelleerides lugeja erahuvile, mitte näidates sündmust läbi ühiskondliku probleemi. Sündmuste analüüs ja kommentaar jääb tihti pealiskaudseks, esitades nii-öelda turu-Maali seisukohti. Kriitiline lähenemine ei tähenda tingimata kriitikat ja teravusi, see tähendab eeskätt erinevate huvide vastandamist ja ühishuvi väljatoomist. Selleks on vaja tõusta kõrgemale tädi Maali positsioonilt, näha seoseid ja arengutendentse. Vähene analüütilisus, suutmatus olukorda mõtestada ühishuvist lähtudes on kogu Eesti ühiskonna, mitte ainult ajakirjanduse üks põhihädasid.

Teine ja mitte vähem oluline häda on vähene tähelepanu, õigemini pealiskaudne tähelepanu sotsiaalsetele probleemidele, paljude rahvakihtide igapäevasele elule. Rahvuslikku ja põhjalikku sotsiaalsete probleemide lahtimõtestamist on Eesti ajakirjanduses vähe. Usalduse puudus ja sotsiaalse kokkuleppe vähesus, mida tänases Eestis sageli märgitakse, tuleneb minu arvates ka sellest, et erinevatel huvidel põhinevat argumenteeritud arutelu on vähe, ajakirjandus esineb harva ühishuvi kujundava foorumina. Ajakirjanduses kajastuva ühishuvi baas on kitsas, see lähtub tihti vaid mõne inimese ja grupi huvidest, kel on oma erahuvi õnnestunud esitada üldise huvina. Üks demokraatliku ühiskonna aluseid ja seda teeniva ajakirjanduse põhiülesandeid on erihuvide tunnetamine, väljendamine ning huvide vastandamine, läbirääkimine huvide põhjal, mille tulemuseks on konsensusel, koosmeel rajanev otsus või seisukoht. Eesti ajakirjandus on seni suutnud seda ülesannet vaid osaliselt täita.

Ajakirjanduse kommertsialiseerumine

Üks põhjus on ilmselt ajakirjanduse kommertsialiseerumine. Ka päevalehed seavad oluliseks, kui mitte kõige tähtsamaks eesmärgiks kasumi, lehetellijate ja reklaamitellijate hulga suurendamise. Siit tuleb püüda teha leht põnevaks, muuta ka uudised ja kommen-

taarid kaubaartikliks. Selle otsene tagajärg — **halvast räägitakse rohkem kui heast, sündmuse erakordus ja skandaalihõngulisus osutuvad tähtsamaks ühiskondlikust olulisusest**. Paljudest ühishuvi seisukohalt olulistest, aga vähem teravat käsitlust võimaldavatest sündmustest ei räägi ajalehed seetõttu üldse. Põhiargument: see huvitab väheseid, see ei ületa uudiskünnist.

Minu veendumust mööda on sündmuste ja probleemide olulisuskünnis midagi muud kui kommertsiaalne põnevuskünnis — sellest lähtub tarbija huvile orienteeruv kollane leht, **olulisuskünnisest ühishuvile orienteeruv kvaliteetleht**. Uudiste serveerimise aluseks on kvaliteetajakirjanduses teistsugune loogika. Põhieesmärk ei ole mitte saavutada võimalikult suurt lugejaskonda, vaid võimalikult täielik ja usaldusväärne (objektiivne) ülevaade ühiskonnale olulistest sündmustest.

Eesti ajakirjanduse üks hädasid näib olevat kommertskriteeriumide ja kvaliteedikriteeriumide segimiseks, mistõttu on segi läinud ka kommerts- ja kvaliteetväljaanded, kommertslik ja avalik-õiguslik funktsioon raadios ja televisioonis. Ja nii võime rääkida üksnes sellest, et üks või teine leht ja programm läheneb kvaliteetajakirjandusele, aga ei esinda siiski selget kvaliteetajakirjandust.

Kriitilise lähenemise tugevdamine

Kriitilise lähenemise tugevdamine ajakirjanduses eeldab teadlikku tegevust kommertsialiseerumise vastu.

Kommertshuvi domineerimine on seda suurem, mida rohkem ajakirjandus sõltub reklaamituludest. Eesti praeguses ajakirjanduses on see sõltuvus väga suur, ent selle mõju on võimalik vähendada. See eeldab riigi poliitilist ja majanduslikku aktiivsust, eeskätt põhjalikult argumenteeritud vastust küsimusele, kuidas arendada Eestis välja tõeline avalik-õiguslik ringhääling.

Kommertsiaalsust saab vähendada, kui kodumaise kapitali valdajad, eeskätt pangad, hakkavad kvaliteetajakirjanduses nägema vajalikku eeldust, selleks et tagada sobiv sotsiaalne kliima edukaks äritegevuseks ning hakkavad investeerima kvaliteetajakirjandusse. Mõistmine ei tule iseenesest, see eeldab ajakirjanike ja poliitikute aktiivset tegutsemist ajakirjanduse ühiskondliku rolli tunnetamiseks. Praegu pole minu arvates mitte ainult vähe majanduslikke võimalusi ühishuvist lähtuvaks ajakirjanduseks, vaid ka vähe tahtmist seda Eestis välja arendada.

Kommertsiaalsuse vähenemine sõltub suuresti ajakirjanike sihiteadlikust tegevusest. Pean endiselt väga oluliseks professionaalse avalikkuse kujunemist, argumenteeritud arutelusid Eesti ajakirjanduse taseme üle, konkreetsete temade ja probleemide käsitlemise üle. Regulaarne meediakriitika nii seminaridel kui trükisõnas, raadios ja televisioonis on see, mida me vajame. See aitaks selgemini kujuneda teatud ühistel põhimõtetel ja taval, tõsta ajakirjanduse eneseteadlikkust, vastutustunnet ja professionaalsust.

Aili Sandre intervjuu. Eesti Päevaleht, 11. oktoober 1996

VALITSUS LASEB ETV PÕHJA

Intervjuu ETV peadirektori Hagi Šeiniga

Koonderakonna saadikurühma esimees Mart Siimann arvustas ägedalt uudistetoimetuse juhi Vallo Toometi esinemist ETV pühapäevases saates “Suures plaanis”. **ETV peadirektor Hagi Šein, kas te peate seda tavalliseks kriitikaks või võimaloleva poliitilise jõu sekkumiseks avalik-õigusliku televisiooni töösse?**

Kui poliitikud midagi arvavad või ütlevad, on see alati poliitiline seisukoht. Aga mul on erakordselt hea meel, et niisugune seisukoht Vallo Toometi esinemise kohta on avaldatud. Ja väga sobival ajal on esile kerkinud ka meie riigieelarvelise toetuse arutamise küsimus — nimelt on see külmutatud.

Need kaks asja võimaldavad avada selle selgeksrääkimatuse paise, mis on avaliku ringhäälingu ümber juba väga pikka aega olnud. Nii et häda võib vahel olla päris hea abinõu, et saada selgust.

Mart Siimann on arvamusel, et uudistetoimetuse juht ei tohi ekraanil oma arvamust avaldada. Kas

ETV juhtkond näeb Toometi saate sisus või vormis midagi taunitavat?

Avalik ringhääling peabki avaldama kõiki olulisi arvamusi, et inimesed mõistaksid toimuvat.

Etteheiteid on põhiliselt tehtud just ütleja, mitte öeldu kohta — seostatud on kaht rolli, avaliku ringhäälingu uudisteprogrammi juhi ja ajakirjaniku-saatejuhi rolli.

Nagu olen aru saanud, on probleem selles, et esimese rolli täitja ei saa justkui teises rollis teatud viisil käituda.

Muidugi on nimetatud kahel rollil erinevad rollinõuded, aga need ei ole mingil juhul vastandlikud. Kas Toomet on hea või halb uudisteprogrammi juht, on hoopis teine asi, kui see, kas ta ajakirjanikuna töötas hästi, kas ta edastas õiget või väärinformatsiooni, kas ta kommentaarid peegeldasid reaalsel tegelikkust või oli see subjektiivne udu.

Seepärast oli niisugune reaktsioon minu jaoks üsna ootamatu. Ma ei näe siin probleemi. Toomet juhib uudisteprogrammi korralikult. AK on kõvasti muutunud.

Teine aspekt on see, kas avalik ringhääling võis esitada seisukoha, mis valitsevale koalitsioonile ei ole kõige meelepärased. Selle üle võiks filosofeerida.

Ent avalik-õiguslik ringhääling ei ole võrdsustatav “vana hea” riigitelevisiooniga.

Selles ongi häda. Mina soovitsaksin — nüüd, mil ringhäälinguseadus on juba kaks ja pool aastat kehtinud — korralikult seadus läbi lugeda. Riigitelevisioonil ja avalikul ringhäälingul on tõesti põhimõttelised erinevused. Avalik ringhääling on sõltumatu ajakirjanduslik institutsioon — see ongi tema mõte. Kui keegi tahab seda kujutada ette valitsuse hääletoruna, siis on ta asjast valesti aru saanud.

Kui kellelgi on põhimõttelisi etteheiteid selle kohta, et avalik ringhääling on olnud tasakaalustamata või ebaobjektiivne, ei kajasta kõiki olulisi ühiskonnas toimuvaid asju, siis selleks on oma mehhanism — ringhäälingunõukogu, mis peab kõrgema organina vastava hinnangu andma. Kõik muu jääb arvamuse tasemele.

Kas ringhäälingunõukogu on teinud selle saate pärast ETV-le etteheiteid?

Minu teada mitte.

Ma ei dramatiseeriks seda üle, aga muidugi peab endale aru andma, et tõenäoliselt peegeldub selles juhtumises midagi laiemat, kontseptuaalsemat.

Kas valitsusliidu esindajad on esitanud nõudeid või soove saadete tegemiseks mõne konkreetse isikuga või mõne konkreetse sündmuse kajastamiseks, näiteks peaministri ringsõitude kajastamiseks?

Minuga pole niisugustel teemadel vesteldud. Tean, et on toimunud üksikuid analüüse, kuidas üht või teist sündmust on kajastatud või kuidas peaks kajastama, aga peadirektori telefoni pole sel põhjusel küll keegi kasutanud.

Te ütlesite, et ETV eelarve arutelu on külmutatud. Mida see tähendab?

Riigikogule esitatud tuleva aasta riigieelarve projektis ei ole ETV-le lubatud toetussummat, mis oli 11 protsenti suuremnüüdsest eelarvest.

ETV eelarve on jäänud tänavusega samale tasemele. Veel mais oli eelnõus talutav summa, mis toimetuleku kõrval lubanuks jätkata põhimõttelisi reforme.

Eelarve külmutamine tähendab teadlikku ja tahtlikku ETV taandarendamist. Minu meelest on tegemist ringhäälingupoliitilise veaga. Valitsus ei ole seda küsimust korralikult analüüsinud. On võetud vastu otsus, kuid ringhäälingunõukogu seisukohta selles küsimuses ei ole olemas, ehkki kindlasti pidanuks olema. Võimalike tagajärgede vastu huvi ei tunta — nii ei jää avaliku ringhäälingu poliitilisest ja finantsilisest sõltumusest midagi järele.

Põhiküsimus on investeringutes. Kui enam ei saa investeerida, siis tähendab see, et organisatsioon on jäetud omapead ja riigil pole tema vastu sisuliselt huvi.

Ma ei ütleks, et selle protsessi kaudu on ETV-le survet avaldatud. Lihtsalt on rumalasti käitunud.

Viimase aja jooksul on ETV ümber suudetud koguda hulk subjektiivseid väärarusaamu ja müüte. Kui riik hakkab nende alusel juhtima, siis läheb asi täiesti rappa. Juhtida ei saa arvamuste, vaid teadmiste põhjal.

Milles näete väljapääsu?

Tuleb maha istuda ja väga tõsiselt rääkida. Tuleb kiiresti asuda lahendama kogu ringhäälingu tuleviku küsimust. Praegune ringhäälingu poliitilise kontseptsiooni puudumine on tõsine takistus ringhäälingu arengule.

Konkurents on läinud väga tugevaks, avalik ringhääling võistleb tugevate kanalitega, mille põhikapitali valdajad ei asu Eestis.

See on väga karm, objektiivne, aga paratamatu võitlus. Niisuguses olukorras ei saa toimida nii, et ETV lastakse lihtsalt põhja. Ilma endale sellest aru andmata, ilma asja arutamata — see on demokraatlikus riigis täiesti mõeldamatu käitumisviis. Küsimus pole poliitikas, vaid lihtsalt rumalas käitumises.

Tuleb väga põhjalikult analüüsida olukorda ja võimalikult kiiresti jõuda niisuguste ringhäälingupoliitiliste lahendusteni, mis on riigi huvides. Huupi lahmimise aeg peaks ausalt öeldes otsa saama.

Eesti Päevaleht, 12. oktoober 1996

MEIE SEISUKOHAD ON LÄHEDASED, HAGI ŠEIN

Tiit Vähi

Välja arvatud küsimuses, mis Teie käsitluses (EPL, 11.10.) väljendub arvamuses “Valitsus laseb ETV põhja”. Nimelt ei ole valitsus kunagi plaanitsenud

rünnakut ei avalik-õigusliku televisiooni ega avalik-õigusliku raadio vastu. Jagan täiesti Teie seisukohta, et avalik ringhääling on sõltumatu ajakirjanduslik insti-

tutsioon, nagu see on ka sätestatud kaks ja pool aastat tagasi Riigikogu poolt vastu võetud ringhäälinguseaduses.

Mõnedki ETV saated sunnivad end ülima huviga vaatama, nagu näiteks Vallo Toometi algatatud saade “Kapital” ja mõned teised esmaspäeva, teisipäeva ja reede õhtul toimuvad traditsioonilised saated.

Samas olete minuga kindlasti ühel nõul, et avalikul ringhäälingul on erameediakanalite ees teatud privileege.

Saab ju ETV vastavalt riigieelarve seadusele vahendeid eelarvest, millele lisandub teadaolevalt sooliidne reklaamiraha. Just viimane asjaolu annab mõtlevale inimesele põhjuse küsida, kas avalik-õigusliku ringhäälingu täievoliline esinemine reklaamiturul pole vastuolus konkurentsiseadusega? Nii tekibki olukord, kus näiteks ETV mitu korda suuremad koosseisud kui erakanalitel taanduvad TV 3 või Kanal 2-ga võrreldavatele saatemahtudele. Meil tarvitseb ette võtta üksnes saatekava, et seda märgata.

Muidugi võib asjast huvitatut siin esile tuua huvitava, kuid problemaatilise võrdluse, just nagu oleks ETV kõik saated sisukamad ja professionaalsemad kui eratelevisioonil, aga see arutus ei kuulu käesoleva teema raamidesse, vaid nõuab telekriitikute ja avalikuse põhjalikku vaagimist.

Samuti nagu ka Teie väidate, ei ole avalik-õiguslik televisioon riigitelevisioon, kes annab edasi ainult riigi ametlikku ideoloogiat ja juba seetõttu peaks ta n-ö

oma töö tõhustamiseks tekitama lisaks riigieelarvele vahendeid reklaamiturult. Hoopis vastupidi: kui keegi tahab ETV-d ette kujutada “valitsuse hääletoruna, siis on ta asjast valesti aru saanud”.

Peaministrina tervitan Teie, Eesti Televisiooni peadirektori Hagi Šeini seisukohta, et “tuleb maha istuda ja väga tõsiselt rääkida. Tuleb kiiresti asuda lahendama kogu ringhäälingu tuleviku küsimust”. Vastavalt ringhäälinguseadusele on just ringhäälingunõukogu ainupädevuses Eesti Raadio ja Eesti Televisiooni põhisuundade ja eelarvete kinnitamine ning programmide arvu üle otsustamine. Asjade selgeksrääkimiseks praegu, mil valitsus on esitanud Riigikogule 1997. aasta riigieelarve projekti, on parim aeg. Et mitte öelda: viimane aeg.

Te ütlete “häda võib vahel olla päris hea abimees”. Mõistan Teid täiesti, et ETV ülepaisutatud koosseisu endaga kaasas vedada koos kõigi sellega kaasnevate hädadega, on tõesti häda. Aga kui Te olete reformide ja muudatuste poolt uuenevas Eesti riigis, siis on siin Teie ja minu seisukohad ühised: avalik-õiguslik ringhääling vajab uuenemist. Nagu seda on alati ka tõestanud meievaheline vastastikku mõistev dialoog, kui olete pidanud võimalikuks meiega neis asjus tõiselt vestelda.

Sõbralike tervitustega Tiit Vähi

Eesti Päevaleht, 20. november 1996

IMELIHTNE RINGHÄÄLING

Peeter Sookruus, Eesti Raadio peadirektor

Selline mulje võib jääda viimase aja hoogsatest esinemistest televisiooni ja raadio asjus. Mõnele paistab kõik niigi selge ja imelihtne. Valmis lahendused varnast võtta.

Ringhäälingust ja sellekohase seaduse võimalikust muutmisest oli juttu möödunud neljapäevasel arupidamisel kultuuriministeeriumis.

Kahjuks on sellest pressis jõudnud mõningaid möödarääkimisi ja väärtõlgendusi, osalt selliseski serveeringus, nagu oleksid mõned asjad juba otsustatud.

Nõupidamine tähistas pika protsessi algust, mille käigus soovitakse jõuda raadio- ja teleala täiendava korraldamiseni, töötades välja ettepanekud ringhäälinguseaduse muutmiseks. Kuid juba võib lugeda kuulda, et Eesti Raadio ja Eesti Televisioon hakkavad taas ühinema, et neist peab kaduma reklaam, et nüüd püütakse heastada vigu, mida surusid “heasse” seaduseelnõusse 1994. aastal ER ja ETV.

Idee ER-i ja ETV tegutsemisest ühe organisatsioonina ei pärine aastast 1993, seda juba prooviti aastal 1990 (jätan kõrvale komiteeaegse kooselu). Mõte

küpses 80-ndate lõpus ning käivitus lühiajaks ühendusena Eesti Ringhääling. Toona ER-i ja ETV kiiret lahutamist nõudvad poliitikud tõid samu põhjendusi, mis tänased ühendajad: see oleks otstarbekas nii majanduslikus kui ka sisulises mõttes. Kuid ei siis ega nüüd pole tehtud ühtki tõsist arvestust, milles see otstarbekus väljendub. Kardan, et ainult entusiasmist jääb nii tõsiste otsuste jaoks väheks.

Üllatav, et üks kõrgeid ringhäälingujuhte esitab väärtäidet ER-i ja ETV osalusest Euroopa ringhäälinguliidus EBU. Eesti liikmemaks EBU-s ei sõltu sellest, kas sinna kuuluvad ER ja ETV eraldi või koos, vaid see on tuletatud statistiliste näitajate põhjal, kus arvestatakse riigi GDP-d, elanike ja tele-raadioaparaatide arvu. Maks jaotub ühe, kahe või enama liikme vahel, kuid ei suurene nende rohkusest sõltuvalt.

Euroopast võib tuua näiteid sellest, kuidas avalik ringhääling tegutseb ühtse raadio-telekompaniina ja kus rahvusraadio ja -televisioon on eraldi. On neidki, kus seda koosolemist alles äsja muudeti liitmise või lahutamise suunas selle maa oludest lähtuvail põhjustel.

Tõsiste probleemide üle võib arutleda mitut moodi. Võib rääkida asjalikult ja oponenti arvestavalt nagu kultuuriministeriumis. Kuid võib rääkida ka nii, nagu tegi riigikogujast professor Igor Gräzin (PM, 14.11). Ülbelt lahmiv asjatundmatus, närviline tigidus ja grupihuvidest johtuv must-valgete kiirilahenduste pähemäärimine kategoorilises vormis on muidugi põnev, kuid lihtsas rumaluses naljakas.

Mõistan Gräzini pahameele mehhanismi. Aeg läheb, poliitilised kombinatsioonid Toompeal võivad muutuda vähemsoodsaks ning nii jäävad erameediategelaste ootused täitumata. Juba on aastalõpp käes, aga näe, ETV-lt ja ER-ilt pole ikka veel reklaamiraha kätte saadud.

Gräzin, agar ja enesekindel õpetaja nii põllu- meeste kui ka meediategijatele, ei tunne kahjuks Eesti ringhäälinguvallas toimuvat. Tema kuulsad nõudmised ETV uudistejuhile (keda professor peab riigiametnikuks) viivad selleni, et ETV-s ja ER-is kui valdavalt maksumaksjate rahastatud meediakanaleis saaks rääkida ainult seda, mis juhtivale maksumaksjale Gräzinile meeldib. Selline mõtteavaldus teeks au isegi Põhja-Korea ideoloogiajuhtidele.

Valdavalt võõrsil viibiva poliitiku ettepanekud “muutmise strateegia” avalikus ringhäälingus on abitud ja vähiklikud. Ta ilmselt ei tea, et ER-il on arvestatava tasemega uudistetoimetused, on kultuuri- saated, lastesaated, raadiopublitsistika. Nutta taga

stagnaaegseid propagandasaahteid on muidugi huvitav leid Gräzinilt, kuid täna pole selle soovitusel midagi teha. Lausa jabur on mõte mingist läbikäiguhoovist ER-i ja ETV tehnilise baasi näol, kuhu “väljastpoolt tulijad tulevad oma brigaadidega”.

Solvav ja vale on väide, et me küsime vaid raha juurde, midagi väärtuslikku vastu andmata. Seda, mida ER oma saadetes vastu annab, hindab kuulaja, kuhu Gräzin kahjuks ei kuulu, kuna Ameerikasse ER lihtsalt korralikult ei kosta. Samuti võiks teadmiseks võtta, et oma programmide poolest ning mahuka osalejana rahvusvahelises kultuurivahetuses on ER üldtunnustatud avalik-õiguslik ringhääling, sõltumata sellest, meeldib see Gräzinile või mitte. Tema viide viigilehele on rakendatav siis, kui ta peeglissee vaadates otsib varju oma lärmaka vähiklikkuse eest.

Loodan, et kultuuriministeriumis koos käima hakkav grupp jõuab tõsiste ettepanekuteni, mis Eesti meediamaastikku paremini korraldavad. Lahendades avaliku ringhäälingu kindla rahastamise küsimused, peaks töögrupp jõudma mudelini, kus on määratletud, mida Eestis tahetakse teha avaliku ringhäälingu vallas ja millistes mahtudes. Arvan, et Eestis peaks olema kolm-neli avalikku raadioprogrammi ning aktiivne salvestus- ja kultuurivahetustegevus koondatud nende sihtidega avalik-õiguslikku Eesti Raadiosse. Kas ta on taasliidetud ETV-ga, on juba teine küsimus.

Eesti Päevaleht, 6. detsember 1996

RINGHÄÄLING TAHETAKSE TEHA VAHENDAJAKS

Viktoria Parmas

Ringhäälinguseadusse kavandatavate muudatuste järgi peaks Eesti Televisioon ja Eesti Raadio vähendama oluliselt enda toodetud saateid, mis võimaldab kärpida riigiradio ja -televisiooni kulutusi.

“Avalik-õiguslik ringhääling hakkaks toimima nagu kirjastus, edastades konkursi korras hangitud programme,” tõi ringhäälingunõukogu esimees Paul-Erik Rummo võrdluse. Uudised ja poliitilised kommentaarid jääks siiski avalik-õigusliku ringhäälingu teha. Ringhäälingunõukogu esimehe hinnangul on programmi tellimise konkursil võimalised osalema umbes 30 arvestatavat videotootjat ning lisaks era-õiguslikud kanalid. Rummo oli kindel, et konkurss muudab programmi palju mitmekesisemaks ja huvitavamaks.

Ringhäälingunõukogu pakutud kava järgi peaks ETV-s olema vähemalt 51 protsenti Eestis toodetud saateid, millest 10–15 protsenti moodustaks tellitud saated. “Hiljem võiks tellitud saadete hulka tõsta.

Mõeldav oleks panna enamik programmi kokku konkursi korras,” selgitas Rummo.

ETV peadirektor Hagi Šein ei olnud ETV vahendajarolliga päri. “Et osa programmi tellitakse väljast-

poolt, on loomulik. Ainult vahendajaks olemine meile aga ei sobi,” lausus ta. “Siis ei ole jutt enam avalik-õiguslikust ringhäälingust, vaid saapavabrikust.”

TV3 peadirektori asetäitja Andres Jõesaare sõnul võimaldab konkursi korraldamine vähendada ETV kulutusi. Tema hinnangul peaks ETV sel juhul tulema toime neile riigieelarvest eraldatava 80 miljoni krooniga ning loobuma reklaamirahast.

“ETV pakub erakanaleile ebaausat konkurentsi, sest saades riigilt toetust, võib ta alandada reklaami hinda,” põhjendas Jõesaar.

ETV ja ER ei taha reklaamist loobuda

“Ma ei näe ühtki põhjust, miks ETV ja ER ei võiks reklaami müüa,” lausus ER peadirektor Peeter Sookruus. “Kuna kõik Euroopa avalik-õiguslikud ringhäälinguajaamad peale Suurbritannia saavad raha reklaami müügist, võiks öelda, et kogu Euroopa arendab kõlvatut konkurentsi.”

Madalad reklaamihinnad tegid muret ka AS Taska juhatuse esimehele Ilmar Taskale. “Kui Ungaris algab

telereklaami minuti hind 120 000 kroonist, siis Eestis on see 3000–5000 krooni,” tõi ta näite. “Kuigi Ungari rahvaarv on Eesti omast kuus–seitse korda suurem, ei tohiks Eestis reklaamihind siiski umbes 24 korda odavam olla.”

Taska ei pidanud õigeks ka reklaamimahu arvestamist kogu saatepäeva kohta. “Lubatud reklaami maht peaks olema kehtestatud saatetunni kohta,” märkis ta. “Vastasel korral võib ETV näiteks enne jõule näidata terve hommiku kordussaateid, venitades nii saatepäeva pikaks. Reklaami paigutavad nad aga õhtustele aegadele.”

Hagi Šein ja Peeter Sookruus ei pidanud reklaamirahast loobumist võimalikuks. “Kui leitakse rahastamiseks mõned teised võimalused, siis küll. “Mina praegu muid rahastamisvariante ei näe,” ütles Šein, kelle kinnitusel mõjub reklaami vähendamine programmile. “Mõned piirangud on mõeldavad, kuid enne tuleb täpselt analüüsida, mida need endaga kaasa toovad.” Sookruusi teatel tahetakse uues seaduses ER-st teha ainult kahe programmiga vaid vähemuste huviseid kajastav kanal. “Kuna meid rahastatakse maksumaksja rahast, ei saa me teha saateid ainult pensionäridele ja meremeestele, vaid peame pakkuma mitmekülgset programmi kõigile,” põhjendas ta. “Samas ei ole võimalik rahuldada kõigi raadiokuulajate soove ainult ühe eestikeelse programmi. See on siis täielik rosolje.”

Ringhäälingunõukogu ettepaneku kohaselt tuleb 1998. aastast nelja aasta jooksul ETV-s ja ER-s reklaami järjest vähendada. Rummo sõnul võiks reklaami müügi vähenemisest tulenevat puudujääki kompen-

seerida rahaga, mis saadakse erakanalite litsentside tasuliseks muutmiseks.

Riigiringhääling saab oma protsendi eelarvest

Uut ringhäälinguseadust koostav töörühm jõudis kolmapäeval ETV ja ER rahastamises põhimõttelisele kokkuleppele vaid selles, et eelarvest eraldatakse avalik-õiguslikule ringhäälingule iga aasta kindel protsent. Meediaasjatundjate hinnangul aitab kindel protsent tagada avalik-õigusliku ringhäälingu poliitilise sõltumatuse. Enamiku töörühma liikmete hinnangul võiks selleks olla üks protent. Umbes nii palju raha on järgmise aasta eelarveprojekti ETV-le ja ER-le ette nähtud.

ETV ja ER rahastamiseks tele- ja raadio loamaksu kehtestamist pidas Rummo ebatõenäoliseks.

Rummo hinnangul aitaks maksumaksjate raha kokku hoida ka ETV ja ER liitmine üheks ringhäälinguorganisatsiooniks. Andres Jõesaar TV3-st pidas õigeks kas ETV või ER maja äramüümist. Saadud raha võiks tema sõnul investeerida uue tehnika soetamiseks.

ETV ettepanekul võiks liita televisiooni ja raadio teenindavad struktuurid ning ka ajakirjanikud hakkaksid töötama üheaegselt nii ER kui ka ETV heaks.

“See ei ole tõsiselt võetav jutt, et üks ajakirjanik teeb päeval raadiosaateid ja õhtul telesaateid,” leidis Sookruus, kelle andmeil pole tehtud arvestusi, mis tõestaksid ühendamisest tulenevat kokkuhoidu.

Uue ringhäälinguseaduse projekti arutelu jätkub jaanuari lõpul.

Äripäev, 5. veebruar 1997

RINGHÄÄLINGUSEADUS ON TEHTUD ETV HUVIDEST LÄHTUVALT S. Mõtsari intervjuu kultuuriministeeriumi nõuniku Rein Veidemanniga

Miks tellisite ringhäälinguseaduse ning raadio- ja televisiooniseaduse projektid Eesti Televisiooni juristilt Enn Koplilt? Kas ei teki oht, et kirjutades seadust ETV juristina, arvestab ta ETV huvidega?
Igalühel on oma huvid, ma ei tea ühtegi, kellel oma huvisid ei oleks. Seaduse tegemise vajadus oli ja herra Koplil on rahvusvaheliselt väga tunnustatud meedia ala jurist, ta on pidevalt tegev ka Euroopa avalik-õiguslike ringhäälingute liidus. Me ei näinud põhjust, miks mitte kasutada sellist spetsialisti. Eestis ei ole neid eriti palju.

Kui suur oli töötasu, millega ministeerium hüvitas Kopli töö?

Kummagi eelnõu eest oli tasu 10 000 krooni miinus maksud.

Oma seisukohad esitas kultuuriministeeriumile ka ringhäälingunõukogu ja seaduseprojekti käis välja ringhäälingute liit. Miks neid seaduse tegemisel ei arvestatud?

Me ei ole mingit lubadust andnud, et arvestame neid. Kaks istungit tõepoolest oli, kus minister tahtis teada saada nende seisukohti mõningates küsimustes, aga sellega ei ole öeldud, et me arvestame nõupidamisel osalenute ettepanekuid.

Kuidas kommenteerite eelnõu punkti, et spordi-ülekannete tegemise õigus jääks ainult avalik-õiguslikule ringhäälingule?

See ei rahulda ka meid endid. Punkt on sisse pandud, kuna selline põhimõte on omaks võetud mitmel pool Euroopas.

Tegelikult, kui süveneda, siis on sõnastatud nii, et eraõiguslikud ringhäälinguajamad saavad spordivõistlusi üle kanda ainult juhul, kui neil on üleriigiline levi. TV3-l ega Kanal 2-l üleriigilist levi ei ole, aga kompromissijoon on olemas, me võime levipiiri parandada näiteks 80% ja asi on lahendatud. Pealegi, loetagu seadust, jutt on ainuõiguse omandamisest spordiülekannetele.

Praegu võib seaduseprojektist välja lugeda, et erakanalid tubaka ja pornograafia reklaami edastada ei või, küll aga võib seda teha avalik-õiguslik televisioon. Saan ma õieti aru?

See on valesti välja loetud. Loomulikult on mõeldamatu, et avalik-õiguslikus televisioonis üldse alkoholi reklaam oleks; erinevalt eraõiguslikust, kus on lubatud nõrga alkoholisisaldusega alkoholi reklaamimine.

Praegune turusituatsioon ei võimalda meedial mitmekülselt, pluralistlikult areneda. Kas kultuuriministeeriumi meedianõunikuna seisate hea meedia sellise arengu eest?

Kui peate silmas avalik-õiguslikku ringhäälingut, siis seal on pluralism selgeks nõudeks.

Kui peate silmas, et Eestis oleks väga palju tele- ja raadiokompaniisid, siis tuleb arvestada kahte piirangut: eetrisageduste ja telereklaamituru ressurs. Kui tahame, et kommertsjaamad täidaks seebiooperite kõrval ka mingeid üldkultuurilisi huvisid, siis peab neid olema vähem ja nad peavad olema tugevamad. Meie soov oleks, et meil oleks 1–2 tugevat kommertskanalit, kes pakuks ETV-le konkurentsi ja täidaks seda osa meedianišist, mida pole vaja täita avalik-õiguslikul ringhäälingul.

Kas reklaamituru mahtu arvestades peate võimalikuks, et reklaami müüva ETV kõrval saab eksisteerida tugev kommertskanal?

Täiesti võimalik. See on ammu küsimus, kui RTV ja ETV ühinesid, siis oli selge, et järgmine samm võiks olla Kanal 2 ja TV 3 ühinemine võimsaks eraõiguslikuks kommerts televisiooniks. Aga nende omanikering on erinev, kusjuures me näeme, et seal on väga domineerivas seisundis väliskapital.

Kas Rein Veidemann on erakanalitevaenulik?

Ei, absoluutselt mitte. Lihtsalt minu lähtepositsioon on, et kõigepealt tuleb vaadata, et oleks tagatud avalik-õiguslikule ringhäälingule normaalsed arengutingimused. Kui oleme selle taganud, siis õitsegu siin kasvõi sada erakanalit, see on ainult tervitatav.

Kuid samas räägitakse kultuuriministeeriumi kavatsusest seada Euroopa programmidest märksa odavamad Ameerika programmid keelu alla?

Seda plaani ei ole, kuigi Euroopa Liidu vastav direktiiv näeb ette, et Euroopas toodetud programmid ületaksid mahust 50%. Kuna me pole Euroopa Liidu liige, siis see ettekirjutus meile veel kohustuslik ei ole, aga kui tahame liikmeks saada, siis ...

Loomulikult on see proteksionism. Euroopas toodetud programmid on tunduvalt kallimad kui Ameerikas toodetud. Võib-olla Eesti riik peaks siis maksma ka eraõiguslikele telekanalitele, et nad telliks Euroopa sõltumatutelt tootjatelt.

Kas perspektiivis peaks avalik-õiguslikust ringhäälingust reklaam kaduma?

Loodan, et otsene reklaam aastaks 2005 kaob, jääb kaudne: eraõiguslikes kanalites ringlevast reklaamitulust kantakse osa üle avalik-õiguslikule ringhäälingule.

Miks ei võiks nn kaudse reklaami põhimõtet rakendada juba praegu?

Sest meil pole loamaksüsteemi, on ainult riigieelarveline toetus.

Kas poleks mõttekas luua fond, kuhu erakanalid kannaks teatud protsendi oma reklaamitulust?

Arvestada tuleb üldist suundumust ja valitsuse majandusideoloogia on igasuguste fondide moodustamise vastane.

Eelmisel kolmapäeval sai valminud seaduseprojekt hävitava hinnangu nii ringhäälingute liidult ja nõukogult kui erakanalite esindajatelt. Mis saab edasi?

Kultuuriministeerium jätkab seaduseelnõu ettevalmistamist ja parandamist. Usun, et valitsus esitab elnõu riigikogule veel käesoleva aasta mais.

Kui ringhäälingute liit ja nõukogu ei aktsepteeri seda seadust, siis on kõigil võimalus ise koostada seaduseelnõusid, kasutada oma huvigruppe või fraksioone riigikogus ning esitada nende kaudu seadusandlik algatus. Siis võib-olla satub riigikokku kaks-kolm elnõud. Võib juhtuda, et neid hakatakse kokku monteerima või riigikogu otsustab valitsuse oma kõrval lükata, ega sellest maailma lõpp ei tule.

Meie lähtepositsioon on, et avalik-õiguslik ringhääling peab Eestis edasi eksisteerima.

Millised hindad annaksite te kümne palli süsteemis praeguste telekanalite programmidele?

ETV-le seitse palli, Kanal 2-l ja TV 3-l 4–5 palli.

Toimetuse kommentaar: Vastuoludest

Mõni päev tagasi valminud ringhäälinguseaduse projekt tekitas paksu verd ja pahameelt. Parim, mis saavutati, oli erinevate osapoolte vaheline kokkulepe: moodustada seaduse uue variandi ettevalmistamiseks uus töögrupp ja alustada tööd 5. veebruaril.

Avalik-õigusliku ringhäälingu esindajad on nõus, et sõltumatult poliitikute suvast saaksid nad igal aastal riigieelarvest ühe protsendi. Kui aga seadus räägib avalik-õigusliku televisiooni ja radio taasliitmise, kellele see üks protsent läheks, siis tõuseb tuli.

Teine põhiküsimus oli reklaami piiramine avalik-õiguslikus ringhäälingus praeguselt 5% päevamahu

piirangult 5% reklaamipiirangule tunnis. Valminud eelnõu projekt seda ettepanekut ei kajasta, mis Rein Veidemanni sõnul ei tähenda, et ei ole võimalik liikuda kompromissi suunas. Kultuuriministeerium leiab, et võib kehtestada viieprotsendise tunnipiirangu juhul, kui reklaami müügist saamata jäänud tulu kaetakse mingi teise finantsallika kaudu. Kas tõstes riigieelarvest saadavat raha ühelt protsendilt 1,2–1,5 protsendile või suurendades eraõiguslike kanalite litsentsimaksu. Litsentsimaksu suurendamisest erakanalid ei vaimustu, lihtsalt reklaami piiramisega viiele protsendile ei soostu kultuuriministeerium. Samal ajal kavandab ministeerium uusi kompromissettepanekuid.

Kolmas probleem on seotud ettepanekuga, et ETV peaks tellima programmid sõltumatutelt tootjatelt. See on leidnud seaduseprojektis rakendamist, aga mitte selles mahus, mida eratootjad ootasid. Äärmuslikku seisukohta kaitses Tõnis Palts, kes ütles, et ideaalis tuleks ETV taandada paarikümne inimeseni, kes tegutseks dispetšerpunktina, kus liigutatakse nuppe ja saadetakse programme eetrisse, aga ei toodetaks ise programme.

Veidemann ei ole sellega nõus, kuna see määraks avalik-õigusliku ringhäälingu programmitootjana kadumisele. Esialgu on projektis ette nähtud sõltumatutelt tootjatelt tellitud programmi mahuks 10%, Veidemann nendib, et protsendi võrra võiks see maht veel tõusta.

Postimees, 11. märts 1997

MILLEKS ON VAJA RIIGILE RINGHÄÄLINGUT?

Avo-Rein Tereping, Eesti Telefoni teenuste-turunduse osakonna juhataja

Iga omanik kasutab omandit oma eesmärkide saavutamiseks. Kui edukalt, sõltub loomulikult omaniku oskustest. Ka riigil on eesmärgid ja huvid. Demokraatlikus riigis väljendavad need rahva enamuse ühishuve. On täiesti loomulik, et riik kasutab enda omandit nende eesmärkide saavutamiseks.

Riigitelevision ja riigiradio on riigi omand. Autoritaarsed režiimid oskavad neid suurepäraselt oma huvide realiseerimiseks kasutada. Meenutagem vaid lähiminekku, kui kogu siinset massimeediat juhiti raudse käega “valgest majast” praegusel Rävala puisteel. Diktaatorid mõistavad suurepäraselt, missugune võimas vahend on ringhääling rahva meelsusega manipuleerimiseks. Viisakamalt väljendudes kasutasid võimumehed ringhäälingut rahva integreerimiseks, et saavutada oma eesmärgid. Tuleb tunnistada, et tulemus eesti rahva lollitamises oli soovitud väiksem vaid tänu Soome televisioonile ja välisraadiote eestikeelsetele programmidele. Venemaal oli massimeedia tegevus tunduvalt tõhusam, sest teistsugune info oli rahvale raskesti kättesaadav.

Ühiskonna integreerija

Televisiooni ja raadio üheks ülesandeks on teoreetikut alati pidanud ühiskonda integreerivat funktsiooni. Eesti Raadio ja Televisioon püüdsid eesti rahva ühteliitmise ülesannet täita vaatamata “valge maja” karvasele käele kogu okupatsioonaja vältel. Nõukogude impeeriumist vabanemise ja iseseisvuse taastamise aastatel läks asi juba täie rauaga. Kas nüüd enam polegi riigiradio ja -televisiooni integreeriva funktsiooni järele vajadust?

On ikka küll ja vähemalt ühes asjas on Eesti Raadio integreerivat funktsiooni täitnud tänaseni. See on nimelt venelaste integreerimine eesti ühiskonda. Poliitikutele on Eestis elavate venelastega tegelemine

üsna ebapopulaarne tegevus. Eestis elavate venelaste integreerimise vajadusest on rääkinud kõige enam teadlased. Tuleb nõustuda prof Kaido Jaansoniga arvamusega: “ei maksa loota, et eestlaste ja venelaste suhted siin Eestimaal järgmiste sugupõlvade jooksul otsekui iseenesest paraneksid.” (“Kui tark on (olnud) meie Vene-poliitika?” Postimees, 25.02.97.) Tõepoolest, iseenesest juhtuvad enamasti asjad, mis meile ei meeldi, soovitud eesmärkide saavutamiseks tuleb alati pingutada. Nii on ka venelaste integreerimisega Eesti ühiskonda. Muud võimalust paraku pole.

Kuulab 60% venelastest

Eesti Raadios alustati ettevalmistusi täismahulise venekeelse programmi väljastamiseks 1992. aastal. Programm käivitus 1. mail 1993. Praegu kuulab seda ca 60% Eestis elavatest venelastest. Varem kuulas see seltskond põhiliselt Moskvast lähetatud saateid, mis teadagi olid Eesti suhtes parimal juhul neutraalsed, sagedamini vaenulikud. Nõnda siis kasvas Eestis elavate venelaste lojaalsus Eesti riigi suhtes tänu Eesti Raadio venekeelsele programmile oluliselt. Kuid see on esimene samm integreerumiseks.

Küllap siis jätkus tollal Eestis poliitilist tarkust mõistmaks, missuguseid probleeme tekitab Eesti riigile seltskond, kelle ainsaks infoallikaks on meile ebasõbralikud infokanalid. Kahjuks jäi riigitelevisionis venekeelne programm moodustamata ja nüüd vaatab põhiline osa venelasi satelliidi kaudu kättesaadavaid Venemaa programme. Positiivset infot Eesti kohta, sealhulgas Eesti-Vene suhete kohta on sealt lootusetu otsida.

Praeguses telekanalite litsentside ümber käivas vaidluses on väidetud, nagu takistaks venekeelne telekanal venelaste integreerumist Eesti ühiskonda. Kas

tõesti arvavad selle seisukoha toetajad, et venelased hakkavad vaatama eestikeelseid telesaateid, kui venekeelsed satelliidiprogrammid on kättesaadavad?

Erakanalil on eelkõige ärihuvi

Küllap oleks sellesama integreerumise ülesande täitmiseks mõistlik luua Eestis venekeelne telekanal, kuid see peaks kindlasti olema riigitelevisiooni juures. Erakanal ei saa integreerimise funktsiooni kuigivõrd

edukalt täita, sest erakanali huvi on ennekõike komertshuvi. Siis oleks ka eestikeelsel televaatajal lihtsam, kui eestikeelse programmi sisse ei tule ootamatult venekeelne saade. Programm, kus on vaheldumisi eesti- ja venekeelsed saated, ei ole ladusalt jälgitav ei eesti ega vene vaatajale.

Eesti riigil kui riigi ringhäälingu omanikul on teisigi huve ja eesmärgi, mida saaks realiseerida omandi — raadio ja TV kaudu. Nii toimitakse kõikjal maailmas, kus on avalik-õiguslik ringhääling.

Eesti Päevaleht, 22. aprill 1997

RAHVUSLIKU TELEVISIOONI LÕPP LÄHEDAL

Tõnis Palts, AS Levicom juhatuse esimees

Ringhäälingupoliitikat on riigi poolt vedanud alati suured kultuurikorüfeed, kes ei tea finantseerimisest mitte tuhkagi. Need on inimesed, kellele vene ajal jagati kamaluga raha ja kes arvavad, et “loomulik” olukord peab jätkuma. Pimesikluse tunnus on seegi, et ei nähta eratelevisiooni rahvuskultuuri osana, mil on samuti täita oluline funktsioon kogu ringhäälingu poliitikas. Keegi pole suutnud tõestada, et Taska, Kinnevik või veljed Sõnajalad ei suudaks Eesti rahva eest tugevamat lahingut anda kui Gonsiori tänava 400-pealine palgaarmee, kui neile ka 60 miljonit maksu-maksja raha kinkida. Samas vaadatakse nende saateid kokku rohkem kui avalik-õigusliku kanali omi.

Et minust valesti aru ei saadaks, siis — olen avalik-õigusliku kanali põhimõtteline toetaja. Maksu-maksjana tahan vaid oma raha eest rohkem saada.

Eestit hoiab koos rahvuskeelne meedia

Riigilt avalik-õigusliku funktsiooni täitmiseks eraldatav raha on piiratud ressurss, mida kasutatakse teatud eetriaja täitmiseks teatud eesmärgiga. Piiratud ressurssi (olgu see näiteks õigus hoonestamisele vms) saab jagada ainult konkursi korras. Miskipärast peab meie ringhäälingupoliitikutel see arusaamine läbima erakordselt pikki juhtmeid.

Kõige ideaalsem maksumaksja raha kasutamine on see, kui meil õnnestub iga avalik-õiguslik ringhäälinguminut jagada välja konkursi korras. On opo-nente, kes väidavad, et teatud saateid ei saa sel kombel teha. Olgu, las see 10 protsenti jääb siis vaidlusaluseks küsimuseks. Selline lahendus muudaks tänu ausale konkurentsile avalik-õigusliku kanali oluliselt tugevamaks. Samuti tugevneks ringhääling kui majandus-haru tervikuna.

Ameerikas ja Suurbritannias on televisioonikom-paniisid ja teletähti, kes suudavad teha saateid samaaegselt sadadele miljonitele rikastele vaatajatele.

Meie tipp Maire Aunaste küünib mõnesaja tuhande maksuvõimetu eestlaseni. Asi ei ole Aunastes, vaid selles, et maarjamaalasi on vähe. Televisiooni tulud aga on otseses sõltuvuses vaatajaskonnast. Nende saade reklaamitulud on seega kümneid tuhandeid kordi suuremad kui meil. Tõsi, suuremast levikualast on ka nende saatekulud suuremad. Kuid isegi halvimal juhul teenivad nad ühe minuti pealt saate tegemiseks sadu kordi rohkem kui Eesti telekanalid.

Needsamad sadade miljonite vaatajatega saated on nähtavad ka Eestis. Me muutume iga päevaga üha keeleoskajamaks, samal ajal meie telekanalid, ka nn avalik-õiguslik, muutuvad iga päevaga rahapuudusest üha rahvusvahelisemaks ja kommertslikumaks. Järeldus on lihtne — rahvusliku televisiooni, olgu see siis avalik-õiguslik või kommertslik, lõpp on lähedal, sest tahes-tahmata tuleb konkureerida ka ülivõimsate välismaiste tegijatega.

Eestit ei hoia koos ei linnapeade kohti jagavad poliitikud ega ka külmetunud piirivalvur Jaanlinna sillal, vaid rahvuskeelne meedia. Kui tahame, et Eesti säiliks, ei või me pealt vaadata rahvuslike televisioo-nide väljasuremist. Selle pidurdamiseks tuleb teleka-nalite arvu piirata. Mitte ühtki litsentsi rohkem! Kui 40 miljoni elanikuga Prantsusmaa kaitseb litsentside arvu piiramisega oma kultuuri, siis ükskõiksus miljo-nilise rahvuse puhul on tohmakus. Poliitilise profiidi lõikamiseks mängitakse sõnaga “liberaliseerimine”, mõistmata, et lõppeesmärk ei saa olla liberaliseerimine omaette, vaid arvestada tuleb ka näiteks rahvuse säilimisega.

Samal ajal on kolmest telejaamast küllalt ka teatud konkurentsikeskkonna loomiseks. Loomulikult on konkurentsi vaatevinklist vaadatuna parem, kui tele-jaamu on lõputult palju, aga iga asja eest tuleb maksta. Kas antud juhul aitame väga kaheldava kasu eest kaasa rahvuse hääbumisele?

Olukord, kus ühele reklaamiturul mängijale mak-sab riik peale, on rahvusvaheliselt tuntud kui ebaaus

konkurentsikeskkond. Ükskõik kui palju ei püüta igasuguste protsentidega avalik-õiguslikule kanalile reklaami edastamisele piiranguid seada, jääb olukord sisuliselt ikkagi ebavõrdseks ning kontrollimatuks.

Tarbija ei kaota midagi

Miskipärast ei julge keegi öelda, et avalik-õiguslikult kanalilt reklaami kaotamisega ei kaota Eesti tarbija absoluutselt mitte midagi. Kommertslikud saated kolivad ümber vaid erakanalitele, kui on reklaamiraha tekkinud.

Mõned oponendid väidavad: kui kommerts kaob ETV-st, lülitavad vaatajad oma telerid erakanalitele ja neil jäävad nägemata avalik-õigusliku kanali nn harivad saated. Kui saade on hea, küll see üles leitakse. Minu eakaaslased mäletavad hästi olukorda, kus raamatukaupluses sai osta raamatu "Avameelselt abielust" ainult koos suure juhi Brežnevi teosega "Väike

maa". Paistab, et ka lahja avalik-õigusliku televisiooni müüjad ei ole seda väikest müügivõtet unustanud. ETV entusiastlikud juhid otsivad sponsoreid ka uudistesaadetele. Kas sponseeritud uudis on avalik-õiguslik? Ei ole. Aga süüdi pole Hagi Šein, tema tahab lihtsalt kehtiva reeglistiku raames teha parimat võimalikku televisiooni. Süüdi on seadus, mis lubab nii teha.

Euroopa avalik-õiguslikke televisioone ühendav assotsiatsioon ei ole siinkirjutajaga nõus. Esiteks, tegemist ongi monstrumite ühendusega, mille esmane ülesanne on enesesäilitamine. Teiseks, ja mis siis, kui ei ole nõus.

Euroopa konservatiivsed ringkonnad ei olnud nõus ka reformiideedega. Praegu imetlevad needsamad spetsialistid meie tollaste reformijate ettenägelikkust. Oleme tagaajajad, me ei jõua mitte kunagi järele, kui teeme teatud hilinemisega seda, mida eesliikujad teevad. Teeme midagi efektiivset enne eesliikujaid, siis ehk jõuame järele ning, kui õnneks läheb, ehk ka ette.

Päevaleht, 8. mai 1997

RIIGIMEEDIA — ÄRI VÕI MISSIOON

Jaano-Martin Ots, Tallinna linnavalitsuse nõunik

1998. aasta riigieelarve visandamine on taas päevakorrale tõstnud mitu "pikaealist" vaidlust. Kodanikke rahaliselt otseselt riivavate küsimuste nagu raudteede sulgemise või aktsiiside tõstmise kõrval on kaua keerenud ka keskustelud riigiradio ja -televisiooni tulevikust.

Vaidlused riigiringhäälingu rahastamisviiside ümber on tegelikult tingitud meie vaesusest. Arutletakse ja kalkuleeritakse, kuidas jagada ümber piskut, mis reklaamitellijailt ja maksumaksjailt kokku on võimalik kraapida, tegemata selgeks, mida meil õigupoolest vaja on. Põhiküsimused on aga vastamata. Meediaekspertide ja -poliitikute viimaste aastate tegevus meenutab kangesti kilplaste kuulsaid projekte: selle asemel, et otsustada, mis ja miks, kulub kogu energia lõputule vaidlusele teemal kellele ja kui palju.

Kolm banaani viiele ahvile

Mis on riigimeedia Eesti riigi jaoks: riigi ja rahva omakasupüüdmatu teenimine, äriorganisatsioon, riigivõimu teostamise tööriist või midagi muud? Vastused on vastaja positsioonist lähtuvalt vägagi erinevad. Riigiringhääling hoiab rahvuskultuuri elus ja kaitseb nii meie riiklust, väidavad ühed. Antagu raha meile, toodame kultuuri, palju kulub, kuulutavad teised vastu. Reklaamiraha peab jagunema vaba turumajanduse põhimõtete alusel, kaitsevad ühed oma tululallikat. Riigi asi pole äri teha, raha jäägu ainult

ärimeestele, raiuvad teised. Korra arvab keegi, et riigimeedia peaks rahvast riigitruudusele kasvatama, nagu kunagine puhkepäevahommikune punaarmee propagandasaaade. Siis aga lubab keegi riigimeedia üldse ära kaotada ja jätta rahva valgustamise vaba ja sõltumatu ajakirjanduse hooleks.

Huvitav on meenutada, et aastail, kui erastus trükimeedia, ei muretsenud keegi, mis saab rahvuskultuurist ja omariiklusest. Põhjusi võib olla mitu: oldi vastsest vabanemisest vaimustuses ja peeti üliliberaalsust loomulikuks või oli tegemist lihtsalt väiksemate summadega, kuid vaikselt läksid eraomandil põhinevate kirjastuste kätte ka kultuuriväljaanded.

Eetri kaudu leviva meedia arengut puudutavates aruteludes on näha selgepiirilisi huvigruppe. Erinevalt trükiajakirjanduse turust, kus raha jätkub paari suurema väljaande eluspüsimiseks, vajab eriti televisiooni ülalpidamine pidevat pealemaksmist. Raske on ette kujutada eraettevõtet, mis nõustuks investeerima pidevat kahjumit tootvasse projekti. On arvatud, et ajakirjandus Eestis on äri, kus kasumiprosente võetakse välja auahnuses või poliitilises kapitalis.

Nõustun meediamagnaatidega, kes väidavad, et turuseadustel põhinev vaba ajakirjandus on isereguleeruva süsteemina parim lahendus tagamaks kodanikele nende õiguse olla informeeritud. Tunnistan siiski, et teatud funktsioone ei soovi erameediaettevõtted just turuseadusist lähtuvalt enda kanda võtta. Nii teatab riik tulevaist tähtsaist tehinguist Riigihangete

bülletäänis ning seadusandluse arenemist kajastatakse Riigi Teatajas.

Vaba ajakirjandus ja igamehe õigus sõnumeid levitada on head asjad ja peavad püsima, samas on riigi jaoks olulisi sõnumeid, mille levitamisel ei saa ainult ärimedias huvidele lootma jääda. Õigusaktid ja nende rakendamisjuhised, riigihankekonkursside tingimused, ametlikud korraldused kriisiolukorras, rahvuslik uudisteprogramm ja kultuurielu — nende kajastamine on ülesanne, mida riik peab täitma ning mida kommertsmeedia tasuta teha ei taha.

Vaesel ajal on ajutise lahendusena kasutusel ka nn ametlikud väljaanded või saated, mis püüavad arvestada mõlema osapoolse huvi. Ametliku info levitaja saab mõõduka hulga maksumaksja raha eest oma sõnumi sihtauditooriumini toimetatud ning erameedia-kanal täiendab maksumaksja rahaga oma hõredat eelarvet, säästes ka ajakirjandusliku materjali tootmiskulusid.

Hundid söönud, lambad terved, võiks arvata, kuid eksib see, kes usub, et selline olukord kehtaks kaua. Oma sõltumatust müüv ajakirjandus muutub varem või hiljem kellegi hääletoruks ning on sunnitud maksitud materjali avaldamisest reegli tegema.

Trükiajakirjanduses on ümberjaotumine toimunud, eetriaajakirjanduses seisab lähiaegadel ees. Kuidas täpselt, on raske ennustada, küll aga võib olla kindel, et protsess tuleb valuline. Jaotada kolm banaani kakluse viie ahvi vahel on tõenäoliselt edutu ettevõtmine.

Avalik informatsioon internetti

On aga meediaharu, millele seni teenimatult vähe tähelepanu on pööratud ning mis võiks pakkuda lahenduse. WWW- või internetiajakirjanduse areng on kulgenud suhtelise segaduse sildi all. Et seni pole leiutatud töötavat süsteemi internetilehekülgede maksustamiseks massikasutajale, teevad meediakanalid oma WWW-versioone heategevusena, tasuta tutvumiseks. Kuna internetilehekülje pidamine on oluliselt odavam kui telesaate tootmine ja eetrisseandmine või ajalehe trükkimine, siis võiks korraks mõelda ka võimalusele suunata riigi kohustuste hulka kuuluv teabe levitamine arvutivõrkudesse. Kaoks kohustus kulutada maksumaksja raha erameedialt teenuste tellimiseks, ülejääva raha eest võiks tiigril hüpata lasta ja igasse vähegi arvestatavasse kultuurikeskusesse võrguterminali paigaldada.

Eesti on liiga väike, et võtta tõsiselt juttu konkureerivatest, ent kasumis olevatest telekompaniidest. Ka skeem — üks avalik-õiguslik, üks kommerts-kanal — on Eesti jaoks unistus. Uskki, et lehtede liitmise teel on võimalik luua miljoneid tootvaid meedia-kontserne, on osutunud petlikuks. Samas on Eesti piisavalt väike, et võtta tõsiselt netifanaatikute ideed toimetada avalik info kodanikeni elektroonilise seene- niidistiku kaudu. Niisugune lahendus lõpetaks vaidlused maksumaksja raha võimaliku erafirmadele ümberjagamise teemal ja aitaks Eestit infoühiskonnaks arenemise suunas sammu võrra edasi.

Eesti Päevaleht, 16. mai 1997

MEEDIATURUL LIIGA PALJU KONKURENTE

Andres Jõesaar, TV 3 asepeadirektor

Ma pole kunagi vaidlustanud avalik-õiguslike meedia-kanalite vajadust. Ma ei toeta radikaale, kes soovivad Eesti Televisiooni ja Eesti Raadio kohest likvideerimist. Aga ma ei anna alla ka survele erakanalite tegutsemine Eestis võimatuks muuta.

Avalik-õiguslik ringhääling tunneb paanilist hirmu erakanalite kasvava populaarsuse ees. Nn "Rohelise raamatu" ehk "avalik-õigusliku piibli" üks teese käsib säilitada seaduse jõuga ETV vaadatavuseks vähemalt 41 protsenti. Midagi analoogset toimus ühe suurrahva kultuurirevolutsiooni aastatel. Riik, Suur Juht ja Õpetaja ütlesid inimestele, mida ja kui palju lugeda. Siiani on Eesti siiski suutnud järgida demokraatliku riigi põhimõtteid. Aga mine tea. ETV ettevalmistatud avalik-õigusliku ringhäälingu seaduse projekt sätestab, et "esimese öö õigus" kõigilt spordi- ja kultuuriüritustelt salvestuste tegemiseks peab kuuluma ETV-le.

Vaatajad, kuulajad ja raha

Jätan kõrvale teoreemi, et avalik-õiguslikke kanaleid vaatavad-kuulavad ainult intellektuaalsed muster-

eestlased ja erakanaleid madalalabalised odava lõbu janused väärastunud maitsega tüübid.

Balti Meediateabe AS-i (edaspidi BMF) uuringud näitavad, et erakanalitele pühendatakse järjest rohkem aega. Märtsis 1997 kulutati ETV-le 27,7 ja eratelekanalitele 29,7 protsenti kogu telerivaatamisele pühendatud ajast. Seejuures pole levitingimused kanalitel võrdsed. Ainult ETV katab praktiliselt kogu Eestit. TV 3 levi on 85, Kanal 2-l 75 ja TV1-l ainult 30 protsenti. Ka vastuvõtu tingimused on ebavõrdsed. Paljude vähekindlustatud ja vanemate inimeste ainus telekanal on peamiselt meeterlaines edastatav ETV.

BMF-i uuring näitab, et ETV osakaal vanusegrupis 60 aastat ja vanemad on 39,8, erakanalitel kokku ainult 27 protsenti. Vanusegrupis 20–29 annab ETV osakaaluks 21,6, erakanalite omaks 31,1 protsenti.

Vikerraadio direktori Mart Ummelase kirjutist (EPL, 25.4.) pean solvavaks eratelekanalitele. Ummelas kui kõrge (riigi-) raadioametnik on enesele võtnud telekriitiku tänamatu rolli. Kahju, et ta seda telerit avamata tegema asus.

Et pakutavaid programme erapooletult analüüsida, võtsin ühe nädala saatekava ning lugesin kokku era- ja avalik-õigusliku poolt pakutava. Uudiseid oli ETV-s 9 tundi 20 minutit, eratelekanalites 11 tundi 35 minutit, sporti ETV-s 7.20, erakanalites 8.50, lastesaateid vastavalt 8.35 ja 11.50, originaalprogrammi edastas ETV 41 ja erakanalid 44 tundi. BMF-i uuring näitas sedagi, et “Basic Instinct’i” vaatas ETV vahendusel 21,1 protsenti 12–14-aastastest lastest. Avalik-õiguslik õpetus missugune.

Ummelas eksib ka faktides. 1996. aastaga võrreldes tõuseb sama programmimahu juures TV 3 saatjate tariif mitte 0–10, vaid 14,6 protsenti. Hoolimata väiksemast levist maksab TV 3 samade saatetundide edastamise eest aastast miljon krooni rohkem kui ETV.

Ummelas hüütab hüsteeriliselt: “Mis saaks erakanalitest siis, kui ER ja ETV kaoks?” Tegelikult tuleb karta vastupidist — kui kaovad erakanalid, siis kahekordistuvad ER ja ETV saatjatevõrgu kulud. Tuleb küsida ka, mis saab ER-ist, ETV-st ja Saatekeskusest siis, kui erakanalid liituvad ja ise saatjatevõrku püstitama hakkavad?

Võrreldes eratelevisioonide ja ETV saadete mahte, struktuuri, kasutatavaid ruutmeetreid, töötajate arvu ja tehnika hulka, siis on pilt ikka üsna imelik küll. Erakanalid annavad iga kuu eetrisse kokku ligi 900, ETV ligi 350 tundi saateid. Töötajaid on erakanalites kokku 120, ETV-s üle poole tuhande. 1996. aasta eelarvete summa oli erakanalites ligi 60 miljonit krooni. Sellest läks omakorda Saatekeskusele 12,7 miljonit. ETV eelarve oli tublisti üle 100 miljoni, millest saatjate rendile kulus ainult 7,4 miljonit — ükskõik kui palju raha antakse, oskab nutikas ametnik selle ikka ära kulutada.

ETV-le ja ER-ile võiks seadusega anda õiguse müüa maha osa nõukogude ajastu ideoloogiasinalt päranduseks saadud hoonetest. Raha investeerida

moodsasse, vähem tööjõudu nõudvasse tehnikasse ning ülejäänust maksta koondamistasud.

Lahing turu pärast alles algab

Meil on juba välja antud neli kommertstelevisiooni ringhäälinguluba. Lisaks on turul osaliselt reklaamist elatuv ETV. Siiani ei ole selget vastust küsimusele, miks on vaja avalik-õiguslikule kanalile reklaami? Öeldakse, et pole raha. Pole tõsi. Raha on. Tuleb ainult paremini olemasolevat kasutada. Uues seaduses pakutud 1,2 protsenti riigi eelarvest pluss saatjate kulud on väga suur summa — ligi 200 miljonit krooni.

Visalt liiguvad kuulujutud venekeelsest telekanalist, mis hakkaks üle Eesti edastama Ostankino programmi. Siin lisataks vaid kohalikud reklaamiplokid. Programmi ostuhind olevat 36 rubla tund! Metroopilet maksab täna juba 1200 rubla. Keegi ei anna oma saateid ära tasuta, rääkimata teisele riigile ostetud saadete õiguste eest pealemaksimisest. Siin ei ole tegemist sooviga teha televisiooni, vaid tahtega taastada nõukogudeaegne ideoloogialevi.

Probleeme on ka kaabeltelevisiooniga. Hoolimata teoreetiliselt kehtivatest seadustest ei ole siiani suudetud lõpetada piraatprogrammide edastamist. Ehk suudab kaabellevi seaduse järgi loodav Sideamet midagi ära teha. Sideamet võiks olla elektroonilise meedia sõltumatu regulaator, mitte üksnes tehnilisi normdokumente jälgiv bürokraatlik instants.

Elektroonilise meedia poliitikat ohjav kultuuriministeerium tundub vahel ETV-d ja ER-i õigustades erakanalite käigust mitte hoolivat. Aga eks näe. Uued seadused on valmimas ja tõeline lahing parlamendis alles algab.

ETV 1995–1997. Kogumik. Kokkuvõte ETV juhatuse tegevusest 1995–1997, oktoober 1997

AVALIK-ÕIGUSLIKU TELEVISIOONI ALUS EESTIS ON LOODUD

Hagi Šein, ETV peadirektor 1992–1997

ETV aastaraamat 1995–1997 on 1994. aasta ringhäälinguseaduse alusel moodustatud avalik-õigusliku Eesti Televisiooni tegevusele kontsentreeritud ülevaade. Aruandva ETV juhatuse tööaeg kestis 32 kuud ja mahub ajavahemikku 16.03.1995 kuni 31.10.1997. Juhatuse põhiülesanne tulenes ringhäälinguseaduses määratletud avalik-õigusliku ringhäälingu eesmärkidest. Oma tööd lõpetades oleme veendunud, et avalik-õiguslikule televisioonile Eestis on alus pandud. Me anname järeltulijatele üle Eesti vaadatuima, usaldusväärseima, organisatsioonilise kriisi ületanud, tehniliselt kosunud, sisemiselt korrastatud, Euroopa telemaastikusse integreeritud ja edasiseks arenguks val-

mis telekanali, millel on Eesti rahva toetus. Heidame analüütilise pilgu juhatuse prioriteetidele, ETV arenguküsimustele ja seisule finišijoonel sügisel 1997.

Nüüdisaegse euroopaliku ringhäälinguseaduse eest

1994. aasta ringhäälinguseadus oli pöördeline dokument Eesti meedia ajaloos. Teravas poleemikas sündinud seaduses õnnestus ETV-l kaitsta avaliku ringhäälingu euroopalikke põhimõtteid. ETV sai avalik-õigusliku juriidilise isiku staatuse, sellele vastavad

programmiülesanded ja toimetussõltumatus. Lahendamata jäi omandiküsimus, tagamata stabiilne finantseerimismudel, ebamääraseks jäi ringhäälingu nõukogu vastutus. ETV sai põhikirja 27. veebruaril, juhatuse 16.märtsil ja uue struktuuri aprillis 1995.

Konsensusliku ringhäälingupoliitika eest

ETV taotles järjekestvalt riigi ringhäälingupoliitika väljatöötamist konsensuslikul alusel, mis tagaks avalik-õigusliku ja eraringhäälingu tasakaalustatud arengu nn. duaalse ringhäälingumudeli alusel. ETV-s töötati 1995. aastal välja avaliku diskussiooni alusdokument “Avaliku ringhäälingu tulevik Eestis” (nn. “Roheline raamat”). Diskussiooni tulemused jäid oodatust tagasihoidlikumaks, Eesti ringhäälingupoliitika väljakujundamiseks jääb ikka veel teha suur töö.

Uute ringhäälinguseaduste väljatöötamise initsiatiiv

1995. ja 1996. aasta jooksul muutus Eesti ringhäälingumaastik oluliselt. Teravnes konkurents, nii avalik kui eraringhääling vajadis stabiilsust ja garantiisid. ETV esitas Kultuuriministeriumile 1997. aasta kevadel raadio- ja televisiooniseaduse (27.01.) ja Eesti Rahvaringhäälingu seaduse (2.05.) eelnõude tööprojektid. Uute lahendustena pakuti ühtse avaliku tele- raadioorganisatsiooni moodustamist varade ja ressurside otstarbekama kasutamise ajendil, riigitellimuse esitamist avalikule ringhäälingule ja selle finantseerimist fikseeritud osa alusel riigieelarvest, omandiküsimuse lahendamist ja programmi edastava organisatsiooni, ERSK, otsefinantseerimist riigieelarvest.

Omandiküsimuse lahendamise initsiatiiv

ETV varade üleandmine avalik-õiguslikku omandisse jäi kolmandal lugemisel 1994. aasta ringhäälinguseadusest välja ning vaatamata lubadusele ei suutnud Riigikogu küsimust edasi menetleda. Kuigi ETV taotles probleemi lahendamist mõlemalt neil aastail ametis olnud Riigikogu koosseisult, samuti kahelt ringhäälingunõukogu koosseisult, küsimusega tegelema ei hakatud. See takistas oluliselt ETV kasutuses oleva riigivara — kinnisvara ja tehniliste vahendite efektiivset kasutamist ning osutus tugevaks arengupiduriks. Omandiküsimuse lahenduse ootel tellis ETV juhatus 1995. aastal a/s Laansoo Kinnisvara projekti “ETV hoonetekompleksi arengukontseptsioon”. 1997. aasta sügisel, pärast uute ringhäälinguseaduste väljatöötamise takerdumist, esitas ETV juhatus omandiküsimust reguleeriva seaduseparanduse eelnõu Vabariigi Valitsusele.

Rõhuasetus riigi vastutusele

Lahenduse puudumine kahes olulises küsimuses — omandi üleandmises ja stabiilse, poliitilisest mõjust sõltumatu finantseerimismudeli vajaka olemine jäid selle perioodi ETV arengut kõige enam pidurdavateks väliskeskonnast tingitud teguriteks. Eeldatavasti õnnestub valitsusel ja erakondadel täpsustada riigi vastutust ringhäälingu valdkonnas ning muutuda edaspidi professionaalseks partneriks avaliku ringhäälingu nõuetekohast arengut soodustavate majanduslike eelduste loomisel.

Omavahendite intensiivne suurendamine riigi toetuse aeglase kasvu foonil

Riigi toetus ETV-le oli aastatel 1995–1997 kokku 198,649 miljonit krooni (56,699 + 70,975,0 + 70,975,0), sellest otseinvesteeringuteks RIP-st 3,5 miljonit. 1997. aasta toetus külmutati 1996. aasta tasemel. Riigi vahendid olid ebapiisavad programmi kvaliteedi parandamiseks, tehniliseks arenguks, teenuste hinnatõusu ja inflatsiooni katmiseks ning töötajate reaalpala languse vältimiseks. Seetõttu pööras ETV juhatuse suurt tähelepanu omavahendite hankimisele, millest suurema osa moodustasid tulud reklaamist ja teenuste osutamisest tellijatele. Omavahendite osakaal ETV eelarves kasvas pidevalt ja oli 30–35% piires. Tulud reklaamist ja sponsorlusest jäävad nimetatud perioodil vahemikku 111–115 miljonit krooni. Vaatamata reklaamiga seotud teravale poleemikale, tunnistasid Riigikontrolli, Konkurentsiameti, ringhäälingunõukogu ning audiitorfirmade Artur Andersen ja Price Waterhouse analüüsid ETV reklaamimüügi strateegia korrektseks ja turumajanduse reeglitele vastavaks. Euroopa prestiižikas telereklaamiorganisatsioon EGTA tunnistas ETV reklaamimüügi strateegia järgimisväärsuseks.

Evolutsioonilise arengutaktika valik

Juhatus valis organisatsiooni arendamiseks ETV materiaalsete, tehniliste ja inimressursside seisundile kõige paremini vastava evolutsioonilise arengutee. ETV väljus 1990. aastate alguse kriisist ja kohanes kiiresti uue konkurentsivõimega. Tegevuse efektiivsus tõusis järjepidevalt, seejuures säilis kvaliteetse programmi tootmise võime ja selleks vajalik, Eesti oludes defitsiitne professionaalne kaader. Programmile anti avalik-õiguslik struktuur. ETV-d saatis edu programmi põhieesmärkide realiseerimisel — toota mitmekesisest teleprogrammi, jääda vaadatavaimaks telekanaliks Eestis, rahuldada erinevate vaatajagruppide vajadusi, olla vastutav eestikeelse televisiooni arengu eest, säilitada programmi erapooletus, tasakaal ja usaldusväärsus. Ühena vähestest avalikest telekanalitest Euroopas ei kaotanud ETV konkurentsivõimet.

ETV koosseisu vähendamine

ETV kui polüfunktsionaalse audiovisuaalse meediaettevõtte töötajaskond koosneb ligi 100 kutseala esindajatest. Koosseisu optimeerimise protsess algas 1992. aasta keskel, mil ETV-s töötas üle tuhande inimese. Töökohtade vähendamise tempo valiti vastavalt ETV majanduslikele võimalustele, seda mõjutas tehnika uuendamise käik, programmi struktuuri muutmine, tootmistehnoloogia täiustamine, töökoormuse suurendamine, ETV sisetoime korrastamine. Töötajate keskmist arvu vähendati 1992. aasta algusest kuni 1997. aasta septembrini 355 võrra ehk 35%. Keskmine töötajate arv septembris 1997 oli 665. ETV hoonete ülalpidamisega on seotud ligi 100 töötajat ja selle arvu vähendamine ei õnnestu omandiküsimuste lahendamise tõttu. On oluline, et töökohtade vähendamisega samal ajal suurendati järjekindlalt ETV programmi mahtu. 1997. aasta sügiseks oli personal ETV eesmärkide ja tingimustega tasakaalus. ETV töötajate keskmise palgatase edestas pidevalt vabariigi keskmist: 1997. aasta II kvartali keskmine palk oli 4333 krooni ja keskmine sissetulek 4847 krooni. 1. Septembrist 1997 suurendati ETV töötasufondi veel 12% võrra. Töötajaskonna arvu ja struktuuri edasine muutus sõltub tehnika uuendustest, töösuhtevormide mitmekesistamisest ning ETV organisatsioonilisest arengust. Kaadri arvukuse küsimuses on rõhk ümber asetunud — programmi tootmisel pole sedavõrd oluline koosseisuliste töötajate arv kui programmi maksumus ja kvaliteet.

Programmi mahu suurendamine, saadete kvaliteedi tõstmine

ETV kriisiperioodil 1993. aastal langes programmi maht 1970. aastate tasemele. Programmi mahu suurendamine oli avaliku ringhäälingu põhiülesannete täitmiseks ja konkurentsipüsivuse vältimatu eeldus. ETV-l õnnestus see ülesanne täita — programmi maht kasvas järjepidevalt: 1994. a. 2741 tundi, 1995. a. 2856 tundi, 1996. a. 3430 tundi, 1997. a. 3950 tundi, 1998. aasta plaaniks on 4600 tundi. Nagu öeldud, vähenes samal perioodil töötajate arv 35%. Seadusega nõutav omatoodangu 51%-li osakaal ületati ja hoiti pidevalt 62–65% tasemel. Samas moodustasid ETV-s toodetud info-, haridus-, publitsistika- ja meelelahutussaadet valdava enamiku Eesti vaadatavamate saadete pingereast, enamasti 25–27 positsiooni esikolmekümnest. Perioodi algul ajakirjanduses tooni andev ETV lauskriitika väibus sedamööda, kuidas programmis hakkasid ilmneva kavandatud positiivsed muutused.

Programmi vaadatavuse ja kanali usaldusväärsuse tagamine, liidripositsioon auditooriumis

ETV kaotas oma monopoolse seisundi 1990. aastate algul ning kohanes konkurentsiolekorraga eestikeelses

tele-eetris. ETV juhatuse seatud eesmärk säilitada avalik-õigusliku telekanali vaadatavus ja usaldusväärsus täideti. Baltic Media Facts'i pideva vaatajateuuringu andmetel on ETV vaadatavus üle 80% ja osakaal paljukanalilises eetri- ja kaabeltelevisiooni süsteemis 28% üldauditooriumis ja 40% eestlastest vaatajate seas. ETV kui kanali usaldusväärsuse kohta saadud uurimisandmed tõendavad kanali prestiiži auditooriumis, programmi erapooletust ja tasakaalustatust. Turuuringufirma Saar-Poll 1997. aasta juunis avaldatud avaliku arvamuse uuringu tulemuste põhjal peavad eestlased ülekaalukalt kõige erapooletumaks ja objektiivsemaks Eesti Televisiooni (73%), teisi Eesti telekanaleid peab erapooletuks alla 10% eestlastest. ETV-l õnnestus oma imidžit oluliselt parandada ja positiivsemaks muuta.

Regionaaltelevisiooni arendamine

ETV juhatuse töötas välja regionaaltelevisiooni kontseptsiooni. Selle alusel moodustati regionaaltoimetused Tartus, Kohtla-Järvel, Saaremaal ja Tallinnas ning korrespondentpunkt Valgas. Kohtla-Järve toimetuse tehnika hangiti Euroopa Nõukogu toetusega. Regionaaltoimetused varustavad saatematerjalidega ja infosüžeedega ETV programmi ning annavad kord nädalas eetrisse kohalikku publitsistlikku programmi “Lõunakanal”, “Viru regi” (eesti ja vene keeles), “Meite maa” ja “Linnapilt”. Alustati ettevalmistusi koostööprogrammi realiseerimiseks Narvas.

ETV tehniline rekonstrueerimine

ETV tehnika amortisatsioonimäär oli perioodi algul 65%. Kokku investeeriti 1995–1997 tehniliste vahendite arengusse 58 miljonit krooni. Piisavate eelarvevahendite puudumisel kasutati tehnikahangeteks laialdaselt laenu- ja liisingulepinguid. ETV laenukohustus koos intressidega perioodiks 1997–2004 on kokku 33,2 miljonit krooni. Olulisemad investeeringud olid EUTELSAT-maajaam (10,7 miljonit laenu EBRD-lt), Tartu stuudio tehnika (1,2 miljonit laenu Hoiu-pangalt), transpordipargi uuendamine (2,1-miljoniline liisinguleping Tööstusliisinguga), uudistestuudio uuendamine (6,6-miljoniline liisinguleping Ühisliisinguga), 1. stuudio kaamerate uuendamine, liikuva ülekandejaama ja programmi väljastuskeskuse rekonstrueerimine (7,5-miljoniline liisinguleping Hoiuliisinguga). Algas üleminek digitaaltehnikale.

Infotehnoloogilise infrastruktuuri loomine

ETV juhatuse pani aluse ETV infotehnoloogilise infrastruktuuri arengule. Arvutivõrgu rajamise plaani kohaselt loodi raamatupidamise ja ökonoomika, programmi planeerimise, tehnika, administratsiooni ja uudiste allvõrgud, mis on ühendatud ühtsesse võrku. Uudiste-

programmil on Baysys-süsteem uudiste töötlemiseks ja otsinguks ning ta on EUTELSAT-maajaama ja võrgu kaudu seotud Eesti ja maailma juhtivate infoagentuuridega. ETV-s on üle 100 arvuti, nende ühendamine sisevõrku, e-posti süsteemi ja Interneti jätkub. Suur osa investeringutest arvutiinfrastruktuuri on tehtud ETV omavahenditest, riik toetas infotehnoloogia kulusid sel perioodil 500 tuhande krooniga.

Uute teenuste väljatöötamine

ETV arendas uute audiovisuaalsete teenuste paketi, millesse kuuluvad Teletekst, ETV ja uudisteprogrammi koduleheküljed-infobaasid Internetis, haridus- ning kultuuriprogrammide paljundamine laiatarbevideokassetidel.

Organisatsiooni korrastamine ja reeglite loomine

ETV juhatuse tegutsemise perioodil töötati välja ja võeti kasutusele ulatuslik juhendite ja reeglite pakett, mis korrastas organisatsioonisisest tegevust. Olulised vastuvõetud dokumentidest olid ETV raamatupidamise sise-eeskirjad, asjaajamise juhend, töökaitsejuhend, tuleohutusjuhend, reklaami edastamise alused, programmi erapooletuse ja tasakaalustatuse reeglid, sponsorluseeskirjad, palgakorralduse alused, töösisekorra eeskiri. ETV finantsmajandus- ja -organisatsioonilisene tegevus viidi kooskõlla ulatuslike uuendustega Eesti Vabariigi seadusandluses. ETV-d neil aastatel auditeerinud rahvusvahelised audiitorfirmad tegid igal aastal märkusteta järeldusotsuse.

Juhtimise detsentraliseerimine, volituste ja vastutuse struktuuri loomine

Juhatus moodustati erakondlikult sidumata inimestest ning suutis meie arvates hoida ETV tegevuse poliitilist erapooletust. Juhatus rakendas oma töö korraldamisel demokraatlikke juhtimisprintsippe, mis põhines juhatuse liikmete — ETV struktuuriüksuste juhtide — volituste ja vastutuse täpsel määratlemisel. Organisatsioonisisene infolevi kandjana anti välja ajalehte *Teabetelekraat*. Läbirääkimised ETV ametiühinguorganisatsioonidega ei jõudnud küll kollektiivlepingu sõlmimiseni, ent rikastasid kogemuslikult mõlemad pooli ja löid eelduse administratsiooni ja töötajaskonna vaheliste kokkulepete sõlmimiseks edaspidi.

Avaliku ringhäälingu põhimõtete järgimine, eurointegratsioon

ETV jätkas edukat tegevust Euroopa Ringhäälingute Liidu liikmena, osales EBU suuremates info-, spordi-

ja kultuuriprojektides. EUTELSAT-maajaam, igapäevane uudistevahetus Euroopaga, edukas osavõtt Eurovisiooni lauluvõistlusest ja noorte interpretide konkurssidest, suurülekanded maailmaspordi tippsündmustelt sidusid Eesti Euroopa ja maailmaga ning rikastasid meie kultuuri. Rajati korrespondentpunkt Brüsselis. Euroopa Nõukogu abistas ETV-d regionaalprogrammi loomisel Virumaal. Lisaks ETV koolitusosakonna pingutustele sai ETV tõhusat koolitusabi erinevatest EBU projektidest ja EBU toel ka Soome ning Taani ringhäälingu- ja koolitusorganisatsioonidelt. EBU presidendi visiidi ajal Eestisse sai ETV tunnustust avaliku-õigusliku ringhäälingu põhimõtete elluviimise eest. ETV on hästi läbinud eurointegratsiooni esimese etapi. Ees seisab olulisemate meedia- ja ringhäälinguvaldkonda puudutavate eurodokumentide ratifitseerimine Eestis.

Avalik-õiguslikule televisioonile on alus pandud

ETV juhatus leiab, et üldjoontes õnnestus täita 1994. aasta ringhäälinguseadusega ETV pandud ülesanded ja kohustused. Püüdes iseloomustada olulisemat läinud aastate muutustes, võiks ETV arengu kohta esitada järgmised märksõnad: 1993 — keeruline kriisiaasta, 1994 — ringhäälinguseaduse loomise ja kriisi ületamise aasta, 1995 — organisatsiooni ümberkujundamise aasta, 1996 — uue programmikontseptsiooni loomise aasta, 1997 — aasta, mil võib kinnitada, et Eesti avalik-õiguslikule televisioonile on alus pandud. Juhatus liikmetena töötasid Hagi Šein, Raul Rebane, Aimar Prous, Helga Käärik, Salme Rannu, Katrin Saks, Vallo Toomet, Peeter Tooma ja Rait Killandi. Juhatus konsultant oli Enn Kopli, sekretär Karin Kaup. Täna juhatus liikmeid töökuse, professionaalsuse, ühtse meeskonna tunde, optimismi ja inimliku sümpaatia eest, täna juhatus nimel kõiki kolleege.

ETV rikkus on tema töötajad

Tahan juhatuse tegevust lõpetades tänada kõiki Eesti Televisiooni loomeinimesi, tehnilisi töötajaid ja administratsiooni. Igaüks teist andis neil aastatel oma professionaalse panuse ETV ja tema programmi arengusse. Üleminekuaastad olid pingelised. Nad nõudsid usku, pühendumist, raskuste ületamist, vähesega leppimist, palju tööd. Te saite sellega hakkama, töö kiidab tegijat. Televisioon algab igal päeval uuesti ega lakka tegijate hinges sisuliselt hetkekski — te suutsite hästi täita oma kohta nende aastate kiires arenguahelas. ETV-s töötavad edukalt koos erinevad põlvkonnad, ETV-sse tulevad jälle noored. Suur tänu ja lugupidamine tehtu eest. Aitäh kõigile, kes olid, tulid, läksid, kes jäid. Televisiooni tegemise mõte on inimeste teenimises. ETV-l on see teie abiga õnnestunud. ETV on ja jääb Eesti peamiseks telekanaliks. Edu ka tulevikus.

ÜMBERKORRALDUSTE JA SÜGAVA KRIISI PERIOOD ETV-s: 1998 – 2000 I POOL

1998

- Rummo, Paul-Eerik. *Mis pilt ikkagi paistab*. Postimees, 25.05.
- Sookruus, Peeter. *Pildi näitamine Rummo moodi*. Postimees, 27.05.
- Rummo, Paul-Eerik. *Avaliku ringhäälingu sõltumatus*. Postimees, 15.07.
- Rummo, Paul-Eerik. *Riigist ja ringhäälingust*. Postimees, 20.07.
- Šein, Hagi. *Meediatarbimisühiskonnast meediaoskuse ühiskonda*. Postimees: Kultuurileht, 1.09.
- Šein, Hagi. *Ringhäälingu valik: rahvas või publik*. Eesti Päevaleht, 12.09.
- Ibrus, Indrek. *Rahvusriik infoühiskonna vastu*. Eesti Päevaleht, 13.09.

1999

- Ivanov, Pavel. *Meedia vajab riigimeheliikkust*. Postimees, 4.05.
- Šein, Hagi. *Televisioon muutuste palavikus*. Eesti Päevaleht, 05.05.
- Rummo, Paul-Eerik. *Mida teha Eesti Televisiooniga*. Postimees, 07.05.
- Šein, Hagi. *Reklaam jäägu ETV-st eemale*. Eesti Päevaleht, 10.05.
- Jõesaar, Andres. *Spondeeritud rahu lõpp*. Postimees, 12.05.
- Rummo, Paul-Eerik. *Veel pole hilja pilti reguleerida*. Postimees, 14.05.
- Ibrus, Indrek. *Vajame tugevat ETV-d*. Eesti Päevaleht, 14.08.

- Lepp, Toomas. *Salajased varjud eetris*. Postimees, 08.09.
- Allikmaa, Margus. *Sõltumatus on ja jääb*. Postimees, 17.09.
- Šein, Hagi. *Avalik-õiguslik või eraõiguslik Eesti Ringhääling?* Eesti Päevaleht 08.10.
- Herkel, Andres. *Ringhäälinguperestroika tuleb lõpetada*. Postimees, 15.12.

2000 I pool

- Herkel, Andres. *Mitte ainult televisioonist*. Sirp, 07.01.
- Kallas, Siim. *Eesti Televisioon ja tema raha*. Eesti Päevaleht, 18.01.
- Šein, Hagi. *See pole vaatamise ja kuulamise maks*. Sõnumileht, 25.01.
- Raag, Ilmar. *Teleprogrammi jenka 1–4*. Sirp, 28.01., 4.02, 11.02, 18.02.
- Vaher, Andrus. *Lahendusi ETV probleemile*. Äripäev, 31.01.
- Putting, Jaanus. *Marju Lauristin ja Rein Lang kriisist ETVs*. Postimees, 01.02.
- Šein, Hagi. *Kriisilukord päästab ETV*. Maaleht, 06.02.
- Šein, Hagi. *Kuidas vastata Siim Kallasele? Ettekanne koalitsiooninõukogu istungil*. 21.02.
- Šein, Hagi. *Ringhäälingu iseäralik vabadus. Massimeedia tase pole tabu, mida arutada ja arvutada ei tohi*. Postimees, 03.03.
- Lepikson, Robert. *Lõpetame avalik-õigusliku segaduse*. Postimees, 27.03.
- Mutt, Mihkel. *Avalik ja õiguslik*. Sirp, 31.03.

Postimees, 25. mai 1998

MIS PILT IKKAGI PAISTAB

Ringhäälinguseaduse uuendamine käib üle kivide ja kändude
Paul-Eerik Rummo, ringhäälingunõukogu esimees, Reformierakond

Katsed meie ringhäälinguseadust uuendada on teatavasti käinud üle kivide ja kändude. Mitmes faasis on kordunud sama lugu, kus kõige laiapõhjalisem töörühm, mida Eestis saab sellel alal üldse kokku panna, on põhilistes kriitilistes punktides üksmeelele, tööd ametlikult juhtiv ja korraldav kultuuriministeerium aga on märterlikult otsustanud jääda ainsana käima õiget jalga (nii nagu Jaak Allik end kord kuulutas viimaseks kommunistiks) ja vaheldumisi kas asjaga

venitanud või siis esitanud valitsusele omapoolseid vaheversioone, mis pole seal aga vastuvõtmist leidnud.

Poliitilise surve vastu

Nõnda ei oskagi arvata, mis tekst on see, mida nüüd Brüsselis kooskõlastatakse. Kui tegemist on versiooniga, mida kultuuriministeerium suvatses asjaomastele

ringkondadele tutvustada paar kuud tagasi (hiljem pole midagi kuulda olnud) ja mille täielikult äpardunuks tunnistasid nii avalik- kui eraõiguslikud ringhäälinguorganisatsioonid, nagu ka professionaalselt ja poliitiliselt tasakaalustatud ringhäälingunõukogu, siis on piinlik lugu küll.

Rääkimata saavutatud ühiskondlike kokkulepete üleolevast eiramisest on tegemist ka lihtsalt kurvastavalt nõrga ja paiguti mõistetamatu tekstiga. Kui vastab tõele kuuldu, et tänaseks on viimane jurist kultuuriministeeriumist lahkunud, tuleb seda võtta kui illustratsiooni tõsiasjale, et segaseid poliitilisi ideesid ei saa valada juriidiliselt vastuvõetavasse vormi.

Kui mingid tähtjad suruvad peale ja koduseid lahkavamuusi ei jõuta ära klaarida, ei tohiks unustada, et Riigikogus on moodustatud spetsiaalne euroasjade komisjon, kellele tuleks iga vähegi vaidlusaluse teema puhul teada anda, mis platvormilt kavatsetakse Eesti nimel esineda.

Ringhäälingukorralduse suhtes võib öelda, et suurt jagu kõige põhilisemaid häid tavaid ja reegleid, mis on kirjas vastavates konventsioonides ja eurodirektiivides, järgitakse ka meie praegu kehtivas seadustikus ja praktikas. Küll aga tuleb tugevdada meie ringhäälingu poliitilise sõltumatuse tagatist ning otsustada, kuidas toimida piirideta televisiooni direktiivi nõuete suhtes, et TV-jaamade programmid sisaldaksid valdavalt Euroopa audiovisuaalset toodangut.

Poliitilise sõltumatuse tagamine on eraldi käsitlemist nõudev teema, mis puudutab nii avalik-õigusliku meedia finantseerimise viise ning tema tegevuse ja juhtimise organisatsioonilisi vorme kui ka erameedia-kanalite litsentseerimist. Avalik-õigusliku meedia võimaluste delikaatsetes asjades on ringhäälingunõukogul olemas omad ideed, millest teinekord lähemalt.

Muide on EBU (Euroopa Ringhäälingute Unioon) äsja välja töötatud soovituslik seaduseelnõu avalik-õiguslike ringhäälinguorganisatsioonide kohta, mille toimetuskorralduse sõltumatust garanteerivad sätted on päris julgustavad. Kuid poliitilise surve eest peab olema kaitstud ka erameedia (mõistagi kui ta ise järgib igas sellekohases seaduses — välja arvatud praegune Eesti oma, kust see eelmises Riigikogus välja hääletati! — sätestatud poliitilise tasakaalustatuse nõuet).

Kindlam tee selle saavutamiseks on, et ringhäälingulubade väljaandmine ja nende tingimustest kinnipidamise jälgimine delegeritakse seadusega mingile täitev- või funktsionaalselt sõltumatule institutsioonile. Kui samaaegselt seaduses taastada poliitilise tasakaalustatuse säte, peakski asi kokkuvõttes lahendatud olema täiesti eurokõlblikul ja õigusriigile kohasel viisil.

Astmeline üleminek

Mis aga puudutab eurotoodangu kohustuslikku eelistamist, siis on see mitmekihiline ja mitmetahuline küsimus. Üldmainitud eelnõuversioonis ilmutas kultuuriministeerium valmisolekut Eestis sellele paugu-

pealt üle minna (kõne all on kõigis telekanaleis vähemalt poole saatepäeva täitmine Euroopa riikides toodetud saadete või filmidega, kusjuures eelnevalt on saatepäeva kestusest maha arvatud uudised, sport, mängud ja reklaam).

Tükk aega hiljem — sümptomaatiliselt pärast kohtumist paari Tallinnas viibinud Euroopa juhtiva ringhäälingupoliitika kujundajaga, kes võibolla avaldasid imetust nii suure agaruse üle — teatas eelnõu põhiautor, kultuuriministeeriumi meedianõunik Peeter Sookruus, et ta asub kaitsma järkjärgulise ülemineku ideed lõpptähtajaga aastal 2003. See on mõistagi parem, seda enam, et ELi laienemise ajaloost on võtta mitu selletaolist probleemideta pretendenti. Samas tuleks vaadata, kas on üldse vältimatu end juba ette siduda mingi väga konkreetse tähtajaga, sest kõnealused kvoodid ei tarvitse igaveseks kehtima jääda.

Mitu põhjust

On mitu põhjust, mis teevad selle teema meile keerukaks ja diplomaatiliselt paindlikkust nõudvaks. Esiteks on Eestil praegu objektiivne eluline huvi üheaegselt nii ELi kui ka Maailmakaubandusorganisatsiooni (WTO) vastu, läbirääkimised käivad mõlemaga. Vajadus kaasa minna europroteksionismiga halvendab positsioone WTO suhtes, ja pole põhjust arvata, et sellised kultuurilis-ärilised nähtused nagu filmindus ja infolevi silmapaari vahele jääksid.

Teiseks on Euroopa audiovisuaalne toodang üldjuhul kallim kui muu maailma oma. Kui see peaks Eestis stimuleerima mõne era-TV omavahelist ühinemist, poleks see ehk paha tulemus, kuid asjal on ka teisi külgi. Nõue ei tee vahet — ega peagi tegema — era- ja avalikul meedial. Niisiis kasvaksid ka avaliku meedia kulud, mis kas suunab ta tagasi kommertsialiseerumise teele (millest oleme Eestis suurte pingutustega vabanemas) või siis tuleb maksumaksjal hakata teda kõvemini rahastama, millel on kah omad loomulikud piirid.

Kolmandaks oleks lihtsalt rumal väita, nagu paluks Euroopa-väline maailm vaid seitsmendajärgulisi sopafilme ja ladinaameerika seebikaid. Näiteks selle tasemelist kütkestavat silmaringi laiendust nagu praegu ETVs ja Kanal Kahe nähtavad *National Geographic* saated või mõned TV 1s näidatud ameerika ajaloosarjad, mida Euroopas ei suudeta eriti toota. Kui meie televisioonidel on raha ja oskust neid hankida, oleks ju kahju, kui asi jääks pidama kvootide taha.

Pole võimatu, et kõnealunegi nõue (detailides ebamäärane juba praegu) mingil ajal lõdveneb või kaob, sest vaevalt on see parim vahend eurokunsti konkurentsivõime toetuseks. Kuluaarides on vastusurve igatahes olemas. Globaalse levitehnoloogia jätkuva edenemise taustal võib see pildinäitaja, kes end liialt kvooditada laseb, vaatajatest ilma jääda.

Postimees, 27. mai 1998

PILDI NÄITAMINE RUMMO MOODI

Möödarääkimine ei edenda ringhäälinguseaduse eelnõu valmimist

Peeter Sookruus, Kultuuriministeeriumi meedianõunik

Ringhäälingunõukogu esimehe Paul-Eerik Rummo kirjutis ringhäälinguseaduse eelnõu vaevalisest sünniloost 25. mai Postimehes ärgitab õiendama väärtävet, millele lugupeetud poliitik oma loos tugineb.

Päris huvitav on teada, kust pärineb Rummo väide eelnõu teksti Brüsselis kooskõlastamise kohta. Kui on mõeldud sõelumist Euroopa Liiduga peetavate läbirääkimiste raames, siis tähendab see ennekõike Euroopa Liidu (EL) vastava ala seadusandlike aktide analüüsi ning võrdlemist Eesti sama ala seadustega. Sõelumisel selguvad probleemid, mis võivad tekkida ELi dokumentide nõuete rakendamisel ning alles nende põhjaliku lahkamise järel kujunevad Eesti ametlikud seisukohad, mille alusel hakatakse EL-iga läbirääkimisi pidama.

8. ja 12. mail leidsid Brüsselis aset kultuuri- ja audiovisuaalpoliitika sõelumise kohtumised, kus kõrvuti ELi suurte kultuuriprogrammidega ning Eesti võimaliku osalemisega neis vaadeldi euroliidu audiovisuaalala põhilist dokumenti — nn piirideta televisiooni direktiivi. Kohtumisel räägiti ka selle eurodokumendi põhiliste normide rakendamise võimalikkusest liitu pürgivas Eestis, sealhulgas ringhäälinguseaduse valmiva eelnõu sellest variandist, mis härra Rummolegi tuttav.

Mingit eelnõu kooskõlastamist ei toimunud, huvi tunti ennekõike Euroopa päritolu toodangu enamusosa kvootide rakendamise võimaluste vastu Eestis ning arutati teid, kuidas neid võimalikult paindlikult kohaldada. Olles varem ametlikult teatanud valmisolekust üle võtta ELi seaduste ja poliitikate kogu *acquis*, teatas Eesti sellega nõusolekust tunnistada ELi seaduste põhimõtteid ning neid rakendada. See ei kuulunud vaidlustamisele ka sõelumiskohtumistel Brüsselis.

Kahetsusväärset moel maalib Rummo pildi sellest nürst agarusest, millega olevat kultuuriministeerium ilmutanud valmisolekut Euroopa päritolu toodangu enamusosa kvootide paugupealt rakendada. Alles euroekspertide manitsused toonud mind jälle reaalsusse ning ma asunud alles seejärel kuulutama nende kvootide samm-sammulist kohaldamist. Õnneks on asi hoopis teisiti.

Lahtisest uksest sisse

Kui Rummo lugenuks viidatud eelnõu versiooni põhjalikult, leidnuks ta sealt selle, mille avastajana ta end nüüd tunneb. Nimelt ütleb selle eelnõuvariandi paragrahv 101 selgelt, et Euroopa päritolu teoste osakaalu nõuded hakkavad kehtima astmelise üleminekuaajaga ning enamusosani jõutakse alles aastaks 2002. See oli eelnõu märtsikuise töövariandi tekstis, kuid juba

audiovisuaalala töörühmas sõelumiseks valmistudes pikendati seda üleminekuaega. ELi ringhäälingupoliitika asjatundjate Tallinna sõidu ajaks aprilli lõpus oli enamusosa kvootide jõustumise aastaks eelnõuvariandis kirjas 2003. Seda selgitati mitmel korral, sealhulgas sõelumisjärgses infotunnis välisministeeriumis paljudele ajakirjanikele.

Muidugi võib arutleda Euroopa päritolu teoste osakaalu kvootide perspektiivide üle ning seda tegime omalt poolt sõelumiskohtumistel. Kuid praegu paistab, et vähemalt lähema kolme aasta jooksul ei tõtta EL neid nõudeid muutma.

Seda kinnitati ka hiljuti Birminghamis esinduslikul meediakonverentsil, kus aga euroliidu selle valdkonna volinik Martin Oreja viitas, et ehk kaalub EL mõne aja pärast tänaste kvoodinõuete muutmist või asjakohastamist, mis digitaalmeedia ajastul on niikuinii möödapaismatu.

Oodatakse seadust

Vaadeldes sama temaatikat teise nurga pealt, võib öelda, et neid enamusosa kvote ei saa lahata eraldi kogu ELi audiovisuaalpoliitikast. Siit leiame programme, milles osalemine on kasuks kodumaise filmi- ja teletoodangu edendamisele. ELi suurprogramm “Meedia 2” võimaldab koolitada audiovisuaalala tegijaid, saada tuge filmitootmise arendamisel ja toodetu levitamisel.

Tuntav on ELi selge soov ergutada Euroopa maade audiovisuaaltoodangut, tõsta selle taset ja konkurentsivõimet. Kuna Eestil on ilmselt väga vaja sellelaadset toetust ning suurtes koostööprojektides aitaks kaasa lüüa just “Meedia 2” programmi lülitumine, peab teadma, mida see eeldab. Praegu oodatakse eelkõige, et Eestis edeneksid asjad ringhäälinguseaduse eelnõuga, siis avab EL Eestile ka “Meedia 2” ukсед.

Mida Rummo ei tea

Erinevalt Rummoni jõudnud kuuldustest kinnitan, et kultuuriministeeriumist pole “täna seks lahkunud viimanegi jurist”. Mõistes vajadust kindlustada avalikõigusliku ringhäälingu sõltumatuse ühe alusena Eesti Raadio ja Eesti TV selgel alusel rahastamine nendin veel kord, et selle parim vorm — loamaksu kehtestamine — on nüüdseks hiljaks jäänud ja seda teha on raske. Märksa raskem, kui ajal, mil Rummo ise oli valitsuse liige ega toetanud toona ERI ja ETV vastavaid ettepanekuid.

Teadmiseks võiks võtta sedagi, et avalik-õiguslikul ETVl pole juba praegu probleeme Euroopa päritolu teoste osakaaluga ning seega pole karta, et tema programm läheks selle nõudega hoopis kulukamaks. Ringhäälingunõukogu esimees peaks seda ikka teadma.

Nagu sedagi, et ringhäälinguseaduse eelnõu on tõesti üks keeruline asi, mis puudutab ala, kus

põimuvad erinevad huvid ja arusaamad ning pole puudu emotsioonidest. Rummo eelnõu mahategeva hinnangu täpsustuseks lisan, et enamik arvamusi olid eelnõu märtsikuise variandi suhtes päris positiivsed ning esitatud ettepanekutest võetakse uues variandis paljud arvesse.

Postimees, 15. juuli 1998

AVALIKU RINGHÄÄLINGU SÕLTUMATUSEST

Televisioon ja raadio peaksid saama kindla osa riigi maksutulust

Paul-Eerik Rummo, ringhäälingunõukogu esimees

Mõne aja eest andis ringhäälingu nõukogu Riigikogu kultuurikomisjonile tutvumiseks eelnõu, mille kohaselt muudetakse avalik-õiguslike ringhäälinguorganisatsioonide Eesti Raadio (ER) ja Eesti Televisiooni (ETV) finantseerimisskeemi. Nõukogu eesmärk on jõuda eelarutelude kaudu selgusele, kas komisjon — tegelikult siis selles esindatud Riigikogu fraktsioonid — nõustub võtma asja parlamendi menetlusse ja milline võiks olla selle tulemus. Riigikogu suve-eelse ülekoormatuse tõttu lükkus kõik siiski sügiseni edasi, kuid seeme on idanema pandud.

Ükski suur organisatsioon, millel on kanda olulised funktsioonid, mille juhtidel ja töötajatel on ideid ja tegutsemistahet ja mis toimib revolutsiooniliste tehnoloogiamuutuste keskkonnas, ei saa rajada oma tegevust ebamäärasele finantsproгноosile. Ringhäälingu puhul lisandub sellele eriti tungiva nõudena vajadus olla maksimaalselt kaitstud poliitilise manipuleerimise ohu eest ning isegi kahtluste eest, et midagi selletaolist võiks sündida. Põhiliselt riigieelarvest rahastatava tegevuse puhul on need ohud ja kahtlused pidevalt õhus, mis ühelt poolt halvab tegijate tahet, teiselt poolt kärbib publiku usaldust.

Traditsioonilist ja tüüpilist avalikku ringhäälingut peetakse ülal nn loomaksuga. Idee seisneb selles, et maksavad need, kes on hankinud tehnilise võimaluse programmi vastu võtta ja seeläbi näidanud oma huviatust. Kellel niisugust huvi ei ole, on ka maksust prii, kellel aga on ja kes maksab, sellel tekib ühtlasi moraalne õigus programmi asjus kaasa rääkida.

Loomaksu vanaaegne nimi kõlab tänapäeval mõistagi veidralt ja võib tekitada koguni protesti. Kuid nimi nimeks, seda saaks muuta. Aegunud on paraku ka asi ise, ning siin-seal on asutud sellest loobuma ja otsima teisi teid.

Loomaksu probleemid

Esiteks võib igaüks alati öelda, et selle maksuga tehakse talle liiga ega kasutata seda sihipäraselt, kui ta jälgib oma aparatuuriga ainult kommerts- ja välisjaamu. Pidev kontroll mitte ainult selle üle, mis

programme kui palju jälgitakse, vaid ka selle üle, kui palju kellelgi üldse on või ei ole töökorras vastuvõtu-aparaate, on tülikam ja kulukam kui asi väärt. Teiseks teeb infotehnoloogia areng ja levik nii pikki samme, et ringhäälinguprogrammide vastuvõtt mitte ainult raadio ja telepurgi, vaid arvuti kaudu muutub tavaliseks veel enne, kui meil raadio- ja TV-maksu rakendamine sujuma hakkaks. Kas siis lisada ka kompuutrimaks? Ühesõnaga, jantimist palju, kasu vähe.

On olnud juttu ka elektriaktsiisi kehtestamisest, millest osa suunata ringhäälingule. See on ses mõttes kindlasti parem idee, et ei nõua iga aparadi ühekaupa arvelevõtmist. Vaevalt aga oleks tark tegu elektriinna kiire tõusu juures hakata sellele veel aktsiisi otsa laduma.

Nii võib paista, et lihtviisilisel otsefinantseerimisel riigieelarvest polegi midagi häda või et see vähemasti on parim mudel võimalikest. Poolt silma kinni pigistades lähtutakse eeldustest, et peaaegu igal maksu-maksjal või tema perekonnal on mingi vastuvõtu-aparatuur ja kui tal see juba on, ju ta siis mõnikord ka avalikke jaamu jälgib.

Tegelikult jääb aga õhku peamine küsimus: kes otsustab igal eelarveaastal avalik-õiguslike jaamade riigieelarvelise toetuse suuruse ja mis kriteeriumide alusel ta seda teeb?

Senine praktika näitab, et seda teeb parajasti võimal oleval koalitsioon ning et kriteeriumid on ähmased.

Paremal juhul võime rääkida tuimast automatismist, millega igal aastal pannakse kirja ja hääletatakse sisse mingi enam-vähem laest võetud summa, millel pole nähtavat kokkupuudet ei lahtikirjutatud taotlustega, mida Eesti Raadio ja ETV ringhäälingu nõukogu ja kultuuriministeeriumi kaudu valitsusele esitavad, ega ka riigieelarve üldiste tõusunäitajatega. Taotlejate põhjendustesse suuremat ei süveneta, omapoolseid ei esitata.

Poliitiline surve

Halvemal juhul võib sedasama praktikat tõlgendada poliitilise surve avaldamise katsena. Et samal ajal võib märgata ka püüdu muuta eraringhäälingute tegevuslitsentside taotlemise korda keerukamaks ja segase-

maks, jätab see kõik kokku mulje riigivõimu laiarindelise sekkumisest meediavabadusse.

Olgu riigivõimu esindajate poolt tegemist ignorantse või tahtlusega, tagajärg on sama. Poliitiline tasakaalustatus jääb piitsa ja prääniku taktika puhul tühjaks sõnakõlksuks.

Olukorra muutmiseks ongi ringhäälingu nõukogus välja töötatud uus skeem ERi ja ETV toetamiseks avalikest vahenditest, mis ühelt poolt väldiks uute maksude kehtestamist, teiselt poolt aga looks kindla seose rahvuslike tulude dünaamika ja avaliku meedia toimimis- ja arenguvõimaluste vahel. Selle skeemi kohaselt toetaks riik (maksumaksjad) avalikku ringhäälingut igal aastal konstantse protsendi ulatuses riigi maksumõttest. Nõnda oleks saavutatud stabiilne, poliitilisel juhtpositsioonil olevate jõudude ja isikute vahelduvast suvast sõltumatu alus, mis muutuks iseregulatiivselt rahvuslike võimalustega ühtses rütmis.

Arutada võiks maksumõttest võetava suhtarvu suurust ja seda, mis proportsioonis peaks see jagunema raadio ja televisiooni vahel. Muu hulgas sõltuvad need asjad sellest, kuidas prognoosida ja kuhu seadusandlikult suunata ringhäälingusfääri tulevikku laiemas plaanis, eriti mis puudutab fundamentaalseid muutusi tehnoloogias, mis tingivad muutusi ka õigusruumis.

Ringhäälingu nõukogule pole mõistagi teadmata see põhiline argument, millega meie ettepaneku vastu astutakse. Nimelt, et see pole kooskõlas meie riigieelarve koostamise põhiideoloogiaga, mis välistab igasugused “igaveseks ajaks” ette kindlaks määratud proportsioonid.

Samas on just avalik, üldkättesaadav ja mitte-manipuleeritav infovahendus nii oluline, et erikohtlemine on põhjendatud.

Postimees, 20. juuli 1998

RIIGIST JA RINGHÄÄLINGUST

Kaks uudist riigivõimu ja ringhäälingu suhete kohta

Paul-Eerik Rummo, ringhäälingunõukogu esimees (Reformierakond)

Valitsus teatas eelmisel nädalal uue ringhäälinguseaduse eelnõu heakskiitmisest, mille üheks praegusest erinevaks sätteks oleks avalik-õigusliku ringhäälingu (Eesti Raadio ja ETV) toetamine riigieelarvest mitte suvaliselt, vaid teatud konstantse protsendi ulatuses eelarve kogumahust. Kuigi ringhäälingunõukogu mõnevõrra väljatöötatuma ja meie meelest rohkemaid riskitegureid arvestava kavandiga mitte päris kokkulangev, on see siiski põhimõttelt viimasele ligilähedane ja näib olevat suunatud sama eesmärgi saavutamisele, milleks on avaliku ringhäälingu poliitilise sõltumatuse tugevdamine. Niisiis võiks seda hinnata sammuna edasi.

Teine uudis on aga, et rahandusministeerium on ERile ja ETVle teatanud oma otsusest külmutada nende tuleva-aastane riigieelarveline toetus tänavuse nominaali tasemel. Ringhäälingu nõukogu omalt poolt on juba andnud oma heakskiidu ERi ja ETV vastulauseile, arvestades eriti seda, et uued juhtkonnad on võtnud neis organisatsioonides toimuva tugevama kontrolli alla ja nende esitatud tegevus- ja arengukava on võrratult süsteemsem, selgem ja perspektiivitundelisem kui varasem.

Neid kahte uudist kokkupanduna saab tõlgendada kahel moel.

Maata talupoeg

Üks võimalus on, et valitsuses — nagu oleme varemgi kogenud — üks käsi ei tea, mis teine teeb. Keegi

justnagu taotleks avaliku teabe- ja hinnangulevi suuremat tegevusvabadust ja keegi teine jälle selle kammitsemist, lühikese löa otsas hoidmist.

Teine võimalus on näha nende kavatsuste üheaegses tekkes küünalist kalkulatšiooni, mis meenutab kunagist pärisorjade vabastamist ilma maata. Võibolla soovitakse sellise ebasoodsa väljavaatega kummitades saavutada avaliku ringhäälingu leppimine senise mudeliga, kus igal aastal tuleb osata meeldida parajasti võimul olevale koondisele ning samas — kuna vahendeid jääb seaduse nõuete ja ühiskonna ootuste rahuldamiseks ikkagi napiks — tagasi pöörduda ka reklaamiturule (raadio polegi sealt veel riskinud lahkuda). Viimasega oleks nagu mõõdamines antud löök ka eraringhäälinguile ja saadud nende tegevusruum kaudse kontrolli alla.

Tahaks loota, et edasises eelarveprotsessis ja seaduseelnõu menetlemisel tulevad otsustajate kaugemad kavatsused ja nende põhjendused selgemini esile ning lõpuks võidavad siiski pragmaatiline mõistus ja perspektiivitunne. Vähegi selge peaga poliitik annab endale paratamatult aru, et meediaga mängimise seadustatud harjumus saab ainult ajutiselt toimida just tema kasuks, olukorra muutudes aga annab relvad tema vastase kätte.

Paistab, et reklaamimüügi kui avaliku ringhäälingu lisatuluallika asjus tahetakse jääda pidama poolele tee, lubades seda kasutada ning samas jättes juhtidele vabad käed “otsustamaks, kas reklaamiga tegeldakse ise või müüakse see praeguse eksperimendi eeskujul kommertsjaamadele maha” (Jaak Allik, 15. juuli Sõnumileht). Sellest rahvusvahelistki tähelepanu

pälvinud eksperimendist saaks ja tuleks tegelikult palju julgemini edasi minna, mitte jääda uue seadusega elu sabas sõrkima.

Milleks peaks iga kord pidama uusi läbirääkimisi ja sõlmima uusi lepinguid, kui ühtede eraringhäälingute tegevusload lõpevad ja turule on tulemas võibolla teised? Kui kindlaid finantsprognose saab kumbki pool sellisel juhul endale üldse lubada?

Samas on siinkirjutaja andmeil vähemalt praegu tegutsevad tugevamad eraringhäälingud valmis rääkima korralikust litsentsitasust, mida nad maksaksid juhul, kui avaliku ringhäälingu osalemine reklaamiturul oleks kindlalt välistatud. See raha lähekski lisatoetusena avalikule ringhäälingule kui kompensatsioon reklaamist loobumise eest, ja siis juba seadusega tagatult. Lisaks võiks selle abil täiendada ringhäälingu tehnilise infrastruktuuri moderniseerimise projektide rahastamist, et vältida dubleerivaid kulutusi. Ma ei oska näha mingit mõistuspärast põhjust, miks riik ei võiks poolikute ja vastuoluliste žestide ning tühja ideologiseerimise asemel täita riigi klassikalist rolli: vahendada mingi ühishuviga subjektide riskivabale kokkuleppele jõudmist ja siis viimane üldiseks hüveks seadustada.

Eesti Raadio ja ETV ühtseks organisatsiooniks liitmise mõttest on valitsus nüüd jäägitult loobunud. See langeb laias laastus kokku Ringhäälingu nõukogu loobumisega liitmisidee kallal edasitöötamisest möödunud aastal.

Lõigne killustamine

Küll aga pole mingit positiivset mõtet hoida neid organisatsioone teineteisest nii teravalt lahus, nagu uus eelnõu ette näeb — nimelt et parlament peaks kummalegi moodustama omaette nõukogu. Tehnilistele erisustele vaatamata on avaliku raadio ja televisiooni asend ühiskonnas — just see, millega tegeleb ja mida reguleerib nõukogu — üks ja seesama. Selle rolli hajutamine tähendaks avaliku ringhäälingu kui tervikliku ideekandja nõrgendamist, sest ülesannete, huvide, vajaduste ja tegevuskavade koordineerimine muutuks tarbetult keerulisemaks.

Peab ütlema, et jällegi on raske oletada, kas niisugune mõte on selle autoreile niisama jõudehetkel laest pähe pudenenud või väljendub selles nende atavistlik kartus kõige ees, millel on mingi seos ühiskonna vaimse vabadusega ja mida — kuna ta paraku pole enam vahetult riiklik — tuleb niisiis igaks juhuks võimalikult nõrgestada.

Praeguses Ringhäälingu nõukogus on olnud kõne all küll otse vastupidised ideed nõukogu tulevase formeerimise ja tööpõhimõtete kohta, et sellest saaks järjest tugevam, laiapõhjalisem ja sõltumatum üldsuse huvide esindaja avaliku teabe-, arvamuse- ja kultuuri-vahenduse sfääris.

Postimees: Kultuurileht, 1. september 1998

MEEDIATARBIMISÜHISKONNAST MEEDIAOSKUSÜHISKONDA

Hagi Šein, Concordia Rahvusvahelise Ülikooli meediateaduskonna dekaan

Televisiooni ootab lähemal kümnendil ees suurem muutus kui eelneva veerandsajandi jooksul. Pildi ja heli tootmise, edastamise ja kasutamise võimalused avarduvad oluliselt ning muutuvad üha kättesaadavamaks igaühele. Aeg, kus paar suurt telejaama ongi kogu televisioon, saab ümber. Väheneb riigi ja poliitiline kontroll telemeedia üle. Meediatarbija saab üha vabamaks ning muutub meedia loojaks.

Et tunnetada nüüdistelevisiooni võimalikke arengusuundi, tuleks seda teha laiemas meedia- ja infoühiskonna kontekstis. Kindlasti jätkub lähikümnetel meediatööstuse globaliseerumine. Suur meedia- raha toetab meelelahutustööstust ja interaktiivseid suhtlusvorme, püütakse rahuldada üha spetsiifilisemaid tarbijagruppe. Ent samas arvan, et üheks olulisemaks protsessiks saab meediatarbimisühiskonna ülekasvamine meediaoskusühiskonnaks. Meedia üldse ja telemeedia eriti muutub üha enam õppimise, loomise ja eneseväljendamise vahendiks. See muudab oluliselt seniseid traditsioonilisi tele- ja videotarbimise võimalusi ja harjumusi.

Telemaailma muutumise olulisim mõjur on tehniliste võimaluste areng. Enamik 21. sajandi esimeste aastakümnete teletehnikast ja rakenduskeemidest on juba välja mõeldud ja katsetatud, nende elujõu üle otsustab tarbijanõudlus. Televisiori kõrval on videomakk olnud selle sajandi edukaim leiutis. Satelliit- ja kaabeltelevisiooni, kõrgresolutsioon-TV, videodiski ja nõudelvideo turud on laiemalt alles avanemas.

Televisioon liigub analoogajast digitaalaega ja sealt edasi võrguaega. Digitaaltelevisioon, mis suurendab oluliselt telekanalite arvu, ja võrgutelevisioon, mis põhimõtteliselt lubab igaühel koostada just temale sobivat teleprogrammi, on tulekul. Mägede taga pole kvaliteetse liikuva pildi edastamine Internetis reaalajas. Kaalukeelel on küsimus, kas arvutist saab enne teler kui telerist arvuti või vastupidi. Kindel on, et digitaalmenetluse tulek audiovisuaalsesse keskkonda loob rikkaliku ja enneolematute võimalustega multi-meediamaailma, mida saab edukalt juhtida ka koduse meediakeskuse sõrmistikult.

Loomulikult on televisioon üha enam tarbijale orienteeruv turg. Digiaeg annab levitelevisioonile samasuguse spetsialiseerumise ja eristumise võimaluse, nagu praegu on leviraadiol. Mõnedes prognoosides nähakse analoogiat tuleviku telemaailma ja praeguse ajakirjade maailma vahel — väga palju spetsialiseeritud väljaandeid. Üsna reaalne on ka see, et sarnaselt muude tarbeesemetega pakutakse tarbijale edaspidi üha enam võimalusi teleprogramme ise turult osta. Loomulikult saavad siis müügil olema nii luksus- saated kui tarbekaup, ja igaüks tarbib, mida osta jõuab. Murdoch ostis *Manchester United*’i, põhimõtteliselt võib ta iga selle meeskonna mängu teleülekande vaatamise eest raha küsida, näeb see, kes maksab.

Prognoositakse, et maksumaksjailt võetava rahaga ülalpeetavad avalikud kanalid, igale midagi põhimõttel, hakkavad oma juhtrolli kaotama. Samas, iga riik jääb ilmselt ka tulevikus eluliselt huvitatuks usaldusväärsest telekanalist, mis tagab kõigile kodanikele võrdse ligipääsu informatsioonile. Ka infoühiskonnas on rahvuse huvides säilitada oma kultuuri- identiteet, selleks on vaja ühiskogemust ja avalik televisioon on selle loomisel asendamatu.

Uue aktiivse televaldkonnana hakkab arenema videotootmine ja mitteringhäälingu-televisioon, mille tarbijaks on ettevõtted, koolid, reklaami ja avalike suhete agentuurid, haridus- ja koolitusprojektid,

virtuaalsed internetikanalid. Küllap hakkavad tele- tehnika odavnedes arenema ka organisatsioonisesed televõrgud, koolide ja ülikoolide telestuudiod, väikese võimsusega telesaatjatega või kaablis töötavad regionaalsed telejaamad — maakonna, valla või linna- televisioonid. Telemaailm mitmekesisust kiiresti ja juba varsti muutub küsimus, kas Eestis on neli tele- kanalit palju või vähe, mõttetuks, televisiooni eri viise ja vorme saab kindlasti olema oluliselt enam. Seetõttu oleks ettenägelik praegu käsiloleva ringhäälingu- seaduse arutamisel Riigikogus neid tulevikuvõimalusi juba silmas pidada.

Tulevikumaailm on üha enam meediamaaailm. Meediamaaailmas kõneleb üha enam pilt ja heli, paljude inimeste igapäevategevus hakkab toimuma aktiivses virtuaalses audiovisuaalses ruumis, mis on nii interaktiivne kui globaalne. Selline perspektiiv tingib ka uue lähenemise haridusele. Lisaks tradit- sioonilisele kirjaoskusele on juba praegu loomulik arvutioskuse omandamine koolipingis. Ees ootab kolmanda kirjaoskuse — meediaoskuste omandamise paratamatus. Oleme teel meediaoskuseühiskonda. Meediaoskuspõlvkonna käsutuses on hoopis avaramad meediavahendid, uue aastatuhande tegijad vajavad, huvituvad ja loovad hoopis teistsuguse televisiooni, kui seda teame praegu.

Eesti Päevaleht, 12. september 1998

RINGHÄÄLINGU VALIK: RAHVAS VÕI PUBLIK

Hagi Šein

Vikerraadio kaotas kuulatavaima kanali staatuse raadio Elmarile. See teade ei tulnud nagu välg selgest taevast, sest raadioeeter meenutab juba suuresti hiid- kaubamaja juusturiulit — sadu sorte, isegi peentele maitseüanssidele. Eetril ja auditooriumil on omad seaduspärasused. Pole välistatud, et tuleb seegi päev, mil ETV kaotab oma esikoha ühele erakanalistest. Ent selleni on veel veidi aega. Praegu loeme lehtedest muid pealkirju: ETV peab vähendama saatemahtu, ETV saatejuht hangib ebaeetiliselt lisaraha. ETV-s justkui pole reklaami, aga justkui on ka. ETV-st koon- datakse kutsealade kaupa inimesi, edasi ostetakse sama teenust turult kallimalt. Reformi marutuli on vali, aga sihtmärkile ei saa justkui pihta. Vaatajaskond muudkui väheneb.

Õhtustel tiptundidel on üsna raske eristada avalikku kanalit erakanalist — üks liimipaber kõik. ETV on asja jalgadelt pealaele pööranud — aasta tagasi oli reklaam, aga programm polnud kommerts- lik, nüüd reklaami pole, aga programm on kommerts- elemente täis. Milles asi?

Olulisemaid põhjusi on kolm. Esiteks on ees- märgid segased, sest ETV püüab istuda mitme hobuse sadulas korraga. Teiseks läheb programm niikuinii

kogu aeg kallimaks, ka siis, kui ta paremaks ei lähe. Ja kolmandaks need, kes peaksid riigi poolel asjast aru saama, et otsustada, mida teha, ei saa aru ega otsusta.

Maailmas tehakse ringhäälingut peamiselt kahe suunitlusega — üht rahva, teist publiku (tarbija) vajaduste rahuldamiseks. Rahvale mõeldud program- mi valdavad mõisted on hüve, tasakaalustatus, kultuuriväärtused, identiteet, enamuse ja vähemuste huvide tasakaal. Tarbijakeskne programm peab köitma ja müüma. Omandivormi asjas reeglit pole, aga esi- mest orientatsiooni kannavad enamasti riigi valduses, teist eravalduses jaamad. Eestis on kasvuperiood, mõlemad ringhäälinguvormid püüavad olla samas rakendis ühel ajal.

Nüüd oleks juba aeg teada anda, et avalik ring- hääling ei pea enam võitlema erakanalitega. Pole vaja mahuvõidujooksu, publikuvõidujooksu ega kommerts- võidujooksu. On vaja teha seda, milleks ollakse kutsu- tud ja seatud ning mitte jännata õhtuti *jackpot*’idega. Programmi pole vaja üle ega üle jõu toota. Nõustuge, suur osa eestikeelsest teleloomingust on käsitöön- duslikus mõttes päris kohusetundlikult tehtud. Häda on ju pigem selles, et liiga paljude saadete tegemise põhjus on suhteliselt tühine.

Aga iga juht tahab oma vead ise teha. Programmi mahtu ETV-s järsult suurendades olid kolm häda algusest peale paratamatud: seda pole kellelegi vaja; auditoorium lõppkokkuvõttes väheneb ja raha jääb puudu. Kõik need asjad juhtusidki. Peadirektor Toomas Lepp, kes nähtavasti teadmatuses sissejuhatuseks väitis, et ETV-l on raha nagu raba, siunab nüüd kultuuriministrit, et saab veerandi asemel juurde “vaid” viiendiku. Kõik kordub. Kiiresti aitaks see, kui lõpuks lepitaks kokku, mis see avalik ringhääling siis tegelikult ikkagi on.

Lepp lubas reklaami erakanalitele, sai ametikoha ja tasakaalustas mõneks ajaks teleturu. Aga ka pärast sellist kangelastegu jätab riik ta maha. Uues seaduseelnõus on reklaam endiselt ETV põhifinantseerimisevahendite hulka arvatud, nagu poleks vahepeal midagi juhtunud. Lisaks on Lepp hädas ka seetõttu, et ta andis reklaami ära odavamalt, kui kaup maksis.

Riigilt ei nõuta ringhäälingu asjus palju. Ringhäälingu arenguks tuleb luua tingimused seadustega.

Ja veel peab riik olema võimeline seaduste täitmist kontrollima. Aga ei ole. Lisaks ei julgegi poliitikut meediaga liiga tõsiselt rinda pista. Asi on juba niikauge, et telejuhid kurdavad ühel meelel avalikuse ees, et neid ei kontrollita. Kultuuriministeerium ei taha jälgida, kas erakanalite tegevus vastab litsentsile, sest teab, et ei vasta. Aga seda öelda, veel vähem kõrvaldada on ju tülikas. Tiivutumata lindu kui ringhäälingunõukogu annab otsida.

Samas jõuab ringhääling üha sagedamini seis, mille käsitlemine eeldab selget rahvusliku eetrimedia poliitika mõistmist ja sõnastamist. Subjekti, kelle pädevusse niisugused asjad puutuksid, polegi. Põhiseadusest tulenevalt ei saa sellist organit lihtviisil olemas olla.

Eetrimedia asjus on aeg põhjalikumalt aru pidada ammu käes. Grupi- ja erihuvid on konsensusest hoopis vähem viljakas kasvupind.

Eesti Päevaleht, 13. september 1998

RAHVUSRIIK INFOÜHISKONNA VASTU

Indrek Ibrus, Tartu Ülikooli ajakirjandusüliõpilane

Aastatuhande lõpu apokalüptiliste meeleolude tulvas traditsioonilistele väärtustele teadagi armu ei anta. Infoühiskonna jüngrid jutlustavad traditsioonilisele riigiinstitutsioonile hävingut, mõisted “rahvus” ja “rahvusriik” kuulutatakse “mittetrendikaiks”. Eesti kontekstis mõjuvad sellised arusaamad ehmatavalt, kuivõrd asja see riik meile ju mängida anti. Meie tragöödia globaalseid arenguid ei peata, ning kui me edasi mängida tahame, tuleks taolisi “kuulutusi” täie tõsidusega võtta. Seda eriti nüüd, kui meie ringhäälingukorraldus on taas ümberkorraldamisel.

Kuna eesti rahvast kui ühel territooriumil elavast ühtsest kultuurilisest tervikust praegu rääkida ei saa, on globaliseeruva maailma taustal küsitav ka tugevalt integreeritud rahvusriigi väljakujunemine. Globaalne meedia on siinseid etnilisi vähemusi haaramas kommunikatsioonikeskkondadesse, millel ei pruugi Eesti kultuuriruumiga midagi pistmist olla. Näiteks eelistavad kohalikud noored muulased riigikeele omandamisele hoopis inglise keelt.

Eesti kultuuriruumi osatähtsus nende elutegevuses ja suhtluses väheneb. See ei puuduta vaid etnilisi vähemusi — meediaruumi sisemine spetsialiseerimine pakub suvalistele vähemusgruppidele lõputuid võimalusi oma infonälja rahuldamiseks. Pikemas plaanis tähendaks sellise arengu jätkumine hävingut nii eesti rahvusele kui riiklusele.

Kosmopoliitsus või rahvusterviklikkus

Riigi arengu seisukohalt on aeg valida, kas “trendiga” kaasa minna ja avada end tingimusteta kosmopoliitsele universaalkultuurile — rahvuskultuur peaks sellisel juhul arenema vaid vabaturumehhanismidest lähtuvalt.

Teine võimalus on säilitada iga hinna eest nõukogude ajal kujunenud suurte kultuuriinstitutsioonide võrk, mis peab propageerima rahvusterviklikkust. Majanduses võimutsevat libertaarset loogikat on püütud üle kanda ka kultuuri- ja meediapoliitikale — jätkuvalt on aktuaalne Eesti Televisiooni erastamine.

Rahvuskultuuri säilimisele oleks selline samm saatustlik. Kuna televisioonivallas on välismaine alternatiiv kõige võimsam, kujuneb just teleekraanil toimuv kultuurilise “vabadussõja” rindejooneks.

Meie vastupanu ei tohiks piirduda pastlakultuuri propageerimisega. Olulisem on, et eesti keeles oleks televisioonis esindat kõige erinevamatele sotsiaalsele gruppidele vajalik teave. Et neid sel viisil eesti kultuurist lähtuvas kommunikatsioonikeskkonnas hoida. See muutub aga üha keerulisemaks, sest koos globaalse meedia sisemise mitmekesisustamisega muutuvad üha spetsiifilisemaks ka inimeste huvid.

Vabadussõda maailma vastu

Rahvusvahelisel meediaturul pole see probleem — maailmas leidub ka kõige spetsiifilisema infokanali kasumise hoidmiseks piisavalt friike. Niivõrd väikeses keele- ja kultuuriruumis nagu Eesti oleks see võimatu. Sestap ei saa kohalik erameedia keskmisest maitsest kõrvale kalduda ning loota tuleb vaid avalik-õiguslikule meediale. Sest vaid reklaamiandjaist sõltumatu ja rahva poolt kinnimakstud “rahvameedia” on võimeline pakkuma globaalsele meediale eestikeelset alternatiivi.

Seetõttu mõjuvad peatselt ringhäälinguseadusesse sisse viia kavatsesetavad muudatused saatuslikuna. Üks uus paragrahv näiteks nõuab, et meie telekanalites

näidatavast peab vähemalt 70 protsenti olema euromail toodetud. Teine uuendus garanteerib rahvameediale püsiva sissetuleku — 1,056 protsenti riigieelarvest peab edaspidi kuuluma Eesti Raadiole ja Eesti Televisioonile. Need on head muudatused, sest nii tugevdame oma positsioone juba alanud “kolmandas maailmasõjas”.

Globaalsel taustal nimetatakse seda sõda küll arenevaks infoühiskonnaks, meiesuguste väikerahvaste vaatevinklist võiks seda nimetada vabadussõjaks suurte meediakorporatsioonide vastu. ETV pole arusaamatute eesmärkidega maksumaksja raha hävitav koloss, vaid oluline alternatiiv rahvale, kelle niigi ebastabiilset identiteeti ohustab kõikjalt pealevalguv multikultuuriline invasioon.

Postimees, 4. mai 1999

MEEDIA VAJAB RIIGIMEHELIKKUST

Eesti on venekeelse telekanali jaoks küps

Pavel Ivanov, ETV venekeelsete saadete peatoimetaja

Olen viimasel ajal tihti avaldanud arvamust, et venekeelses ajakirjanduses on pea peale pööratud ajakirjandus kui selline. Kui võtta aksioomina fakti, et mitte-eestlased saavad nende ümber toimuvast teada vaid venekeelse meedia kaudu, siis tundub nagu kõik korras olevat.

Vaatame aga, mis tegelikult toimub. Avan Estonija või Vesti (lehed on ühe omanikugrupi valduses) ja loen, kuidas lehed diendavad teistes kätes olevate Molodjož Estonii ja Russki Potštäljoniga. Ja ei mingeid jõupingutusi selleks, et mitte-eestlasi (oma lugejaskonda ja ajalehtede omanike elektoraati) paremini informeerida.

Televisiooni võim

Kõige paradoksaalsem on aga see, et mitte-eestlasest meediatarbija tahab adekvaatset ja objektiivset informatsiooni. Aga “russkaja žurnalistiskaja tusovka genialnõh i nepovtorimõh” on tasemel — iga hinna eest on vaja olla dekonstruktiivses opositsioonis iseenda eluliste vajadustega! Lohutan kolleege venekeelsest pressist: ega kõik te sellised ole! Integratsiooniga tegelevad inimesed kutsuvad ajakirjanikke kokku ja üritavad olla integreeruvatele lähemal. Kirjutavad ajakirjanikud sosistavad, irvitavad, küsivad teemaväliseid emotsionaalseid küsimusi ja lahkuvad kohe. Ühiskond aga murrab pead, miks mitte-eestlased ei tea midagi Eestis toimuvast. Kust nad peaksidki teadma!

Ja nii polegi mitte-eestlasest tarbijal teist võimalust kui, vaatamata ideoloogilisele taustale, pühenduda arusaadavale ja kirevale Venemaa ajakirjandusele.

Televisioon on võimas, väga võimas ja ETV teab seda. Ta pakubki muu hulgas ka venekeelset programmi, teenindades niiviisi (tegelikult) kõiki rahvusvahemuste gruppe. On ju selge, et vene keel on 99,9 protsendile teiste lugupeetud rahvaste esindajatele Eestis igapäevakeeleks, tahame me seda tunnistada või mitte. Ja tegu pole siin venestamisega, vaid reaalse olukorraga — ei õnnestunud käivitada ukrainakeelset kooli ega toota valgevenekeelseid raadiosaateid. Raadio- või telesaateid võib ju teha, kuid seda äärmiselt väiksele kontingendile, kes hakkab pingutades kuulama/vaata-ma ebaprofessionaalset toodangut. Ma pole selle vastu, et ka rahvusvähemustel oleksid oma meediakanalid, kuid ma olen vastu, kuidas seda teemat serveeritakse. Oleks juba aeg vaadata elule lahtiste silmadega, aga mitte läbi nn diskrimineeriva integratsiooni prillide.

Räägin hoopis teistest asjadest. Sellise eetrijaga nagu praegu on, jäämegi me leevendama vanade inimeste üksikut elu. Praeguste võimalustega saame me teha just niisugust televisiooni, nagu iga päev on võimalik näha. Võimalused pole aga piisavad. Seda ei arvesta mõned “eriti demokraatlikud demokraadid”, kes lausa nõuavad meilt stimuleerimist, integreerimist, tõhustamist.

Avalik-õiguslik meedia (ETV venekeelsed saated ja Raadio 4) üritavad kogu jõust täita auku, mida mõni venekeelne trükiväljaanne on oma nihilistliku tegevusega kaevanud mitte ainult endale, vaid ka kogu riigile.

Kuid mul on palve meie demokraatlikult valitud võimule: tagage meie töö stabiilsus! Palun arvestage sellega, et ETV ja ER on ainukesed avalik-õiguslikud kanalid, mis meie riigis on.

Venekeelne kanal ETV 2

Mis aga puudutab venekeelset telekanalit, siis nõustun nende ajakirjanikega, kes arvavad, et mõni aasta tagasi oli selle loomiseks hea võimalus. Miks seda ei tehtud, ei oska öelda. Tean vaid seda, et juba 1995. aasta kevadel oli ETV-l plaan muuta venekeelseid saateid. Paraku osutusid minu ettepanekud selle aja kohta liiga radikaalseteks ja ei leidnud rakendust.

Eraldi telekanalit nõuavad ka need “teletegijad”, kes pole vajalikud mitte ainult televaatajatele, vaid ka üldse venekeelsele ajakirjandusele. Kuid see on viimaste aastate venekeelse ajakirjanduse tüüpiline olukord — oleme ju omandanud emigrantliku ajakirjanduse jooni.

Balti Meediateabe AS viis 1997. aasta sügisel läbi küsitluse, mille eesmärk oli selgitada välja Eesti elanike suhtumine võimalikku loodavasse venekeelsesse telekanalisse. Enam kui 3/4 vastajaid oli häälestatud positiivselt, eriti paistsid silma mitte-eestlased. Vee-

rand vastajaid eelistas toona valikuvõimaluse korral eraldiseisvat venekeelset kanalit ja ligi 15 protsenti venekeelsete saadete osatähtsuse suurendamist eksisteerivates Eesti telekanalites.

Võimalus midagi ära teha on seega olemas. ETV tervikuna ja tema venekeelsete saadete toimetuses on tõestanud, et on suutelised täitma venekeelse avalik-õigusliku telekanali rolli. Oluline on rõhutada, et programmipoliitika ei pea olema puhtvenekeelne — näiteks on ETV arhiivis tohtu hulk ajatud saateid, mille sisuline väärtus mitte-eestlaste silmis oleks kordumatu ja hinnaline.

ETV praegune hetkeseis pole ehk just kõige parem, kuid potentsiaali ja uusi ideid siiski jätkub. Ideid, kogemusi ja saavutusi on ka teistel venekeelse toodangu tegijatel. Need ideed tuleks kokku koguda kanalile nimega ETV 2. Demokraatlikult valitud võimuorganeilt ootame me ainult üht — julget ja riigimehelikult ettenägelikku otsustamist.

Eesti Päevaleht, 5. mai 1999

TELEVISIOON MUUTUSTE PALAVIKUS

Hagi Šein

Televisioonis ei muutu vaid see, et kõik pidevalt muutub. Kui midagi tõepoolest muutmatuks on jäänud, siis on see viimaste valitsuste, eelmise Riigikogu kultuurikomisjoni ja praeguse ringhäälingu nõukogu suutatus töötavat ringhäälingumudelit teha.

ETV reklaamist loobumise lepe oli sisuliselt telejuhtidevaheline kokkulepe, mille sõlmis eraringhäälingust tulnud Toomas Lepp oma endiste kolleegidega. Sellel polnud ilma seadusandliku toeta mingit lootustki pikalt püsida. Samas on riigis juba kaks aastat edutult menetletud uut ringhäälinguseaduse eelnõu, aga selles on endiselt mustvalgel kirjas, et ETV võib reklaami müüa. Pole mõtet süüa ja salata. Tuleb enesele selgelt aru anda, mida võime ja suudame.

Telemaastikul saavutati vahepeal tasakaal. Tasakaaluseisundi põhitunnus oli see, et majanduslanguksest hoolimata jäid alles kõik neli suurt telekanalit. Rahu maa peal valitses ka seetõttu, et erakanalid said vaatajaid pidevalt juurde ennekoike ETV arvelt. Harjuti ka aeg-ajalt lahvatavate skandaalikestega, kui ETV mõne lõpuni mõtlemata mõttega välja tuli. See stabiilsus läheb nüüd kaotsi.

Loomulikult pole telekanalites midagi paigal püsinud. Ajakirjanduslikult pole televisioon Eestis viimastel aastatel kuigivõrd uuenenud. See ei tähenda, et üksikuid tugevaid tegijaid poleks. Aga teleajakirjaniku kutset hästi valdavaid tegijaid on vähe, sest Eesti praegune telemudel ei tekita neid. Omanäolised teleajakirjanikud on asendunud meediategelastega. Nende seas on professionaale ja asjaarmastajaid mitmelt alalt. Enamasti astuvad nad üles arvukates jututubades ja

mängulistest ekraanirollides. Lisaks kaunistavad innukate meediategelaste näod laiatarbeajakirjade kaanepilte. Televisioon Eestis on muutunud rohkem mängimise kui tõerääkimise ja südamevalutamise kohaks. Pole suuri lugusid ega suuri ideid, on mahedalt tarbitavad mudelid soojas arvutidisaini süles.

Nõndaviisi muutub televisioon Eestis utilitaarseks ja triviaalseks. Nii informatsiooni kui meelelahutust toodetakse universaalsete formaatide järgi. Formaadid on üldtarvitavad saatemallid, mis on lihvitud ja testitud vaatajate köitmiseks, neid saab meediatuult osta. Meie meediategelased oskavad anda formaatidele oma näo, mitmed eesti telestaarid on selles töös väga andekad. Nende tehtud välismaised formaadid on kohalike populaarsusedetabelite tipus.

Tõsi, paat kipub kaldu. Nelja telekanali ühisponnistusest hoolimata jäävad paljud olulised elu- ja ajaprobleemid ekraanivalgusest puutumata.

Selles uues formaattelevisiooni maailmas polegi paradoksaalne, et kolmel erajaamal on õnnestunud jalul püsida ja edukalt enamuskanalite rolli täita. ETV peab ellu viima ühteagegu nii enamus- kui ka vähemustelevisiooni mudelit. See siht tekitab pidevalt vastuolusid, avalik ringhääling heitleb oma massimeedialiku loomuse ja elitaarse “kunst ja kultuur olla” tahtmise vahel. Katse neid kaht poolt tasakaalustada, see teoreetiline idee, kes otsivad kvaliteettelevisiooni võtit, on seni hästi korda läinud vaid ühes Euroopa riigis. ETV-st ei saa kunagi BBC-d, ega ole vajagi.

On vaja avalikku kanalit, mis on usaldusväärne ja kuhu inimesed tulevad kokku neid ühendavast läbi-

elamise vajadusest, olgu siis teadasaamise või meelelahutamise pärast. Muud ponnistused on üleliigsed, muul ajal hajub vaatajaskond niikuinii kümnete kanalite loodud tarbijakärgedesse.

Suur väljakutse on avaliku televisiooni ülesehituse, juhtimise ja kontrolli uue mudeli loomine, mille keskpunktiks on nagu ikka ETV rahastamisviis. Toomas Lepa variandis muutus sõltumatu ETV sõltuvaks mitte ainult riigist, vaid ka erajaamade rahakotist. See mudel sai krooni pähe, kui avalik telekanal ähvardas erakanalit pankrotiga.

Uuesti reklaami müüma hakkav ETV pole enam suveräänne auditooriumiliider, nagu ta oli seda 1997.

aastal. Erakanalid on oma tahtmise saanud ja ETV-d oluliselt nõrgestanud. Reklaami müüma hakates pole ETV juhtidel mõtet kuulutada, et programm sellest üldse ei muutu. ETV-s on vahepeal vist meelest läinud, et reklaamile ei müüda programmi, vaid vaatajaid ja neid on nüüd ETV-le juurde vaja. Selles armsas tohuvabohus on lisaks veel esile kerkinud intrigeeriv, ent esialgu siiski spekulatiivne idee Eesti vene telekanalist. Veel üks mudel, ent kelle ja mille arvelt ning millise raha eest?

Seadusandjatel on põhjust mõelda ja kiirustada, uute meediamudelite ehitamise hoogtöö tuleb paratamatult ette võtta.

Postimees, 7. mai 1999

MIDA TEHA EESTI TELEVISIOONIGA

Edukale reformiriigile adekvaatne riigitelevisioon

Paul-Eerik Rummo, ringhäälingunõukogu esimees

Kodusõda Eesti Televisiooni juhtkonnas, eelmise juhtkonna pärandatud kahjumi kasvamine ja raskused sunnitud naasmisel reklaamiturule hoiavad ETVd üldsuse huvi tulipunktis.

Kõik kolm nimetatut on objektiivsed tõsiasjad, kuid siiski vaid millegi tagajärg. Vaevalise olukorra juured ulatuvad viie-kuue aasta taha, kui ei õnnestunud täies mahus käivitada monstroosse riikliku ringhäälingu asendamist moodsa avalik-õiguslikuga. Toonase Eesti Raadio ja ETV täieliku lõpetamise ja organisatsioonilises mõttes nullist alustamise idee ei läinud läbi. Jõuline ringkaitse, opereerimine Eesti esimese kaugnägemise legendaarse auraga ning valitsusliidu opportunism jätsid kohmakad ja läbinähtamatud kolossid alles.

ETV hädaks on tema liigne suurus ning ebamäärane suhe riigi ja ühiskonnaga. Hulga andekate ja kohusetruude tegijate tublidust ei ümbritse selgepiirilise läänelik raamistik, vaid totalitaarse riigimeedia varemed.

Kümnest küllalt

Ma ei näe mingit filosoofilist põhjust, miks üks avalik meediaorganisatsioon ei võiks olla niisama kompaktne, mobiilne ja dünaamiline nagu seda on eraTVd. Avaliku TV-jaama personal ei pruugiks koosneda rohkem kui kümnekonnast hea loominguilise mõtlemisega spetsist, kes tellivad iseseisvalt audiovideotootjailt saateid ning panevad nendest kokku selle jaama ainulaadse programmi.

Seda tegevust juhiks (st töötaks välja programmi poliitika ja suhestaks selle loominguiliste, rahaliste ja õiguslike võimalustega) mõneliikmeline juhatus — peadirektor, programmijuht, rahandusjuht, peajurist,

kes oleks täies ulatuses (mitte ainult peadirektor) ametisse nimetatud nõukogu poolt.

Lisaks toodetaks omi uudiseid ning jaama visiitkaartidena minimaalsel hulgal, kuid eriti kõrge kvaliteediga sarisaateid staar-saatejuhtide poolt. Valdavalt võiksid neiks olla ühiskonnaelu kommentaarid ja päevaväitlused. Kogu personal, juhtkond kaasa arvatud, vahetuks iga mõne aasta tagant. Personali vähesus ei pea tähendama väikest programmimahtu.

Väljastpoolt hoiaks asjal silma peal parlamendi moodustatud, poliitiliselt tasakaalustatud ja roteeruva koosseisuga nõukogu (usutavasti piisaks viiest liikmest). Programmi alal pakuks nõu ja tagasisidet avaliku elu tegelastest (sotsioloogid, kunstnikud, teadlased, filosoofid jm arvamused) koosnev nõukoda, midagi taolist, nagu nüüd ETV juurde tekkinud ongi.

Vajadus suurte hoonete ja väga rohke tehnika järele langeks ära, vastavat raha saaks kulutada programmi huvides. Tellimused iseseisvalt tegijailt ning personali roteerumine elavdaksid kogu meediasektori vereringet ja annaksid sellele tugeva arengutõuke.

Erk ja paindlik avalik meedia pälviks loodetavasti ka parema mõistmise ja soodsama suhtumise eelarvetegijailt.

Suhe selgeks

Ebamäärase suhte all riigi ja ühiskonnaga mõtlengi eeskätt rahastamist. "Õiget" avalikku meediat ei rahasta riik, vaid avaliku meediateenuse tarbijad, ja klassikalisel viisil käib see raadio ja televiisori omamise maksustatuse kaudu. Eestis see nii ei ole ning päris kindlasti ei tasu vaeva seda ka sisse seada. Nii või teisiti oleks see vaid tinglikult õiglane.

Lähtudes sellest, et praktiliselt igaüks on mingil määral televaataja ja vaatab ikka mingil määral ka avalikku kanalit ning et avalik teabelevi on üldrahvalikult strateegilise tähtsusega asi, võiks tegelikult jäädagi nii, et toetus tuleb riigieelarvest. Seda enam, et seni ei ole olnud märgata väga ägedaid katseid avalikku ringhäälingut sedakaudu poliitiliselt mõjutada.

Küsimus on pigem riigieelarvelise toetuse suuruses ja dünaamikas. Oleks igati loogiline, kui see astuks ühte jalga ja sama pikka sammu rahvusliku kogu- produkti muutustega.

Reklaami müümine, mis hetkel on vältimatu ja ka euroopalikult sallitav, ei pruugi seda olla põhimõtteliselt. Uuemaegne idee, et avaliku meedia loobumise reklaamist kompenseerivad sagedusi kui looduslikult piiratud ressursi oma huvides kasutavad erameediad, väärrib edasiarendamist ja seadustamist.

Sponsorlust ei tule karta, vaid kindlalt kinni pidada seadusjärgsusest, mis ütleb, et sponsor ei tohi mõjutada saadete sisu. Ja kui mingid saated maksab oma tegevuse propageerimiseks kinni mõni riigi- või oma-

valitsusasutus, siis pole see sponsorlus, vaid selle asutuse tellimus. Omaenda sõltumatuse huvides on meedial seda targem vältida.

Omaette jutt on ETV “mahamüümise”, st selle erastamise ja avaliku teenuse hajutamise idee. Juba puhtpragmaatiliselt ei tundu see eriti otstarbekana; et mitte liiga pikale minna, toon põhjendused mõnel järgmisel korral. Kuid kindlasti tuleb seegi mudel korralikult läbi töötada.

Palju eelõeldust kõlab küllap enesestmõistetavana, ja tükati on midagi ka realiseerunud. Kuid nimelt vaid tükati. Siinkirjutaja kogemus nii ministri, parlamendi- liikme kui ringhäälingunõukogu juhina on see, et süsteemselt kogu rongi uutele rööbastele pöörata on seni osutunud võimatuks. Põhjalik reform (struktuuri radikaalne muutmine, avalike huvide selgem määratlemine, loobumine reklaamist, toetussummade stabiliseerumine) poleks praegugi puhttehniliselt väga ruttu läbiviidav. Kuid nagu öeldud, annavad ehk praegused kriisid sellele otsustava tõuke.

Eesti Päevaleht, 10. mai 1999

REKLAAM JÄÄGU ETV-st EEMALE

Hagi Šein

Oli see nüüd Toomas Lepa üllas idee või pigem siiski eratelekanalite arenguhuvidest lähtuv kokkulepe, kuid igal juhul oli kaks aastat tagasi tehtud otsus loobuda ETV-s reklaami näitamisest Eestile saavutus. See oli sisuliselt meediapoliitiline valik, arenguraja valik, mis on teinud Eesti telekanalid tugevamaks nii majanduslikult kui programmiliselt. Tasapisi tõuseb nii isetehtava kui ka sisseostetava programmi kvaliteet ning vaatajatel on rohkem valikuvõimalusi.

Seetõttu olen veendunud, et ETV hetkelisest rahu- puudusest tingitud otsus uuesti reklaamimüüki alustada on tormakas ja vale. See on kui tulekahju kustutamine ühel katusepoolel. See ei vii sammugi lähemale soovitud ringhäälingumudelile. Parem oleks maha rahuneda ja läbirääkimiste laua taha istuda.

Riigi meediapoliitikat kujundavad institutsioonid ei tohiks praegu käsipõsakil istudes toimuvat pealt vaadata. On tõepoolest aeg teha otsustavat meediapoliitikat. Teen Riigikogu kultuurikomisjoni esimehele, kultuuriministrile ja ringhäälingunõukogu esimehele ettepaneku veenda ETV-d reklaamimüügi otsust tühistama, võtta läbirääkimiste pidamine ETV-lt üle ja saavutada erakanalitega kokkulepe.

Reklaamimüügi taas alustamise põhjenduseks on ETV rahalised raskused. Nende raskuste leevendamiseks pole mõtet stabiliseeruvat telemaastikku segi paisata. Pealegi on rohkem kui küsitav, kas ETV

iseseisva reklaamimüügi oma rahakoti augud lappida suudab.

Erakanalid on valmis andma kindlaks määratud protsendi oma käibest avaliku ringhäälingu toetuseks. Selline lahendus sobiks ka uude ringhäälinguseadusesse ning see seadus võib tulla juba lähema kolmveerandaasta sees.

Erakanalitega tuleks kokkuleppele jõuda ka juhul, kui nende pakutav summa on praegu väiksem, kui ETV tahab, ega kata kõiki ETV vajadusi. Tuleks teha puudujäägi eksperthinnang. Riigil jätkuks vahendeid, et mõneti ebaotstarbekalt majandatud ETV-d ühekordselt toetada ja jälle jalule aidata.

See on igal juhul mõistlikum, kui majandustasakaal lõhkuda ja turgu solkida. Las turujõud otsustavad, kui palju erakanaleid püsima jääb. ETV-d pole sinna pulmavanemaks vaja.

Usun end teleala mõneti tundvat. ETV-l on alati oma unelmate rahakotist puudu olnud umbes 30 protsenti. On selge, et ETV ei saa oma kohustusi täita 100 miljoniga, keskpärane programm maksab 140–150 miljonit, hea umbes 180 ja kohalike võimete juures viimase peal telekava ehk 200–210 miljonit. Talutava summa saab kokku ka ETV-d uuesti reklaamiturule toomata. See oleks üks selge otsus ja pealegi oleks inimestel sellest hea meel.

Postimees, 12. mai 1999

SPONDEERITUD RAHU LÕPP

Puudulik ringhäälinguseadus tekitab paratamatult konflikte telejaamade vahel

Andres Jõesaar, TV 3 juhatuse esimees

Kehtiva ringhäälinguseaduse puudused on taas viinud konfliktini. Seekord on probleem Eesti Televisiooni rahastamises. Olgugi et pärast ETV ja erakanalite vahel sõlmitud reklaamilepingut valitses rahu, ei lahendanud leping põhiprobleemi: reklaamivaba ETV stabiilse rahastamise skeem ootab siiani uut seadust.

Mai alguses katkestas ETV ühepoolset lepingu. Ettekäändeks TV 1 maksmata 480 000 krooni. Hilinemine on kurjast, kuid see ei ole piisav põhjus. Erateled olid aprilli alguseks maksnud lepingujärgselt kokku juba 52 miljonit krooni. TV 3, Kanal 2 ja TV 1 on teinud ETV-le reklaami mittenäitamise eest ettemaksu kuni 30. juunini 1999. Väide, et ETV-l puudub erakanalite garantiikirjade esitamata jätmise tõttu 30 miljonit krooni, ei ole seotud kehtiva lepinguga, vaid perioodiga 1.09.1999–31.12.2000.

Üle jõu käiv leping

Erakanalid pakkusid ETV-le 20–24% reklaamimüügi tuludest. ETV nõuab garanteeritud 82 miljonit krooni. Ei saa süüdistada erakanaleid neile üle jõu käiva lepingu mittesõlmimises. ETV on jäänud reklaamikriisist puutumata. ETV juhatuse ei usu, et 90ndate kiire tõus on läbi. 1998. aastal sai ETV erakanalilt 36 miljonit krooni — 21–22% reklaamiturust. Puhas ettemakstud raha — ei mingeid reklaamimüügi ega kommertsprogrammi kulusid.

Reklaami mittenäitamise lepingu põhimõtteid eirates on ETV järjest enam aktiveerunud reklaami müüjana. Kolm aastat tagasi olime ühisel seisukohal, et reklaamivaba ETV teenib kõige paremini vaataja huve. Programmipoliitika on vaba reklaamitellija survest. Ainult nii saab keskenduda põhieesmärgile — rahva informeerimisele ning rahvuskultuuri säilitamisele.

Reklaamile ja sponsorlusele tehti toona vaid kaks erandit — ühiselt mõisteti, et rahvusvaheliste spordivõistlustega kaasnev ning kultuuri sponsorreklaam jäävad.

Tegelikult levis sponsorlus kõikjale, lisandus ka puhas reklaam.

Aprillis esitasid erakanalid ETV-le reklaami näitamise eest lepingust tuleneva trahvinõude. Järgmisel tööpäeval teatas ETV lepingu ühepoolsest katkestamisest.

Miks ETV laiendas lepingu piire, teades, et see lõpeb konfliktiga? Põhjus on lihtne — riigilt saadust ja erakanalite maksetest ei jätku kõigi soovide rahuldamiseks. Aga kas nüüd appi võetud reklaam on sampo, mis kõik kulud katab? Kas peab nii palju kulutama?

Seaduseandja pole siiani suutnud avalik-õiguslikku ülesannet täpselt sõnastada. Jätkub olukord, kus riik küll annab konkreetse summa, kuid jätab täpselt üle-

mata, mida ta selle raha eest saada tahab. Ebaselgus võimaldab täideviijatel omatahtsi talitada. Omanikul pole julgust-mõistust selgeks ülesandepüstituseks ja selle täitmise kontrolliks.

Reklaami müües on ETV taas dilemma ees, millest ta kaks aastat tagasi tänu erateledega sõlmitud lepingule vabanes: kuidas tasakaalustada eesti rahvuskultuur ja reklaamitellija kommerts huvid? Suurte vaataja-arvude saamiseks on vaja kommertslikku ostuprogrammi, meelelahutust ning seebioopereid. Kõike seda on juba ilma maksumaksja rahata pakkumas erasektor. Mida suuremat turuosa ETV soovib, seda vähem saab maksumaksja raha eest näha ka aastate pärast kultuuripärandina hinnatud saateid.

Olukord on muutunud

Täna ei ole olukord telemaastikul enam kaugelt sama, mis kolm aastat tagasi. Balti Meediateabe uuringute alusel ei ole ETV enam Eesti vaadatuim telekanal — aprillis vaadati TV 3 juba ETVst rohkem. Reklaamitellija põhilises sihtrühmas — vaatajad vanuses 12–49 eluaastat — on TV 3 ETVst ees juba üle aasta.

Kuidas lahendada küsimus väheneva auditooriumiga avalik-õigusliku televisiooni ja kasvavate erakanalite olemusest?

Usun, et erinevalt USA-st on Eestis avalik-õiguslikul televisioonil juhtiva meediana koht olemas. Probleemiks on võimaluste ja soovide tasakaalustamine. Näiteks Soome konservatiivne ringhäälingupoliitika on andnud maailma ühe parema kommertskanali.

Soome suletus ei meeldi Eesti liberaalse majanduse jutlustajatele. Nende arvates ei ole ETV-d vaja, kõik sagedused tuleb erakättesse anda, programmi sisule nõudeid mitte esitada. Turg reguleerib kõik. Samas on meil ka riigisotsialismi eestvõitlejaid — era tuleb hävitada ning riiklik kanal peab tegema kõike.

Soomes on avalik-õiguslik tele reklaami- ja sponsorivaba (v.a rahvusvahelised spordisuurvõistlused). Raha saab ta loamaksudest ja erakanalite reklaamituludest (5–24% reklaami käibest).

Seadusandja tahte korral saab ka meil analoogi rakendada. Loamaksu asemel oleks riigi fikseeritud toetus. Vajadusel võib erakanalite makstava protsendi asendada reaalselt olukorda arvestava fikseeritud summaga.

Eesti ringhääling on praegu teelahkmel. Turu suuruse kohta on tasuta välja antud liiga palju ringhäälingulube. Sisuliste kohustusteta kasumile orienteeritud ringhäälinguajamades lähtuvad mitmed ainult rahaga mõõdetavast. Uuriv ajakirjandus pole rentaa-

bel. Sõnavabadus on moondunud uude vormi — maailmas annab otsida riiki, kus roolijoodik saab raadiost juhiseid politsei vältimiseks.

Lisaks laseb Eesti riik osa Eestis niigi nappivast reklaamirahast Venemaale voolata ning aitab seega ise

kaasa meile mitte just kõige meeldivama propaganda levitamisele.

Euroopa on läinud teist teed.

Postimees, 14. mai 1999

VEEL POLE HILJA PILTI REGULEERIDA

Selgus ringhäälingumaastikul on võimalik

Paul-Eerik Rummo, ringhäälingunõukogu esimees

Kuigi Eesti Televisiooni ja erakanalite leping ETV reklaamimüügist loobumise ja selle kompenseerimise asjus on praegu liiva jooksnud, pole põhjust kogu aktsiooni lugeda nurjunud eksperimendiks. Selleks on sel liiga mitu positiivset tagajärge.

Esiteks sai publik maigu suhu reklaamikatkestusteta TV-programmist. Meenutagem sagedasi proteste “tiivakeste” vastu, kui need veel avalik-õiguslikul ekraanil lehvisid. Ka nüüd, mil olude sunnil on reklaam ETVsse tagasi tulemas, näitavad arvamusküsitlused, et seda küll ollakse valmis sallima kui majanduslikku paratamatust ning osatakse end sellest mitte häirida lasta, kuid aktiivseid reklaamijanuseid ei näi eriti leiduvat. Niisiis on puhas programm jõudnud saada harjumuseks ning oma ostuinfo-vajadusele, kellel see parajasti olemas, leitakse rahuldust mujalt. Mis pole ju kuigi raske.

Teiseks näitas leping kogu praegusele konfliktile vaatamata, et teatud ühine huviruum on kõigil ringhäälingumaastikul tegutsevatel subjektidel täiesti olemas, mis vähemalt põhimõtteliselt võimaldab neil jõuda kõiki enam-vähem rahuldavate kokkulepeteni. Ajutiseks see asi jäi (ehkki pidas, muide, kauem vastu, kui mina isiklikult oma sügavamas südames sõandasin loota), kuid see ei ütle midagi leppe sisulise tuuma kohta, mis väärib edasitöötlemist.

Seadusandlik vundament

Kolmandaks ongi lugu nii, et ülim aeg on osapoolte spontaansele algatusele ehitada alla korralik seadusandlik vundament ja anda sellele igati vettpidav õiguslik raamistik. On väga kahetsusväärne, et eelmine valitsus magas mitmel korral maha võimaluse ringhäälingumaastikul tekkivat viljakat tasakaalu seadusandlikult korrigeerida ja toetada või lausa aktiivselt tõrjus seda. Sellega läks kaotsi palju aega ja palju head tahet ning süvenesid eeldused uuteks konfliktideks ja kaoseks.

Kuid kindlasti pole ka praegu veel liiga hilja. Pealegi on kõikvõimalikud mudelid juba kümneid kordi läbi arutatud ja iga täiskasvanud inimene annab endale ju aru, et ideaalseid lahendusi ei ole maa peal olemas. Optimaalsed aga on. Siinkirjutaja peab meie praegustes ja nähtava tuleviku oludes optimaalseks mudelit, kus

korraliku mahu ja tasemega ning reklaamivaba avalik-õigusliku programmi tootmist ja edastamist finantseerib maksumaksja riigieelarvelise toetuse näol, millele lisanduvad seadusega määratud reeglite alusel eraldised tasust, mida hakatakse võtma eraringhäälinguult tegevuslubade eest. Muu hulgas oleks see põhimõttelt ligilähedane Soome skeemile, mida äsja tõi Postimehes eeskujuks TV 3 juht Andres Jõesaar.

Juttu on olnud sellest, et ETV kõrvaldamisel reklaamiturult jääksid sinna põhilisteks ilmategijateks väliskapitalile kuuluvad kanalid, mis tähendaks, et liiga suur osa Eesti reklaamiturul liikuvast rahast kanduks Eestist välja. Ringhäälingulubade tasuliseks muutmine leevendaks sedagi muret.

Sponsorlus võiks jääda

Sponsorluse üle tuleks veel siiski mõtiskleda, et mitte last koos pesuveega välja visata. Kui ettevõtted või eraisikud saavad soovi korral toetada kõikvõimalikke suuri kultuuriprojekte, sealhulgas ka riiklike ja avalik-õiguslike teatrite ja kontserdiasutustega seostuvaid, poleks seda eriti loogiline välistada samasuguste asjade puhul ringhäälingus. (Uudised ja poliitika- ning majanduselu saated on mõistagi iseasi, nende spondeerimine on keelustatud kõikjal.)

Väidetakse, et sponsorluse maskis hiilib eetrisse ikkagi keelatud reklaam. Siiski on reklaam kui konkreetse kaubaartikli propageerimine ühelt poolt ja sponsoortoetusega kaasnev sponsori nime, logo või kaubamärgi demonstreerimine teiselt poolt küllalt selgesti eristatavad selleks, et kui mitte muidu, siis kohtupretsedentide toel jaole saada, kummaga tegu.

Rääkides Euroopast, tuleb tunnistada, et reklaam kui avaliku ringhäälingu üks tuluallikaid pole seal kaugeltki tundmatu. Otse vastupidi: enamikus Euroopa riikides on see kasutusel. Selles mõttes pole ei reklaami edastamine Eesti Raadios ega sunnitud tagasipöördumine samale teele ETV poolt midagi eurokommete vastast ja keegi meid selle eest ei nuhtle. Mis aga omakorda ei tähenda, et Eesti ei võiks oma turu korrastamisel ja oma kultuuri edendamisel teha samme, millega vanad eurooplased ehk enam hakkama ei saaks. See poleks ju esimene kord. Oluline on teha neid nii, et iseenda varvast ära ei löö.

Eesti Päevaleht, 14. august 1999

VAJAME TUGE VAT ETV-d

Indrek Ibrus, Tartu Ülikooli ajakirjandusüliõpilane

Eesti telemaastiku korralduse üle käivad arutelud ei üllata enam ammu millegi uuega. Kõik nägemused on kümneid kordi eri seminaridel ära kuulnud ning lugematutes artiklites välja öeldud. Teada on, kes mida tahab ja mis mille taga seisab.

Nii ei ole midagi ootamatut ka nende riigi arveametnike rahaloogikas, kes loodavad kokku hoida ETV-d ja Eesti Raadiot liites ning kummagi eelarvet poole võrra vähendades. Sama ennustatavad olid ka arvamussavaldused, mis seepeale Eesti ajakirjanduses ilmutamist leidsid.

Eesti Päevalehe peatoimetaja Kalle Muuli poolt raadiosaates “Olukorrast riigis” välja öeldud seisukoht on sama, mida Äripäev on juba aastaid jutlustanud ning millest taas kord rääkis roosa lehe esmaspäevane juhtkiri: ETV tuleb erastada. Selle ideoloogia järgi tuleks juhil, kui riigil on tõesti huvi oma kodanikele teatud kvaliteediga teleteenust pakkuda, see vähempakkumise korras eri erakanalite vahel laiali jagada.

Majandusloogika vinklist kõlab selline visioon üsna veenvalt. Ometigi on Eesti trükiajakirjanduse tipptegijad teleajakirjanduse köögipoolel paar kompetentsiapsu teinud. Üks neist on ilmne teadmatus sellest, milliseks nüüdisajal on kujunemas teleauditooriumide käitumine.

Miks ei ole siis riigil mõtet osta üksikuid saateid suvaliste erakanalite käest? Saated oleksid just nagu eetris ja rahval võimalus neid vaadata — milles probleem?

Probleem on selles, et mida aeg edasi, seda väiksemaks muutub selliste üksikute saadete kasutegur. Olukorras, kus pea iga päev tuleb juurde uusi, üha spetsialiseeritumaid telekanaleid, kandub rõhk üksikult teraviklikult saatelt üle kanalile kui temaatilisele tervikule. Inimesed vaatavad Eurosporti, CNN-i või MTV-d kui selge suunitlusega kanaleid ning ajavad üha vähem näpuga järke mööda lõputult paksenevaid telekavasid. Kompott-kanalid on kaugemas perspektiivis paramatult kadumisele määratud.

Äripäeva plaan oleks selles kontekstis sama totter kui näiteks selge suunitlusega Äripäeva enda artiklite

ärajagamine kõigi Eesti ajalehtede vahel. Süstemaatilise majandusalasest informatsioonist huvitatud lugejad selle üle ilmselt ei rõõmustaks.

Nii ei saa ka rõõmustada plaanide üle ETV-d hävitada. Sest nii nagu majandushuvilised tahavad lugeda Äripäeva, peab ka igale eestlasele jääma koht, kus puutuda kokku kvaliteetse visuaalkultuuriga. Tänapäeva võimsaima meediami eetrlainetuses peab säilima kindel laine pikkus, mis pakuks igale eestlasele vajalikku emakeelset informatsiooni. Laine pikkus, mis keset särtsuvat globaalmeediat tuletaks nõndaviisi meile ikka aeg-ajalt meelde, kes me sellised oleme — eestlased juhtumisi.

Ja see ei ole lihtsalt üks pateetiline kaunisjutt. Sest mis hakkab olema 21. sajandi peamine võitlustanner? Eks ikka see üüratu hulk kõikvõimalikke helesiniseid ekraane. Saak, mille nimel aga kogu müdistamine lahti läheb, on vaatajate kultuuriline identiteet.

Parim näide, mis säärase meediamadina puhul kaalul võib olla, asub meie oma kodutanumal. Londoni Ülikooli natsionalismiuurija professor George Schopflin räägib Luubile antud intervjuus, kuidas siinsed muulased peavad oma pealinnaks pigem Moskvat või Peterburit. Põhjuseks on siin suuresti just need viis tundi, mis siinsed venekeelsed kaasmaalased veedavad peamiselt idakanaleid vaadates. Schopflin näeb selles kontekstis selget vajadust kohaliku venekeelse telekanali loomise järele. Selle ülesandeks oleks Eesti-kesksuse suurendamine meie muulaste identiteedis.

Aga miks peaks oht peituma vaid neis tundides, mille veedab telerite ees muukeelne vähemus. Ega eesti keelt rääkiva enamuse postsotsialistlik identiteet palju kindlam ole. Ning ahvatlusi, mis selle identiteedi suvalises suunas kallutada võiksid, ilmub meie elutubade teleakendesse aina juurde. Ühiskonna kultuurile killustumine ning kodanike võõrandumine oma riigist on nõndaviisi kerged tulema. Ja seda võiksid ka rahandusministeeriumi ametnikud karta — kust need maksud siis ikka enam nii kergelt tulevad.

Postimees, 8. september 1999

SALAJASED VARJUD EETRIS

Poliitiline tõmblemine viib ETV ja Eesti Raadio likvideerimiseni

Toomas Lepp, ETV peadirektor

Ei tahaks kirjeldada varje, vaid allikat, mis neid heidab. Varjudeks on meediakanalid, allikateks valitsus, Riigikogu, kultuuriministeerium.

Tooksin lugejani ühe tsitaadi, mis pärineb Soome Vabariigi presidendilt Yleisradio kohta: “Usutavust ja usaldust on raske saavutada, aga kerge kaotada. Kogemus ütleb, et ka traditsioonilised infovahendajad

võivad seada ohtu oma mõjujõu, kui lähevad lühinägelikkusse. Auditooriumiuurimused on kõlblikud kommertsuhetes, nende põhjal ei saa arvustada töö tulemuslikkust.”

Soome poliitikut mõistavad ühiskonna vajadusi ning Euroopa kultuurisuundumusi. Soome riik abistab, muide, ka ETV-d — Eva Lilleta Soome saatkonnast oleks ETV pilt tükike vaesem.

Oktoobris 1997 kirjutasin muu hulgas: ETV praegune põhihäda on iga-aastane ebakindlus eelarve pärast. Muutunud pole midagi.

Suutsin ETV omasaadete mahtu suurendada 1300 tunnilt 2400 tunnini. Toodeti 14 filmi Eesti Telefilmis, 13 telelavastust (neist üks 12-osaline), alustati regulaarseid ülekandeid Riigikogust, taastati maaelu- ja süvamuusikaprogrammid, tasakaalustus “Otseliin”.

Tunnistan vigu

Olen teinud teatavaid vigu. Ei osanud prognoosida stagneerunud keskkonna raevukat vastuseisu reformidele, ei kontrollinud majandusplaanide reaalselt täitmist. Uskusin poliitikuisse. Uskusin eneseregulatsiooni. Alahindasin kurjust ja alatust.

Leppisime erakanalitega kokku reklaamimüügi tulude kompenseerimises. Teadsin lepingu sõlmimisel selle kaht kõige nõrgemat külge — poliitiline sinisilmsus ja lepingu lühiajalisus, mille tingis Kanal 2 ja TV 3 tegevuslubade tähtaeg. Peale riigikontrolli märkusi ning reklaamituru langust ei olnud ringhäälingunõukogu (RN) ja erakanalid enam huvitatud lepingu jätkamisest. ETV ainuvõimalus oli uuesti siseneda reklaamiturule, mille nii ETV juhatus kui ka RN ühehäälselt aktsepteerisid. Suureks pettumuseks oli mulle aga poliitikute ilmne leigus avaliku ringhäälingu olemusliku reformimise suhtes. Mart Siimanni valitsus esitas Riigikogule eelnõu, milles esmakordselt oli määratud fikseeritud summa avaliku ringhäälingu toetamiseks. Praegune koalitsioon aga hävitas eelnõu.

Ringhäälinguseadusega seonduv vindub nii ja naa, kuni keegi midagi välja käib, et siis lahvatava kiirtule all vaidlus ruttu lõpetada, üksteist natuke süüdistada ning siis millalgi uuesti poliitilisele vastasele turja karata, unustades ühiskonna vajadused ja allkirjad lepingutel. Kui me uuesti reklaamimüüki alustasime, püüdsid valitsuse ja era-lobby esindajad seda keelustada.

Moodustati ringhäälinguseaduse ettevalmistamise komisjon kultuuriministeeriumi kantsleri Margus Allikmaa juhtimisel, selle üheks eesmärgiks oli ETVst kiiruga reklaam välja viia. Selgus, et Euroopas on reklaam hää asi, kõlbab meilegi. (Arutelu tipnes eelmisel nädalal vastava komisjoni nendinguga, et avalik ringhääling reklaamita läbi ei saa.) Siis avastati, et Lepp ei kõlba ETVd juhtima. Olevat autoritaarne ning sõlminud ETV-le kahjulikke lepinguid. Komisjonid ja revisjonid midagi seadusevastast ei leidnud, vastuolud lahenesid ETV-le väga soodsalt — uus neljaliikmeline

juhatus on teotahteline ja eesmärgipärane, mis tähendab, et reformid ETV viimisel ökonoomsemale majandamisele viiakse lõpule, suurendatakse tösielu- ja kultuurisaateid.

Salastatud eelarve

Augusti keskel selgub, et ETV-ER eelarve on muutunud salajaseks. Valitsuse esindaja teatab külmalt, et ETV ja ER pole täitnud oma ülesandeid. ETV juhatus saab Postimehe tegevtoimetajalt Toomas Mattsonilt teada, et valitsus soovib vähendada eelarvet 50 protsenti. Ministeeriumi vastustes ETV järelepärimisele midagi säärast aga pole. Rahandusministeeriumi ametnikud teatavad õhinal, et olla arvutused, mis tõestavat eelarvete vähendamise võimalikkust. Ametlikest ringkondadest keegi ETV ja ER-iga endiselt ei räägi. Erakanalid avaldavad nagu kokkulepitult uudiseid ETV eelarve juba kindlast vähendamisest.

Siis teatab kantsler Allikmaa: müüme ETV ruttu maha, ehk saab märtsis mõne miljoni. Enne seda on kultuuriminister järeeltsenseerinud ametlikus kirjas sõltumatut ETV-d ning kantsler Kinneviiki patroonina palunud ETV-l TV 3 kasuks seadust rikkuda. Kellelgi on vaja kiiresti vabaneda ETV-st ja ER-ist. Kultuuriministeeriumis lebab aga praegugi ülisalajane paber — ETV-ER eelarvet tuleb vähendada kuni 50 protsenti. Kas see ongi peaministri poolt lubatud avalikkus ja läbipaistvus?

Reedel kuulsin õnneks peamöödukat häält: Andres Tarand teatas raadios, et mingeid otsuseid ETV-ER eelarvete osas tehtud ei ole, asja tuleb rahulikult kaaluda. Teine möödukas hää (Dajan Ahmetov) teatas saates “Otseliin”, et ETV tuleb kohe likvideerida, millega kultuuriminister põhimõtteliselt ka nõustus, lubades seda teha vähem tormakalt kui Ahmetov. Kuidas siis tegelikult, möödukad? Kuidas siis tegelikult, reformikad?

Muuseas, Eesti erakondadest on ainult Isamaaliidule meenunud avalik ringhääling: Isamaaliidu programmis on nimetatud avalik-õiguslikku ringhäälingut ühel korral seoses vajadusega toetada süvakultuuri avalik-õiguslike meediakanalite kaudu.

Vaatamata kõigele on ETV-s valmis kava, kuidas vähendada koosseise, kuidas tellida rohkem programme erafirmadelt, kuidas paremini informeerida kõiki vaatajaid Eestis. Või teisisõnu, nagu soovis Andres Tarand: pealike kihid on kokku leppinud kokkuhoius.

Teatan avalikkusele, et soovin ellu viia neid põhimõtteid, mis on vastu võetud Eesti ja Euroopa riikide mitmetes ühisdokumentides avalik-õigusliku ringhäälingu kohta, millele Eesti riik on oma garantii andnud, ning soovin Eesti riigilt saada ringhäälinguseaduses sätestatud ülesannetele vastavat toetust Eesti Televisioonile. ETV ja ER on ainukesed Eesti oma infokanalid, sest nii suured päevalehed, BNS kui ka kõik mõjukad era-tele-raadiokanalid kuuluvad võõrkapitalile.

Postimees, 17. september 1999

SÕLTUMATUS ON JA JÄÄB

Usk ETV ja Eesti Raadio kadumisse on ennatlik

Margus Allikmaa, kultuuriministeeriumi kantsler

Kirjutises “Salajased varjud eetris” (PM 08.09.99) maalik Toomas Lepp siit-sealt kogutud muljete ja jutukatkete põhjal sünge pildi avalik-õigusliku meedia tulevikust või selle puudumisest Eestis. Sisuliselt süüdistab Lepp erinevaid riigiametnikke salajases vandenõus oma isiku ja ETV vastu.

Osaliselt on Lepal õigus: kahe eraldiseisva meediastruktuuri, ETV ja Eesti Raadio ülalpidamine tänases mahus on Eesti riigi praegust finantsseisu arvestades tõepoolest liigne luksus.

Kooliraha tagasi

Toomas Lepp mõistab, et kalli ärikoolituse periood, mil ta harjutas kätt 90-miljonilise eelarvega ETVd juhtides, on lõppenud ja kätte on jõudnud aeg õpitud erialal kraadi kaitsta. 17 miljoni krooni suurune auk eelarves ehk kooliraha tuleb tagasi teenida. Teisiti ei ole võimalik, vähemalt tavaarusaamade järgi ei ole avalik-õigusliku institutsiooni pankrot Eesti riigis aktsepteeritav. Seda on ilmselt mõistnud ka Hansapank. Teisiti on raske seletada 20 miljoni krooni suuruse (õppe)laenu andmist kellelegi, kes lubab edaspidi lihtsalt kokkuhoidlikumalt majandada. Pole ju Lepp siiani suutnud tõestada, et tal diplom taskus on, ja edasine aeg kulub omandatud teadmiste edukale realiseerimisele.

Ei pruugi olla eriline teadjamees, et mõista: tänased kulutused ETVs ja ERis ei ole piisavalt põhjendatud. Kahtlen, kas ka väga avalik arutelu, mida tuleks ETV ja ERi endi algatusel ja huvides korraldada, suudab meid veenda vastupidises. Liialt palju on mõlemas struktuuris sarnaseid funktsioone täitvaid üksusi, mis aga veelgi olulisem — avalik-õigusliku ringhäälingu ees seisvad ülesanded on siiani täpsustamata. Seadus võimaldab täna võtta endale suvalisi kohustusi ja sellest lähtuvalt süüdistada ETV võlgades ükskõik keda — rumalaist ametnikest erajaamade omanikeni.

Antud tingimustes pidas valitsuse liikmete enamik ainuvõimalikuks lahenduseks täiesti uue ülesande püstitamist ETV ja ERi ette, sundides süsteeme muutuma kulutuste järsu vähendamise kaudu. Osaliselt on see abinõu ka tulemusi andnud. Vaevalt oleks ETV muidu alustanud selliseid jõulisi, kuid majanduslikult vähepõhjendatud muutusi. Ilmselt oleks selle asemel alustatud rünnakut valitsuse reservfondis olevate miljonite suunas. Tõenäoliselt oleks küsitud ja saadud suuremat laenu ka Hansapangalt.

Esialgu ei ole ER teavitanud avalikkust, kas ja millal kavatsetakse üle vaadata oma kulutused. Loodan, et raadio peadirektor kaalub kokkuhoiupoliitikast tingitud muutused enne elluviimist põhjalikumalt läbi.

Eelarve kärpimist ei tule mingil juhul käsitleda kui šokiteraapiat, mis peab kiirendama soovitud muutusi. Riigi rahalised võimalused on varasemate aegade võrreldes oluliselt kahanenud ja ainuüksi kultuuriministeerium peab oma valitsemisalas kulutusi vähendama 55 miljoni krooni võrra, võrreldes 1999. aasta esialgse eelarvega. Kultuuriministeeriumi valitsemisala selle aasta eelarvest läheb 17 protsenti ERile ja ETVle, lisaks neile on ministeeriumi valitsemisala laua ääres veel 119 suud ehk allasutust.

Mõtlemine edasi

Kas ETV ja ER jäävad püsima iseseisvate struktuuridena, näitab tulevik. Selge on üks: riik peab tagama oma elanikkonnale võrdsetel tingimustel kättesaadavad tele- ja raadioprogrammid, mille saated oleksid sõltumatud ehk vabad poliitilisest ja majanduslikust võimust. Lisaks sellele on raadiol ja eriti televisioonil täita oluline roll meie omakeelse kultuuri väärtustamisel ja jäädvustamisel n-ö rahvusliku mälu ehk ajaloo tarbeks. Millised struktuurid, kas avalik- või eraõiguslikud, ühiselt või lahus seda ülesannet kõige paremini täidavad, on ainult majandusliku otstarbekuse seisukohast arutatav.

Varem või hiljem peab riik vastava analüüsi tellima, võttes samaaegse vaatluse alla ka ETA ja Ringhäälingu Saatekeskuse. Ainuüksi ETA, ETV ja ERi kolmekordselt dubleeritud infopunktide võrk väärrib majanduslikust aspektist lahtimõtestamist.

Siit edasi võiks hakata hargnema idee ühtsest Eesti Rahvuslikust Ringhäälingust, nagu seda on Soomes Yleisradio või BBC Inglismaal, aga see on juba järgmise artikli teema.

Täiesti mõistetav on praeguste juhtide mure oma positsiooni pärast. Tahan siiski rõhutada, et ei ole päris objektiivne isiklike hirme otseselt seostada struktuuri kui terviku olemasolu või hääbumisega. Kindlasti vajab Eesti riik nii praegu kui ka tulevikus erahuvidest sõltumatut ringhäälingut.

Eesti Päevaleht, 8. oktoober 1999

AVALIK-ÕIGUSLIK VÕI ERAÕIGUSLIK EESTI RINGHÄÄLING?

Hagi Šein

Avalikku ringhäälingut vaevavad kriisid. ETV kriiside põhjus on tormakas ekslikkus. Süstemaatiliselt kutsub kriise esile ka riigivõim. Häda algab sellest, et nii erakondadel kui riigil on ringhäälingupoliitika piisavalt läbi töötamata. Ka kipub vabasse ajakirjandusse sekkumine enamasti poliitikute näppe kõrvetama.

Televisiooni ja raadio puhul on raske kohandada muude majandusvaldkondade põhimõtteid. Parteidel ei jätku meediaasjatundjaid, seetõttu seob käsi ja jalgu asjasthuvitatute omavaheline kähmlus. Ringhäälingunõukogu on oma tegemistes äpardunud. Kõik see kestab juba aastaid, ent lõpuks tuleb olukorrast ikkagi välja tulla. ETV tõsised hädad ja riigi rahanappus sunnib otsustega kiirustama. Poliitikud peaksid siiski eelnevalt mõnedes asjades kokku leppima. Panen ette kaaluda kokkulepet järgmistes põhimõtetes:

Lähema 10–20 aasta jooksul ei saa Eestis loobuda avalikust ringhäälingust. Seadustatud kohustusena on see ainus kindel garantii, mis tagab rahvale objektiivse, tasakaalustatud, erapooletu ja mitmekesise ringhäälinguteenuse osutamise. Riik ei saa kelleltki tellida demokraatiat.

Avaliku ringhäälingu ülesehitust ja rahastamiskeemi saab muuta vaid seadusega, mitte kiirustades tehtud rahakärbetega. Uus ringhäälinguseadus tuleb vastu võtta lähema poolaasta jooksul. Tuleb anda aega üleminekuks ning uus skeem rakendub täismahus jaanuaris 2001.

Avaliku ringhäälingu majanduslikuks eesmärgiks ei saa olla võimalikult mahuka programmi tootmine võimalikult odavalt ja võimalikult vähese arvu töötajatega. Kõnelema peab ringhäälinguteenuse hinnast, tasemest ning võimest rahuldada rahva vajadusi. Riik peaks maksma selle eest, mida ta seaduses eesmärgidena deklareerib.

Kõige rohkem vaatajaid ei ole eesmärk

Avalik ringhääling ei võistle erasektoriga rahaallikate pärast. Parim võimalus on loobuda reklaamist avalikus ringhäälingus ning seadusega eraldada osa eraringhäälingu tuludest avaliku ringhäälingu toetuseks.

Avaliku ringhäälingu riiklikud rahastamisallikad peavad olema sõltumatud. Kui ei saa juurutada solidaarset avaliku ringhäälingu (loa)maksu, peab seadusandja leidma muu stabiilse rahastamis-skeemi. Avalikul ringhäälingul peab olema mitu tuluallikat.

Avaliku ringhäälingu kogukulu hoitakse tasemel 185–210 miljonit krooni aastas. Riik katab sellest 75%, palju vähem kui seni. Rahajaotus ETV ja ER vahel muutub põhjendatuks. Avalikule ringhäälingule ei esitata aastani 2003 iga-aastast eelarve tasakaalu

nõuet ning antakse laenu investeeringuteks kuni 15% aastaselarvest. Võlg kaetakse ETV ja ER mittevajaliku kinnisvara võõrandamisega.

Avalik ringhääling ei võistle iga hinna eest esikoha pärast auditooriumi haaramisel, vaid osutab seadusega seatud avalikku teenust.

Avalik ringhääling ei tee kommertsssaateid, ei tegele varjatud sponsorluse ja reklaamiga. Uus tootmiskorraldus ja saadete ulatuslik sisseostmine ei tohi ohustada ringhäälingu toimimissõltumatust.

Avaliku ringhäälingu reformimisel tuleb vältida pöördumatult negatiivseid tagajärgi ja avaliku teenuse hinna tõusu. Ringhäälingu nõukogu annab eksperimenterimisloa tootjate süsteemi rakendamiseks, struktuuriüksuste erastamiseks ja töötajate veelgi ulatuslikumaks koondamiseks alles põhjaliku analüüsi ja majandusplani põhjal. ETV ja ER turuväärtus ei tohi väheneda.

Avalikus ringhäälingus säilib põhi-programmi tootmiseks vajalik loominguiline kollektiiv. Samas alustab ETV sõltumatu audiovisuaalse sektori toetamist ja arendamist Eestis. ETV-d kohustatakse Eesti videotootjatelt ostma, tellima või koostöös tootma vähemalt 25% programmi mahust, alates 2001. aastast. Suurema mahu väljajagamine teenustööna on ebasoovitav programmi kommertsialiseerumisohtu tõttu ja toimetussõltumatuse säilitamise huvides. Kõiki avaliku ringhäälingu programmelemente ei saa toota erasektoris.

Ringhäälingunõukogu tuleb reformida

ER ja ETV ühendamine on tõsiselt arvestatav ettepanek. Siiski ei saa see toimuda kellegi suvalise arvamusel kohaselt. Ühendamisidee aktsepteeritakse, kui õnnestub tuua veenvaid argumente ja majandusarvutusi, mis tõendavad selle võtte positiivset mõju ringhäälingu arengule. Tegemist on eripärase sammuga, mida võib võrrelda näiteks kahe teatri või kahe orkestri ühendamisega.

Riigikogu reformib ringhäälingunõukogu. Võimuorganil, kes pole suutnud teha pädevaid otsuseid, sisuliselt kontrollida ETV tegevust ega vältida ringhäälingu jätkuvaid kriise ja vigu, ei õnnestu see suure tõenäosusega ka edaspidi.

Eespool öeldul on muidugi ka alternatiiv — võetakse ette protseduur, millega avalik-õiguslikku ringhäälingut asendab eraõiguslik AS Eesti Ringhääling, mille aktsiakapitalist 49% paneb Erastamisagentuur müüki 2000. aasta kevadel. Aga see oleks juba üks teine jutt.

Postimees, 15. detsember 1999

RINGHÄÄLINGUPERESTROIKA TULEB LÕPETADA

Avalik-õiguslikule ringhäälingule pole alternatiivi

Andres Herkel, ringhäälingunõukogu liige (Isamaaliit)

Ehkki Toomas Lepa temperamentne, kuid sihipäratu rahmeldamine Eesti Televisiooni juhina on avalikkuse meeli kaua ärevil hoidnud, ei piirdu tele- ja laiemalt ringhäälinguprobleemid üksnes tema markantse isikuga. Samuti ei lõpe ega lahendu need probleemid tema vabastamisega ETV peadirektori ametikohalt.

Paljud “revolutsioonilised” ideed alates ETV ja Eesti Raadio kulutuste kahekordsest vähendamisest nende ühteliitmise teel ning lõpetades ETV erastamisega on avalikkuse ette toodud süütu viitega, et “midagi tuleb ju teha”. Igasugusel tegevusel peab siiski selge eesmärk olema ning enne ühe või teise järsu sammu astumist tuleb küsida, kelle huvides see samm tehakse ning mida see endaga kaasa toob?

Edasisi segadusi ei õnnestu vältida, kuni ei saavutata ühiskondlikku ja poliitilist kokkulepet mõnedes põhiküsimustes. Lõpuks ei ole neid küsimusi teab kui palju. Kas Eesti vajab avalik-õiguslikku televisiooni ja raadiot?

Jah, vajab. Eratelevisioonide puhul on ebakindel nii nende poliitiline tasakaalustatus kui ka sotsiaalne ja kultuuriline roll. TV 1 avalik seebistumine tuleva aasta algusest on hoiatav näide. Omatoodetud väärtprogramm võib olla erakanalite jaoks prestiižiküsimus või katse tõestada seda, et avalik-õiguslik ringhääling ei paku oluliselt paremat programmi. Sellist konkurentsi tuleb kahtlemata tervitada. Kuid kui avalik-õiguslik kanal lakkab olemast, siis lõpeb ka erakanalite motivatsioon nendega võistelda.

Raadio puhul tuleb tõdeda, et ükski eraraadiotest, välja arvatud Kuku, pole suutnud stabiilselt toota nõudlikuma sisuga programmi. Eraldi argument avalik-õigusliku ringhäälingu vajalikkuse kohta on seotud meie keeruka geopoliitilise asendiga Venemaa ja Euroopa vahel. Nimelt on kaitsevõime propaganda-sõjas üks riigi kaitsevõime eeldusi.

Kuidas tuleb avalik-õiguslikku ringhäälingut rahastada?

Stabiilse toetusega riigieelarvest ning omatuludest reklaami näol. Sealjuures peab rahastamise prioriteediks olema avalik-õigusliku programmi tootmine, mitte anakronistlike mammutkoosseisude pidamine palgalehel. Jutud reklaami edastamise lõpetamisest on

vastutustundetud, kuni puudub konkreetne lahendus, kuidas reklaamituluseid asendada.

Reklaamivastaliste leeri on seni kuulunud nii ETV konkurendid kui ka tema neitsilikust nõudvad naiivistid. Kummati tuleb meil endale selgesti aru anda, et reklaamituludest loobumine tugevdab survet riigieelarvele mitmekümne miljoni krooni ulatuses. Minu arvates on neid miljoneid võimalik märksa mõistlikumalt kulutada kui donkihhotlikule võitlusele pesupulbri ja hambapastaga.

Kus on piir avalik-õigusliku ja kommertsprogrammi vahel?

Siin pole väga ühest vastust võimalik anda, tegemist on n-ö igavese diskussiooniga. Kuid kõige üldisemad põhimõtted on võimalik siingi sõnastada. Kahekolmeprotsendilise vaatajareitinguga elitaarne ETV oleks mõttetus. Elitaarne publik leiab oma saated kätte ka hoopis kirevamast kavast. ETV peab paratamatult täitma rahvatelevisiooni rolli, mistõttu Eurovisioon, olümpiamängud ja jalgpalli MM peaksid edaspidigi ekraanile jääma. Kui aga programm hakkab selgelt järgima üksnes kommertsshuvisid, siis tuleb ringhäälingunõukogul sekkuda.

Kuidas suhtuda Eesti Televisiooni ja Eesti Raadio ühendamisse?

Seegi idee on praegu ebaküps ja eksitav — eriti kui arvestada nende organisatsioonide erinevat finantsmajanduslikku olukorda. Televisiooni ja raadio spetsiifika on piisavalt erinev, mistõttu näiteks toimetuste ühendamine ei tule kõne alla. Ühendada saab teisi funktsioone, näiteks raamatupidamist, hoonete haldamist jms. Samas pole keegi suutnud esitada vettpidavaid arvutusi, mis suudaksid tõestada ühendamise otstarbekust.

Ringhäälinguküsimused on meedias palju hüstee-riat tekitanud. Tegelikult on kehtiv ringhäälinguseadus suhteliselt hästi toiminud. Teravad probleemid on seotud teravate konkurentsiküsimustega. Tagantjärele vaadatakse viimaseid aastaid eesti telekanalite kuldajastuna, kus turulejäämise nimel on palju mängu pandud. Ees seisab püksirihma pingutamise aeg ning see puudutab ka ETVd.

Sirp, 7. jaanuar 2000

MITTE AINULT TELEVISIOONIST

Andres Herkel

Televisioon, eriti selle kõlavalt avalik-õiguslikuks ristitud vorm on midagi, mille tähendus saab paljudele hoomatavaks alles tema osalise või täieliku puudumise puhul. Ühtäkki märgatakse, et me vajame riigikaitse- saadet, tarbijakaitse- ja liiklussaadet — kõnelemata juba uurivast ajakirjandusest, venekeelsest publitsistikast või laste- ja kultuurisaadetest. Odav televisioon ei tule kõigi nende ülesannetega toime.

Olukord, kus avalik-õiguslik televisioon põeb süsteemist juhtimisest tingitud pohmelust ning tema toetust riigieelarvest on kärbitud, kutsub esile mõtteskeeme, mis esimesel pilgul on küll loogilised, kuid mille elluviimine suurendaks segadust veelgi. Kaheks kõige tüüpilisemaks skeemiks, mida siinkohal kritiseerida võtan, on esiteks sõja kuulutamine meelelahutusele ja reklaamile ning teiseks telejaamade — ükskõik kas erakanalite või Eesti Televisiooni võimalik “äraostmine” ministeeriumide poolt, et tagada vastavalt keskkonna-, riigikaitse-, liiklus- ja muude saadete tootmine. Kummagi küsimusteriingiga seonduvad laiemad meedia- ja ühiskonnateoreetilised aspektid, mistõttu lihtsad rusikareegli-lahendused ei pruugi kaugeltki olla parimad.

Kommerts- versus kultuurikanal

“Sõda meelelahutusega” on pseudosõda, millega tegelikesse probleemidesse süüvimata kiputakse kaasa minema. Ühtede jaoks tähendab see donquijotelikku võitlust kultuurikanali neitsiliku puhtuse nimel, teiste jaoks aga lihtlabaseid konkurentsihuvisid. Ma ei taha ülearu pikalt peatuda reklaamil, mis on antud küsimuse puhul küll enim vaieldud, kuid ometi mitte ainus aspekt. Kitsalt rahanduslikest kaalutlustest lähtudes on reklaamitülga seotud dilemma riigi jaoks järgmine: kas lasta avalik-õiguslikul televisioonil teenida omatulu reklaamiaja müügilt või kompenseerida see suurema riigieelarvelise toetuse või täiendavate maksudega. Enamik Euroopa riike on valinud esimese tee.

Reklaamivaba kultuurikanal saab olla eeskätt suure rahvaarvuga riikide luksus, kus on palju avalik-õiguslikele teleprogramme, lai auditoorium ning piisavad rahalised võimalused. Eesti-suurusel riigis, kus võimalusi napib ning on vaid üks maksumaksja rahaga toetatud telekanal, tuleb paratamatult leppida “segatoiduga”, mis seob erinevate huvidega vaatajaid ning mille puhul erinevad auditooriumigrupid leiavad spetsiifiliselt nendele suunatud saated kindlatelt kellaaegadelt, mitte ei vaata neid kakskümmend neli tundi järjest. Seega on Eesti tingimustes oluline, et meie ainus avalik-õiguslik telekanal ei marginaliseeruks. Vastupidi, tal on lausa kohustus täita oma muude

ülesannete kõrval ka meelelahutuslikku ning massikultuurilist funktsiooni.

Televisioon ongi oma olemuselt massikultuuri nähtus ning rahvuslik televisioon, mille üks ülesandeid on tagada ühiskonda integreeriv infoväli, seda enam. Muuseas kuulub niisuguse infovälja juurde ka reklaam ning näiteks valimisreklaami väljajätmine ETV-st, nagu viimaste riigikogu valimiste puhul juhtus, on selgelt marginaliseeriva toimega.

Illusioonide küttes on need, kes arvavad, et kultu- tades meeletult raha ning täites ETV programmi üksnes süvamuusikaga, elitaarsete kirjandus- ja teadus- saadetega, kallite telavastuste ja väärtfilmidega tõs- tame kultuuri sellega keskele kohale. Ei, see ei tähenda mitte kultuuri astumist keskele kohale, vaid hoopis ETV lahkumist sealt. Paremal juhul annab säärane eksperiment kultuuriinimestele rohkem tööd ja leiba ning võib kaasa tuua ka mõningaid loomingulisi õnnestumisi, kuid peamiseks tulemuseks on midagi muud — ETV marginaliseerumine ning puhtale kommertsile suunatud programmide edu. Tõsiasi, et Arte tüüpi kultuurikanaliga hakkama saamiseks napib meil nii tugevaid tegijaid kui ka laia kandepinda, ei vaja ilmselt pikemat tõestamist.

Kultuurile mõeldes võiks ETV olemasolust oluli- semaks pidada näiteks Loomingu ja Akadeemia ilmu- mist. Nemad saavad tõesti olla elitaarsed ega pea alluma massikultuuri mängureeglitele. Isegi Kroonika ja Seltskond (erinevalt näiteks erakanalite suhtumisest ETVsse) ei lärma, et mille pagana pärast riik neile raha annab või et lõpetatagu reklaam.

Avalik-õigusliku tähendus

Avalik-õigusliku televisiooni tähendus on avaram — mitte kitsalt kultuuriline, vaid ühiskondlik selle sõna laias mõttes. Ta hõlmab ühtaegu nii kultuuri kui ka kommerts, nii saateid vähemustele kui ka kõige laiemale publikule. Sinna ongi koer maetud, sest alati on lihtne põhjata häbitut kommerts ning tuua näiteid avalik-õiguslike algete olemasolust väljaspool avalik-õiguslikku kanalit. Need vaidlused ei vii kuhugi ega lõpe vist kunagi.

Sisuline probleem on minu arvates mujal — sel- leks on kääril televisiooni mõjujõu ja võimaluste vahel esitada telesaadete kokkusurutud formaadis sisuliselt pädevaid ning veenvalt tõestatud argumente. Üha pealiskaudsemate trikkidega on võimalik saavu- tada üha suuremat mõju, nagu osutab Pierre Bourdieu äsja eesti keeles ilmunud raamatukeses “Televisioo- nist” (Loomingu Raamatukogu 1999, nr. 30). Ja just siin on avalik-õiguslikule televisioonile esitatavad

nõudmised ning tema vastupanuvõime ahvatlustele kvalitatiivselt kõrgemal tasemel, kui me seda erakapitalil põhinevate või otseselt valitsusest sõltuvate kanalite puhul näeme.

Avalik-õiguslik televisioon on küll rahvuslik, kuid mitte riiklik televisioon. Ta ei tohi sõltuda ühe võimuerakonna või valitsuse suvast. Kontroll tema üle peab olema seotud laiemate huvigruppide kaasamisega ning otsese ajakirjandusliku töö sõltumatus tuleb tagada kõigil tasanditel. Eesti puhul on kriitikutel sageli märkinud, et avalik-õigusliku televisiooni põhimõte ei saa meil sisuliselt toimida, kuni otsused tema iga-aastase rahastamise üle tehakse poliitilisel tasandil ehk võimuloleva valitsuse ja riigikogu enamuskvalitsiooni poolt. See tekitab ebastabiilsust ning jätab alati vähemalt teoreetilise võimaluse avaldada televisioonile eelarve kaudu poliitilist survet.

Ja olgu siinkohal kõrvalmärkusena osutatud, et eriti riigieelarvest sõltuva rahvustelevisiooni jaoks on reklaamimüügist saadav omatulu tema sõltumatuse täiendav tagatis.

Kes tellib muusika?

Lõpuks ei saa mööda minna ka demokraatia ja sõnavabaduse tagamisest. Pole midagi lühinägelikumat kui idee täita need infovälja nišid, mis on jäänud avalik-õigusliku televisiooni vaesuse tõttu katmata, valitsuse otsetellimustega. See tähendaks, et kultuuriministeerium tellib laulupeoülekande, kaitseministeerium tagab ülekande kaitseväge paraadilt ning siseministeerium laseb vaatajateni tuua panegüürika politseireformi kohta. Sisuliselt tähendab see televisiooni kui valitsuse propagandaasutuse taastamist. Ahel, mis algab üsna süütute “Keskkonnauudistega”, võib õige pea tipneda juba märksa tõsisemate rollivääratustega, kus toimetuskorralduse põhimõte lootusetult kaotsi läheb.

Avalik-õiguslikku televisiooni ei tohi asendada valitsusasutuste või omavalitsuste suhtekorraldustööga, ükskõik kui ahvatlev või omakasupüüdmatu selline tegevus esimesel pilgul ka ei paista. Suhtekorraldustöö tuleb suunata mujale — vaba ajakirjanduse veenmisele, et see, mida kavandatakse või tehakse, on vajalik ja õige. Kui see ei õnnestu, siis on tegemist kas halva suhtekorraldusega, rumalate kavadega või koguni mõlemaga.

Ometigi on põrgu tee sillutatud kõige paremate kavatsustega. Nii võivad propagandarahade eest tellitud saated olla temaatiliselt väga vajalikud. Ja ikkagi võtab neis paremal juhul võimust nähtamatu ning halvemal juhul juba otsene tsensuur. “Nähtamatu tsensuur” on Bourdieu termin, millega ta kirjeldab esinejate mugandumist poliitilise ja ajakirjandusliku konformismiga, mis väljendub teatud nähtamatute stampide ja tabude omaksvõtmises. Juurdepääsu eest televisioonile tuleb maksta enesepiirangutega, mis tulenevad teema ning kommunikatsiooni tingimuste etteantusest ning asjaolust, et piiratud ajas ei õnnestu tõenäoliselt midagi olulist ära öelda. Sellisena toimib nähtamatu tsensuur igasuguse televisiooni puhul. Kuid “riikliku tellimuse” korral on see haigus süveneva iseloomuga, muutudes kergesti kiusatuseks minna üle täiesti nähtavale tsensuurile.

Loomulikult on vaba ajakirjandus sageli ekslik, ebaõiglane ja küündimatu, kuid seda kõike kompenseerib asjaolu, et ta on vaba. Vabadusel kui sellisel ei ole küljes hea või halva töö kvaliteedimärki. Ta on lihtsalt tingimus, mis lubab end täita konkreetse sisuga, milline see ka poleks. Seevastu tellimustöö puhul, eriti aga süstemaatiliste tellimuste puhul ei ole vabadus kui tingimus tagatud. Kes maksab, see tellib ka muusika. Ja see on pikemas perspektiivis kindlasti halvem kui riskida vabaduse kapriisidega.

Võimuparteisse ja valitsuskoalitsiooni kuuluva poliitikuna ma peaaegu kardan seda arvamusalamoni, mis opositsiooni küündimatuse ja saamatuse tõttu on meie silme all kujunemas. Vaba ajakirjanduse poolt esitatud kriitika on tihti märksa asjatundlikum ja edasiviivam. Seda kõike silmas pidades osutub avalik-õigusliku televisiooni haavatavus täiendavaks ohuteguriks.

Niigi peavad paljud riigiametnikud ja masendav hulk poliitikuid avalik-õigusliku televisiooni mõistet riigitelevisiooni moodsaks sünonüümiks. Avalik-õigusliku ringhäälingu ülesandeid määratleda üritavad ametnikud teevad esimesel võimalusel (tahtliku?) keelevääratuse ning hakkavad kõnelema “riiklikust tellimusest”. Ikka veel seirab meid lootusetult keskkomitee-aegne mõtlemine, millest lähtudes pole võimalik ehitada kaasaegset konkurentsivõimelist ühiskonda. Korralik avalik-õiguslik televisioon, mis on täiesti sõltumatu nii poliitilistest kui muudest tõmbetuultest, on sellise ühiskonna stabilisaator.

Eesti Päevaleht, 18. jaanuar 2000

EESTI TELEVISIOON JA TEMA RAHA

Siim Kallas, Reformierakonna esimees

Tegelikult ei tarvitseks rahandusministril avalik-õigusliku televisiooni saatuse asjus sõna võtta. Kummatigi on täna nii, et keeris, mis Eesti Televisiooni ümber

keerleb, teda raputab ja tolmupööriseid õhku tõstab, on liikuma hakanud nii ebameeldivast ja lihtsast asjast nagu rahapuudus. Riigi kulutusi on vaja piirata.

Uurisime, mida me õieti riigieelarvest rahastame. Ühe reana torkas silma toetus ETV-le. Umbes 100 miljoni kroonises suurusjärgus. Kas seda summat on võimalik kärpida, küsis rahandusministeerium eelmisel suvel. Mõned arvasid, et summa on kole suur, teised jälle, et kärpida ei saa mingil juhul, hoopis kõvasti lisada tuleb.

Täna seni pole leitud arusaadavaid selgitusi, milleks ja kui palju raha riigilt vaja on, ega ole ka selge, kes üldse peaks olema pädev sellistele proosalistele küsimustele vastamiseks. Ja nii see segadus muudkui kestab.

Küsin, mis on see avalik hüve, mida ühiskonnale maksumaksja raha eest annab avalik-õiguslik ETV ja Eesti Raadio? Kas see on tundide arv, mida nad eetrisse lasevad? Kas on ükskõik, mida need tunnid sisaldavad? Kas on olemas mingid kvaliteedinõuded? Kas nende kahe (või ühendatuna ühe) asutuse olemasolu ise on mingi hüve? Kas me ostame nende asutuste olemasolu või mingit funktsiooni? Ja mis kõige tähtsam — mida teevad avalik-õiguslikud raadio- ja teleasutused teisiti kui eraõiguslikud? Kes vastab?

Arutelu käigus on olnud juttu ka avalik-õiguslike asutuste müümisest erakätesse. See on küsimus, milles koalitsioonipartnerid on eri meelt. Reformierakond peab avaliku hüve loomist võimalikuks ka siis, kui raadio ja televisioon on erakätes. Kindlasti pole see küsimus, mis koalitsiooni väga vastakuti peaks ajama. Ent mulle pole küll keegi veel suutnud tõestada, miks ei saa riik toimida ilma riiklike elektroonilise meedia ettevõteteta.

Üks kujukas näide juhtus alles hiljuti, kui ETV teatas, et ei saa rahapuudusel iseseisvuspäeva üritustest ülekannet teha. Kohe olid varnast võtta aga era-telejaamad, kes pakkusid valitsusele võimalust teha see ülekanne ilma igasuguste eeltingimusteta! Eks näe, kuidas lugu lõpeb.

Olles otsustanud, et riik ja maksumaksja peavad maksma teatud avaliku tele- ja raadioteenuse eest, on

oluline teada, milline see teenus, see hüve peaks olema ja kui palju ühiskond selle eest peaks maksma.

Kaaluda võiks lahendust, mis oleks eeskujuks ka teiste avalik-õiguslike asutuste rahastamise probleemidele. Nimelt tuleks välja töötada ja sõlmida leping riigi ja avalik-õigusliku asutuse vahel, mis võimalikult üksikasjalikult sätestab poolte kohustused. Selline on avalik hüve, avalik teenus ühelt poolt ja selline on selle rahastamine riigieelarvest teiselt poolt. Televisiooniga oleks hea alustada, kuna see teema on parasjagu kõige kuumem.

Lepingus määratletakse programmi maht, mida rahastatakse riigieelarvest, ja kõik muu oluline. Lepingust peaks selguma, kas kogu programm rahastatakse riigieelarvest või osaliselt. Kas osa rahastamist võiks toimuda reklaamitulude kaudu? Kas igal aastal on programmi maht automaatselt ühesugune või võib seda ka koomale tõmmata, näiteks rahanappusest tingituna? Missugused on saadete tegijate sõltumatuse tagatised? Jne.

Leping oleks loomulikult avalik ja peab olema sõlmitud eelarveprotsessi käigus. Kui muudetakse eelarvesumma suurust, siis saab vastavalt muuta ka lepingut, milleks on kõik õigused. Siis ei vaidleks me enam selle üle, kas ühe reana riigieelarvest eraldatav toetus avalik-õiguslikule asutusele on palju või vähe. Me näeme palju täpsemalt, mida selle raha eest luuakse.

Huvipakkuvaks sellise lepingu juures on ka see, et saame tegelikkuses võrdluse erinevate asutuste tõhususe kohta. Miski ei takista teoreetiliselt edaspidi ka eratelekanalitel osalemast ühe või teise avaliku teenuse hankimise võimalusel.

Selline lepinguvorm lubaks laialdasema kasutamise korral korrastada riigi rahalisi suhteid avalik-õiguslike asutustega üldse ja tuua riigi raha tõhusama kasutamise ülesande lahendamise juurde rohkem nii erasektori paindlikkust kui ka eraettevõtlust ennast.

Sõnumileht, 25. jaanuar 2000

SEE POLE VAATAMISE JA KUULAMISE MAK

Hagi Šein

Kõigepealt tuleks kokku leppida järgmises — Eesti, nagu muudki Euroopa riigid, vajab avalikku ringhäälingut.

Avalik ringhääling erineb eraringhäälingust ennekõike selle poolest, et esimesele pannakse seadusega suured sotsiaal-kultuurilised kohustused, teist lastakse turul praktiliselt vabalt toimida.

Riik peab oluliseks erapooletut infolevi, omakeelseid saateid, demokraatlikku dialoogi, kultuuri-kesksust ja ühiskonna kõigi gruppide huvide arvestamist. Ta kohustab seda ülesannet täitma avaliku ringhäälingu. Eraringhääling on sunnitud tegutsema tarbija ja omaniku huvides, avalik ringhääling peab seevastu teenima kodanikke ja riiki.

Igal meediakanalil on seejuures oma spetsiifika: trükiajakirjandus saab hakkama erainitsiatiivil, raadioeetris on erakapitalil palju mänguruumi, teleasjanduses käib mitmekesine omakeelne info- ja sotsiaalkultuuriline programm erategijatele üle jõu.

Kui nii, siis tuleb otsustada, millistest vahenditest eri programmiteenuseid rahastatakse. Eraringhäälingu finantsallikas on reklaam ja omanike tulud. Avaliku ringhäälingu finantseerimisel peab enamik raha tulema riigi kogutud maksudest. Sellele lisandub veel üks oluline nõue — avaliku ringhäälingu programm peab olema poliitiliselt sõltumatu, seetõttu peaks ka programmi rahaallikad olema sõltumatud. Suurema stabiilsuse tagab see, kui neid allikaid on rohkem kui üks.

Maksuraha võib avalik ringhääling saada kahel viisil: otsese maksuna (nimetagem seda ringhäälingumaksuks) või kaudselt — riigieelarve vahendusel. Teoreetiliselt on otsene maks parem kui kaudne — poliitikutel võivad riigieelarve jaotust mõjutada, ringhäälingumaks läheks aga rahvalt otse ringhäälingule.

Ühte ja kõige olulisemat asja tuleks veel rõhutada. Ringhäälingumaks avaliku raadio ja televisiooni kasuks ei ole maks vaatamise ja kuulamise eest. See on meie ühine, konsensuslik, teadlikul arusaamal makstav maks selle eest, et seadusega kehtestatud ja ühiskonnale oluline ringhäälinguteenus olemas oleks.

Siiani on kõik justkui loogiline ja selge. Konkreetsemaks minnes läheb asi segasemaks. Poliitikutele tundub igal aastal eelarvet tehes, et avalikule ringhäälingule kulub liiga palju raha ja vastu ei saa justkui seda, mida tahaks. Siin aitab vaid üks ravim — ringhäälinguseaduses tuleb senisest täpsemalt kirjeldada seda, mida avalik ringhääling tegema peaks, ning valida avalikule telele ja raadiole pädevad juhtimis- ja järelevalveorganid.

Veel üks oluline samm tuleks astuda, et eelarveraha oleks stabiilne. Selleks on soovitatud fikseerida mingi kindel protsent riigieelarvest. Üks võimalus oleks veel — nn arvestusliku ringhäälingumaksu kehtestamine. Riigikogu näeks ette, et riigieelarvest eraldatakse iga tele(raadio)perekonna kohta näiteks

350 krooni aastas (Riigikogu justkui telliks igale perekonnale aastaks neli raadio- ja ühe teleprogrammi). Arvestuslik perede arv Eestis on umbes 420 000, seega oleks avaliku ringhäälingu toetus riigieelarvest 147 miljonit krooni. Seda “ringhäälingu pearaha” võib hoida stabiilsena mitu aastat.

Teine võimalus oleks seesama summa otsemaksuna rahvalt koguda, nagu tehakse enamikus Euroopa riikides. Puudused on ilmsed — lisandub uus maks, koguda on raske, kogumine on kallis, kaod on kindlasti suured. Et seda vältida, võiks ringhäälingumaksu “riputada” aktsiisina mingi juba olemasoleva maksu külge — kõige käepärasem oleks see lisada elektri hinnale.

Nii riigieelarve eraldise kui ka otsese maksu võib kehtestada nii, et see katab kõik avaliku ringhäälingu vajadused. Kui sellest siiski puudu jääb, tuleb seadustada ka see, kas avalikul ringhäälingul on õigus osale reklaamiturust. Sedagi tulu võib avalik ringhääling saada kahte moodi: kas otse, seega ise reklaami müües või siis kaudsel viisil — avalik ringhääling reklaamiga ei müü, eraringhääling maksab aga avalikule ringhäälingule osa oma reklaamitulust.

Loogilisi võimalusi on mitu. Peaasi, et Eestis oleksid sõltumatu, omakeelne, huvitav ja heatasemeline televisioon ja raadio, mis teeniks oma rahvast hästi.

Sirp, 28. jaanuar, 4. veebruar, 11. veebruar, 18. veebruar 2000

TELEPROGRAMMI JENKA 1–4

Ilmar Raag

1

Teleprogrammi jenkka ei ole raske tants. Vehid jalgu ühele poole, teisele poole, siis hüppad prooviks ette ja kohe kiiresti tagasi. Kui see tehtud, mõtled veidi järele ja hüppad kogu julgust kokku võttes kaks sammu ette. Teinekord lähebki õnneks. Eesti teleprogrammid on läbi teinud tuntava arengu ajast, mil peamiselt räägiti eksootilistest maadest saabunud nutusepidest. Tol korral olid programmmivaliku taga napid majanduslikud võimalused. Venezuela seep oli tunduvalt odavam kui Ameerika oma, rääkimata Euroopa analoogidest.

Kogu Eesti arengu peegliks on seegi, et sammhaaval on hakatud eristama teležanre. Seep on see, mida inglise keeles kutsutakse *day-time soap* ja mis rikkamates maades on eetris ainult päeva ajal, mil peamiselt koduperenaistele ja pensionäridele ei kulutata oluliselt ei raha ega annet. Magusama teletipptunni ligidal on sarjad tihti üles võetud juba filmilindile ja koos rahaga on juurde tõmmatud ka enamal hulgal andekaid meelelahutuse käsitöölisi. Selles kategoorias kutsutakse koomilisi sarju sitcomideks ehk situatsioonikomöödiateks (“Ally McBeal”, “Kolmas kivi päikesest”,

“Sõbrad”) ja tõsisaid sarju loogiliselt draamaks (“Kiirabihaiga”, “Sopranod”, “Salatoimikud”).

Vaadates erinevate maade *prime-time*’i, tundub, et sellest ei olekski paremat sissejuhatust antud maa kultuurantropoloogiasse. Euroopas nii nagu Ameerika kaski valitseb televisioonimaailmas nõudlusekeskne programmiloomine. Kui varem, pidid inimesed väiksema arvu telekanalite juures vaatama seda, mida neile pakuti, siis nüüd jooksevad programmi loojad oma sihtgruppide hingeõhu hoovuses. Kas on näiteks juhuslik, et Ameerika *network*ide tipptund koosneb peamiselt profispordist ja kallimatest sarjadest, samal ajal kui prantslased koguvad magusamad reitingud meelelahutuslike jutu- ja varieteesaadetega. (Muidugi on ka Prantsusmaal jalgpall omal kohal.)

Jäädes uskuma oma vanemat ja targemat kolleegi Jaan Ruusi, et televisioon on kanalisatsioon, mille suurimad reitingud lähevad ikka kõige madalama intellektuaalse ühise nimetaja alla, on ikkagi huvitav näha, mida Eesti telekanalid peavad (ilmselt õigusega) oma vaatajate ühiseks nimetajaks. Võttes kogu eesti elanikkonna, annab nädala tööpäevade reitingutippude jada meile üsnagi nukra peegelpildi.

Umbes kell 15.00 eristub massist Kanal 2, kes näitab detektiivsarjade klassikasse kuuluvat “San Francisco tänavaid”. Ilmselt vaatavad seda peamiselt poisid, kes on just koolist koju jõudnud. Seejärel käivitub aga puhtakujuline seebimasin, kus äravahtamiseni sarnased Kanal 2 “Unistajad” ja “Ma ei unusta sind iial” annab teatepulga edasi TV 3 “Vapratele ja ilusatele”. Vaevalt saavad vaprast televaatajad ilusatega ühele poole, kui keeratakse TV 1, kust tuleb “Kodus ja võõrsil”. Vahepeal on kell saanud juba 20.00, aga ekraanil on ikka veel seep. Kas see tähendab, et keskmine eesti vaataja ei huvitu millestki komplitseeritumast või ei ole eesti telekanalid piisavalt rikkad, et kvaliteetsema programmiga varem alustada? Tõde on ilmselt vahepeal.

Tähelepanuväärne on see, et ETV programm ei ole keskmise Maali Muraka maitsega otsustanud kaasa minna, kui välja jätta nürisünnitusena *prime-time*i ette pandud “Kõik minu lapsed”. Selle seebi ainsaks õigustuseks võiks olla see, et tegemist ei ole kolmandajärgulise seebiga, vaid Ameerika seebituru ühe tugevaima esindajaga. (Allakirjutajal on põhjust loota, et kui ETVd just ei erastata, siis järgmisest hooajast kaob see viimane seep.)

Samal ajal on Eesti ühiskonna kohta tähenduslik seegi, et ehkki TV 3 “A-rühm” ja sellele järgnev Kanal 2 “MacGyver” tõmbavad ekraani ette peamise osa koolist tulnud poistest, on see rühm siiski väiksem seepi vaatavatest pensionäridest ja koduperenaistest. Üllatav on seegi, et väikestel tüdrukutel ei jäägi palju muud üle, kui minna kuhugi huvialaringi või siis vaadata vanematele mõeldud seepe. Programmikoostajad nende peale spetsiifiliselt mõelnud ei ole.

Pensionäride seepide alternatiiviotsingu kurioosumiks on kahtlemata ETV lastesari “Väike Hobo”, mille peamiseks publikuks on sootuks need pensionärid, kes mingil põhjusel ei taha seepi vaadata. Aga aususe huvides tuleb ütelda, et neid peaaegu ei ole, nii nagu ka ETV vaatajaid enne kella

2

Muidugi tuleb arvestada, et Eesti päeviku-uurimuse põhjal koostatud reitingud ei sisalda väiksemaid lapsi. Sellest on mitmel põhjusel kahju. Seda enam, et tegelikult suudavad lapsed olla reklaamiandjatele väga tõhusaks pinnaseks. Tulemus on aga kaugeleulatuvalt programmipoliitiline — reaalsed reitingute puudumisel kaotavad telekanalid ka tegeliku tagasiside ja huvi oma eelkoolialiste laste programmide vastu.

Niisiis samal ajal kui teistel kanalitel vaatavad pensionärid seepi ja poisid multifilme ja “MacGyverit”, on ETV ekraanil venekeelsed saated. Vaatajateks taas peamiselt vanemad vaatajad. Ei mingit üllatust, sest kui ETV vene võõnd on mõeldud mõtlevalle ja haritud vaatajale, siis on need inimesed alles töölt tulemas. Vene koolilapsed aga ei ole enamasti leidnud midagi haaravat. Rääkimata siis eesti noortest, kes sel kellaajal vajutavad ETV nuppu vaid eksitusest.

Järeldus, sellisel kujul on meie venekeelsed saated peale mõne harva erandi formaalsus. Samal ajal kui “Subboteja” edu tõestab, et ka eesti kanalil võib toimida hea venekeelne saade.

Kui kell saab 19 algab ETV ekraanil juba varem mainitud seep “Kõik minu lapsed”, mis ei ole toonud ei reitinguid ega kuulsust. Otsitud sihtgrupp vaatab samal ajal kangekaelselt TV 1 seepe. Veidi haritumad vaatavad TV 3 uudiseid. Poisid vaatavad endiselt “MacGyverit”.

Sissejuhatus tiptundi

Prime-time’i lähenedes alustab 19.30 ETV oma saadetega, täites sellega ka avalik-õigusliku kanali harivat ja publitsistlikku funktsiooni. Et ka teised kanalid üritavad sellesse tiptunni sissejuhatusse mahutada oma saateid mõtlevale inimesele (Kanal 2 “Päevapeegel”, TV 3 “Risttuli” ja ka “Simpsonid”), siis on reitingute absoluutliider TV 1 oma sissetöötatud seebiga “Kodus ja võõrsil”. See on neile ka suurim tasu Maali Muraka mõtlemise eest, ehkki teoreetiliselt peaks reklaamiandjatele olema sel hetkel kõige tähtsam grupp need noored professionaalid (umbes 18 kuni 39) kes just töölt koju jõudnud ja lisaks veel koduehitamise tuhinas väga ostualtid. ETV jõudemonstratsioon algab sõltuvalt päevast umbes kell 20. Aga seegi sõltub päevast ja vaatajate harituse tasemest. Kui arvestada vaatajate hulka ka “seebivaatajad”, siis leiavad Kanal 2 “Politseikroonika” ja “Õhtused jutud” ning “Politseinädala” oma koha “Aktuaalse kaamera” eelsel tiptunnil. Seda peamiselt neil päevadel, mil ETV teeb saadet mõtlevale inimesele. Seevastu neil päevil, mil ETV keskendub meelelahutusele (“Kuulus ja kummaline”, “Klaver põõsas”) või populaarsele publitsistikale (“Pealtnägija”), ei ole teistest kanalitest enam võistlejaid.

ETVs võiks ärevust tekitada siiski fakt, et kõrgharidusega linnainimesed, s.t. ühiskonna kõige mõjukam arvamusgrupp, eelistab meelelahutuse osas ETV kvaliteetsaadetele TV 3 lihtsamat kudet. Samal ajal kui “Kuulsa ja kummalise” suurim vaatajategrupp moodustub neist üle 50aastastest, kellele ühtegi seepi sel kellaajal enam ei mängita. Palju parem ei ole lugu ka teiste ETV lüpsilehmadega (“Klaver põõsas”, “Reisile sinuga”, “Tähed muusikas”), mille vaatajate hulgast moodustavad suurima grupi üle 50aastased vaatajad.

3

ETV “Aktuaalne kaamera” on vanast harjumusest kogu eesti telepildi reitingute tipp. Jälgides telereitingute kulgemist AK-järgsel ajal, paistab aga veelgi selgemini ETV mitte niipalju kvaliteetteleviseiooni, kuivõrd vanemate vaatajate televiseiooni profiil. Kõigepealt on ETV eetris kaks vaieldamatult heal tasemel tehtud draamasarja: hiljuti Kuldseid Gloobuseid pärvinud ameerika kriitikute lemmik “Sopra-

nod” ja “Kiirabihaigla”, mis olevat üldse Ameerika teleajaloo üks enim kvaliteedi- ja vaatajaskonna auhindu pälvinud sari. Ometi tundub, et Eestis on neid valesti teadvustatud ja turustatud, kuna mõlemaid vaatab peamiselt üle 50aastane publik, kes varasemal kellaajal vaatas ka seepe. Isegi kui haritumate vaatajate osa on nende sarjade puhul suurem kui seepidil, on vanemate vaatajate grupi suurus sarjade potentsiaaliga võrreldes ebaproportsionaalne. “Kiirabihaiglast” võiks ehk veel aru saada, kuna see peab eetris võistleva TV 3 “Ally McBealiga”, mille tohutu populaarsuse sihtgrupp on väga selgepiirilisel “Kiirabihaiglast” noorem. Samal ajal esindavad nad ühesugust ameerikalikku arusaama kvaliteettelevisioonist.

Pärast “Aktuaalset kaamerat” suudab ETV jääda vaatajate lemmikuks kogu õhtu vältel ainult reedeti ja pühapäeviti, mil praegu näidatakse kvaliteetseid draamasarju. Nende klassikaline pildikultuur ei hirmuta vanemat publikut ja ühtlasi ei solva kunstiline tase haritumat vaatajat. Kõikidel teistel õhtutel kuuluvad õhtu lõpu tipud TV 3 ja Kanal 2 selgelt nooremale publikule orienteeritud programmidele. Olgu selleks siis Hollywoodi filmid, mille traditsiooniline sihtgrupp kasvab harva vanemaks kui 49 aastat, või siis neljapäevaõhtune “Kahvel”, mis on omaette fenomen. Huvitav on siinkohal ka märkida, et ehkki ETV möödunud aastane filmivalik tunnistati filmiajakirjanike poolt parimaks, ei olnud filmide vaataja esimese reitingukümne seas ühtegi ETV väärtfilmi.

Kellele teeme saateid: erakanalid

Saadud pildi põhjal näib, et TV 3 on kõige kaugemale jõudnud standardse “globaalse küla” programmiga. Kasutades eelist, et nad saavad tänu oma Skandinaavia sidemetele Londonist kokku osta kõik selle Hollywoodi koorekihi, mis ookeanitaguse vaatajaskonna peal ennast juba tõestanud on, lisavad lokaalse värvingu tarvis veidi eestikeelseid mänge, uudiseid ja “Kahvli” ning saavad tulemuseks programmi, mis võiks vormiliselt eetris olla ükskõik millises Õhtumaa kultuurisoonis. Kui välja jätta tipptunni ligi paigutatud “Vaprad ja ilusad”, on TV 3 kõige ühesemalt määratlenud oma sihtgrupiks reklaamiandjatele kõige magusamad inimesed — ostuhimulised noored täiskasvanud. Kanal 2 ja TV 1 on samal rajal, kuid ilmselt puudub nende hankeprogrammil sama mõjukas juurdepääs Hollywoodi “maailmakompaniile” kui TV 3 katusketil. Eks näis, kas TV 1 poola-leedu liit suudab midagi samalaadset.

Kellele teeme saateid: avalik-õiguslik

ETV konkurentsivõimelisus on antud olukorras ühte-aegu lootustandev ja samas ääretult sügava kuristikuserval. Seni on ka populismist või rumalusest räägitud avalik-õiguslikust programmist kui jumalast, keda heal juhul võib näha põleva põõsana, kelle tegelik olemus jääb aga seletamatuks ja kirjeldamatuks. Pea-

mine probleem on olnud selles, et on kirjeldatud võimalikku programmi. See aga tähendab lähtumist pakkumiskesksest mudelist. Tegelikult toimib vähegi suurema arvu konkurentide puhul nõudluskeskne turg. Nõudluse analüüsi puhul võib aga alustuseks kuulata veidi sotsioloogide vihjeid ühiskonna fragmenteerumise kohta. Nii ei ole avalik-õigusliku programmi põhiküsimus mitte: “Milliseid saateid teha?”, vaid “Kellele neid teha?”

Haritud inimesed?

Võimalusi on mitmeid. Avalik-õiguslik staatus tähendab kaasaegse poliitilise künismi keeles, et eelkõige tuleks rahuldada ühiskondlikult mõjukaima ehk kõrgharidusega linnainimese vajadusi. Seni aga, kuni need inimesed vaatavad meelelahutust kommertskanalilt, ei tunne keegi olulist hingepeina, kui üle 50aastaste seebivaatajate *prime-time*’i lemmikut ETVd nahutatakse ajakirjanduses. Selge, et ETV peab pakkuma ka mingit alternatiivi, ent seegi on väga libe jää.

4

Ilmekas oli lugu prantsuse avalik-õigusliku telekanali France 2 (seda finantseeritakse nii reklaamist kui ka loomaksust) kultuurisaatega “Bouillon de la Culture”. Selle saatejuht Bernard Pivot on kogu gallia televisiooniruumi kultuuriguru, kelle saatekülaliseks on olnud nii Woody Allen kui ka Umberto Eco. Pikka aega peeti seda suhteliselt hea reitinguga kultuurisaadet intellektuaalide pärusmaaks. Suur oli aga üllatus, kui ühe eriuuringu käigus selgus, et tegelikult vaatavad intellektuaalid samal ajal kõrvalkanalitest tulevat popkultuuri. Hea reiting tulenes sootuks inimestest, kes arvasid, et nad peaksid kiiresti kultuuriga kurssi saama — kooliõpetajad, juhtivtöötajad jne. Väga hea, võiks öelda. Televisioon täidabki André Malraux’ püstitatud teesi televisiooni harivast funktsioonist. Ent samal ajal on tõsi ka see, et saatetegijad ülehindasid arvamusiidrite vajadust vaadata elitaarseid kultuurisaateid.

Kui France 2 puhul jäi kultuur siiski populaarsesse kesta ja eksiti vaid reaalse auditooriumi määramisega, siis meilgi palju kiidetud ARTE eksis lisaks sihtauditooriumile ka reaalse nõudluse osas. Kui ARTE alustas, siis oli nende esoteerilise kultuuri-programmi reitinguks mitmeks aastaks mõni nullilähedane arv. Muidugi oli see televisiooni kui kunsti kuldajastu, kuid kuna selle prantsuse-saksa riikliku ühisettevõtte eelarve oli siiski silmapaistev, nõuti juhatuselt umbes kolmandal tegevusaastal, et programmi võiks keegi siiski ka vaadata. Televisioon on liiga kallis, et olla mõeldud ainult eliidile. Alustati lihtsatest asjadest. Näiteks hakati kõiki *prime-time*’i mängufilme taas dubleerima prantsuse keelde, sest suurahvalikult mõtlev prantslane ei suuda pikalt seedida võõrkeelset loba. Soovitud tulemus ka saavu-

tati. ARTE populaarsus tõusis märgatavalt ja poliitikud jätsid ta rahule. (Mõneks ajaks.) Õppetund oli selge — vaatajat ei saa kultuuri nimel ignoreerida.

Okasteta programm pensionäridele

Veelgi kurvem näide on Ameerika PBC (Public Broadcasting Corporation). Algselt tekitati see reklaamivaba televisioon alternatiivse korporatiivsusevälise informatsiooni jagamiseks. Kui aga PBC suutis veel 70ndatel olla liiga kriitiline teatud ühiskondlike nähtuste suhtes, tõmbusid “avaliku” rahakoti servad koomale. Tulemuseks oli PBC mandumine kultuurielu äärradadele. Suutmata sõltumatut ja alternatiivset informatsiooni pakkuda, ei leidnud PBC seejärel mingit olulist sõnumit ühiskonna kõige dünaamilisemale gruppidele. Tulemuseks oli allaheitlik orienteerumine neile vaatajatele, kes kommertstelevisiooni oluliselt ei huvita — haritud pensionäridele. Ühiskondlike protsesse suudavad aga mõjutada ikkagi need kanalid, kelle sihtgrupiks on veel tööl käivad inimesed.

ETV maailmakorporatsioonide vastu

Eesti telepildil ei ole olulisi probleeme tundmaks ennast globaalse massikultuuri maailmakodanikuna. Ülemaa-

ilmse meedia kontsentreerumine üha väiksema arvu gruppide kätte määrab ka maarajamaalaste valutu lülitamise Hollywoodi planeedi kodanike hulka. Selleks on Eesti juba piisavalt rikas, et mitte enam osta seebihinnaga seepi Lõuna-Ameerikast, vaid saada endale globaalselt standardne programm. Kuid samal ajal tundub, et kapitalistlik Eesti on järjest vaesem, et toota haritud vähemusele veidi kultuursemat programmi. See on ETV saatuse küsimus. Kuna meie avalik-õiguslik ei kuulu institutsionaalselt *mainstreami* vaatajaskonna kassamasinate ketti, siis hankeprogrammi osas peab ta jätkuvalt leiutama alternatiivset programmi. Ei pea olema selgeltnägija ennustamaks, et ETV-le läheb juurdepääs Hollywoodile proportsionaalselt raskemaks, kuivõrd ülejäänud eesti kanalid haaratakse kaasa ülemaailmsesse meedia kontsentreerumisprotsessi. Seega muutub ETV harituma ja kultursema programmi koostamine tegelikult aina kallimaks.

Kui sureb põlvkond, keda seob ETVga harjumus ja kui ETV ei ole suutnud ennast defineerida kui noorema põlvkonna televisiooni, siis ootab seda kanalit ees paratamatu hääbumine vähemuskanaliks. Ei jää siis kauaks wait ka need hääled, kes nõuavad maksumaksja raha vähendamist programmile, mida nagunii keegi ei vaata. Ei tasu lisada, et reklaamiraha ei voolaks siis juba ammugi sellele kanalile. Õnneks on lool võimalik ka õnnelik lõpp — vähemalt mõni välismaine näide selle kohta on.

Äripäev, 31. jaanuar 2000

LAHENDUSI ETV PROBLEEMILE

Andrus Vaher, Äripäeva tegevtoimetaja

Paljusid eestimaalasi vaevab praegu küsimus, mida teha Eesti Televisiooniga (ETV). Kindlasti juurdleb selle üle ka neljapäeva õhtul tööle ennistatud ja reedel uuesti vallandatud Toomas Lepp. Pakungi välja mõned lahendused, millest tuleks valitsuskoalitsioonil ja ringhäälingunõukogul kiiresti sobivam välja valida ning asi ära teha.

ETV erastamine või *status quo*

Esimene variant oleks ETV erastamine. Kuna ETV näol on tegemist avalik-õigusliku institutsiooniga, siis seda lihtsalt niisama maha müüa ei saa. Kõigepealt tuleb ETV riigistada ja alles seejärel on võimalik see müüki panna. Seni ei ole ühtegi avalik-õiguslikku subjekti riigistatud, mistõttu protsess on pikaajaline ja juriidiliselt keerukas, ilmselt tuleb luua või muuta seadusi. Kuna aga on juba teada, et valitsev koalitsioon on kindlalt ETV erastamise vastu, võib selle variandi lähema kolme aasta jooksul ära unustada.

Teine variant oleks jätta kõik nii, nagu on. Selleks tuleks lõpetada Lepaga vaidlemine ja arutelud selle üle, mis ETV-st saab. Lepp on peadirektor ja las ta toimetab telemajas oma parima äranägemise järgi.

ETV-le ei tuleks riigieelarvest rohkem raha anda ega ka vähemaks võtta. Mõned programmid kaovad, mõned jäävad. “Aktuaalne kaamera” ja “Reisile Sinuga” ilmselt jäävad. Lõpmatuseni ei saa ka Lepp olematut raha kulutada ja ta on sunnitud alustama ETV struktuuride optimeerimist, et eelarvest määratud 84 miljoni krooniga kuidagi toime tulla.

Selle valiku täitumise tõenäosus on väike, sest paljud Eesti ühiskonna mõjukad isikud tahavad ETV pärast muretseda ja lahendusi otsida. Ei saa ju ometi ühel päeval lõppeda arutelud selle üle, mis on avalik-õigusliku telejaama funktsioonid ja kui palju me vajame ressursse, et neid ülesandeid eeskujulikult täita!

Lõpetada eelarvest rahastamine

Kolmas variant on panna ETV korralikult tööle ETV enda rahaga. Selleks tuleb sulgeda kõik eratelekanalid. ETV jääks ainsaks eestikeelseks telemeediumiks Eestis. Kogu telereklaami raha läheks ETV-le ja kuna reklaami näitamise minutite arv tunnis on seadusega paika pandud, siis küsiks ETV reklaamisekundi eest korralikku hinda. Telereklaami kallinemine rõõmus-

taks ka kõiki teisi meediasid, sest ka nemad saaksid reklaamijatel rohkem küsida.

Kohe esimesel aastal ETV päris ise hakkama ei saaks, kuid teisel-kolmandal aastal on reklaamikäive küll selline, mis võimaldab kenasti ots otsaga kokku tulla. Selle variandi kasutamine oleks muidugi räige turumajanduslike printsiipide jalge alla tallamine.

Neljas variant on ETV kiiresti välja suretada. Selleks tuleks täielikult lõpetada ETV-le raha eraldamine eelarvest.

Valitsus ei tohi reageerida Lepa ja teiste teletöötajate appihüüetele. Ja kui juba mitu kuud pole ETV töötajad palka saanud, siis jääb telemaja üha tühjemaks ja tühjemaks, saatepäevad lühenevad.

Lõpuks jääb Lepp üksi AK uudiseid lugema (nii nagu Jüri Makarov TOP Raadio lõpupäevadel). Ja ühel õhtul enam ETV pilti ei ole ja ETVd ennast ei ole, ning küsimus, mida teha ETVga, on igaveseks päevakorrast maas.

Kõige tõenäolisem stsenaarium

Viies variant oleks panna ETV riigi rahaga korralikult tööle. Selleks tuleb ETV-le igal aastal eraldada ca 200 mln krooni. Kas see raha tuleb olemasolevatest maksumustest või tuleks lisaks kehtestada veel Isamaaliidu pakutud televiisorimaks, on omaette teema.

200 miljoni krooniga majandaks ETV end korralikult ära. Avalik-õiguslik televisioon saaks osta korralikke programme, maksta konkurentsivõimelisi palku ja mõne aasta pärast töötaks Gonsiori tänava euroremonditud telemajas Eesti teleproffide koorekiht. ETV suudaks pakkuda nii head avalik-õiguslikku teenust, millega jääks rahule isegi Marju Lauristin.

Selle variandi rakendamine on kõige tõenäolisem, sest riigieelarve on ju meil miljardeid kroone ja see ei täitu nende inimeste taskust, kes raha jagamise üle otsustavad.

Jaanus Puttingu intervjuu, Postimees, 1. veebruar 2000

MARJU LAURISTIN JA REIN LANG KRIISIST ETVs

Kaks meediaspetsialisti näevad avalik-õigusliku televisiooni reformimiseks erinevaid teid

Riigikogu liige Marju Lauristin ja meediaärimees Rein Lang, mida tuleks Eesti Televisiooniga ja Eesti Raadioga (ER) teie meelest peale hakata: kas ehitada uus või reformida vana?

Marju Lauristin (ML): Uut ei ole võimalik ehitada, vaid avalik-õiguslik ringhääling tuleb ikkagi muuta tõesti selliseks, nagu peaks olema. See poliitika, mis Toomas Lepa ajal toimus, oli esiteks finantsiliselt vastutustundetu. Avalik-õiguslik ringhääling peaks prioriteediks võtma need kulutused, mis on otseselt tema ülesannetega seotud. Samas peab muidugi vaatama ka kogu juhtimisstruktuuri, sest on selge, et puudus korralik kontroll nii finantstegevuse kui ka avalik-õiguslike ülesannete täitmise üle.

Praegu on ettevalmistamisel ringhäälinguseaduse muudatus. Me hakkame sellega ilmselt kohe Riigikogus tegelema. Seal on ette nähtud uus ringhäälingu juhtimisskeem, mis annab ringhäälingunõukogule (RHN) siiski täisvastutuse, nagu see peab avalik-õigusliku institutsiooni nõukogul olema.

Rein Lang (RL): Arvestades seda, et keegi tegelikult ei tea, mis selles vanas üldse toimub, siis loogika kohaselt tuleks esimese asjana aktsepteerida tõsiasi, et Eestis on kõigest 1,5 miljonit elanikku. Ning vastavalt sellele tuleks avalik-õigusliku ringhäälingu maht ja ambitsioon kindlaks määrata. Siis peaks ikkagi omanik ehk Riigikogu seletama, mida nad avalik-õiguslikult struktuurilt eeldaksid.

Kui nad annavad sellele struktuurile vabad käed, nagu seda tänaseni on tehtud, et tehke, mida tahate — anname televisioonile umbes 84 miljonit krooni ja

raadiotele üle 70 miljoni ning sellega peate toime tulema —, siis see on täiesti lootusetu variant. Nad hakkavad ju kohe röökima, et neil on raha vähe. Ja kui neile ka kaks korda rohkem anda, siis nad karjuvad ikka täpselt samamoodi, sellepärast, et kui funktsioonid pole piiritletud, siis mõtlevad nad välja aina uusi ringhäälingualaseid initsiatiive.

Õigusliku poole pealt saaks konkreetselt ära teha näiteks sellise variandi: luua puhtalt riigi hallatav asutus, mis tähendab, et kultuuriministeerium paneb selle asutuse juhatuse paika, nõuab tema käest aru ja laseb inimesi lahti, kui vaja. Nii toimetavad näiteks teatrid, Eesti Kontsert ja raamatukogud.

Teine võimalus oleks luua n-ö avalik-õiguslik isik, mille kohta peab vastu võtma täiesti üksikasjaliku seaduse, sest avalik-õiguslik isik tähendab, et see isik tohib tegelda ainult sellega, mis on seaduses täpselt kirjas. Kõik muu tegevus on keelatud. Sellist seadust ei ole suudetud Eestis kuue aasta jooksul vastu võtta sellepärast, et poliitikud ei suuda kunagi kokku leppida, mida avalik-õiguslik ringhääling siis võib või peab tegema. ETV ja ER ning RHN kogu aeg pasundavad, et nad peavad tegelema kõigega. See tähendab, et nemad lähtuvad kogu aeg sellest, et mis seadusega pole keelatud, on nende jaoks lubatud. Kuid paraku ei näe ma praegu selle sousti klaarimiseks mingit poliitilist mehhanismi.

Kellel lasub peamine süü selles, et ETV on praegu kaose äärel?

ML: Ma arvan, et siin on lõpuks kokku jooksnud pikaajalised protsessid. Sel ajal kui avalik-õiguslik televisioon tekkis endisest riiklikust televisioonikomiteest ja seal säilis väga palju vanu traditsioone — ka Hagi Šeini juhtimise ajal —, siis peeti paljusid asju endastmõistetavaks ja ma arvan, et see sama juhtimisskeem oli suhteliselt nõrk just seetõttu, et traditsioonid olid tugevad. Ehk heausklikule toimimisele suunatud.

Muidugi oli juba siis, kui ringhäälinguseadus esimest korda vastu võeti, suuri vaidlusi selle üle, kui täpselt peaks seadus määratlema, mida ikkagi ühiskond peaks avalik-õiguslikult televisioonilt ootama. Aga siis jäid need asjad seaduses siiski täpsustamata ja ka RHN loodi küllaltki väikeste volitustega ja väheefektiivse parlamentaarse organina, kuna kõik kartsid, et väga tihedat kontrolli avaliku raadio ja televisiooni üle sisu poole pealt ei ole võimalik seada. Aga seda, et just finantsilist poolt, kogu seda ülesannete täitmise majanduslikku poolt peab kindla käega kontrolli all hoidma, polnud siis ette näha.

RL: Süü lasub puhtalt Riigikogul, kes on deklareerinud ETV ja ER-i avalik-õiguslikku staatust, aga andnud neile tegelikult õiguse toimetada eraõigusliku institutsiooni reeglite järgi. Aga kui nad toimetavad eraõiguslike isikute reeglite järgi ehk kui eraõiguslik isik võib teha kõike seda, mis seadusega ei ole keelatud, siis peaksid nad ju tegelikult lähtuma äri-seadustikust. See määratleb, et nõukogu liikmed ja juhatuse liikmed vastutavad oma käitumise eest kogu oma varaga. Ja eraõigusliku isiku puhul piirdub selle organisatsiooni vastutus selle organisatsiooni varadega.

Aga avalik-õigusliku isiku puhul — kui see kõik põhja läheb, siis riik maksab igal juhul sada protsenti nõuded kinni. Samal hetkel avalik-õigusliku isiku juhtorganid ehk nõukogu oma varaga ei vastuta, mis tähendab, et ta ei vastuta mitte millegi ees. Nüüd jällegi on ka nii, et valitsus vastutab riigivara säilimise eest, kuid samal ajal pole valitsusel mitte mingit õigust ega vabadust üldse sekkuda ETV toimetusse. On tekkinud absurdne olukord, kus valitsuse ülesanne on kõik kordasaadetud sigadused kinni maksta.

Kuivõrd pädev on RHN teie meelest praegu üldse otsuseid langetama?

ML: Ega muud pädevat organit olegi. RHN on ainus organ, kellele need õigused on antud ja kahjuks on ta oma pädevust liiga hilja täiel määral kasutama hakanud. Võibolla pidanuks sekkuma natuke varem. Sest see ilmnis juba palju varem, et Lepa juhtimisel kulutas telemaja kõvasti üle ja üldiselt tundus, et ringhääling viiakse sihipäraselt pankroti äärel.

RL: Null. Seal ei ole üldse mingisugust pädevust. Pädevus saavutatakse alati ühel juhul, siis, kui selle pädevusega kaasneb vastutus. Mitte ükski lollpea ei trügi mingisugusesse nõukogusse ja ei hakka seal otsustama, kui teab, et selle otsustuse hind võib olla sissenõude pööramine tema isiklikule varale. Aga praegu on nii, et on leitud üheksa klouni, kes mitte

millegi eest ei vastuta. Samas kasutab sellist olukorda, kus RHN mitte millegi eest ei vastuta, alati ära juhatuse, lastes kõik oma isiklikud ambitsioonid RHNi otsusetegemise mehhanismist läbi. Ta võtab igale otsusele, mis on laiemas plaanis sellele ettevõttele või riigile täiesti kahjulik, nõukogu kummitempli. Ja see vabastab ju juhatuse vastutusest. Siin kehtib jällegi see põhiline eraõiguslik printsiip, et kõigi nende otsuste eest, mis on tehtud nõukogu tasemel, juhatuse vastutada ei saa. Tulemuseks on aga see, et keegi ei vastuta.

Ma olen üpris kindel, et see asi läheb põhja. Ma ei kahtle selles hetkegi. Kogu see hunnik püsib täna seal koos tänu sellele, et seal käis teine finantseerimine — mingid firmad said mingis avalikus programmis eksponeerida mingit toodangut ja teha varjatud reklaami. Niipea, kui seal kehtestada elementaarne kord nagu eraringhäälingus, kukub see värk silmapilkselt kokku.

Kui valitsus peaks praegu ETV 50-miljonilise kahju rahva rahaga kinni maksma, lükkab ta seda probleemi lihtsalt aastakese edasi. Aasta pärast ollakse samamoodi lõhkise küna ees. Samal ajal ei saa teletegijaid — ka Lepa — süüdistada selles, et nad tahavad head televisiooni teha. Kuid keegi selle juures raha ei loe ja kahe aasta pärast tuleb järgmine 50 miljonit miinust. Mina sooviksin valitsusele meelegi, et lõpuks ometi see jama ära lõpetada.

Mis saab ETVst?

(eelnevale lisatud lühiarvamuste veerg)

Jaak Allik,
endine kultuuriminister

ETV likvideerimine oleks absurd. Kogu Euroopa Liidus on avalik-õiguslik televisioon olemas ja kui meil see likvideeritakse, siis oleks see täiesti karjuvas vastuolus Euroopa Liidu ringhäälingupoliitikaga. See lihtsalt ei lähe korda, kuigi teatud poliitilised ja ärilised ringkonnad otseselt või kaudselt seda soovivad. Seejuures on Lepa iseloom ja tema tekitatud kahjum selleks vaid otsitud põhjus.

Paljud probleemid ETVga oleksid praegu olemata, kui Riigikogu oleks vastu võtnud ringhäälinguseaduse, mille projekti me aasta ja kolm kuud tagasi parlamenti saatsime. Kuigi see saadeti sealt peagi uttu, on see seal praegu jälle tagasi. Selles oli ette nähtud kindel protsent riigieelarvest ETV finantseerimiseks, sõltumata sellest, milline on parasjagu valitsus ja parlament.

Vahur Kersna,
ETV toimetaja

Olukord on nii segane, et tulevikku ennustada on väga raske. Lähed majja ja tunned, kuidas õhk on nagu udune, liigud käsikaudu kobades ning ei tea, kas järgmisel hetkel komistad või kukud auku. Selline on minu sisetunne, kui ma sisenen ETV majja. Selline hullumaja on seal juba väga kaua kestnud. Aga nagu

Murphy seadus ütleb, et kui on maksimaalselt hull olukord, siis läheb veel hullemaks. Lootus paremaks tulevikuks on siiski olemas.

Margus Allikmaa,
kultuuriministeeriumi kantsler

Ma ei oska öelda, kas ETV jääb toimima, see sõltub paljudest lähiajal langetatavatest otsustest. Kui need otsused on piisavalt mõistlikud, siis ta kindlasti jääb. Selge on aga see, et avalik-õiguslik teleteenus, mida riik vajab oma rahva huvideks, jääb tingimata. Riik tahes-tahtmata vajab sellist teenust.

Õigete otsuste juures on võimalik ETV kaosest välja tuua, ilma et riik ise sinna sentigi juurde paneks. On üks väga lihtne tee, kuidas sellest olukorrast pääseda, kuid praegu ei ole tahtnud sellest keegi palju rääkida. Pean silmas seda, et Eesti Televisioon ja Eesti Raadio oleksid võimalised ühise eelarvega sellest olukorrast välja tulema.

Samal leheküljel ka R. Kagge usutlus: **“Kangro: me ei saanud Lepast jagu”.**

ETV peadirektori kt Tiina Kangro tunnistas eile nii enda kui ka teiste juhatuse liikmete kaasvastutust telejaama hiigelvõlgade pärast, kuid vaid selles osas, et nad ei suutnud ohjeldada Toomas Leppa.

Kangro sõnul on nii tema kui teised ETV juhatusse viimaste aastate jooksul kuulunud inimesed vastutavad eelkõige selle eest, et nende jõud ei käinud üle 1997. aasta lõpus ametisse määratud ning mullu detsembris vallandatud peadirektor Lepa omast. “Kui oleksime olnud võimsamad ja tugevamad, siis võibolla oluks meil ka võimalus panna süsteem teisiti toimima,” spekulereis Kangro.

Kaasvastutust tunnistanud Kangro sõnul kärpis juhatuse liikmete võimu peadirektori üle kõige enam

põhikiri, mis oli välja töötatud ajal, kui ETVd juhtis veel Hagi Šein. “Kui te võtate ette ETV põhikirja, siis te näete, et kuni 1999. aasta juulini sai äraütlev otsus juhatuses sündida ainult siis, kui peadirektor oli sellega nõus,” sõnas Kangro.

Juhatuse liikmete sõnaõigust kärpinud apsu põhikirjas parandas ringhäälingunõukogu mullu juulis tehtud muudatuste käigus.

200 000 krooni oli piir

Kangro sõnul kärbiti samaaegselt ka telejaama peadirektori senist suurt voli sõlmida ETVst raha välja viivaid lepinguid. Piir pandi 200 000 kroonile, mida ületavate lepingusummade korral pidi peadirektor saama lepingule juhatuse nõusoleku.

Kangro sõnul pöördusid juhatuse liikmed küll korduvalt ringhäälingunõukogu poole, kuid nõukogu liikmed ei olnud tema hinnangul valmis stsenaariumiks, mis tänaseks päevaks on ETV-d tabanud.

Nõukogul polnud pilti

“Ilmselt olid nad oma eelneva kogemuse põhjal harjunud maheda ning üsna turvalise tööstiiliga, mis oleks võinud minna ka edasi, kui 1997. aastal oleks Lepa asemel peadirektoriks asunud keegi teine,” lausub Kangro.

Ringhäälingunõukogu liikme Andres Herkeli hinnangul oluks ülim aeg Lepa valele juhtimisstiilile piir panna 1998. aasta sügisel, kui esmakordselt jõudis nendeni signaal, et ETV eelarves tekib kahjum. “Puu-dujäägi suurust ei osanud nõukogu ette aimata ja läbi näha enne, kui mullu suvel saabusid auditeerimistulemused,” lisas Herkel. “Aruanne ETV finantsmajanduslikust seisukorrast jõudis nõukogu liikmeteni üle ametisoleva peadirektori pea.”

Maaleht, 6. veebruar 2000

KRIISIOLUKORD PÄÄSTAB ETV

Hagi Šein

Igal rahval peab olema televisioon, mida vaadates võiks ta näha oma nägu. See peab olema selline paik, kus saaks tõtt rääkida, kuhu vaadates saaks rahvas oma häid, aga ka halbu külgi näha. See peab olema allikas, millest tulevat sõnumit võiks uskuda ja usaldada, kus kõneldakse olulistest asjadest ning kus oma meel ja keel võõramaisest üle käib. Kus saadakse iseendast teadlikuks. Mis aitab meelt lahutada ja meelt ülendada, kui selleks tarvidus on. Mille äärde saaks kokku tulla, sest selleks et rahvas olla, peab aeg-ajalt kokku tulema.

On vaja televisiooni, mida peetakse omaks, sest see hoiab oma maa kultuuri ja mälu. On vaja paika,

mis on ühel ajal kool ja kirik, kohus ja kõrts, staadion ja tsirkus, rahva-, teatri- ja ooperimaja. Oluline kõigile ja igaühele — see ongi rahvaringhäälingu ehk avaliku ringhäälingu mudel.

Idealis võiks Eesti Televisioon olla just selline ühistelevisioon. Õigupoolest on ta seaduse järgi niisugusena mõeldudki, seepärast ETV-d avalikuks ja õiguslikuks nimetataksegi. Iseasi, et tegelikkuses niisuguse televisiooni tegemine paaril viimasel aastal väga kiiva kisub. Kohe nii kiiva, et mõned kipuvad arvama, et seda asja enam sirgeks ei saagi.

Kahe aastaga 50 miljoniga kahjumisse pörutada on kunst omaette ja seda ei räägi sirgeks ei halbade ilma-, poliitiliste ega majandusoludega. Puha oma lollus kõik. Lolluse eest peaks ju ikkagi keegi vastutama, aga näha on, et vastutada tahtajaid pole just palju.

Üht asjaolu tuleks telemaailmas toimuva mõistmiseks kindlasti rõhutada. Televisioon on kallis ja Eesti väike. Televisioon on muutunud majandusharuks, kus käib kõva ja halastamatu konkurents. Nagu igas äris, võetakse ka meediaäris riske, püütakse auditooriumiedu saavutada ka majandusliku ohu piiril, toetatakse omasid ja mängitakse konkurente auti.

Selles karmis mängus tuleb veel hiljuti Eesti telemaailma suveräänsel liidril ETV-l tunnistada oma tõsist ebaõnnestumist. ETV juhid ei mänginud oma partiid välja, poliitikud ei märganud ohte ega mõistnud luua tingimusi, et valdkond tervikuna saanuks tasakaalustatult areneda. ETV kurnas end nii põhjalikult ära, et kriis on tänase olukorra tõsiduse kirjeldamiseks veel pehme sõna. Häda on just nii tõsine, et ilma Riigikogu, valitsuse, ajakirjanduse ning rahva mõistmise ja toeta sellest naljalt välja ei tule.

Selle häda kallal ei peaks tänitama ega seaduseparagrahvide puudulikkust lõpmatus narrimängus ära kasutama. Selge, et nii dirigenti kui kontsertmeisterid peab vahetama, loomulikult tuleb noodikirjutajatel ka uus noot ja partituur kirjutada.

Ent kriis ei ole jäägitult halb. ETV puhul on asjaosalised just tänu kriisiolukorrale hakanud aru saama, mis nendest sõltub ja mida selleks tegema peaks, et Eestis oleks hea televisioon.

Toompeal on mõned vajalikud sammud juba astunud. ETV kriis sundis koalitsiooninõukogu esmakordselt arutama tõsiselt ringhäälingupoliitikat. Riigikogu liikmetest töörühm esitas ringhäälinguseaduse paranduse, mis laiendab Ringhäälingunõukogu vastutuspäiire ja võimaldab uuendada ETV juhtimisorganeid. Kultuuriministeerium on lubanud ergutada ringhäälingupoliitika väljatöötamist ja plaanib sellealast konverentsi aprillis.

Algab järjekordne uute ringhäälinguseaduste viimistlemine ja Riigikogule esitamise ring. Kultuuriministeeriumi koduleheküljel on avatud foorum avaliku arvamuse ja nõuannete kogumiseks avaliku ringhäälingu arendamise küsimustes. Valitsus peab lähiajal võtma seisukoha, kuidas ETV pankrotipiirilt ära tuua. ETV juhatus on koostanud kriisieelarve ja püüab leida lahendusi programmi tootmise jätkamiseks.

Olukord on hull, ent mitte lootusetu. Haige on muidugi väga haige, asi saab loomulikult veel hullemaks minna, aga saab ka paranema hakata. Praegu on kõige olulisem stabiilsuse saavutamine. Selleks peaks poliitilist tahet jätkuma, sest need, kes on huvitatud ETV lakkamisest, on vähemuses.

Ohukell lõi juba aasta tagasi ja allamäge veerev vanker oleks tulnud juba siis peatada, suurem osa nüüdseks kulutatud olematust rahast ja ETV töötajate närvirakkudest jäänuks alles. Aga oli vaja veel tugevamat pörutust, et võiks alata uue ETV, sellise televisiooni sünd, mida me kõik vajame ja mis meile endiselt oluline on.

Ettekanne koalitsiooninõukogu istungil 21. veebruaril 2000

KUIDAS VASTATA SIIM KALLASELE?

Hagi Šein

Käesoleva ettekande aluseks on rahandusminister Siim Kallase *Eesti Päevalehes* 18. jaanuaril 2000. ilmunud artiklis “Eesti Televisioon ja tema raha” püstitatud küsimused (vt. lk. 257).

1. Siim Kallas: “Milleks ja kui palju on ETV-l riigilt raha vaja on? Kas 100 miljonit on palju või vähe? Kes peaks olema pädev sellistele proosalistele küsimustele vastamiseks?”

Lähtugem esialgu parema puudusel rusikareeglist — TV1 tehakse 45, Kanal 2 60 ja TV3 70 miljoni krooni eest aastas. Ka siis, kui kaks suvalist kanalit kokku panna, ei anna nende programmi struktuur, saadete tase ja kaetavate sotsiaalsete ja kultuurifunktsioonide hulk, arhiivid kaasa arvatud, välja ETV taset.

On palju institutsioone ja subjekte, kes peaksid olema pädevad vastama raha ja paljudelegi teistele avalikku ringhäälingut puudutavatele proosalistele, aga süvenemist nõudvatele küsimustele:

- Avalike ringhäälinguajaamade juhatused;

- Ringhäälingunõukogu;
- Kultuuriministeerium;
- Riigikogu kultuurikomisjon;
- sõltumatud meediaekspertid;
- EBU ja teiste Euroopa riikide meediaspetsialistid-konsultandid.

Kõik need institutsioonid on meil olemas. Mida pole, on küsimuste korrektne püstitus, analüüs ja järjepidev konstruktiivne tahe nii avaliku kui ka kogu ringhäälingusektori olemuse ja tegevuse kohta adekvaatset teavet koguda, seda analüüsida, üldistada ja sellest korrektseid järeldusi teha ning tegevuskava kujundada.

Ettepanek. Panna uuele, võimalikult professionaalsele ja teotahtelisele ringhäälingunõukogule ja Riigikogu kultuurikomisjonile selge vastutus avaliku ringhäälingu arengu eest Eestis, muu hulgas olukorra adekvaatse kirjeldamise, tegevuse järelevalve ja riigi ees pädeva ja regulaarse esindamise eest.

2. Siim Kallas: “Mis on see avalik hüve, mida ühiskonnale maksumaksja raha eest annab avalik-õiguslik ETV ja Eesti Raadio?”

- kas on see tundide arv, mida nad eetrisse lasevad?
- kas on ükskõik, mida need tunnid sisaldavad?
- kas on olemas mingid kvaliteedinõuded?
- kas nende asutuste ETV ja ER olemasolu ise on mingi hüve?
- kas me ostame nende asutuste olemasolu või mingit funktsiooni?”

See hüve, mida me ideaalis ostame, on garantii, mida avalik-õiguslik ringhääling annab riigile ja selle elanikkonnale, et talle seadusega pandud avaliku ringhäälinguteenuse osutamise kohustus täidetakse. Avalikku ringhäälingut saab defineerida kui ühiskondlikku kohustust, avalik-õiguslik ringhääling on seadusega kehtestatud programmalaste kohustuste süsteem. Need kohustused seisnevad:

- objektiivse, erapooletu ja tasakaalustatud info edastamises;
- arvamuste paljususe vahendamises olulistes sotsiaal-poliitilistes küsimustes avaliku demokraatliku arutelu toimimiseks ühiskonnas;
- mitmekesise programmi tootmises kõigi ühiskonnagruppide vajaduste rahuldamiseks, minoriteetid kaasa arvatud;
- kvaliteetse, valdavalt omakeelse ja omakultuurse info-, haridus-, kultuuri- ja meelelahutusprogrammi tootmises.

Rõhutan seejures erinevaid aspekte — majanduslikku, poliitilist, õiguslikku.

Majanduslikult lihtsalt pole teist institutsiooni, subjekti ja struktuuri, kellele panna seadusega sellised mahukad ja riigile olulised kohustused. Eraringhäälingut kui turusubjekti ei saa sellises mahus ja ulatuses kohustada, vabalt neid kohustusi täitvad teleprogrammid turul ei kujune, neid pole meediamajadusloogikast tulenevalt võimelised kandma ka rikkad erakanalid ja viimaseid ei saa ega pea selleks sundima. Avalik ringhääling täidab kohustust, mille riik on enesele võtnud elanikkonna ees, turul toimiv eraringhääling peab majanduslikult toime tulema tarbijaskonda arvestades. Kodanikkonna ja tarbijaskonna huvid on erinevad asjad ja programmitulemus on nende kahe orientatsiooni puhul sootuks erinev. Selles veendumiseks ei ole vaja eksperimente korraldada. Eraringhääling optimeerub turureeglite, mitte sotsiaalsete ja kultuurifunktsioonide järgi.

Poliitiline aspekt — Eesti ei peaks kandidaatriigina olema esimene EL liikmeks pürgiv riik, kus avalik ringhääling kaotatakse. See samm oleks vastuolus EL ja EN deklareeritud meediapoliitiliste põhimõtetega ja dokumentidega, millega Eesti on liitunud. Võib juhtuda, et infoühiskonna arenedes tekivad avaliku infoteenuse tagamiseks uued võimalused ja mudelid — selleni peab aga veel jõudma.

Strateegiline aspekt — teleringhääling, eriti selle avalik-õiguslik komponent on selge demokraatia ja

kultuuri instrument. Anda see instrument kolmele või enamale võõramaisele firmale ja püüda neile peale sundida meie riigile olulisi programmalaseid kohustusi on riskantne. Äri on äri, ka meediaäri.

Ettepanek. Tuleks saavutada poliitiline kokkulepe, mis põhineb jaatusel — koalitsioon kinnitab, et lähema kümnendi jooksul kuulub Eesti ringhäälingumudelisse telekanal, mis lähtub riigi poolt seadusega pandud avaliku ringhäälingu kohustuste täitmisest.

3. Siim Kallas: “Kõige tähtsam küsimus — mida teevad avalik-õiguslikud raadio- ja teleasutused teisiti kui eraõiguslikud? Miks ei saa riik toimida ilma riiklike elektroonilise meedia ettevõteteta?”

Ja Kallas lisab, et talle pole keegi suutnud seda selgeks teha ja seetõttu peab Reformierakond avaliku hüve loomist võimalikuks ka siis, kui raadio ja televisioon on erakätes.

Olulisemale sellest küsimusest olen ma eelnevas põhimõtteliselt vastanud. Loomulikult annab reaalne ringhäälingupraktika Eestis põhjust neis erinevustes kahelda, kuigi süsteemne programmianalüüs näitab olulisi erinevusi. Igal juhul on võimalik ETV programm ka tegelikkuses vastavusse viia seaduses deklareeritud ülesannetega. See on reaalse meediapoliitika ja avaliku ringhäälingu juhtimise küsimus. Praegu on tähtsam lihtsalt muu.

- **ETV praegune superkahjum** (35–38 miljonit krooni), pankrotilähedane seis rahavoogudes (16–21 miljonit krooni) ja muidu nutune seis **ei tulene avaliku ringhäälingu olemusest** ega objektiivsetest asjaoludest. Praeguse seisul on kaks põhjust. **Esiteks**, see on “saavutatud” puhtsubjektiivsete ponnistustega, ETV endise juhi rumalate, vastutustundetute ja valede otsuste tõttu, mida ei suudetud õigel ajal pidurdada. Ühe ebaõnnestunud juhi tõttu pole veel mingit põhjust ETV-d allavett lasta. Toomas Lepp püüdis ühe aastaga toota kahe aasta saated — tulemuseks sai ta lahti rahast, vaatajatest, ETV mainest ja lõpuks ka oma ametikohast. 17-miljoniline kahjum oli juba 1998. aastal, juba siis tulnuks see rong maha pidurdada. **Teiseks, ETV rahalised raskused on oma enamuses tingitud aastate jooksul kujunenud tehnilise arengu alafinantseerimisest. ETV tehniline areng, enamik vältimatutest investeeringutest ja tehnika-hangetest tehti viimastel aastatel riiklike vahendite puudumisel peamiselt laenu abil. Nüüd on käes aeg laenu maksta.**

- **ETV on kriisis, aga mitte eksistentsiaalses kriisis.** Eesti riigil ja Eesti riigis jätkub raha nõuetekohase avaliku ringhäälinguprogrammi tegemiseks. Rahulikult mõeldes ja kaalutledes on võimalik leida tegevust ja arengut tagav finantseerimisskeem. See on jõukohane ülesanne. Oluline on olukord stabiliseerida, ringhäälingunõukogu koosseis uuendada ja selle funktsioonid täpsustada, uus ETV juhatus ja juht ametisse nimetada ja tööle hakata.

Ettepanek. Teha jõupingutusi, et ETV olukord finantsiliselt stabiliseerida ja kehtestada stabiilne, sõltumatu,

ETV tegevust ja arengut soodustav ning kogu TV-sektorit tasakaalustav finantseerimismudel.

4. Siim Kallas: “Kas oleks otstarbekas sõlmida leping riigi ja avalik-õigusliku ringhäälingu vahel?”

Kallas paneb ette, et tuleks välja töötada ja sõlmida riigi ja avalik-õigusliku asutuse leping, mis võimalikult üksikasjaliselt sätestab poolte kohustused ja vastab järgmistele küsimustele:

- milline on avaliku ringhäälingu poolt pakutav hüve;
- milline on rahastamine riigieelarvest;
- milline on programmi maht, mida rahastatakse eelarvest;
- millist programmiosa rahastatakse muudest rahallikatest, sealhulgas reklaamituludest;
- kas programmi maht ja seega eraldatav raha on igal aasta ühesugune või võib mõlemaid rahapappusel koomale tõmmata;
- millised on saadete tegijate sõltumatuse tagatised.

Vaatame ajas tagasi, et öelda — pole midagi uut siin päikese all.

- 1995: Peaministri ettekanne “Olukorrast riigis” — riikliku finantseerimisega peab kaasas käima selge riiklik tellimus avalik-õiguslikule ringhäälingule.
- 1996: Kirjutasin avaliku ringhäälingu “Rohelise raamatu”, mille põhjal tollane Riigikogu kultuurikomisjoni esimees Tõnis Lukas ja kultuuriminister Jaak Allik algatasid diskussiooni. “Rohelises raamatus” oli muu hulgas esitatud ja läbi töötatud idee riiklikust tellimusest ja lepingust riigiga. Seda, milleks raamat mõeldud oli — avalikuks diskussiooniks riigi ringhäälingupoliitika väljatöö-

tamiseks — ei toimunud, teatud huvigruppide toel lasti see see võimalus mööda, et mitte öelda põhja.

- 1998: parlamenti jõudis ringhäälinguseaduse eelnõu projekt 917 SE I — §-s 38–40 sätestati riigi ringhäälingutellimus (informatsioonitellimus, kultuuri-, haridus-, teadus- ja spordi-, arendus-, arhiivindustellimus). See eelnõu seaduseks ei saanud, nagu pole saanud seaduseks ka kõik järgnevad katsed ringhäälinguseadust muuta.

Niisiis, ETV praegune seis on osaliselt ka poliitikute ja riigiametnike tegemata töö loogiline tulemus. Me oleme raisanud viis aastat, aga poliitilised erakonnad, Riigikogu ega riik pole suutnud ringhäälingupoliitika väljatöötamisel reaalselt tulemust saavutada. Selle asemel on era- ja avaliku meedia tegelased lõpututes komisjonides teinud arvutuid ja jätkuvalt ebaõnnestunud katseid iseenele seadust kirjutada. Tulemuseks on olukord, milles praegu oleme — me esitame enesele ikka ja jälle küsimusi, mida esitasime juba 1995 ja 1996 aastal. **Sellest olukorrast tuleb võimalikult kiiresti välja tulla.**

Ettepanek

1. Muuta kiiresti ringhäälinguseadust, et valida uus ringhäälingunõukogu, seejärel ka uus peadirektor ning kehtestada seadusega peadirektori ja juhatuse pädevus, nagu sätestab TSÜS. Seadus eelnõu on koalitsiooni töögrupil praktiliselt valmis ja selle võib juba homme anda Riigikogu menetlusse.
2. Riigikogu kultuurikomisjoni juhtimisel töötada välja Eesti riigi ringhäälingupoliitika põhimõtted veel sellel aastal, püüda saavutada nende konsensuslik aktsepteerimine poliitiliste erakondade poolt või vähemalt koalitsioonis ja esitada Riigikogule selle kontseptsiooni alusel eelnõu ringhäälinguseaduse põhjalikuma muutmise kohta.

Postimees, 3. märts 2000

RINGHÄÄLINGU ISEÄRALIK VABADUS

Massimeedia tase pole tabu, mida arutada ja arvustada ei tohi

Hagi Šein

Näib, et ikka veel ei jätku neljandal võimul tolerantse ja sisemist tasakaalu, kui poliitikud kirjutajate, kõnelejate ja pildinäitajate kohta midagi kriitilist ütlevad. Meediamehed panevad seljad sedamaid kokku, kahu-rid laetakse ajakirjandusvabaduse karmide kuulidega ja demokraatia ohustajate tõrjumiseks tehakse nii kõva hoiatuspauk, et viimased kärmelt vabandades taganevad. Minister Looduse juhtum on iseloomulik.

Riigimees püüdis öelda, et ETV ja ER peaksid oma tegevuses rohkem silmas pidama meie riigi ühishuvisid. Kohe sai selgeks, et ministrist on ennekuulmatu, kui mitte lubamatu ETV ja ER-i kohta midagi öelda. Võimalik-et-direktor Lepp ähvardas kohe EBU-ga ja soovitas Loodusel tagasi astuda. Loodus seletas seepeale vabandades, et teda mõisteti valesti, et ta pole

ettekirjutaja ega tsensor ega sõnavabaduse surmaja, aga muidugi on ta süüdi, “sest süüdi on alati see pool, keda valesti mõistetakse”. Ka seekordne ajakirjanduse ja poliitikute omavaheline naging jäi traditsioonide raamidesse. Ka seekordses poleemikas jäi midagi olulist ütlemata.

Tasemenõue

Esiteks jäi ütlemata, et me kobame Eestis ringhäälingupoliitikas ikka veel ringi kui pimedad kassipojad. Riigi ja avaliku meedia vahetust ei piirdu teise totaalse vabadusega esimesest. Teiseks jäi selgelt ütlemata, et tõepoolest eksisteerivad riiklikud, kogu rah-

vuse huvid, mis kuuluvad meie rahvaks olemise juurde ja millega tegelemine ongi avaliku ringhäälingu asi. Kolmandaks jäi rõhutamata, et ajakirjanduse, televisiooni ning raadio vabadus ja tase pole tabu, mida arutada ja arvustada ei tohi.

Proovime mõned asjad selgeks saada. Demokraatlik ajakirjandus peab olema vaba selleks, et väljendada erinevate ühiskonnagruppide seisukohti ühiskonnaelu olulistes küsimustes. Mis tahes tsensuur, mis tähendab ilmutamisele eelset ettekirjutusi, on vabas riigis mõeldamatu. Samas ei toimi end kvaliteetseks pidav väljaanne ilma sisemise toimetuskontrollita, vähemasti selgelt seatud tasemenõueteta.

Nagu igasugune vabadus on ka ajakirjandusvabadus piiratud, avalik-õigusliku ringhäälingu vabadus on aga piiratud hoopis isemoodi. ETV ega ER-i programmivabadus pole nende ainupädevuses. See ei kuulu tingimusteta ei ETV peadirektorile, juhatusele, teletöötajatele ega isegi mitte ringhäälingunõukogule. Avaliku ringhäälingu vabadus põhineb ühiskondlikul kokkuleppel ja seisneb kohustuses täita seadusega kehtestatud programminõudeid. ETV ja ER on ennekoike vabad täitma oma kohustusi.

Need kohustused sisaldavad ajakirjandusvabaduse põhimõtteid ja seisnevad lühidalt järgmises: 1) objektiivse, erapooletu ja tasakaalustatud info edastamine, 2) arvamuste paljususe vahendamine olulistes sotsiaalpoliitilistes küsimustes avatud demokraatliku arutelu toimumiseks ühiskonnas, 3) mitmekesise programmi tootmine kõigi ühiskonnagruppide (ka vähemuste) vajaduste rahuldamiseks, 4) kvaliteetse, valdavalt omakeelse ja omakultuurse info-, haridus-, kultuuri- ja meelelahutusprogrammi tootmine ja hankimine. Sotsiaalsus, haridus- ja kultuurikesksus on seejuures olemuslikud.

Nimetatud nõuded on sisuliselt kirjas ka kehtivas ringhäälinguseaduses. Seadust peavad ETV ja ER täitma. Kedagi ei pea takistama avaldamast kahtlust või kriitikat juhul, kui talle tundub, et neid kohustusi täidetakse ebapiisavalt või halvasti. Selles mõttes ei öelnud Loodus midagi otseselt ajakirjandusvabadusjumala-vastast. Küsida ja nõuda saab nii ETV-lt, ER-ilt kui ka ringhäälingunõukogult. Eriti just viimaselt.

Kohustused ennekoike

Olen siiski sageli kuulnud ringhäälingunõukogu juhte väitmas, et neil ei ole mingit õigust sekkuda ETV

programmi. Ega olegi, kui silmas pidada tsensori rolli või saadete sisu ettekirjutamist. Ent nõukogu on ainus organ, kes on seatud teostama järelevalvet selle üle, et ETV-le ja ER-ile seadusega kehtestatud programmi-nõudeid täidetakse. Kui seda ei tehta, on nõukogu oma rollist ja avaliku ringhäälingu vabadusest valesti aru saanud. Olgem täpsed — kui keegi tahab avaliku ringhäälingu vabadust ja vastutust täpsustada, saab ta seda teha vaid avaliku ringhäälingu kohustuste muutmiseks seadusemuudatuse ettepanekut tehes. Kui ringhäälingunõukogu teeb ETV-le ettekirjutuse seadusekohast programmi teha, on see nõukogu põhi-kohustuse täitmine. Siit tuleneb ka ringhäälingu-politiiliste otsuste tähtsus, mida Riigikogu teeb.

ETV ja ER-i vabadusega seostub veel üks aspekt. Ikka ja jälle on poleemiliselt küsitud — mis hüve see on, mida ETV ja ER nii kalli raha eest maksumaksjale pakuvad? Kas on ükskõik, mida nende saated sisaldavad? Kas on olemas mingid kvaliteedinõuded? Kas me ostame nende asutuste saatemahtu, nende olemasolu või mingit funktsiooni?

Vastus tuleneb juba öeldust — see hüve, mida me ETV-lt ja ER-ilt ideaalis ostame, on kindlustunne, mida avalik ringhääling riigile ja selle elanikkonnale annab, et seadusega kehtestatud avaliku ringhäälingu-teenuse kohustus täidetakse. Sellest tulenebki avaliku ringhäälingu toimetisvabaduse erilisus erameediaga võrreldes.

Niisiis olen väitnud, et avalik ringhääling on samas nii vaba kui kohustatud ringhääling ja et oma ülimat vabadust peavad ETV ja ER kasutama oma ülimate kohustuste täitmiseks ennekoike oma maa, eesti kultuuri ja eesti rahva ees. Pole teab kui suur patt, kui mõnel inimesel, kas või ministril, tuleb ette seda kord jälle meelde tuletada.

Põhimõtteid realiseeritakse praktikas. Seepärast pakun lugejale üht teemakohast mõttemängu. Kujutlege end AK peatoimetajana. Teile helistab minister, kes teatab, et ta soovib õhtuses saates kolm minutit olulisel teemal esineda. Teil on valida viie võimaluse vahel: a) te lasete tal seda teha, b) te lasete tal seda teha, ent annate seejärel eetrisse ka opositsiooni arvamuse, c) te keeldute, d) te keeldute ja avaldate AKs teate selle kohta, et minister helistas ja nõudis AK-s esinemist; e) te valite ühe neljast eelnevast võimalusest ja teete oma alluvatele tõsise peapesu, et nad ise ära ei tabanud, et ministril oli midagi olulist öelda. Teie valik peegeldab teie arusaama avaliku ringhäälingu vabaduse küsimuses.

Postimees, 27. märts 2000

LÕPETAME AVALIK-ÕIGUSLIKU SEGADUSE**Avalik-õiguslik meedia peab jääma, kuid aitaks ühest TV- ja ühest raadiokanalist**

Robert Lepikson, Võru maavanem

Olen pikka aega jälginud dueti Lepp & ringhäälingunõukogu esitatud menuseriaali “Võta üks ja viska teist”. Tänapäevaks olen jõudnud järeldusele, et tegu on haleda plagiaadiga eesti kirjandusklassikast, kus on värvikalt kirjeldatud koeraraie pildumist üle plangu ja peategelasteks on kuulus isemõtleja Tatikas ning luuletaja Vesipruul. Pikemalt ei tahaks peatuda ei küündimatul ringhäälingunõukogul ega naiivsel peadirektoril, kelle tobedaima väite kohaselt kulutas ta eelarve järgi, mis aga ei laekunud plaanitud mahus. Nii lapsik jutt ei ole paslik isegi lapsele, kes mammapapa poolt paika pandud mobiiltelefoniarve on lõhki ajanud. Ringhäälingunõukogu aga on selles loos sama palju süüdi kui Toomas Lepp.

ETV põhjakõrbemine oli protsess, mis toimus nende silme all ja vastutusel. Kümneid miljoneid ülekulu põhjustanud tegevus ei saanud olla neile teadmata, seda loomulikult juhul, kui nad oma nõukogu liikme kohuseid täitsid. Hea poliitiku või kuulsu luuletaja renomee ei ole argument juhiomaduste määramisel.

Kas poleks siiski õigem endale selgeks teha, mis toimub tele- ja raadiomajas ja mida üks väike riik endale avalik-õiguslike meediakanalite näol lubada suudab. Olen arvamusel, et kogu meie avalik-õiguslik ringhääling vajab põhjalikku ümberkorraldamist. Ei teeks paha teha endale selgeks, mis vahe on avalik-õiguslikul ja kommertsalusel põhineval meedial. Absoluutselt kõik kommertskanalid on asutatud raha teenimise eesmärgil, avalik-õiguslik ringhääling aga ei ole seda teips mitte. Sea- ja söögikartul on küll mõlemad kartulid, kuid söögikõlblikku putru neid kokku segades ei saa.

Ma tahan selle jutuga nentida tõsiasja, et riigi rahakotil õilmitseval nn avalik-õiguslikku teenust pakkuval ringhäälingul pole asja reklaamimaailma — ja seda nii reklaamiaja müümise kui ka kõikvõimalike saadete sponsorite näol. Seda lihtsal põhjusel, et esiteks ei sobi demokraatia ja turumajanduse tingimustes riigil tekitada kõlvatut konkurentsi ja teiseks ei

saa avalik-õiguslik ringhääling põhimõtteliselt konkureerida kommertsprogrammide sisuga. Kui kommertskanalid võitlevad vaatajate pärast, püüdes olla neile meelepärased, siis maksumaksja raha peaks kulutama hoopis teistel eesmärkidel.

Avalik-õiguslik meedia peab jääma, kuid aitaks ühest TV- ja ühest raadiokanalist. Kogu ülalpidamine peaks tulema riigieelarvest. Sponsorite ja reklaamandjate mängumaaks jäägu kommertskanalid. Võitlus vaatajate pärast on vajalik, kuid konkureerida ei ole vaja seebikate ja “Reisile sinuga” või muude labaste saadetega. Miks näiteks ei võiks avalik-õiguslik meedia toota parimaid uudistesaadeteid, probleemsaadeteid, tuua vaatajani teavet ja probleeme tasakaalustatult kõigist eluvaldkondadest?

Pean täiesti valeks ETV seisukohta, et vaatajad tahavad näha seda, teist ja kolmandat, ja nad peavad seda saama. Asi on risti vastupidi. ETV peaks harima ja kujundama vaatajaskonda, mitte aga maksumaksja raha eest edastama kõrge vaadatavuse tagamiseks odavat rämps. Mõnest Euroopa riigist tuleb sisse tuua programmidirektor ja mõned toimetajad, kes ei pea etendama tsensori rolli, vaid teeksid Leppadele, Kangrotele jt selgeks, mis asi on avalik-õiguslik TV, kust kulgeb hea maitse rajajoon.

Olen arvamusel, et meie avalik-õigusliku meedia uus juht ei tohiks omada raadio- ja televisioonikogemusi. Vaja on kindla käega majandusmeest, kellele ei valmista raskusi öelda ei, kes oskab raha lugeda, suudab stambivabalt mõelda ja otsustavalt tegutseda. Ilmselt on välismaist abi vaja ka kogu tänase ETV kinnisvara ja tehnilise baasi hindamiseks, eesmärgiga terad sõkaldest eraldada ning panna paika vahendid, mis ETV-le tööks vajalikud on.

Kui uus ringhäälingunõukogu kujuneb sama võimetuks nagu ta eelkäija, on ainus mõistlik tegu pöörduda erastamise kui universaalse riikliku jama lõpetamise ainuvõimalikule teele. Optimistina loodan, et kõik pole siiski veel kadunud ja tõsiasi, et kevadel lähevad ka vanad luuad lehte, kehtib ka ETV kohta.

Sirp, 31. märts 2000

AVALIK JA ÕIGUSLIK

Mihkel Mutt

Õiguslik järjepidevus on kindlasti positiivne. Avalik naine on ilmselt negatiivne. Kas avalik-õiguslik on sel juhul positiivne või negatiivne? Kui igas viimases kui

kõrtsis Mehikoormast Tallinnani mängida ainult Bachi, siis pole rahval teist valikut ning ta harjuks sellega ära. See on hea maitse diktatuur. Aga see on

diktatuur. Robert Lepikson ütles 27. märtsi Postimehes, et avalik-õiguslik televisioon peab olema ainult riigi poolt rahastatud: “Pean täiesti valeks ETV seisukohta, et vaatajad tahavad näha seda, teist ja kolmandat, ja nad peavad seda saama. Asi on risti vastupidi. ETV peaks harima ja kujundama vaatajakonda, mitte aga maksumaksja raha eest edastama kõrge vaadatavuse tagamiseks odavat rämpsust.”

See on mulle sümboolselt maksimalistlik seisukoht. Ka Sirp ilmub 80 protsendi ulatuses maksumaksja raha eest, nii et ta ei pea kõrge loetatavuse tagamiseks edastama rämpsust, vaid saab tegelda kunstilise kultuuriga. Aga Sirp on nädalaleht. Isegi kvaliteetse päevalehe käivitamine läheks väga kalliks. Rääkimata peamiselt originaalsaateid edastavast TVst. Mis aga peamine: ma ei näe isegi unes, et Sirp või Looming oleksid kogu rahva peamine või isegi ainus infoallikas. See harimise-edendamise jutt on õige. Aga vabal maal ei ole võimalik hakata igal pool ainult “Bachi mängima”. Ja teiste hulgas konkureerides jääks säärase ülitark kanal vaatajaist ilma. Ta läheks liiga kaugele eest ära. Seepärast tuleks seal leida õige vahetõsi “targa” ja meelelahutusliku vahel. Eesti publik on rikutud, aga mitte üdini. Vastasel korral oleksid sopalehed päevalehed pankrotti ajanud. Inimestel on vajadus ka tõsisema teabe järele. Sellel on turgu. Mulle tundub, et avalik-õigusliku telekanali tõsisusnivoo saaks meie tingimustes olla umbes sama mis Postimehes ja Päevalehes. Ainult ... kui need lehed on eralehed, siis miks ei võiks kõnealune telekanal olla ikkagi erakanal? Osa põhjust on meediumisse endasse kodeeritud. Vaatemängu lihtsalt on parem vaadata kui selle reportaaži lugeda. Ja mõtlemise resultate on parem lugeda kui vaadata. Nii et eri meediate vahel on ikkagi tööjaotus. Avalik-õiguslik telekanal on ses mõttes natuke hübriid.

Meenub lapsena loengust kuuldu, et televisioon on alati mõeldud keskmisest madalama haridusega inimestele, nii umbes kaheksaklassilisega (säärase inimestest on kübeke ka professoris) ja neile põhiosa televisioonist orienteerubki. Igasuguses meedias toi-

mub kollanihe, triivimine kergluse suunas. Seda tingib vajadus publikut pidevalt kosida. Ülalmainitud põhjusel toimub see TVs suhteliselt kiiremini kui mujal. Seetõttu pole päevalehtedes tarvis spetsiaalset nõukogu, me usaldame ajakirjanike südametunnistust ja intelligentsust. Teisiti on TVga. Just sealset kollanihet ongi ilmselt kutsutud ohjama need nõukogusse kuuluvad sõltumatud eksperdid (kelle hulka siinkirjutaja ei kandideeri), kelle funktsiooni järele Rein Lang viimases TV Ekspressis küsib. See oleks sama, mis teatri kunstinõukogu, mis jälgib, et lausa rämpsust lavale ei lastaks. (Kunstinõukogud on taas vaikselt tekkinud, ju on nende järele vajadus.)

Pigem paneb mind hämmastama poliitikute kaasamine niisugusesse süsteemi. Praegu on neist enamikul küll meediakogemus. Aga nad on välja käidud kui poliitikud. Kui see on organ, mis hakkab kontrollima, mitu minutit ühe või teise partei konkreetsetest prioriteetidest leiab saatepäeva jooksul kajastamist, on asi naeruväärne. Mida ja kuidas, seda võiksid ikkagi määrata tegijad ise, alates programmi peatoimetajast alla poole välja.

Ma mõistan, et võib tuua sada näidet, kuidas üks või teine teema omandab parteipoliitilise värvingu (kas näidata maaelu eurostuvana või “kuni su küla veel elavana ...”). Aga selle mõõtmine meenutaks ehtsat Glavliti aega. Tegelikult oleks vaja kahte nõukogu. Üks oleks nõukogu, nagu see on igasugusel ettevõttel, kus midagi toodetakse või liigutatakse. Selle kompetentsi jääksid majandus- ja rahaasjad. Teine oleks nn. kunstinõukogu, hea maitse jälgija. Avalik-õigusliku televisiooni puhul on ju esmatähtis selle kõige üldisem tase, mis väljendub suurtes ja väikestes detailides: alates rahvuskultuurilistest prioriteetidest kuni säärase naeru-show valikuni, mis ka Sirbi lugejat naerma ajab, ning spordikommentaaritorini, kes ei kasuta ülemäära parasiitkeelendeid. Too kunstinõukogu võiks jälgida, et neist nõuetest laias laastus kinni peetaks. Mehhanismide väljatöötamine, kes ja kuidas kedagi lahti laseb ja üldse sanktsioone rakendab, pole ju keeruline.

AVALIK ÕIGUSLIKU RINGHÄÄLINGU STABILISEERIMISPERIOOD: 2000 II pool – 2003?

2000 II pool

Sinissaar, Tiit. *Ringhääling rahvale*. Postimees, 01.06.
Šein, Hagi. *Sõbrakäsi ETV-le. Pakun otsustada telekodude-keskse finantseerimisskeemi kasuks*. Postimees, 19.07.
Palts, Tõnis. *Teiste raha, riigi ringhääling*. Eesti Päevaleht, 20.09.
Lang, Rein. *Saagu avalik ringhääling*. Postimees, 31.10.
Mutt, Mihkel. *Ringhäälingu mõttest*. Sirp, 03.11.
Mutt, Mihkel. *Anekdoodiks muutuv narratiiv*. Sirp, 1.12.
Kuus, Andres. *Kerjus või priiskaja*. Postimees, 02.12.
Meikar, Silver. *ETV tuleb erastada*. Postimees, 11.12.

2001

Šein, Hagi. *Mida teha Eesti T(t)elevisiooniga?* Postimees, 13.01.
Raag, Ilmar. *Avalik-õiguslik mõistatus*. Postimees, 19.01.
Sun, Raivo. *Eesti televisioon õigustab privileegi*. Postimees, 02.02.
Kadastik, Mart. *Raha ja rahu Eesti Televisioonile*. Postimees, 14.03.
Raag, Ilmar. *Kas siis selle maa televisioon ...* Eesti Päevaleht, 27.03.
Raag, Ilmar. *Paar paremat nippi ETV sõimamiseks*. Eesti Ekspress, 19.04.
Kultuuriministeeriumi juures tegutsenud töörihma ettepanekud ringhäälinguseaduse muutmiseks. Nelja-poolne kokkulepe. Kultuuriministeerium, 30.04.
Sun, Raivo. *Usalduskriis segab ETV arengut*. Postimees, 22.05.

Vaarik, Daniel. *Valgust ETV ekraanile*. Postimees, 23.05.
Urm, Aare. *Maaslamajat ei lööda, kui see just ETV pole*. Eesti Päevaleht, 24.05.
Raag, Ilmar. *Popslik demokraatia Eesti meediaturul*. Äripäev, 06.06.
Käsp, Kalle. *Quo vadis, ETV?* Sirp, 26.06.
Vahe, Vaapo. *Elu ilma ETVta*. Sirp, 17.08.
Traks, Kristiina. *Tele ja raadio liitmisel majanduskasu küsitav*. Äripäev, 22.08.
Sookruus, Peeter. *Rahvusringhääling — oletused ja argumendid*. Äripäev, 24.08.
Raag, Ilmar (2001). *Head aega, Vaapo*. Sirp, 24.08.
Mutt, Mihkel. *On niisugune kanal!* Sirp, 31.08.
Raag, Ilmar. *Kellele jackpot teleturul?* Äripäev, 18.09.
Toomet, Vallo. *ETV tuleb ära müüa*. Eesti Päevaleht, 5.12.
Raag, Ilmar. *Vastamata küsimused ja tottrad arvamused*. Sirp, 7.12.

2002

Urm, Aare. *Kes porri, kes püünele*. Eesti Päevaleht, 16.01.
Lepp, Toomas. *Mida teha ETVga*. Postimees, 17.01.
Kivirähk, Andrus. *Aare Urm kaotas pea*. Eesti Päevaleht, 19.01.
Tõnis Palts. *Kaitsekõne Aare Urmile*. Eesti Päevaleht, 29.01.
Raag, Ilmar. *ETV saab arengukava*. Eesti Päevaleht, 31.01.

Postimees, 1. juuni 2000

RINGHÄÄLING RAHVALE

Tiit Sinissaar, ringhäälingunõukogu esimees

Ringhäälinguseadust on muudetud, tegevust on alustanud uutel põhimõtetel moodustatud ringhäälingunõukogu, toimumas on Eesti Raadio (ER) ja Eesti Televisiooni (ETV) uute juhtide valimised. Seega on Riigikogu väljendanud selget seisukohta, et Eesti vajab avalik-õiguslikku ringhäälingut. Ja kindlasti võib öelda, et tehtud sammud on alles pika tee algus.

Rahastamise absurd

Olukorras, kus avalik-õiguslike ringhäälinguorganisatsioonide ERi ja ETV rahastamise küsimusi otsustavad

riigieelarve koostamise käigus kõigepealt kultuuriministeerium, seejärel rahandusministeerium, edasi valitsus ja lõpuks Riigikogu, on meil tegelikult tegemist riikliku ja avalik-õigusliku ringhäälingu hübriidiga. Ringhäälingunõukogu, seaduse järgi kogu süsteemi kõige kõrgem organ, kelle liikmed vastutavad õigete otsuste eest isikliku varaga, on raha eraldamise protsessist hoopis kõrvale jätetud. Selline absurdne olukord ei saa edasi kesta. Seepärast ongi ringhäälingunõukogu kõigi muude pakiliste ülesannete kõrval püstitanud endale eesmärgi taotleda ERi ja ETV rahastamise küsimuste lahendamist. Avalik-

õiguslik ringhääling on rahva oma ja töötab kogu rahvale, täites talle seadusega pandud ülesandeid.

Ühiskondlik kokkulepe

Olles oma olemuselt kõige sõltumatum ajakirjandusvorm üldse, peab ka selle rahastamine olema sõltumatu. See tähendab, et rahva valitud ja volitatud seadusandja peab sätestama kindla, poliitilistest otsustest sõltumatu rahastamisallika. See kõik nõuab teatud ühiskondlikku kokkulepet. Kui palju ja mille eest on

valmis omanik ja tarbija ehk rahvas maksma? Praegused summad võimaldavad vaevalt hinge sees hoida, nagu me seda ETV puhul teravalt tunneme.

Üks on selge: kui suur osa meie ajakirjandusest on läinud välismaiste omanike kätte, siis oma iseseisvuse ja sõltumatuse tagamiseks ei peaks eesti rahvas ühe ajakirjandusvormi, talle endale kuuluva avalik-õigusliku ringhäälingu ülalpidamist liiga kalliks pidama. Selle probleemi selge lahendamise suunas töötab ka ringhäälingunõukogu.

Postimees, 19. juuli 2000

SÕBRAKÄSI ETV-le

Pakun otsustada telekodude-keskse finantseerimisskeemi kasuks

Hagi Šein

ETV saab täna 45. Mis võiks olla parem kingitus kriisi ja pankroti äärele viidud organisatsioonile, kui seadusandja, valitsuse, ringhäälingunõukogu ja uue juhatuse ühine selge seisukoht, kuidas ETV õnnetust seisust päästa ning rahvusringhääling jälle arenguteele juhatada. Paraku praegu seda otsust veel pole. Vaatame siis üle valikuvõimalused ja kaalume ideid.

sõltuda täitevvoimust: Täites seadust, on ETV ja ER ringhäälingunõukogu kontrolli all, kes esindab riigi huvisid ja vastutab avaliku ringhäälingu eest.

Sellele platvormile toetudes on kõige olulisem valida sobiv finantseerimismudel. Vaatame peamised võimalused üle.

Kas oleme kokkuleppele lähemale jõudmas?

Oleme viimase kümne aasta jooksul palju polemiseerinud ETV ja avalik-õigusliku ringhäälingu üle. Erimeelsusi on olnud palju, neid on tänagi. Sellest hoolimata on arusaamu, millel on praegu juba rohkem toetajaid kui vastaseid. Loetlen neid.

Oleme veendunud, et Eesti, nagu teisedki Euroopa riigid vajab avalikku ringhäälingut. Tunnetame meediakanalite spetsiifikat — trükiajakirjandus saab hakkama erainitsiatiivil, raadioetris on erakapitalil suur mänguruum, mitmekesise omakeelse info- ja sotsiaalkultuurilise teleprogrammi tootmine on jõukohane ennekõike avalikus sektoris.

Riik on kinnitanud, et peab oluliseks erapooletut infolevi, omakeelseid saateid, demokraatlikku dialoogi, kultuurikesksust, ühiskonna kõigi gruppide huvide arvestamist, riigi audiovisuaalse mälu säilitamist. Ringhäälinguseadus kohustab seda ülesannet täitma avaliku ringhäälingu. Eesmärgid on eristatud — avalik ringhääling täidab kohustust ning teenib riiki ja rahvast, eraringhäälinguajaamade kohustused on minimeeritud, majandusloogika tõttu tuleb neil tahehtamata tegutseda pigem tarbija ja omaniku huvides.

Tahame, et avaliku ringhäälingu programm peab olema objektiivne, tasakaalus ja poliitiliselt sõltumatu, just seetõttu peame ka tema rahaallikad muutma sõltumatuks ja stabiilseks. Avalik ringhääling ei saa

Neli võimalikku finantseerimisskeemi

On selge, et avaliku ringhäälingu finantseerimise peamiseks allikaks Eestis tuleb nii või teisiti kasutada maksumaksjate raha. Küsimus taandub sellele, millise loogika alusel ringhääling maksumaksjatelt raha saab. Esimene valik tuleb teha kahe vastandliku põhimõtte vahel — rakendada saab kas riigikeskset või rahva-keskset (telekodude-keskset) finantseerimisvormi. Lisaks saab mõlemal juhtumil valida kas otsese või kaudse viisi vahel. Tulemuseks on neli toetuse eraldamise skeemi, millest ühte kasutame praegu. (Reklaamitulude küsimuse jätame esialgu mängust välja).

Riigikeskne kaudne finantseerimisskeem. Valitsuse ettepanekul eraldab Riigikogu avalikule ringhäälingule eelarvest iga-aastase toetuse. Toetus on natuke suurem või väiksem kui eelmisel aastal. ER-il on reeglina enam õnne kui ETV-l raha juurde saada. Ringhääling vindub ja kommertsialiseerub. Skeemi on rakendatud viimased kümme aastat, see on olnud eba-stabiilne, sõltuv poliitilistest tõmbetuultest ja lobby'st. Paljuräägitud idee eraldada toetuseks kindel protsent riigieelarvest või "riputada" ringhäälinguaktsiis mõne juba olemasoleva maksu külge (näiteks lisada elektri hinnale) kuulub samasse skeemi, nimetaksin seda umbes-loogikaks.

Riigikeskne otsene finantseerimisskeem. See on Kultuuriministeeriumi läinud nädalal (vt. EPL, 14.07.) välja käidud idee. Seame sisse riigi tellimuse ETV

saadetele. Kultuuriministeerimi ametnikud ütlevad, mitu tundi ja milliseid saateid nad tellivad ja kui palju nad iga saateliigi pealt tunnist maksavad. Samas ei välista ametnikud, et riigi tellimusele võiksid konkureerida ka erakanalid. See on skeemidest halvim, sest idee lähtub väärist arusaamast avaliku ringhäälingu olemusest ja rollist ühiskonnas. Viimane ei saa olla täitevvõimust sõltuvuses. Võrdlus ülikoolide rahastamisega on ebapädev, sest tegemist on põhimõtteliselt erinevate avalik-õiguslike subjektidega, pealegi otsustavad ka kõrgkoolid vast ikka ise oma õppekavade struktuuri ja sisu üle. Samuti võiks ministeerium lõpetada jaburuse, et avaliku ringhäälingu finantseerimismudelit pakkudes hakkab ta silmapilk kõnelema selle raha jagamisest erakanalitega.

Rahvakeskne otsene finantseerimisskeem. Klassikaline nn. loamaksu süsteem avaliku ringhäälingu teenuse eest tasumisel. Otsene maks teleriga leibkonna ehk telekodu kohta. Rakendatakse 31 Euroopa riigis. Eestis ei tule ilmselt kõne alla. Maksukoormuse tõstmine on ebasoovitav, inimeste maksujõud on väike, maksu kogumiskulud ja kaod oleksid väga suured. Võib tekitada probleeme rahusvähemustega. Uut maksumaksu oleks raske põhjendada, sest rahva enamik saab teleteenust seni tasuta (v.a. kaabeletelevisioon).

Rahvakeskne kaudne finantseerimisskeem

Avaliku ringhäälingu finantseerimise aluseks võetakse arvestuslik summa ühe telekodu kohta kuus või aastas. Arvutame — ETV ja ER summaarne toetus 2000. aastal ühe tele- ja neli raadioprogrammi loomiseks ja edastamiseks on 155 miljonit krooni; Eestis on ligikaudu 600 000 leibkonda, telekodu kohta teeb see 21,5 krooni kuus ehk 258 krooni aastas. Sellest summast edaspidi lähtuksimegi. Ringhäälingu nõukogu teeb valitsusele ettepaneku kinnitada eelseisvaks perioodiks (2–3 aastaks) toetussumma ühe telekodu kohta. See korrutatakse telekodude arvuga ja esitatakse Riigikogule. Riigikogu eraldatud toetust jagab ringhäälingunõukogu ETV ja ER programme toot-

miseks ja arendamiseks. Järgmiseks aastaks küsisid ETV ja ER sellesse süsteemi ümberarvutatuna 29 krooni telekodu kohta kuus ehk 350 krooni aastas).

Miks otsustada telekodude, põhise süsteemi kasuks?

Esiteks on see lihtne ja selge põhimõte. Teiseks vastab see avaliku ringhäälingu vaimule, sest lähtub rahvast ja minimeerib ametnike rolli. Kolmandaks suurendab see ringhäälingunõukogu vastutust, kes, erinevalt kultuuriministeeriumist, ETV ja ER eest sisulist vastutust kannabki. Lisaks on skeem arusaadav ja võrreldav muude teenustega — võrrelge praegust 21,5 krooni telekodu kohta kuus kino- või teatripiletite või siis päevalehtede hinnaga. See süsteem on euroopalik, sest lähtub samast alusest kui loamaks. Lõpuks, kui just tahta võrrelda olemasolevaga — just see skeem on sarnane “pearahaga” hariduses — riik n-ö “tellib” igale telekodule ETV ja ER programmid, tagades seega igaühe vaba ligipääsu avalikule ringhäälingule.

Kuidas talitada reklaamiga, on küsimus omaette. Sisuliselt on ka siin kaks võimalikku teed juba ära proovitud — otsene (ETV müüb ise reklaami) ja kaudne (ETV reklaami ei müü, eraringhääling maksab talle loobumise eest osa oma reklaamitulust).

Sünnipäevajutt sai paljuskii jälle rahast, sisuliselt aga vajadusest mõistlikult otsustada. Vaadake ettepoole. Loodetavasti tuleme 5 aasta pärast juulis kokku, et austada Eesti parimat telejaama ETV-d tema 50. sünnipäeval. Rahvas aplodeerib, sest Valitsus (Laar ja Kallas), Ringhäälingunõukogu (Sinisaar ja Kreitzberg), Kultuuriministeerium (Kivi ja Allikmaa), Riigikogu (Meri, Jürgenson, Lipstok), ETV ja ER (Urm ja Saarna) tegid juba ETV 45. aastapäeval lõpuks ühe targa otsuse. Ja veel, ärgem unustagem täna õnnitleda ETV töotajaid. Hulludest aegadest hoolimata on nad ikka teinud saateid, mida rahvas ootab, usaldab ja vaatab.

Eesti Päevaleht, 20. september 2000

TEISTE RAHA: RIIGI RINGHÄÄLING

Tõnis Palts, ettevõtja

Oskar Lutsu “Kevades” on Tootsi kaudu tuttavaks saanud sõnad “mis kinni ei jää, saab kinni löödud.” Populistidele ei jää kuidagi kinni, et eelarve raha on minu ja minu naabrimehe raha. See on neile võõras raha ning selle sihipäratu kasutamine on kommunism. Kuna see ei jää neile meelde, siis tuleb seda korrata, või Tootsi keeles kinni lüüa.

Kui pankurid võõra raha raiskamise pärast kinni lähevad, siis miks teised võivad sama asja eest oma pilte iga nelja aasta järel seintele kleepida? Miks mõned võivad poliitikuid kuriteole tõugata? Kuriteole ahvatlemine on samuti kuritegu, see on nagu laste prostitutsioon. Poliitikud on nagu lapsed, neid on kerge kunstimuseumistidel ja ETV-istidel valijate

häältega ähvardades vastu nende enda tahtmist Kaera-Jaani tantsima panna.

Autos mängib mul mõnikord Raadio 2, mõnikord Kuku Raadio, aga mõnikord hoopis mõni muu jaam. Tihti pole vahet, millist jaama ma kuulan, sest sisu on enamasti äravahetamisi sarnane. Raadiot kuulates tekib alati küsimus: mida annab Eesti Raadio maksu-maksjale rohkem kui Kuku Raadio või veel enam, kõik kommertsjaamad kokku?

LUGUPEETUD RINGHÄÄLINGUNÕUKOGU, kui teil oleks oma raha, kas te ostaksite 70 miljoni krooni eest kaupa, mida saab tasuta? Arvan, et ei ostaks. Aga miks te minu raha eest ostate? Kommunistlik valitsus teadis täpselt, mida rahvas vajas, ja nii sündis rahva raha eest näiteks Pirita tee Helsingi silla algus.

Eesti Raadio vaikselt sulgemisel ja funktsioonide üleandmisel kommertsraadiotele saaks ETV-le täiendavalt eraldada üle 70 miljoni krooni aastas. Tõenäoliselt saaks teenida mõne kaubamärgi erastamise pealt. Peale selle muutuks konkurentsikeskkond terveks. See jama on kestnud juba kümme aastat ja võib veel kesta kümme aastat. Kokkuhoid oleks miljardi krooni ringis ETV kasuks.

Mäletatavasti ütleb õpetaja Laur Tootsile: “Kui sa just nii palju ei saa (õppida), kui üles on antud, pole viga ... Peaasi: kui sa õpid, niipalju kui seda ka on, siis püüa hästi õppida.”

Ringhäälingunõukogu, kui te ei suuda rahastada kahte avalik-õiguslikku ringhäälingufirmat, siis rahastage ühte, aga rahastage hästi ja rahastage nii, et ta ei soperdaks reklaamiturgu, vaid jätaks jälje Eesti kultuuri ja rahvuse arengusse.

Kommertstelejaamad on valmis maksuma reklaamist loobumise maksu vähemalt 50 miljonit aastas. Koos senise eraldusega oleks siis ETV-l kokku 200 miljonit krooni aastas kulutamiseks. ETV peadirektor Aare Urm, kas 200 miljoniga saaks televisiooni teha? Või on ikka vähe?

Muidugi, keskpäeval, kui keegi telekat ei vaata, tahetakse saateid teha, saatekeskuse piibud põhja lasta keerata, nagu uus suurepärane kokkuhoiuplaan ette näeb, ning maksta saatekeskusele õhu kütmise eest, siis võib ka miljardi aastaga ära kulutada.

Kõigepealt tuleb vaadata, mida tasuta ei saa ehk mida kommertstelejaamad ei edasta ning mida maksu-maksja vajab. Parimal juhul moodustab see 20% tänase ETV programmist. 200 miljoni eest saab teha ja edastada 4–5 tundi omatoodangut päevas. Nii palju peabki ETV päevas saateid edastama.

Kui programmi lühendada neli korda, saab vähemalt kaks korda paremaid saateid teha sama raha eest. Parematel saatetel on erakordne tähtsus, kuna ETV olulisus on oma originaalsaadetes. Viimased annaksid tööd vaimueliidile ja kultuurieliidile ning aitaksid kaasa meie rahvuslikule järjepidevusele. See tähendaks, et maksumaksja maksaks läbi ETV rahvuskultuuri edendamise eest.

Kõik need saated saaks osta produtsentidelt, kaasa arvatud uudised, mis on võimalik tellida konkursi korras. ETV-s võiks töötada paarkümmend inimest, kes telliksid vaid kindlate reeglite järgi saateid. Vaata imet ja jälle tekib rikkust õhust nagu õndsas 1997. aastal — suured ETV majad saab maha müüa või välja rentida. Päris hea koha peal teised. Oletan, et 20 miljonit krooni renti saaks aastas küll.

MINU MEELEST ON ETV-I PAPPI NII PALJU, et võiks Kopli kodututele lastele ülejäävast rahast rajada Toomas Lepa nimelise SOS lasteküla. Maksumaksja, kuidas nimetada selles olukorras minult ja sinult raha juurdeküsimist? Naabrimees, tuntud Eesti äriees, nimetaks neid küsijaid kaabakateks ja väljapressijateks.

Nagu museumistidel, on ka raadio-raiskajatel kõva vastuargument: kui me ei kuluta mõttetult raha, siis oleme Euroopa ainuke riik, kes nii teeb ning mine tea, mis meist arvatakse.

Euroopas ei olnud ka kombeks valuutakomitee süsteemi ja iseseisvuse väljakuulutamine Nõukogude Venemaa süleluses. Kui Eesti Raadio töötajad võtavad nüüd sulle kätte, siis ärge unustage, et Euroopa kultuurirahvad ei proovi oma vanureid ülal hoida 1500 krooni eest kuus. Kunstimuuseumi rajamine Kadrioru ja ETV-le lihtsalt niisama raha lisaks andmine on leivaraasu äratõmbamine vanurite käest. Kultuurne inimene nii ei tee, isegi mitte kultuurne kommunist.

Postimees, 31. oktoober 2000

SAAGU AVALIK RINGHÄÄLING

Rein Lang, meediaettevõtja

Kolmsada tuhat inimest jääb ilma oma lemmik-raadiojaamast! Laiad massid nõuavad klassikalisele muusikale Eesti riigilt oma programmi! Kivi ja Allik-maa seebiks! Kaval endine kommunistlik noor Lang plaanib oma majanduslikes huvides eesti kultuuri

alustalaks oleva Eesti Raadio hävitamist! Need on mõned pealkirjad eelmise nädala meediast.

Vaatamata kuulumisele samasse erakonda minist-riga, ei ole ka mina kultuuriministeeriumi poolt valit-susele esitatud Eesti Televisiooni mudast väljatõm-

bamise kavaga nõus. Leian, et see on ebaprofessionaalne ja teostamatu.

Esitan alljärgnevalt oma nägemuse, milline peaks olema 1,5 miljoni elanikuga Eesti Vabariigi avaliku (inglise keeles *public*) ringhäälingu alus.

Loome sihtasutuse

Avaliku ringhäälingu olemasolu õigustuseks on julgeolekulised ja kultuurilised tegurid. Neist esimesse kuuluvad tegurid tingivad minu arvates avaliku ringhäälingu ülesannete andmise Eestis ühele institutsioonile.

Kultuurilisi funktsioone saaks edukalt täita ka riikliku tellimuse korras erastruktuuridelt. Selleks pole tarvis mingit omaette juriidilise isiku pidamist.

Kui juba institutsioon, siis mis vormis? Arvan, et optimaalseim variant oleks sihtasutus, mille asutajaks oleks riik. Kogu avalik-õiguslik süsteem on ennast piisavalt kompromiteerinud, kuna meie õiguskultuur ja poliitiline seis ei võimalda vastu võtta avalik-õigusliku isiku tegevuseks vajalikku seadust.

Just selle seaduse puudumine on juba üheksa aastat kestnud permanentse sõjaseisukorra põhjuseks. Kasumit mittetaotlev sihtasutus võtaks ilmselt maha ka mõne tegelase hirmu hiiliva erastamise ees.

Sihtasutus Eesti Rahvusringhääling (ERR) võiks koosneda ühest telejaamast ja kahest raadiojaamast. Ühised oleksid administratsioon, tehnoloogiline teenistus, finants-, õigus- ja personaliteenus, aga samuti väliskorrespondendid, analüütilise ajakirjanduse keskus ja arhiiv. Võibolla ka sporditoimetused.

Oleks minu tegemine ja tahtmine, võtaksin selle sihtasutuse juurde ka sümfooniaorkestri ja kammerkoori. Olen veendunud, et sedavõrd väikeses riigis muusikakultuuri ja ringhäälingu lahutamine oli viga ja see tuleks parandada.

Uus telejaam toodaks ise ainult uudiseid ja veidi telepublitsistikat. 80% programmist ostetakse hanke korras nii oma- kui välismaistelt tootjatelt.

Raadios on sisseost palju raskem, seepärast töötaks ka raadio poolel inimesi rohkem kui telejaamas. Raadiojaamadest üks oleks eestikeelne ja ma arvan, et selle programm võiks sarnaneda Soome YLE Ykkö-*neni* programmiga.

Teine oleks võõrkeelne. Lisaks venelastele elavad siin ka soomlased, ukrainlased, poolakad, britid ja kes iganes. Ka neil on õigus avalikule teenusele, sest nad maksavad riigile makse.

Ilma koori ja orkestrita töötaks uues institutsioonis umbes 200–250 inimest. Koos muusikutega umbes 350.

Eestlane haarab kellu järele

Kuhu see värk siis ehitataks? Arvan, et suurt midagi pole vaja ehitada. On kaks varianti. Esiteks, koondada kogu tegevus selleks ehitatud vanasse raadiomajja Kreutzwaldi tänaval.

Seal on olemas kõik vajalikud stuudiod (sh ka klassikalise muusika salvestamiseks ja miks mitte ka kontsertettekanneteks). Samas vajab ERR suurt parkimisvõimalust ja see on kesklinnas kallis.

Teine võimalus on kolida Tallinna teletorni juurde Kloostrimetsas. See nõuaks ümberehitusteks ja uute ruumide rajamiseks oluliselt suuremat alginvesteeringut, kuid oleks perspektiivis ilmselt odavam ja otsustarbekam. Kloostrimetsaga oleks kiire, sest saatekeskus on erastamisjärgus.

Ma asutaks selle sihtasutuse nullist. Uue rajamine on alati lihtsam kui vana restaureerimine. Restaureerime me ikka selleks, et säiliks midagi väga väärtuslikku. Mida väärtuslikku on ERIs ja ETVs kui firmades, ma ei tea. Milleks siis raisata miljoneid ja aega surnud institutsioonide reanimeerimisele.

Kas uus ringhääling oleks rahvale odavam kui praegune? Kui tahta taset, siis mitte. Kuid see võimaldaks rahva raha kasutada avaliku ringhäälingu sisuliseks tegevuseks, mitte katkiste torude parandamiseks ja palga maksmiseks inimestele, kelle tegevus praegu ei loo mingit sisulist väärtust.

Miks see plaan ei sobiks? Ilmselt ei ole riik nõus tunnistama kaotust ja püüab, maksu mis maksab, reanimeerida majanduslikus surnukuuris lebavaid majandusüksusi. Ühe surnu ja teise koriseva kehandi liitmisel ei teki elutervet organismi.

Teiseks on teatud kamba huvi avalik-õiguslikuks reklaamiga sahkerdamiseks niivõrd suur, et määramatuse säilitamise nimel võib tellida ka “suhtekorralduskampaania”, mille põhiliseks argumendiks on solgiämber ja labane populism.

Kolmandaks, vastutustundetute poliitikute huvi avaliku ringhäälingu suhtes pole mitte rahva, vaid omaenese tuntuks tegemise huvi. See seab aga olulisi takistusi pragmaatilistele lahendustele.

Ah jaa, reklaam! Kui eesmärgiks on institutsiooni rahastamine, tuleks reklaami müüa. Kui eesmärgiks on avaliku teenuse osutamine, oleks see mõttetu, sest need kaks asja on paraku turumajanduslikus vastuolus.

Sirp, 3. november 2000

RINGHÄÄLINGU MÕTTEST

Mihkel Mutt

Viimasel ajal on avalik-õigusliku ringhäälingu probleemid taas üleval. Teisipäevast Postimeest lugedes tundsin, et võin üks kord Rein Langiga ka nõustuda (kui jutt on kultuuriasjadest). Sain temast aru nii, et meie ringhäälingu kohmakavõitu paljukanalisuse asemele tuleks luua koordineeriv keskus, midagi sihtasutusest, mis ise toodaks vaid uudiseid, põhiliselt aga tegeleks saadete tellimisega ning programmi kokkupanemisega. See on täiesti tervemõistlik idee. Tellida tuleb sealt, kust saab paremini! Just, nõnda on kaasatud ka see probleemipunkti aspekt, millest justkui vaikitakse. Kõik need aastad on jõrutud pea ainult kas majanduslikust või siis halduslik-õiguslikust küljest. Kust peaks tulema raha ülalpidamiseks ja kui suur oleks ühendamise tagajärjena kokkuvõtte, teisalt vaadatakse alluvus- ja omandisuhteid.

Samas jääb nagu täiesti kõrvale kõige tähtsam kogu selle värgi juures: kas ja miks ning kellele on niisugust ringhäälingut vaja? Mis peaks olema programmide sisu, et need oma olemasolu õigustaksid? Kelle vajadusi on need kutsunud rahuldama?

Kui, siis on mainitud riigi vajadusi, mina sõnaksin praegu lähtuda isiksusest. Ringhäälingut oleks vaja inimestel, keda ajavad öökima tümps ja lääge retro segamini raadiomängude ja lameda reklaamiga. See on ringhääling maa soolale. Ja tean päris kindlalt, et haritlasele on see suhteliselt ükskõik, kust ta kuuleb intelligentset raadiot või näeb haritud TV-d — era- või avalik-õiguslikust jaamast. Ta ei ole naiivstiihiline sotsialist ega ka etatist, et automaatselt eelistaks riigistruktuuri tekitatud programmi või oleks valmis tege-ma sellele hinnaalandusi, kuna see on “tema armsa Eesti riigi toode”. Need ajad on möödas.

Ma pole ka sekunditki arvanud, et vähemalt paar meie era- (või raha)kanalit ei suudaks toota kultuurse inimese vajadusi rahuldavaid saateid. Muidugi suu-

daks. Sest seal ei tööta üksnes mingid lamelaubad, vaid intellektuaale ja kunstiinimesi, kes peavad endale leiba teenima sellega, mille eest publik on nõus maksma.

See seltskond toodaks tõeliselt häid saateid võib-olla paremini ja igal juhul kiiremini ja odavamalt kui riiklikud struktuurid. Aga praegu ei pole neil moti-vatsiooni niisugust programmi eetrisse lasta. Pole piisavalt rahakaid kuulajaid.

Seepärast ma oleksin vastu põhimõttele anda praeguse avalik-õigusliku ringhäälingu funktsioonid meh-haaniliselt üle erakanalitele. Siis tekiks tohutu sega-puder ning vastuolu vahendite ja eesmärgi vahel ning lõpptagajärg oleks hoopis kollasem kui meie ajalehed.

Aga riigi (avalikkuse) püsti pandud keskus, kes tellib erategijatelt, tundub kui kaunis kirik keset küla. Ainult ... Siin luuravad omad ohud. Ma saan aru, et Langi ja paljusid teisi on häirinud senise avalik-õigusliku puhul see, et viimase kaudu saavad võimul olevad poliitikud *lobby* teha, tasuta enesereklaami jne. Aga kuidas oleksid asjad kujuteldavas sihtasutuses? Kes otsustab, mida too siiski tellib? Ka sihtasutuses saaksid loodetavasti olema nõukogu, juhatus ning toimetajad. Kes sinna tegelasi määrab? Kes määrab, kui palju programmimahust hakkavad saama king-sepad, kui palju raamatukirjutajad, kui palju muula-ajajad ja teised tähtsad sotsiaalsed grupid? Ja mis kõige olulisem, kui palju saab sel sihtasutusel olema raha, et osta häid programme ja et ei tekiks kiusatust “kõrvalt teha”? Kas ei meenuta visandatav sihtasutus nende probleemide poolest juba natuke praegu eksis-teerivat avalik-õiguslikku ringhäälingut? Ma arvan, et mingil kujul jäävad need probleemid igavesti. Aga nad jääksid palju pehmemal kujul ja kogu süsteem saaks puhastatud ja optimeeritud.

Sirp, 1. detsember 2000

ANEKDOODIKS MUUTUV NARRATIIV

Mihkel Mutt

Riigikogu otsus teha ringhäälingule täiendav rahasüst on taas pingeid kruttinud. Ikka seoses ETV-ga (ka järgnev jutt puudutab ainult seda). Kohuvatest dispuu-tidest jääb teiste kõrval meelde üks argument. See väljendub kas asjaosaliste endi hirmus, et ETV kaotab või ongi kaotanud turuliidri rolli. Või kõlab see oponentide hurjutustes, et kuigi ETV-sse pumbatakse

üha uut raha, ei paista see ennast õigustavat, sest viimaste küsitluste järgi ETV ongi langenud vaatajate arvult tahapoole TV 3-st. Näiteks esmapäevases Postimehes kirjutas Mart Kadastik: “... tekib küsimus, kas ETV programm on tõepoolest väärt rohkem kui kolme erakanali saated kokku? Vaatajauuringud seda küll ei kinnita.” Iseenesest täiesti aktsepteeritav

tõdemus, aga põhimõtteline kriteerium selle tuvastamiseks äratub kahtlust. Ikka see vaatajate arv kui viimase instantsi argument! Ma ei kavatse kaugeltki öelda, et see üldse tähtis ei ole. Lõppeks on televisioon juba loomuldasa laiema publiku jaoks mõeldud kui näiteks mõni nišiajakiri. TV on alati ja kõikjal olnud suhteliselt massiline kanal, sest selle tegemine on kallis. Ei kujuta hästi ette spetsiaalse programmi tootmist niisuguse auditoriumi tarvis nagu meie kultuuriväljaannetel, vähemasti mitte Eesti riigi praeguse majandusliku olukorra juures. Aga nii intellektuaalset programmist nagu need meie legendaarsed kultuuriväljaanded, pole ju keegi rääkinudki.

Vaatajaedetabelite tähtsus on pigem psühholoogiline. Esimene, teine kolmas ... tegelikult on vahed suhteliselt väikesed, suurusjärgus mõnikümmend tuhat. Teisiti see ei võigi olla, sest ega osa või nende summa saa ju olla suurem tervikust! Ja pole karta, et need vahed väga suureks paisuvad. Inimeste harjumuse jõud on suur. Nii näiteks on enamik sõnavõtjaid möönnud, et kuigi AK pole ehk suveräänselt parim uudisteprogramm, on ta ikkagi kõige populaarsem. Nii et ohtu, nagu võiks ETV vaatajaskond kokku kuivada näiteks kümne tuhandeni, ei saa tõsiseks pidada.

Võtame selle taustal palju vaieldud reklaami — sõltuvussuhtes vaataja ning rahaga. Ega siis keegi ei vaata telekat reklaami pärast. Kuigi reklaam on ka kunst, klõpsutab suur hulk inimesi teleka kõrvalkanalile või läheb WC-sse, kui kahekümnes kord sama klippi näidatakse. Olen kindel, et kui reklaam ära jätta, siis võiks kanali vaadatavus vaid suureneda. Mis siis juhtuks? Tegijatele tuleks vähem raha sisse. Milleks seda raha nii palju vaja on? Kas see jagatakse vaatajate vahel laiali? Avalik-õiguslik televisioon kui tohtu rahvakapitali aktsiaselts? Muidugi mitte. Raha on tarvis Suureks Kanaliks.

Arvan, et see kontseptsioon on aegunud. Totaalse grandioosse ETV peaprogrammi säilitamine, kus oleks kõigile kõike, on kui mammutid või saurused, nagu Austria-Ungari või Nõukogude Liit. Säärast “igäühele midagi” TV-d ei peaks riik tegema, rahva meelt

lahutavad ja tema soove “intelligentsete molekulide” järele dirigeerivad ülejäänud kolm programmi niigi.

Eelmainitud Mart Kadastiku loos nagu paljude teistegi omades on nenditud asjaosaliste selgusetust, mida õieti tahetakse. Sellest johtub tõsiseid arusaamatusi. Kaheldav, kas ETV uus juht ametit vastu võttes teadis, mida ta hakkab täpselt tegema. Mul on tõsine tunne, et mõni viimasel ajal esile kerkinud juht subjektiivselt täiesti ausalt ei taju oma eelmise ja praeguse ameti spetsiifika teatud erinevusi. Ükskõik, kas siis juhtides linnatäit inimesi või meediakanalit. Ja keegi kõrvaline ei ütle ka, kuna ei tea isegi. Arvan, et kõnealusel juhtumil on selgusetus otseselt seotud Suur-Televisiooni ideest kinnihoidmisega.

Vaatajaskonna fetišeerimine on nonsens. Kas siis tõesti ei ole mõõdukas hulk haritumaid, mõtlemisvõimelisemaid ja mingilgi määral sotsiaalselt aktiivseid vaatajaid enam väärt kui suure arvu lihtsalt potentsiaalsete kaubatarbijate omamine? (Kui näiteks Sirbi tellijaskond kasvaks paarikümne tuhandeni, läheksin väga rahutuks, kuna midagi oleks lehe sisuga ilmselt viltu). Fetišeerijad poleks nagu midagi kuulnud arvamusi liidrite olemasolust, massist ja eliidist, kogu tänapäevase ühiskonna sisemisest hierarhisest ülesehitusest.

On täiesti loomulik, kui sedaviisi mõtleks erakanali omanik, sest tema toodab tulu ja (üldjuhul, on siingi erandeid) lolli vaataja kroon on talle täpselt sama kallis kui targa vaataja kroon. Aga niimoodi ei tohiks arutleda maksumaksja raha eest ülalpeetava meediakanali liidrid. Seal on tegemist teiste väärtustega. Nii et pole häda midagi, kui ETV oleks vaadatavuselt ka kolmandal või isegi neljandal kohal.

Tuleks esmalt maksta võlad ja alustada puhtalt leheküljelt. Siis aga (kasvõi “osa voodikohti vahepeal tühjaks jättes”) jätkata olemasolevate riiklike vahendite piires põhimõttel parem vähem, aga paremini. Mitte Arte-taolist kultuuriprogrammi, vaid TV-d mõtlemisvõimelisele inimesele. See on võimalus vältida andekdoodiks muutumist.

Postimees, 2. detsember 2000

KERJUS VÕI PRIISKAJA

Andres Kuusk, uudisteprogrammi peaproductsent

Hea tava kohaselt ei halvustata avalikult oma konkurenti. Telemaastikul kahjuks see reegel ei kehti. Senikaua kui ETV käes on lõviosa televaatajatest, ei viska meie materdajad malakat käest.

Diskussioon avalik-õigusliku meedia vajadusest on Euroopas läbi vaieldud aastakümneid tagasi, samuti nagu tõsiasi, et odavat televisiooni ei ole olemas. Mõttetu on vastandada avalik-õiguslikku meediat kommertstelevisioonile, kuna tegemist on täiesti erinevate toodetega, mil mõlemal on oma nišš.

ETV ei näita loodetavasti kunagi kõige magusamal eetriaal sõjaprintsess Xena seiklusi ja erakanalid ei tee iganädalast välispoliitikaprogrammi. Üks kanal on rangelt konservatiivne, teine lubab sisse rohkem kollast värvi ja meelelahutust. Sellest lähtuvalt kogub kommertslik TV reeglina rohkem vaatajaid, avalik-õiguslik on aga arvamusi liidrid. ETV uudisteprogrammi käes on endiselt mõlemad positsioonid, ehk on hoopis siia see koer maetud. ETVd on populaarne kiruda, aga kell 21.00 on kõik teleri ees.

Kui palju maksab AK?

Lahingus ETV vastu on sageli sarjatud uudiste eelarvet, seda koguni ringhäälingunõukogu koostumist. Erinevalt üldlevinud arusaamast ei koosne ETV uudisteprogramm pelgalt “Aktuaalsest kaamerast”. Lisaks “Brauserile” ja “Välisilmale” on meie toota ka “Agenda” ja “Avatud toimik”.

Pealinna kõrval töötavad korrespondendipunktid Valgas, Saaremaal, Pärnus, Tartus ja Ida-Virumaal, ainus väliskorrespondent on praegu Moskvast. Kokku toodab uudisteprogramm sel aastal 410 tundi programmi kolmes keeles, see on suurusjärgu võrra rohkem kui erakanalitel.

Vaataja on näinud erisaateid Kosovost Hiina ja Põhja-Iirimaani ning valimisi Soomest USAni. AK oma kaamera ees on seisnud Gerhard Schröder, Václav Havel, George Soros ja veel kümned maailma suurkujud.

AK on teinud otselüliti Tartust ja Valgast Brüsseli, Moskva ja New Yorgini. Kõige selle tootmiseks kulub käesoleval aastal ca 18 miljonit krooni, mis teeb ühe minuti hinnaks 700 krooni, see on omalaadne Euroopa rekord.

Õeldakse, et erakanalid teevad odavamalt, aga kas ikka teevad? Kõigepealt räägitakse nende puhul tõenäoliselt ainult palkadest ja informatsiooni ostust, kõik muud kulud — elekter, haldus, arhiiv, tehnika, IT jne — näidatakse kusagil üldkuludes. Selle skeemi järgi on telejaam aastaid suures kahjumis, aga uudistekulu on vaid mõned miljonid. Lihtne loominguine raamatupidamine.

Rääkides uudiste maksumusest võrreldavas kontekstis, tuleks ETV uudisteprogrammi summast lahutada osalemine EBU uudistevahetuses, koondamisrahad, kõik regionaalsed korrespondendipunktid, publitsistikaprogrammid, arhiiv, IT, “Kapital”, “Ilm”, vene AK, Moskva korrespondendipunkt ja kõik eriprojektid. Nagu imevael jõuame samaväärse summani, kadunud on aga nii regionaalsus kui globaalsus, tippsaadetest rääkimata.

Kui eesmärgiks on toota ainult paari eestikeelset uudistesaadet Tallinnast, siis võib BNS-i uudiseid arhiivipildiga katta ka odavamalt kui viie miljoni eest. Kui aga eesmärgiks on kogu Eesti ja maailma sündmuste kajastamine euroopalikul tasemel, siis tuleb loobuda “Eesti liiga” mängimisest ja vaadata pisut kaugemale.

Hädavajalik oleks ETV Brüsseli korrespondendipunkti ja teksti-TV taastamine, samuti *online*-uudisteagentuuri loomine, toimetuse palgataseme korrigeerimisest rääkimata.

Ajal, mil Euroopa televisioonid digitaliseeruvad, vaieldakse Eestis summade üle, mis on võrreldavad mõne montaažikomplekti hinnaga.

Näiteid mujalt

Oktoobrikuu BMFi uuringute kohaselt on kümme Eesti vaadatuimat saadet toodetud ETVs, neist koguni seitse kohta kuulub kella üheksasele “Aktuaalsele kaamerale”. Nädalavahetusel jääb AK lähim konkurent vaadatavuselt maha kolmekordselt, seda aastal, mil uudisteprogrammi koosseis on vähenenud 17 inimese võrra ja eelarve kukkunud kümnendiku.

Võrrelda võib alati ja võrreldakse kõikjal. Ka põhjanaabritel on kombeks kõrvutada YLE ja MTV 3 uudiseid, kuid keegi ei räägi sellest, et YLE uudiste eelarvet tuleks kujundada MTV 3 või Neloneni järgi.

Miks nii? Aga sellepärast, et see ei ole üldse oluline. Jolo pantvangikriisi ajal resideeris YLE Pekingi korrespondent Manilas, Nelonen ei suuda seda endale ilmselt veel aastaid lubada.

See on aga tema omanike, mitte riigi küsimus. Loomulikult toodab Nelonen uudiseid odavamalt, aga temast ei saa kindlasti lähema kümne aasta jooksul arvamusliidrit. Ka MTV 3 on kade YLE TV 1 peale, kuna neil on ainult seitse väliskorrespondenti, YLE-l aga 11.

Lihtsalt Soome riik on seadnud endale põhimõtte, et avalik-õiguslik ringhääling on rahvusliku uhkuse küsimus. Eesti alles kõhkleb.

Postimees, 11. detsember 2000

ETV TULEB ERASTADA

Silver Meikar, TÜ majandusteaduskonna üliõpilane

Segadused avalik-õigusliku televisiooni ümber on teinud paljud rikkaks, edukaks ja tuntuks. Mis saab olla selle vastu, kui inimestel hästi läheb? Ebaõiglane on aga see, kui see toimub teiste arvelt.

Paraku tundub, et raha ebaotstarbekas kasutamine ja kõrvale kantimine jätkub ka edaspidi. Ainuõige lahendus ligi kümme aastat kestnud raiskamisele oleks ETV erastamine.

Abstraktne avalik-õiguslik

ETV järgmise aasta eelarve on umbes 160 miljonit. Otseselt maksab maksumaksja sellest kinni 100 miljonit krooni. Lisanduvad ebaõiglasest konkurentsist tingitud kahjud.

Tulemuseks on abstraktne “avalik-õiguslik” televisioon, mis peaks eesti kultuuri arendama ja rahva

huvide eest seisma. Tundub aga, et avalike huvide kaitsmise asemel toimub teatavate gruppide erahuvide kaitsmine — nii majanduslikus kui poliitilises mõttes.

Kas erateleviseionis puudub uudistel sisu, nagu väidab Andres Kuusk (PM, 2.12.)? Kahtlen. TV 3 “Seitsmeseid uudiseid” ja ETV “Aktuaalset kaamerat” vaadates ei ole olulist kvaliteedivahet — vähemalt mitte kümnete miljonite eest.

Majanduslikus mõttes muutuks erastamisega päris palju — vabanenud raha saab suunata kriisikolletesse, kus seda märksa rohkem vajatakse. Televaatajate seisukohalt aga vähe — erateleviseioon on edukalt tõestanud oma suutlikkust originaalprogramme luua ja meediateenust pakkuda.

Kui siiski leidub saateid, mille tootmist erasektor enda peale võtta ei taha, saab riik osta erakanalitelt eetriaega ning sisustada selle oluliste originaalsaade-

tega. Selline süsteem on kehtivast kümneid kordi odavam.

Mis aga veelgi olulisem — lõpeb raha ebaots-
tarbekas investeerimine ja turu solkimine.

Uhkus ja avalikud huvid

ETV-le kulutatud rahasummade eest saaks ehitada suure osa Pärnu haiglast, finantseerida kümneid aastaid olümpiamängudel osalemist või renoveerida mitu koolimaja. Kas need ei ole avalikud huvid?

“...avalik-õiguslik ringhääling on rahvusliku uhkuse küsimus,” arutleb Soome näite põhjal Kuusk. Kas me peaksime “uhkuse” eest nii paljudest asjast loobuma?

Postimees, 13. jaanuar 2001

MIDA TEHA EESTI T(TELEVISIOONIGA?

Hagi Šein

Mida teha Eesti Televisiooniga (ETV) pole sugugi tähtsam küsimus, kui see, mida teha televisiooniga Eestis üldse? Need kaks asja on sedavõrd seotud, et muuta vaid ETV-d ja arvata, et eratele võiks seejuures puutumata jääda, pole kuigi arukas. Telesektor Eestis on olnud kui mustkunstniku kübaratrikk, kus turumajandus ei toimi ja saateid tuleb kui küllusesarvest, ebaselge on vaid see, kas tegu on ime või pettusega.

Sellesse imesse uskumise eest on juba makstud kallist hinda. Telesektori 1999. aasta summaarne kahjum oli üle 110 miljoni krooni, ETV osa sellest oli kolmandik, eratelekanalite miinus oli üle 80 miljoni. Erakanalid on alati kahjumis olnud, ka 2000. aasta miinus on suur, ent heakene küll, see on välismaalaste raha. Aga ka ETV-d on aastaid rendatud võlgu ja see võlg on tänaseks üle 70 miljoni. Telesektorile vajalik rahapuu kidub, riigil on vähe ja reklaamiturg edeneb aastaga kukesammustki vähem. Eesti telemajandus on hullumeeses seisus, mida suudavad taluda vaid tõeliselt julged inimesed.

Sellest hoolimata oleme jätkuva visadusega praktiseerinud Eestis nelja suurt telejaama, teadmata, mis selle viletsusega peale hakata. Nii on juba kord

läinud. Kunagi tundus eetris ruumi küllalt olevat, täna ei taha enam ükski kanal naljalt tagasi astuda, põlegu või maa. Ainsana tuli sellest võiduajamisest rikkana välja Ringhäälingu Saatekeskus, aga selle pruudi panime me juba välismaalasele mehele ja matti tuleb sellele edastamismonopolile maksta üha enam. Viie aastaga on selgeks saanud üks — teles kulub raha üha rohkem, eesti saateid tehakse aga seejuures üha vähem. Suurem osa Eesti televisioonide eetriaast on eestikeelsete subtiitritega ingliskeelne televisioon. Pole just see, mida taheti ja loodeti.

Ent, *show must go on!* Nelja telekanali sõda reklaamirahade pärast mõjutab praegu juba negatiivselt kogu meediaturgu, raadio- ja pressireklaam kaasa arvatud. On ilmselge, et reklaamiraha on Eestis vaid kahe tasemel telekanali tarvis, kui sedagi. Kas need peaksid olema ETV ja üks erakanal? Või vaid kaks erakanalit? Küsimusele, mida selle kõige foonil teha ETV-ga, pole kuigi raske vastata — ETV tuleb muuta vaieldamatult riikliku, rahvusliku tähtsuse ja tähendusega ringhäälingujaamaks.

Postimees, 19. jaanuar 2001

AVALIK-ÕIGUSLIK MÕISTATUS

Ilmar Raag, ETV juhatuse liige, programmitalituse juht

Üks mõistatus käib mööda Eestit ringi. Mis on avalik-õiguslik televisioon? See küsimus sobiks illustreerima

kõiki sotsiaalfilosoofia peatükke, kus räägitakse ühiskondliku kokkuleppe suhtelisusest.

Riigis, kus juba on lepitud, et inimesed on erinevad ja Riigikoguski parteisid rohkem kui üks, usutakse sellegipoolest, et meid kõiki suudab ühendada üksainus ja ainuõige avalik-õiguslik sõnum. Mis see on? Naiivsus? Populism?

Hetkeks lätete juurde

Eesti kuulub nende riikide hulka, kus on loodud isegi ministeerium selleks, et teatud kultuurinähtusi edendada. USA-s ju teatavasti kultuuriministeeriumi ei ole, veidi kultuuri aga siiski.

Rahvuslik ringhääling Eestis saab oma esimese õigustuse hetkel, mil anname endale aru, et mõjuvaim osa Eesti meediast ei kuulu eestlastele. See ei tähenda, et välismaa omanike eestlastest esindajad ei tahaks “eesti asja” ajada. Küllap nad ajavadki, kuid enamasti ei ole see majanduslikult kasulik.

Nii väljenduvadki majanduslikud huvid ühel hetkel ka teatud tüüpi ideoloogiana. Ka kõige naiivsem inimene ei usu enam erapooletu meedia olemasolu Eestis. Veidi vähem on aru saadud, et vähemalt pool nendest juttudest, mida räägitakse avalik-õiguslikust programmist ja sõnumist, peidavad endas tegelikult soovi ümber jagada Eesti reklaamiraha liikumist.

Eesti kultuuripoliitika riiklikuks otsuseks on sel juhul olnud soov toetada sellist meediasõnumit, mida erakapital majanduslikel kaalutlustel ei tooda. Ainult et ikkagi jääb küsimus, millise sõnumiga on meil tegemist.

Kaks suurt viga

Arutluses nii kaugele jõudnud, tehakse aga tihti suur viga. Tegelikult isegi mitu.

Kõigepealt usutakse, et avalik-õiguslik sõnum peaks olema kui seniilse vanaisa jutt vabariigi asutamisest. Normatiivne, selge moraalse hoiakuga ja nii põrgulikult igav. Just nagu avalik-õiguslik televisioon oleks üks neist linnukestest, mida on endale vaja patriootilise töö raames kirja saada.

Ometi on arenev ja muutuv niihästi meie riik kui ka arusaamine sellest. Järelkult peaks avalik-õiguslik programm olema pigem muutuste keskmes ja osa ühiskonna vastuolude vaidluste protsessist.

Nõus. Teoorias on see nii, kuid praktikas sellega vaevalt nõustutakse. Kui ETV näitab mingit veidigi vastuolulisemat saadet, siis võite kindel olla, et varem või hiljem tulevad pahased reageeringud, kus ei öelda, et saade oli halb. Ei, selle asemel öeldakse, et saade ei ole avalik-õiguslik.

Välja arvatud sotsiaaldemokraatlik tööpartei, on kõik teised eesti erakonnad kaevanud, et eelistatakse nende vastaserakondi. Mõni hea konkurent, kelle jaoks ETV vaadatavus on murettekitavalt kõrge (ikka reklaamiprobleem), nõuab viivitamatult avalik-õigusliku programmi näitamist, pidades selle all silmas

eelkõige sellist programmi, mida keegi ei vaataks. Mis on avalik-õiguslik programm?

Vea tegelik põhjus on soov defineerida muutu- matut ja ainuõiget avalik-õiguslikku sõnumit, mida kanal peaks riigimantrana päev päeva järel eetrisse laskma.

Avalik-õigusliku televisiooni tegelikult esmakri- teeriumiks on vaatavad ja alles seejärel nende huvidest lähtuv programm. Avalik-õigusliku televisiooni üles- andeks oleks olla ühiskonna tulipunktide keskel, nii et see kajastaks ka kõige dünaamilisemate kodanike vastuolulisi vaateid.

Martin Luther ütles kord, et eelistab piibli luge- mise asemel vestlust sõbraga, sest see aitab mõtetes selgusele jõuda. Mõnes mõttes võiks ka avalik- õiguslikku televisiooni võrrelda selle sõbraga, kelle mõtted ei pruugi alati olla tõesed, ent nad vähemalt aitavad diskussioonil liikuda.

Seega peab avalik-õigusliku televisiooni esimeseks kriteeriumiks olema tsiteeritavus ja vaadatavus ning mitte programmid, mida tehakse vaid üksikute tark- peade linnukese pärast.

Ebaefektiivne riigiettevõtte

Teine vastuoluline viga on eelduses, et riigi rahakotil olev ettevõtte ei peagi olema efektiivne. Iga eraette- võtte juht teab aksioomina, et töötajaid tuleb moti- veerida tulemusjuhtimise kaudu. Millegipärast aga arvavad mõned neist, et riigi ettevõtteid peaks juhtima nii, nagu seda tehti õndsas sotsialismiajal.

Sellisel suhtumisel saab olla kaks seletust: esiteks rahuldatakse nii Eesti riigile vastanduvate tarkpeade soovi riigi saamatuse arvel ironiseerida ja teisalt tä- hendab ebaefektiivsete riigiettevõtete toetamine sama sektori erafirmade konkurentsieelist.

Prantsusmaa kultuuripoliitikas räägitakse palju, kuidas üksvahe anti teatud teatritele ja filmimeestele riigi raha, ilma et oleks uuritud nende seost publikuga. Tulemuseks olid väga sügavad teosed, mis aga paraku läksid tühjadele saalidele.

Televisioon on veelgi kallim ega tohi mitte mingil juhul oma vaatajaga sidet kaotada. Nii paradoksaalne kui see ka ei ole, peab ka avalik-õiguslik kanal olema veidi sõltuv reklaamist. Sellisel juhul ei unustata oma vaatajat mitte mingil juhul.

Praegu, mil televisioon sõltub ainult fikseeritud riigitoetusest, kaob tal tegelik motivatsioon ennast vaatajaga suhestada. Selle lihtsa tõe eiramine tähen- dab, et mõni inimene ei ole Eesti 50 sotsialismiaastast mingit õppust võtnud.

Kui selle peale küsitaks, kas avalik-õiguslik tele- visioon ei lähe siis ainult kõige madalama nõudlusega seepide näitamise teed, siis võib vastu seada seadus- tatud nõuded ETV programmile. Sel viisil näitab ETV alati kindlal hulgal omasaateid, mille hulgas on niihästi kultuuri-, haridus- kui ka religioonisaated jne.

Teiste sõnadega peab avalik-õiguslik kanal juba fikseeritud programminõuete juures ometi püüdlema suurima võimaliku vaatajaskonna poole.

On üksikuid, kes nimetavad seda reklaamifaktori olemasolu ebanormaalseks. Sel juhul võiks Euroopa Liitu minnes alustuseks teatada, et näiteks Prantsusmaa ja Itaalia koos kuulsa RAI-ga esindavad anomaaliaid avalik-õigusliku ringhäälingu mõtestamisel. Jutt sellest, et reklaam Eesti avalik-õiguslikus meedias on ainulaadne väärnähtus õiglasel Euroopas ei pea muidugi mingit vett. Ärge uskuge neid valeprohveteid.

Eesti riigil on võimalik valida, kas pidada prioriteediks eraettevõtluse täiesti võrdset konkurentsi abso-

luutse liberalismi tingimustes või soosida teatud sõnumite selget esindatust meedias.

Me kõik nägime, mis juhtus, kui usuti, et ebaefektiivsete kolhooside asemel tagavad Eesti põllumajanduse õitsengu üksiktalud. Kui Tallinnfilm suretati välja, et väikefirmad saaksid lugematuid filme vorpida, oli tulemuseks Eesti filmiajaloo seni suurim langus. Kui...

P.S. Eelnev ei tähenda, nagu esindaks tänane ETV ideaali. Jutt on siiski eesmärkide seadmisest.

Postimees, 2. veebruar 2001

EESTI TELEVISIOON ÕIGUSTAB PRIVILEEGI

Raivo Suni, meediaüliõpilane

Avalik-õigusliku ringhäälingu asutamine Euroopas oli 1920. aastatel mõneti paratamatus. Ühelt poolt üritati sellega vältida USA kogemust, kus kümned raadiojaamad ummistasid eetri ja hakkasid üksteist segama. Teisalt oli raadio (hiljem televisiooni) asutamine selle alguspäevadel liialt kallis ja jõukohane ainult üksikutele suurtele kompaniidele, mis võinuksid hakata domineerima avaliku arvamuse üle ning kasutada seda ära oma erahuvides.

Tollased töösturid ja poliitikud üritasid luua organisatsioonilist vormi, mis oleks majandamiselt läbi paistev (s.t ei teeniks ühegi eraettevõtte ega poliitilise rühmituse huve). Sobivaimaks mudeliks peeti avalik-õiguslikku. Avalik-õigusliku ringhäälingu tegevust reguleeris riik — s.t riik otsustas finantseerimise skeemi ja pani paika tegevuspõhimõtted. Nende põhimõtete järgi pidi avalik-õiguslik ringhääling olema kogu ühiskonna teenistuses: kättesaadav kõigile selle riigi kodanikele, selle sisu pidi olema sõltumatu kõikidest era- ja poliitilistest huvidest ning olema mitmekesine ja suunatud võimalikult paljudele ühiskonnakihtidele.

Selliste põhimõtete järgi toimis avalik-õiguslik ringhääling enamikus Euroopa riikides 1980. aastate alguses, mil tehnoloogiline areng ja meediapoliitika liberaliseerumine tõid kaasa eraringhäälingu tekke.

Viimane asus võistleva esiteks professionaalide eest. Nende hoidmiseks pidid avalik-õiguslikud meediumid suurendama niigi suureks paisutatud kulusid.

Teiseks olid erakanalid efektiivsemad: nad suutsid väiksema koosseisuga toota suuremas mahus programmi kui avalik-õiguslik ringhääling, mis oli pikast monopoolsusest muutunud seesmiselt laisaks.

Kolmandaks olid erakanalid orienteeritud peamiselt meelelahutusele ja filmidele, tõmmates avalik-õiguslikult meedialt ära suure osa auditooriumist.

Selles seisus esitasid neoliberaalid küsimuse: milleks on vaja sellist meediat, mis neelab maksumaksja

raha, kui analoogset teenust võiks vaataja saada erakanalitest ka tasuta.

Säärane küsimuseasetus on muutunud aktuaalseks ka Eestis. Olukorra teeb veelgi keevalisemaks seik, et ringhäälinguseadus annab ETV-le õiguse saada raha lisaks riigieelarvele ka reklaamist.

Siin on aga nüanss, mille diskussioonis osalejad on jätnud kahe silma vahele — avalik-õigusliku ja eraringhäälingu ideoloogiline erinevus.

Eringhääling jahib vaatajaskonda selleks, et müüa see edasi reklaamiandjale. Avalik-õiguslik televisioon taotleb ühiskonnateadlikkuse suurendamist tasakaalustatud ja mitmekülge teabeesituse kaudu. Lisaks sellele peaks avalik-õiguslik meedia võimaldama info- ja kultuurivahetust vähemusgruppide vahel, kes oma väiksuses ei huvita kasumile orienteeritud erakanalit.

Võimalus saada raha nii eelarvest kui reklaamist on ETV privileeg. Kuid see on antud selleks, et ETV täidaks teatud kohustusi ühiskonna ees. Erakanalid võivad samuti keskenduda info-, klassikalise muusika, süvakultuuri- jm saadetele, kuid neil ei ole selleks kohustust.

Erakanalid konkureerivad ETVga küll auditooriumi suuruse, mitte aga mitmekesisuse pärast. Kui võtame näiteks nn *prime-time*'i, siis jäävad erakanalid ETVst maha oma programmi osas. Vaadatuimal ajal on ETV programmist umbes 70% kodukootud, Kanal 2 ja TV 3 puhul jääb aga eestimaiste saadete maht enamasti vahemikku 20–25%.

Erinevus ilmneb ka *prime-time*'il näidatavate žanrite võrdluses. Kui erakanalid kulutavad umbes kolmveerandi ajast mitmesugustele seriaalidele, näitab ETV faktisaateid (olemuslood, dokumentaalfilmid, probleem- ja kultuurisaated jms), mis uudistega kokku moodustavad umbes 60–65% *prime-time*'ist.

Need arvud lubavad oletada, et ETV õigustab oma privileegi. Ainult et Eesti tingimustes on see privileeg

veidi vägivaldne ning paneb erakanalid majanduslikult keerulisse olukorda, võttes neilt osa võimalikest tuludest.

Seega ei peaks Eesti meediadebatid keskenduma sellele, kuidas ETVd erastada või likvideerida. Vaa-

tajate ja ühiskonna huvides oleks ETV-le uue rahastamismudeli leidmine, mis erakanalite huve kahjustamata suudaks hoida ülal Eesti avalik-õiguslikku televisiooni.

Postimees, 14. märts 2001

RAHA JA RAHU EESTI TELEVISIOONILE

Mart Kadastik, Eesti Meedia juhatuse esimees

Urmas Ott on öelnud, et õnn ei seisa kunagi rahas, vaid selle hulgas. Näib, et Eesti Televisioon on õnneks vajaliku rahahulga riigieelarvest ja reklaamiturult leidnud. Igatahes ei ole ETV rahamured viimasel ajal tõusnud ajakirjanduse valveteemaks.

ETV õnnest annab tunnistust programmi arengi suunas. Nii nagu pööras eksperimenteeriv filmilavastaja Ilmar Raag pea peale Shakespeare'i "Hamleti", niisamuti on ETV uus programmijuht Ilmar Raag muutnud mitmeid arusaamu avalik-õiguslikust televisioonist. Kahjuks jäävad mõned katsetused väljapoole kultuuri ja kultuursuse piire.

Turg dikteerib?

Nõudlikum vaataja küsib nüüd, kas ETV-l on õigust raisata rahva raha vaimuvaesele meelelahutusele ajal, mil Eesti riik on sunnitud sulgema raudteeliine ja vähendama vastuvõttu kõrgkoolidesse. ETV juhid on väitnud, et pigem just vaesuse tõttu peabki avalik-õiguslik televisioon aeg-ajalt ka tühja-tühja tootma — et meeldida võimalikult paljudele, teenida võimalikult kõrgeid vaatajareitinguid ning müüa võimalikult palju reklaami.

ETV pingutusi on saatnud edu — veebruaris tõrjuti TV 3 liidrikoht. Hõisata oleks siiski ettevaatamatu, sest mida edukamalt võistleb ETV erakanalitega turu ja reklaamitulude pärast, seda kasinamaks jäävad tema lootused saada riigilt soovitud toetust. Ei ole just kõige kindlam tunne seista ühe jalaga ühes, teisega teises paadis.

Riik, mille ressursid jäävad alati piiratuks, võib ühel hetkel toetada üksnes esmatähtsate saadete (näiteks "Aktuaalne kaamera") tegemist. Ülejäänul tarvis teenigu edukas äriettevõtte ise raha. Või kui juba ausat turukonkurentsi kummardada, siis peaks ka võistlus riigitellimuse pärast olema avatud kõigile telekanaleile.

Rahastamine selgeks

Nõnda võib reklaamiraha püüdmisele häälestunud ETV lisaks oksale saagida maha terve puu, mille otsas ise istub. Seda on mõistnud ka need poliitikud, kes on

veendunud ETV kui avalik-õigusliku institutsiooni tänases asendamatuses.

Jaauari keskel toimunud ringhäälingunõukogu, kultuuriministeeriumi ja telekanalite esindajate kohtumisel jäi kõlama seisukoht: 2002. aastast peaksid ETV ja Eesti Raadio olema reklaamivabad, lubatud oleks üksnes rangelt piiritletud sponsorreklaam (näiteks olümpiamängude ülekannete ajal). Põhimõtete täpsustamiseks moodustati töörühm.

Reklaamivastane hoiak ühendas nii kolmikliidu kui opositsiooni esindajaid, kõigi eesmärgiks oli tagada avalik-õigusliku ringhäälingu stabiilne, poliitikutest suvast ja reklaamituru riskidest sõltumatu rahastamine.

Kuidas niisugune rahastamismudel luua? Kõigepealt tuleks fikseerida lähemaks kolmeks aastaks summa, millega riik ringhäälingut toetab. Hagi Šein ja Marju Lauristin pooldavad mõõtühikuna nn teleperemaksu (üks kroon päevas perekonna kohta). See tähendaks riigieelarvest ringhäälingule umbes 250 miljonit krooni aastas tänavuse 175 miljoni asemel, millisele soovile on rahandusministeerium seni kurdiks jäänud ...

Vajaduste ja võimaluste lahknevus ei ole siiski ületamatult suur. Seda enam, et osa kulusid aitaks katta erakanalitele kehtestatav loamaks. Sel kombel korrastuks ka erakanalite turg — üksi või ühinedes jätkaksid üksnes need, kes täidavad kohustusi.

Miks on nii lihtsana näiva rahastamisskeemi elluviimine takerdunud töörühmade tasandile, nagu on juhtunud kõigi varasemate algatustega? Ühelt poolt pidurdavad tegutsemist äärmuslikud nõuded ETV kohe laiali saata või erastada. Kuivõrd kõik Eesti poliitilised jõud (v.a Reformierakond) on radikaalsed variandid ühemõtteliselt välistanud, siis teeniks peale-sunnitult erastamisarutelu eelkõige nende huve, kes ei taha midagi muuta.

Need, kes tõepoolest soovivad muuta ringhäälingu rahastamist selgemaks, kauplevad aga täna pigem võimu üle — kes peaks olema töö tellija?

Kultuuriministeerium näeb riikliku tellijana iseenast — ministeerium tahab tunni täpsusega ETV-le ette kirjutada programmi (nii ja nii palju haridussaateid, lastesaateid, kultuurisaateid jne). Ringhäälingunõukogule on täitevvõimu sekkumine programmi kujundamisse vastuvõetamatu, isegi kui

ministeeriumi ametnikke kannustab siiras tahe kasutada rahva raha efektiivsemalt.

Ehkki läinud aastate kogemused ei ole andnud usku ringhäälingunõukogu oma võimesse esindada maksumaksjate huve, tuleks ometi just talle anda võimalus vigadest õppida. Ministeeriumi kontroll rikuks hoopis fundamentaalsemaid põhimõtteid demokraatiast ja ajakirjandusest.

Poliitikute ja ametnike kestev kaikavedu on andnud mänguruumi nendele ETV töötajatele, kes meelsamini ujuksid edasi reklaami ja sponsorluse sogases vees. Aastate jooksul on ETV reklaamiosakonnast välja astunud hulk rikastunud mehi. ETV-le on jäänud vaid võlad.

Kuid ka ETV loomingulistele juhtidele ei ole rahasjade läbipaistvus olnud vajalik — selgem vastutus sunniks kehtestama selgemaid kriteeriume avalik-õigusliku televisiooni programmile. Ilmselt erineksid uued ootused ETV juhtide tänastest eelistustest.

Ebamugavad küsimused

Olukorras, kus ETV ei peaks enam flirtima reklaamiturul ega ajama iga hinna eest taga reitinguid, võib ringhäälingunõukogu hakata ETV juhtidele esitama senisest ebamugavamaid küsimusi.

Näiteks: miks enam ei tehta telelavastusi? miks ETV kasutab nii harva oma tõelist rikkust — arhiivi? miks me ei näe ETVs Eesti ajalukku tagasi vaatavaid publitsistikasaateid? Nendel saadatel, mida ükski erakanal ei suuda järjepidevalt toota, oleks kindlasti suur ja tänuväärne vaatajaskond.

Võibolla nurjunuks katse määratleda avalik-õigusliku ringhäälingu asend Eestis selgi korral, kui reklaamirahast ahvivaimustusse sattunud ETV poleks ise vaikelu rikkunud. “Paaviani sündroomi” (psühholoog Tõnu Otsa iseloomustus, PM 13.03.) põdeva avalik-õigusliku ringhäälingu jätkamist on raske aktsepteerida ka muidu erimeelsetel poliitikutel ja riigiametnikel.

Eesti Päevaleht, 27. märts 2001

KAS SIIS SELLE MAA TELEVISIOON ...

Ilmar Raag, ETV programmidirektor

Miks peaks ettevõtja raha kulutama kodumaise telesarja tegemiseks, kui välismaalt saab selle 10 korda odavamalt.

Enam-vähem kohe, kui reklaam televisiooni jõudis, tekkis ka unistus reklaamivabast televisioonist. Seda tunneb ja teab nüüd ilmselt igaüks, kelle televiisorivaatamist on katkestatud kõige huvitavama koha peal mõne nõmeda reklaamiga.

Unistus reklaamivabast televisioonist ei tähenda seejuures mitte väikese 3%-se vaatajaosaga Ameerika avalik-õiguslikku tüüpi haridus- ja kultuurikanaleid, vaid lihtsalt “normaalset” televisiooni ilma tüütute reklaamipausideta. Paraku vajab televisioon finantseerimist. Paraku vajab ka kõige õilsam idee finantseerimist.

1999. aastal moodustas reklaam RTVE (Hispaania) eelarvest 80%, RTE (Iirimaa) 71%, TV 2 (Taani) 67%, ORF (Austria) 50%, RTP (Portugal) 40%, RAI (Itaalia) 37%, France 2 (Prantsusmaa) 36%. ETV on sellel maastikul selgelt keskmiste seas.

Loomulikult on ka Euroopas reklaami vastu välja astunud, kuid veel olulisemaks peetakse siiski rahvuskultuuride arendamise ideed, mille tõttu prioriteediks on alati olnud avaliku sektori kanalitele piisava raha leidmine. Rõhk on pandud sõnale “piisavalt”, sest meediamastikule vajaliku mõju avaldamiseks tuleb arvestada teatud miinimumkulutustega.

Sama vaidluse võime leida Eestist, kuid väga harva ja enamasti vaid kuluaarides võib kuulda seda, mis

jääb teisele poole demagoogilist retoorikat. Siis ei ole küsimus enam sellest, kas reklaam sobib või ei sobi avalik-õiguslike ideedega kokku, vaid kas Eestis on üldse võimalik omakeelset televisiooni arendada.

MILLES ON SIIS PEAMINE PROBLEEM? Vaidlusi tekitab illusioon, et üldise liberaalse majanduse õhkkonnas saavad erakanalid avalik-õigusliku teenusega hakkama ka ilma ETV-ta.

Ometi on majandusringkondades tunnustatud, et omamaine televisioon on luksus, mille ratsionaalselt mõtlemine vaba turu tingimustes välistaks. Seda lihtsal põhjusel, et Eesti kommertsturg suudab välja kannatada vaid ühe praeguse ETV mahus omasaateid tootva erakanali.

Võtke võrdluseks tunduvalt odavam ajalehtede turg. Kui seal räägitakse, et turg on ka kahe päevalehe jaoks väike, siis kuidas seletada tunduvalt kallimat nelja telekanalit?

Olukorra tragikoomilisus peitub selles, et tegelikult ei saa mitte ainult ETV turgu ähmastavat rahastust riigilt, vaid sisuliselt sama moodi doteerivad ka erakanalite rajatagused omanikud oma kanaleid. Statistikaameti andmetel 1999. aastal oli kõikide Eesti telekanalite kahjum kokku 111,6 miljonit krooni. Kuna aasta on mööda läinud ja keegi ei ole lõpetanud tegevust, siis järelikult maksavad kõik omanikud jätkuvalt teletegemisele Eestis peale.

Samas on ka hetkel rikkaim Eesti Televisioon rahvusvaheliste standardite kohaselt rängalt alafinant-

seeritud. Tean, et mõned ei usu, kuid mõelgem, kas see, et AK-s töötab 4–5 korda vähem inimesi kui meie põhjanaabrite paljukiidetud uudistetoimetustes, ei tähenda kvaliteedi erinevust? Samasuguse võrdluse võiks tuua ükskõik millises televaldkonnas.

Üheski rahvusvahelisi standardeid järgivas telekanalis ei lastaks eetrisse enamust meie teleprogrammidest, sest eesti saadete ettevalmistus on allapoole igasuguseid norme. Raha ei jätku. Ja kui me selles valguses hindame “Pealtnägijat” või “Kahvlit”, siis seepärast, et nendega on rohkem vaeva nähtud ja nad on vähemalt kaks korda kallimad kui keskmised saated.

VEEL VÕIKSITE KÜSIDA, KUHU ON KADU-NUD TELETEATER või telefilm. Eriti kui igal pool mujal maailmas on just televisioon peamine kodumaise filmi rahastaja. Tundub, et see rong on meil juba läinud, sest ma ei ole näinud veel ühtegi teletatri(filmi) eelarvet, mis ei oleks vähemalt kümme korda suurem keskmisest saate eelarvest.

ETV 2001. aasta eelarve on 159 miljonit krooni. ETV toodab tunduvalt rohkem omasaateid kui kõik erakanalid kokku, olles ära jätnud enamiku kalli tootmistehnoloogiaga saatetüüpe. Telereklaamituru käive on umbes 180 miljonit krooni. Selleks, et üks kanal suudaks toota võrreldaval hulgal ja kvaliteedil omasaateid, peab ta eelarve olema võrreldav praeguse ETV eelarvega. Selle raha eest, mis siis turule alles jääb, ei ole võimalik teist täismahus omakeelset programmi vabaturu tingimustes toota.

MIDA SEE JÄRELDUS TÄHENDAB? Kõigepealt seda, et “ausa” konkurentsi tingimustes oleks Eestis vaid üks omasaateid tootev telekanal ja selle kõrval jõuaks ilmselt hingitseda mõni rahvusvahelise

ketti kuuluv filmi- ja seebikanal. Juba taolinegi minimaalne konkurents tähendaks seda, et iga saade peaks suutma ennast müüa. Kuna filmide-sarjade hinna ja kvaliteedi suhe on palju soodsam kui oma-saadetel, siis on vähe tõenäosust, et omasaadete hulk ja kvaliteet oluliselt tõuseks. Sest miks peaks eratevõtja raha kulutama mõne uue kodumaise telesarja tegemiseks, kui välismaalt hangituna tuleb see kätte vähemalt 10 korda odavamalt.

Kõigest tähtsam on aga see, et ETV reklaamirahast rääkides unustatakse peamine — kolm täismahulise omakeelse programmiga ja avalik-õiguslike funktsioone täitvat erakanalit ei ole Eestis lihtsalt võimalikud. Ja olukord läheb ju aina raskemaks, sest paari aasta pärast seisame vastamisi digitaaltelevisiooniga, mis võimaldaks meil tõsta Eesti kanalite arvu vähemalt 12-ni. Kust võtab Eesti liberaalne turg selle raha, et neid torusid millegagi täita?

Aga kuidas jääb selles olukorras avalik-õigusliku kanaliga? Kui uskuda seda, mida konsultatsioonifirma McKinsey kirjutas BBC-le, toimib riigi meediahuve täitev turg kahel tasakaalustaval teljel. Kui turul on reklaamist sõltumatu kanal, siis loob ta telekultuuris nn avalik-õiguslikke norme, mida ka erakanalid järgivad. Kui aga avalik-õiguslikule kanalile ei garanteerita konkurentsivõimelist eelarvet, ei ole tal loomulikult mingit mõju rahvuslikule meediakultuurile tervikuna. Kui Eestis on tegelikult ruumi vaid ühele erakanalile, milline siis peaks olema teda tasakaalustava avalik-õigusliku kanali eelarve? Kust see raha võetakse? Küsimus ei ole reklaamis ETV-s, vaid omakeelse televisiooni võimalikkuses.

Eesti Ekspress, 19. aprill 2001

PAAR PAREMAT NIPPI ETV SÕIMAMISEKS

Ilmar Raag, teleametnik

Muu hulgas on vist Eesti Televisiooni ülesandeks pakkuda elust ja ajast muserdatud kodanikele võimalust ennast välja elada. Raudtee erastamine on ilmselt liiga keeruline, et igaüks julgeks lagedale tulla oma õiguste nõudmisega, aga teleprogrammi tegemisel on Eestis umbes üks miljon asjatundjat. Et neist enamiku elu on raske ja täis eksistentsiaalseid probleeme, on avalik-õiguslik televisioon frustratsiooni ventiiliks ja nn ärapanemise kohaks.

Esimene samm on kõigile kommunikatsiooni-reeglitele vastavalt oma kanali valimine. Kui võtta näiteks Sirp, siis on probleemiks kahtlemata selle väike levi ja tõstatatud probleemide esoteerilisus. Kuna enamik riigikogulasi, rääkimata lihtinimestest, Sirpi veidi umbusaldab, siis tasuks vaadata järgmiste kanalite poole. Postimeest ei saa samuti tõsiselt võtta,

kuna paar nende ämbrit on tõestanud, et meedia-kriitikas aetakse seal peamiselt Kanal 2 asju. See on väga loomulik meediasünergia strateegia, mis toimib kogu maailmas. Samas on Postimees ilmselt parim koht kõige populistlikumate ja demagoogilisemate väidete avaldamiseks, ilma et see mõjuks seejuures kollaselt nagu SL Öhtuleht.

Postimees on hea kanal ka veel selle poolest, et tegemist on vist ainsa lehega, kus sisutühja pateetikat ei peeta liiaks. Päevaleht on neis küsimustes nõrgem, mida tõestab ka nende madalam tiraaž. Päevalehes ETV-vastase sõimu avaldamine mõjuks kuidagi isikupäratult ja ilma tugeva *story*-ta jääb tal vajalik efekt saavutamata. Väga usaldusväärselt mõjub ETV-vastane artikkel Ekspressis, kui seda esitada andeka ajakirjaniku analüütilise uurimustöö avastusena.

Loomulikult ei pruugi avastuse sisu sisaldada midagi uut, kuid järjekordse kodu-Eesti nõmeduse paljastamine läänelikul moel tuleb Ekspressil siiski hästi välja.

Alati on hea septseda mingi väike uudisenupp BNSi jaoks. Piisab sellest, kui tsiteerida mõnda prominenti ütlemas, et ETV rikkus seadust, kui sellest sünnib uudis. Veidi hiljem selgub, et tegelikult seadust ei rikutud, kuid vahepeal on uudis avaldatud ka Delfis, mille peale nende püsikurjuri kirjutavad paarkümme tavalaset, mida nad kasutavad iga teema kommenteerimisel.

Iga hinna eest tuleb vältida lugejate ja kriitikute teemasse süvenemist. Kasutage igasuguseid kontrollimatuid käibetõdesid, kuid vältige nende taustade tutvustamist.

Järgnevalt tasub vaadata isikut, läbi kelle te võiksite oma sõimusõnumi teele saata. Sobivad kõik tugeva imagoga avaliku elu tegelased, kes soovitatavalt ei ole meediaga seotud. Seda seepärast, et kui näiteks Rein Langi kasutada, siis ei usu teid keegi. Pigem vastupidi — niipea kui te kuulete Rein Langi rääkimas, teavad kõik, et ilmselt on ETV-l jälle hästi minemas. Täpselt samamoodi ei soovita kasutada Urmas Loiti, kes on sama erapoolik kui Rein Lang, kuid lisaks jääb tal puudu esmanimetatu vaimukusest ja analüüsivõimest. Väga hea on kasutada näiteks Tõnu Otsa või tädi Maalit lugejakirjade rubriigist, sest nende puhul kõneleb ju otse maa sool ja sotsioloogiliselt keskmine eestlane. Samas tuleb viimase kategooria kasutamisel nende tekste hoolikalt toimetada, sest enamasti on nende sõnumid nii üheülbalised, et ilma paari olulise retoorikanipita saavutavad need soovitud täiesti vastupidise naeruväärsuse tulemuse.

Üks paremaid nippe on kogu programmi üle otsuse tegemine üheainsa pooltunni põhjal. Leidke tõsine

inimene, kes üldsele televiisorit ei vaata, ja näidake talle tema sihtgrupile sobimatut saadet. Poliitikainimesel paluge meelelahutussaadet kritiseerida ja noorele trendiinimesele näidake “Prillitoosi”. Võite kindel olla, et mõlemad leiavad, et ETV kogu programm on jama. Ainult nii võib seletada, miks pooletunnise “Esto TV” saate põhjal nõuti kogu ETV programmi sulgemist.

Nüüd aga peamine. Sõnad. Alati tasub mainida maksumaksja raha. See on võimalik seetõttu, et tegelikult ei olegi võimalik kokku panna programmi, mis meeldiks kõigile maksumaksjatele võrdselt. Nii on maksumaksjal alati võimalik olla pahane. Samuti tasub öelda, et ETV raiskab rahva raha ja eelarve on läbipaistmatu.

Jätkates: kontrollimatute sõnade reas tulevad seejärel väärikalt “hea Euroopa tava” ja “nõukogudeaegne suhtumine”. Esimesest ei tea eestlased üldiselt midagi (küsi seda kas euroskeptikute või europooldajate käest) ja teist enam ei mäletata.

Teie edu oma frustratsiooni maandamisel on garanteeritud ja seda väga lihtsal põhjusel. ETV programm on loodud “seinast seinä” põhimõttel, samal ajal on aga ühiskond järjest enam fragmenteerumas. Ühist maitset on järjest raskem leida. Seepärast on kogu maailma meedia liikumas aina suurema nišistumise poole. Kui meie põhjanaabrid lähevad üle digitaaltelevisioonile, siis selle tulemusena tekivad ka palju selgema kontseptsiooniga programmid. Nii võivad erinevad maitset palju rahulikumalt koos eksisteerida. Eesti majanduslike võimaluste juures ei tasu samasugusest lahendusest niipea unistada. Seega head ja fantaasiarikast söimlemist.

Ka Eesti Televisioon pakub lõputult võimalusi ärategemiseks.

Neljapoolne kokkulepe, 30. aprill 2001

KULTUURIMINISTEERIUMI JUURES TEGUTSENUD TÖÖRÜHMA ETTEPANEKUD RINGHÄÄLINGUSEADUSE MUUTMISEKS

Esimesel kohtumisel 15. jaanuaril teadvustasime, et ringhäälinguseaduse töörühm ootab poliitilist ja ühiskondlikku kokkulepet avalik-õigusliku ringhäälingu rahastamise asjus. Ilma selle kokkuleppeta pole võimalik praegu kehtivat seadust muuta. Kokkulepe avalik-õigusliku ringhäälingu rahastamisest peab andma jaatava vastuse kolmele küsimusele:

- kas on võimalik seadusandlikult kehtestada poliitiliselt sõltumatu ja ajas stabiilne avalik-õigusliku ringhäälingu rahastamise mudel?
- kas on võimalik finantseerida avalik-õiguslikku ringhäälingut reklaamitulustid kaasamata?
- kas on võimalik selle mudeliga kehtestada ka kõigile ühetaoliselt arusaadavad seosed eelarvest

antava raha hulga ja eetrisse minevate programmide mahu ning proportsioonide vahel?

Tänase kohtumise eesmärgiks on saada avalik kinnitus, et viie töökoosoleku jooksul läbiräägitu on heaks kiidetud ringhäälingunõukogu, Eesti Ringhäälingute Liidu, Eesti Teletootjate Liidu ja EV Kultuuriministeeriumi poolt ning sellega on pandud alus kokkuleppele vastavate muudatuste tegemiseks ringhäälinguseaduses.

Töökoosolekute käigus sõnastati järgmised põhimõtted:

- Avalik-õiguslikust ringhäälingust viiakse välja reklaam täielikult, v.a. rahvusvaheliste võistluste ja

muude projektide ülekandeõiguste ostmisega kaasnevad kohustuslikud paketid ja avalikkuse huvides tasuta edastatavad teated.

- Sponsorlus avalik-õiguslikus ringhäälingus on lubatud ainult tulu mittetaotlevate ühingute ja sihtasutuste kaudu, kusjuures viimaste nimetusi on lubatud eetris esitada saate alguses ja/või lõpus tekstiliselt. Sponsorite nimesid ega kaubamärke ei ole lubatud eetris esitada.
- Poliitiline reklaam — Ringhäälingunõukogu poolt kehtestatakse eetriaja kasutamise kord, kooskõlas väljakujunenud heade tavade ja EV seadustega. Erakonnad ja poliitilised liikumised ei tohi avalik-õiguslikku ringhäälingut rahaliselt toetada.
- Riigipoolne rahastamine ja selle protsendiline tõus tuleb määrata kolmeks kuni viieks aastaks. Selle sisse arvestatakse suuremate ülekandeõiguste ostmise, et ei tekiks hiljem ühekordseid suuri rahastamisvajadusi. Reklaami väljaviimist avalik-õiguslikust ringhäälingust ei kompenseeri täiel määral eraringhäälingu organisatsioonidele tasude kehtestamine ning selle vahe peab katma riik. Rahastamise hulka ei ole arvestatud võimalikke suuremaid investeeringuid (näiteks digitaaltelevisiooni kasutuselevõtmine jms.).
- Riigipoolne rahastamine Eesti Raadiole ja Eesti Televisioonile peaks kokku olema 250–270 mln krooni aastas. Arvestuslikult saab riik kasutustasuna eraringhäälingu organisatsioonidelt “tagasi” 30–40 mln krooni aastas.
- Avalik-õigusliku ringhäälingu puhul fikseeritakse rahastamise alused kolme- kuni viieaastaseks perioodiks, võttes aluseks televisiooni puhul saatete aastamahu tundides ning raadio puhul programmide arvu. Uued mahud peavad olema kinnitatud hiljemalt aasta enne kõnealuse perioodi lõppu.
- Kehtestada televisiooniprogrammi edastamiseks väljaantava üleriigilise (vähemalt 50% Eesti terri-

tooriumist ja Tallinn) ringhäälinguloa kasutustasuks 10,0 mln. krooni aastas.

- Kehtestada televisiooniprogrammi edastamiseks väljaantava regionaalse (suuremad linnad, välja arvatud Tallinn) ringhäälinguloa kasutustasuks näiteks 1,0 mln. krooni aastas.
- Kohaliku (v.a. Tallinn) televisiooniprogrammi edastamiseks väljaantava ringhäälinguloa kasutamise eest tasu ei võeta.
- Tasu kehtestatakse üleriigilise raadio-ringhäälinguloa kasutuse eest. Selleks koordineerib Sideamet nimetatud võrgud ning defineeritakse üleriigilise võrgu mõiste.
- Raadio-ringhäälingulubade eest tasu võtmise üldpõhimõtted määratletakse hiljemalt aastaks 2005. Muu hulgas defineeritakse regionaalse raadioringhäälingu mõiste. Seni jätkab Eesti Raadio reklaami edastamist.
- Kohaliku raadioprogrammi edastamiseks väljaantava ringhäälinguloa kasutamise tasu (edaspidi — tasu) ei kehtestata.
- Televisiooni- ja raadioprogrammidele, mille kaudu ei edastata reklaami ega saada tulu, tasu ei kehtestata.
- Tasu suurus ning muutmise alus määratakse ringhäälinguseadusega.
- Oleme tutvunud ülalkirjeldatud ettepanekutega ning soovime sellest lähtuvalt teha vastavad muutused kehtivasse ringhäälinguseadusesse.

Signe Kivi, kultuuriminister

Tiit Sinissaar, ringhäälingunõukogu esimees

Urmas Loit, Eesti Ringhäälingute Liidu tegevdirektor

Toomas Lepp, Eesti Teletootjate Liidu juhatuse nimel

Postimees, 22. mai 2001

USALDUSKRIIS SEGAB ETV ARENGUT

Raivo Suni, Oslo Ülikooli meediamagister

Valitsusele meeldivad jamad. Pärast pikka vaidlust leppisid rahandusministeerium ja ringhäälingunõukogu küll möödunud nädalal kokku, et ETV saab laenu — taotletust siiski väiksemas mahus, kuid selgust ja stabiilsust see ETV tulevikku ikkagi ei too.

ETV vastastel on kaks peamist argumenti. Mõlemad on suhteliselt abstraktsed ja nendega on hea avalikkuse silmis demagoogitseda. Ühelt poolt rõhutakse Eesti Televisiooni ebaefektiivsusele, teisalt selle eelarve läbipaistmatusele. Mida aga need argumentid tähendavad?

Efektiivsus on abstraktsioon, mida ei saa üheselt defineerida. Üks võimalus on näiteks kõrvutada telejaama töötajaskonda ja programmimahtu, nagu seda tegi Toomas Lepp enne peadirektoriks saamist (Äripäev, 10.09.1997). Ta näitas lihtsate arvutustega, et ETV toodab töötajaskonna kohta kümme korda vähem telepilti kui TV 3 ja nägi ainsa lahendusena koondada suur osa töötajaist.

Viimasel kümnendil ETVs aset leidnud koondamised on ühed suuremad Euroopas. Töötajate arv on kahanenud 1991. aastaga võrreldes ligi kolm korda.

Töötajaskonna ja programmimahu kõrvutamine on aga primitiivne võte efektiivsuse mõõtmisel. Tulemus on ebaadekvaatne. Efektiivsuse asemel peegeldab see meediaproducti väärtust, mitte ajakirjanduslikku kvaliteeti.

Meediaproduct kuulub kommertssfääri. Programmi kvaliteet huvitab meediaproducti tootjat vaid sel määral, mil see aitab toota suuremat kasumit. ETV eesmärk ei ole aga kasumit teenida. Kvaliteedinõue peaks olema siin võrreldes kommertskanalitega kõrgem ja kulud sellevõrra suuremad.

Teine mõiste, millega poliitikud ETV-le kaikaid kodaratesse loobivad, on eelarve läbipaistvus. See tähendab, et ETV peab võimuesindajatele saatma paberi, kus on kirjas kõik potentsiaalsed kulud alates saadete maksumusest ja lõpetades kulutustega kinnisvara haldamisele, tehnikale jms.

Sellised paberid on vastuolus euroopalike arusaamadega avalik-õiguslikust televisioonist. Kontrollides ETV kulutusi, võtab poliitiline eliit endale automaatselt õiguse otsustada ka programmi üle, mis rikub aga avaliku televisiooni sõltumatuse põhimõtteid.

Mõlemad abstraksed teemad — efektiivsus ja läbipaistvus — peaksid olema ringhäälingunõukogu pädevuses, mille ülesandeks on teostada järelevalvet Eesti Televisiooni üle. Et ühiskond ei suuda jõuda kokkuleppele ETV rahastamises, näitab esmajoones usalduskriisi valitsuse ja ringhäälingunõukogu vahel.

Usalduskriis kahjustab tegelikult tervet Eesti audiovisuaalset tööstust. Seni kuni poliitikud ei suuda rahvusringhäälingule leida uut rahastamismudelit, jätkavad ka kommertskanalid ETV süüdistamist reklaamituru solkimises. Viimane on lühinägelik hoiak, sest ETV kasutab oma tegevuses just neid piire, mis on talle kehtestanud ringhäälinguseadus. Seadus näeb ühe võimalusena ette ka reklaami.

Reklaami kasutamine avalik-õigusliku televisiooni finantseerimisel ei ole iseenesest mingi haruldus. Enamik Euroopa avalikest telekanalitest näitab reklaami.

Erandid on programmide müügist lisatulu saavad Suurbritannia ja Skandinaavia riigid.

Eesti reklaamituru väiksust arvestades ei sobi meile nn kaksikfinantseerimine, kus üheks tuluallikaks on reklaam. See on vägivaldne kommertstelevisiooni suhtes, mis jääb tänu ETV-le ilma oma tuludest. Peale selle kahjustab reklaam avalik-õigusliku ringhäälingu sõltumatuse põhimõtteid, sundides Eesti Televisiooni tootma meediaproducti, aga mitte kvaliteetajakirjandust.

Milline võiks olla Eesti võimalus?

Enamik Lääne-Euroopa riikidest on avaliku ringhäälingu toetuseks kehtestanud loamaksu, mida inimesed maksavad kas teleri või majapidamise pealt. Eestis loamaksust ei räägita. Saar Polli arvamusuuring 1996. aasta sügisel näitas, et loamaksu poolt oli vaid 15% küsitletutest.

Teine stabiilne moodus oleks siduda rahvustelevisiooni rahastamine tervenisti riigieelarvega. Tegemist peaks olema püsiva suurusega, mida poliitikud ei saa igal aastal ümber kirjutada.

Üks võimalus oleks võtta kasutusele nn protsendimudel, mille kohaselt Eesti rahvusringhäälingu (ETV + Eesti Raadio) ülalpidamiseks läheks 1% riigieelarvest (millele lisandub 0,1% investeringuteks). Teise võimaluse on välja pakkunud Hagi Šein, nähes ringhäälingu rahastamist põhimõttel — 1 eelarvekroon teleperekonna kohta päevas.

Mõlemad võimalused eeldavad poliitilist kokkulepet, mille peamine eeldus on usalduskriisi lahendamine ringhäälingunõukogu ja valitseva poliitilise eliidi vahel. Poliitikud peavad teadvustama, et ETV efektiivsus ja läbipaistvus kuulub ringhäälingunõukogu, aga mitte nende pädevusse.

Eesti Postimees, 23. mai 2001

VALGUST ETV EKRAANILE

Daniel Vaarik, rahandusministeeriumi nõunik

Vaidlused Eesti Televisiooni rahastamise teemal on sädemeid pildunud juba rohkem kui kaks aastat. Nagu näeme osapoolte argumentidest, pole Eesti Televisiooni rahastamine kellegi arvates üksnes ühe asutuse ülalpidamise küsimus.

ETV juhtkond räägib avalik-õigusliku ringhäälingu sõltumatusest — kogu maailmas arusaadavast mõistest, millest ei saa aru ainult türannid. Ringhäälingunõukogu räägib eesti kultuuri ja iseseisvuse jätkumisest. Ka see on tugev põhiväärtus, mida on raske kahtluse alla seada. Valitsus aga räägib ETV

kulude läbipaistvusest, mis on seotud hea valitsemistava ning maksumaksja raha eest vastutamisega. Valitsuse argument on samuti õilis. Avatuse ja läbipaistvuse ideaalid silme ees, ongi valitsuse rahandusametnikud kaua ja pidevalt tagasi lükanud ETV rahataotlusi.

Läbipaistvuse idee ei tähenda valitsusele sugugi seda, et avalik-õigusliku televisiooni eelarvet peaks kontrollima poliitikud. Läbipaistvus tähendab seda, et eelarve peaks olema nähtav ja mõistetav ühiskonnale. Avatus ei tähenda ainult seda, et riigitelevisiooni

eelarve ripub üleval internetis, vaid ka seda, et eelarve teemal küsimusi esitav ajakirjanik saaks detailsed vastused palju keerulisematele küsimustele — näiteks, milleks kasutab ETV palgatud suhtekorraldusfirmat või milline on juhtkonna liikmete palk, komandeerimiskulud, palju maksavad lennukipiletid ja nii edasi.

Läbipaistvuse nõudmine sellisel määral võib tunduda ehmatava lihtsustusena, kuid meenutagem, et samalaadsed probleemid eelnesid ka riigiametnike palkade avalikustamisele ning paljudele teistele avalikustamisotsustele riigi enda minevikus. Tegelikult taandub ju kõik lihtsalt sellele, et seni kui pole vastuseid küsimustele, mida ETV tegelikult teeb, on ühiskonnal raske anda talle ka raha juurde.

Läbipaistvuse idee võib tunduda valena ka neile, kes arvavad, et turul tegutseva ettevõttena peaks Eesti Televisioonil olema oma ärisaladused. Ent saladuste taha ei saa tänapäeval peituda isegi suured erasektori äriettevõtted. Ainuüksi börsireeglid nõuavad börsil osalevatelt firmadelt avatust juba väga paljudes küsimustes.

Paljude ettevõtete puhul, eriti näiteks kindlustuses või panganduses, soovivad avatust näha nii kliendid kui partnerid, rääkimata aktsionäridest. Seda on siiski vähem kui nõutakse riigiasutustelt, kuid siiski rohkem, kui oleme nõudnud Eesti Televisioonilt.

Suurbritannia avalik-õiguslik meediakanal BBC pühendab läbipaistvusele terve alalõigu oma aasta-ülelaates. Avalik-õigusliku programmiedastajana näeb

BBC vajadust järgida kõrgeimaid infoedastuse läbipaistvuse standardeid. Näiteks on BBC võtnud endale kohustuse järgida Londoni Börsi poolt börsiosalistele kehtestatud raamatupidamislikke ning info edastamist puudutavaid reegleid. Sellega deklareerib organisatsioon, et peab end vastutavaks rahva raha kasutamise eest, nagu eraettevõtte peavad end vastutavaks aktsionäride raha kasutamise eest.

Iseenesest ei lähe avatuse idee vastuollu ei ETV sõltumatuse ideega ega ka ringhäälingunõukogu argumentidega rahvuskultuuri järjepidevusest. Vastuolu ETV rahastamise ümber on tekkinud pigem vastastikusest usaldamatusest ning sellest, et raha jagamise traditsioonid ei taha kergesti muutuda. Rahandusministeeriumi arvates peavad aga vanad tavad muutuma ning iga raha jagamise otsus peab olema teadlik.

ETV kiituseks tuleb öelda, et viimasel ajal on see organisatsioon astunud mitu sammu oma eelarve läbipaistvuse suurendamiseks. Televisioon avaldab oma kodulehel 2001. aasta eelarve tulu ja kuluartiklite kaupa ning on viimasel ajal oluliselt rohkem edastanud enda kohta käivat finantsinformatsiooni. Nii oli ka rahandusministeeriumil lihtsam soovitada valitsusel anda ETV-le 37 miljonit krooni lisaraha ning nii saame edasi minna ka järgmise aasta rahastamisest rääkides.

Seega soovime üksnes valgust ETV ekraanile. Ja kummalegi poole ekraane.

Eesti Päevaleht, 24. mai 2001

MAASLAMAJAT EI LÕÖDA, KUI SEE JUST ETV POLE

Aare Urm, ETV juhatuse esimees

ETV juhatuse esimehe Aare Urmi kinnitusel ei kasuta telekanali juhtkond Eurovisiooni lauluvõistlust vahendina riigilt miljonite väljapressimiseks.

Viimaste päevade jooksul puhkenud demagoogiasõjas on antud tuld relvi ja meetodeid valimata — ikka ja jätkuvalt Eesti Televisiooni pihta. Lugejatel on õigus teada saada, mis tegelikult toimub?

Oleme püüdnud selgitada, et avalik-õiguslik televisioon ei saa kauem püsida pelgalt lubadustel ja udul. Argumendina oleme kasutanud lihtsalt arvutamiskust, ei muud. Aga selgitagem asju järjekorras.

ETV juhatuse esimehena möödud aasta juulis tööd alustades selgitasin avalikkusele, millised kohustused ja probleemid varasem tegevjuht maha jättis. Selle kogumaht, 70 miljonit krooni oli esmapilgul jahmatav, ent oleme sellele vaatamata efektiivselt majandanud, kohustusi koguni vähendades. Oleme moodustanud tugeva ja pädeva juhtkonna, sisse seadnud kulutuste arvestuse täpsed mehhanismid ning lõpu teinud raiskamisele.

KOKKU POLE ENAM KUSAGILT HOIDA. Terve päeva pikkust programmi oleme tootnud ja edastanud miljoneid kroone odavamalt kui möödunud aastal. ETV on muutunud taas vaadatavaimaks telekanaliks Eestis. Oluline nihe paremusele on toimunud ka kollektiivi sisekliimas.

Raha vanade võlgade tasumiseks ei näinud me aga kusagilt tulemas ja nii tegime kogu panuse kallite kohustuste refinantseerimisele odavamate vastu. Seniste võlgade keskmine aastaintress on ligikaudu 10%, mis tähendab, et ainuüksi selle peale kulub aastas 7 miljonit. Mõne kohustuse osas aga arvutavad võlausaldajad juba viivist. Seega suurenevad kohustused edasi geomeetrilises progressioonis. Lisaks odavamale ressursile oli refinantseerimise ideeks ka seniste lühiajaliste, 2–3-aastaste kohustuste laotamine pikema aja — kuni 10 aasta peale. Sellepärast oligi meie taotluse maht 77 miljonit krooni.

Rõhutan, et meie taotluse sisuks oli kallite kohustuste väljavahetamine odavamate vastu, lisaraha ei sõandanud me küsida.

Selline ideoloogia oli sisse kirjutatud ka ETV 2001. aasta eelarvesse arvestusega, et odavama raha peale saame üle minna juba aprillis. Asjaajamine venis nagu bürokraatia puhul ikka. Kaks nädalat tagasi teatasid rahandusministeeriumi ametnikud üksmeelselt, et riigi garantii andmist ETV-le uue, odavama ja pikema laenu andmiseks ministeerium ei toeta. Seadusega antud võimalused selles küsimuses ise midagi otsustada ETV-l kahjuks puuduvad.

ETV EI ÄHVARDANUD, VAID TEAVITAS. Tekkis uus olukord, kus lihtsate arvutuste tulemusena oli selge, et ETV rahavood muutuvad hüppeliselt negatiivseteks. Isegi saadete tootmise ja edastamise täieliku peatamise korral oleks ETV majandustulem aasta lõpuks ikkagi rohkem kui miinus 40 miljonit krooni. Edastasime arvutused 10. mail toimunud ringhäälingunõukogu koosolekule. Rõhutan siinkohal, et ETV mitte ei ähvardanud saadete tootmist ja edastamist peatada, vaid üksnes informeeris olukorrast ringhäälingunõukogu.

Nagu teada, läks avalikkuse ette teistpidine versioon. See oli esimene vale.

12. mail realiseerus ETV selle hooaja suurim projekt võiduga Eurovisiooni lauluvõistlustel. Riigimehed ruttasid üksteise võidu kinnitama, kuidas Eesti järgmisel aastal lauluvõistluse korraldab. Iseenesest ainuõige mõte, sest seda soovivad väga paljud inimesed. Televisiooni juhtkond seisis nüüd aga uue probleemi ees: kõik olulised küsimused olid jätkuvalt poliitilise lahendusega, tähtaeg Euroopa Ringhäälingute Liidule (EBU) oma valmisolekust raporteerida aga oli vaid kahe nädala kaugusel!

Igaüks saab aru, et kui selle ürituse võimalik ainukorraldaja Eestis, ETV ise korraldusperioodi ajal oma eksistentsi lõpetaks, siis ei tuleks ju ka lauluvõistluse organiseerimisest midagi välja. Niisiis on kaks rahastamist vajavat asja omavahel seotud küll. Ja siit koorub teinegi vale: juhatus ei ole kordagi teatanud, et ETV mingitpidi Eurovisiooni lauluvõistluse korraldamisest loobuda kavatseb — veel vähem seda väljapressimise esemena kasutab. Kellele see demagoogia kasulik on, sellest saab lugeja hästi aru.

29. maiks peab ETV juhatus teatama EBU-le muuhulgas ka sellest, et meie poolt on ürituse rahastamise

küsimused lahendatud. Meie tingimustes saab asjal olla vaid poliitiline lahendus — vähemalt valitsuse vastavasisuline otsus. Arvan, et lugejaile on arusaadav ka see, et meil ei ole võimalik raporteerida kõlavatest sõnavõttudest lauluvõistluse toetamise aadressil. Need ei maksa ju iseenesest punast krossigi.

Sellepärast, ja olles tõsiselt mures poliitiliste arengute pärast ETV ümber, olengi küsinud konkreetseid vastuseid. Valitsuse pressiesindaja väitele, et ETV ei olewat esitanud ürituse eelarvet, saan praegu vastata vaid seda, et ka põhjanaabritel kulus selle kokkupanemiseks mitu kuud. Praegu on küsimus poliitilises otsuses, mitte kommentaarides võimaliku otsuse kohta. Tallinna linnavalitsus on selles küsimuses käitunud märksa otsustavamalt ja sellest on otsustamisel juba suur abi olnud.

REFORMIERAKOND LIKVIDEERIB ETV-d. Meie arvates lähtub kogu probleem Reformierakonna nägemusest avalik-õiguslikust televisioonist kui meie ühiskonnas mittevajalikust institutsioonist. Siit tuleks otsida ka põhjendust valitsuskabineti otsusele, miks seati riigi garantii taotlusele lisatingimusi. Sealhulgas üks neist — seaduseelnõu esitamine Eesti Televisiooni ja Eesti Raadio ühendamise kohta — tundub praegu küll täiesti kontekstiväline ja nii lühikeses ajas teostamatu üritus.

Aga õnneks — ka lahendus paistab juba terenduvat, nagu ikka sellisel puhul. Taas kuuleb selgitusi, kuidas ETV eelarve on läbipaistmatu ja majandamine ebaefektiivne (pange tähele mingeid täpsustusi ei ole esitatud!). ETV juhtkond aga saamatu ning juhtimisvõimetu. See kõik on kunagi juba olnud ja väga tuttav, sealhulgas ka minuga ja hallil vene ajal juhtunud asi ...

Ootan seepärast suure huviga, mida mulle süüks pannakse? Üks varasem juht lahkus ETV-st suure hüvitisega pärast kogu selle jama kokkukeeramist. Tahaksin nüüd tõesti lähedalt näha, kui palju siis oleme tegelikult edasi arenenud noist hallidest vene aegadest ja loomulikult ka seda, kuidas juhtkonna vahetusega kõik vanad probleemid kui imevääga pühitud saavad.

Äripäev, 6. juuni 2001

POPSLIK DEMOKRAATIA EESTI MEEDIATURUL

Ilmar Raag

ETV juhatuse liige, programmitalituse juht

Alljärgnev ei ole kirjutatud ETV juhatuse liikme poolt. Mida enam artikli lõpu poole, seda enam sisaldab ta ebapopulaarseid mõtteid, millest praktikas ei ole ilmselt mingit tulu. Ehkki ma tõesti ei saa aru miks?

Kultuuritööstus ja vabaturg

Alustan kaugemalt. 90. aastate alguses tabasid Euroopa audiovisuaaltööstust kaks vastandlikku äratundmist. Neist esimene saavutas kultuuritööstuse välja-

arvamise vabaturu kontseptsioonist, sest ilma avaliku sektori toetuseta kaoks suur osa rahvuskeelele toetust kultuurist silmapilkselt. Seepärast võideldi ka välja õigus vabaturu prioriteete eiravalt subsideerida kultuuritööstust.

Samal ajal nõuti aga kultuuritööstuse ettevõtetele maksimaalselt konkurentsivõimelist käitumist. Seepärast ei sihtinud EL kultuuritoetusrahad mitte üksikuid projekte, vaid efektiivsemate struktuuride loomist. Idee oli väga selge: tuua rahvusliku kultuuri toetuseks võimalikult palju erakapitali ja vähendada avaliku sektori koormust.

Oleme popside järeltulijad

Vaadates Eesti samaaegset arengut, ei ole mul kahtlust, et oleme popside järeltulijad. Kuna erastamine on valgus ja mitteerastamine pimedus, käsitleb keskmine avalik arvamus riigi bilansis olevaid ettevõtteid tüütu rudimendina, millest varem või hiljem tuleb lahti saada. Selle tulemusena saabki riigist see, mida kõik põlastavad: halb omanik. Eesti audiovisuaalsektori ümber toimuv jama on selle suurpärane näide.

Objektiivselt näib olevat tõestatud, et Eesti turg on absoluutse vabaturu tingimustes liiga väike näiteks filmitööstusele; ajakirjanduses räägitakse, et kaks päevalehte on liiga palju ja telemaastikul öeldakse, et maksimaalselt oleks raha vaid kahele kanalile, kusjuures needki ei oleks võrreldavad omaprogrammi pakkuvate lääne analoogidega. Olukord sarnaneb vägagi põllumajandusele, kus pärast kolhooside likvideerimist ei suutnud eraldiseisvad talupidajad kuidagi turuloludega kohaneda. Vajalik oli ühinemine või ümberpositsioneerimine.

ETV tulevik ei ole selles valguses mitte tema enda, vaid riigi kultuuripoliitika teha. Esialgu näib lahendamata peamine küsimus: mis on meile rohkem tähtsam, kas vaba ettevõtlus või teatud prioriteetse toote pakumine. Peamine probleem ongi selles, et kuna ühtset suhtumist ei ole, on tulemuseks 1993. aastast kestev segadus. Erakapital on kord parema, kord halvema meelega alla neelanud erakanalite miljoneid kahjumeid. Eesti Televisioonil sama lihtsalt läinud ei ole.

Võtan eelduseks, et meil on vaja rahvuskultuuri edendavat programmi ja seda peaks tegema majanduslikult võimalikult efektiivselt. Võimalikest reformikavadest näib enim toetust pälvinud idee, et riik hakkab erakanalitelt vajalike saateid tellima. Kindlasti oleks see teostatav, kuid lõplikus efektiivsuses ma julgen kahelda. Sellesse struktuuri oleks koheselt sisse kirjutatud konflikt tellija ja kanali huvide vahel. Taoline süsteem kompromiteerib toote "totaalse kvaliteedi" kontseptsiooni.

Parim näide vastupidisest loogikast tuleb ratsionaalselt Inglismaalt. Kui Blairi valitsus viis sisse suurema filmitoetuse Rahvusliku Loterii tuludest, siis otsustati see jagada mitte üksikutele filmiprojektidele, vaid firmadele, kes suudaksid algusest lõpuni teenindada teatud kriteeriumidele vastavaid filme.

Prioriteet Eesti teleturul

Eesti äärmuslikult nõrgal teleturul peaks absoluutne prioriteet olema maksimaalselt turuga ühildatud konkurentsivõimelise telekanali toetamine.

Olukorras, kus ilma riigi rahata jääksid olemata peaaegu kõik ambitsioonikamad kultuuri- ja meedia-projektid, on eraettevõtlus meedia valdkonnas vajalik vaid arvamusmonopoli vältimiseks.

Maksimaalselt efektiivne kanal ei tähenda tänapäeval aga kaugeltki seda, et riik peaks aina rohkem sinna raha paigutama. Kui kogu meediatööstuse võlusõna on tänapäeval sünergia, vertikaalne ja horisontaalne integratsioon, siis miks peaks ETV-d teistmoodi käsitlema. Kui riigi poolt finantseeritud BBC-l on kolm täiskommertsiaalsetel alustel tegutsevat müügi- ja teenindusharu, kui itaalia RAI-l on laiem strateegiline osalus telekommunikatsiooniäris (internet, satelliitside, kaabel), siis miks peaks ETVd arendama kiviaegsete kombinatsioonide tähe all.

Kui aga maa peale tagasi tulla, siis tahaksin ma näha, kus rea peal on järgmise aasta riigieelarves kirjas ETV probleemide lahendamine. Praegu see veel sealt ei paista. Ja ma arvan, et see on raiskamine.

Sirp, 26. juuni 2001

QUO VADIS, ETV?

Kalle Käsper

Eesti Televisiooniga pole rahul keegi. Valitsus pole rahul, sest televisioon nõuab aina rohkem raha, ajakirjanikud pole rahul, sest palgad ja honorarid on väikesed, ja vaataja pole rahul a priori. Lühidalt, silme ees on ilmsed kriisi tunnused.

Diagnoos: kunagi meie põhjanaabritelt laenatud printsiip "igaühele midagi" on ennast ammendanud. Televisioonimaailmas on aset leidnud spetsialiseerumine, ükski kanal ei haara enam kõike, igaüks otsib oma nišši. Raskusi on soomlastel endilgi, ka nende programmid kiratsevad, näiteks YTV 2 jätab juba

üpris armetu mulje. Miks peaks siis üle jõu käiva ülesandega toime tulema vaene ETV?

Retseptidest.

Taandada ETV odavaks kroonuhäälekandjaks, karpida saatemahtu, ilma sisuliselt midagi muutmata? Mõttetu.

Likvideerida ETV sootuks, nagu igatseb Siim Kallas? See küüniline lahendus võib endaga kaasa tuua ettenägematuid tagajärgi. Järgmisena võiks tekkida tahtmine sulgeda rahvusopera kui majanduslikult ebatulus asutus, siis rahvusraamatukogu.

Kuid on ka kolmas tee: muuta ETV kultuuri-kanaliks selle sõna laias tähenduses — mitte üksnes kirjandus ja kunst, vaid ka teadus, ökoloogia jne. jms. On raske öelda, kui palju nimelt oleks sel moel võimalik kahandada kulusid, kuid mingil määral kindlasti. Kaoks vajadus osta seriaale, korraldada *talk-shows*id ja mängitada levimuusikat. Kui Eesti veel kunagi peaks võitma Eurovisiooni, võiks sellega vabalt tegeleda mõni kommertskanal. Lugeja teab hästi, kui palju sellised asjad maksavad. Kuid mis peamine: reformil oleks lisaks majanduslikule efektile ka sügav inimlik mõte. Televisioon nagu enamus tsivilisatsiooni leiutisi on ju ambivalentne nähtus: võib isiksust nii rikastada kui vastupidi. Inimene on nõrk, inertne olevus, kõik hea, mis temas on, nõuab pidevat kultiveerimist, kõik halb, vastupidi, ainult otsib kohta, et avalduda. Kommertstelevisioon (nagu üldse kogu masskult) rõhub inimese nõrkustele. See on loomulik: võitlus parema ühiskonna nimel ei kuulu tema piiskopkonna haldusesse. Iga äriettevõtte esmaseks ülesandeks on teenida kasumit, maailma las parandavad teised. Avalik-õiguslikul televisioonil kasusaamise kohustus puudub. Tema siht võiks vabalt olla valgustuslik.

Mulle võidakse vastu vaielda, öelda, et huvi kõrgkultuuri vastu on väike, pole mõtet tühise hulga inimeste soovide rahuldamiseks asutada tervet teleprogrammi. Las melomaanid, teatralid ja filmi-

maniakid vaatavad satelliitkanaleid, selliseid nagu Arte, SAT 3 ja Kultura.

See on primitiivne argument.

Esiteks, satelliitkanalite vaatamist ei saa endale samuti lubada sugugi mitte kõik. Teiseks puudub seal tõlge eesti keelde, mis pole muidugi tähtis ooperi ja eriti balleti puhul, küll aga hädavajalik, kui asi puudutab draamaetendusi ja filme. Kolmandaks, kes ütles, et huvi kõrgkultuuri vastu on nii väike kui arvatakse? Jah, uus põlvkond on üles kasvanud masskultuuri mõju all — kuid enne teda oli hoopis teine olukord, nõukogude kord oma valgustusliku mentaliteediga kujundas terve kihi inimesi, kelle jaoks käia teatris ja kunstinäitustel oli enesestmõistetav tegevus — umbes nagu hingamine. Praegu on need inimesed jõudnud pensioniikka või selle lähedusse, majanduslikud võimalused ei luba paljudel jätkata endist elulaadi ja nad lihtsalt lämbuvad kommertskanalite umbses, pesupulbrihaisuses atmosfääris. Kuid mis olulisim: alati peab olema alternatiiv. Üheksa tüdrukut kümnest, kui anda valida ameerika multika ja “Giselle’i” vahel, valib muidugi multika — aga kümnes võibolla otsustab “Giselle’i” kasuks ja on samuti valmis seda vaatama kas või iga päev. Tuleb temalegi anda šanss — sest ainult niisugustel inimestel lasub rahvuse tulevik.

Sellise telereformi puhul kaob muide ka vajadus AK järele, päevauudised võib jätta erakanalite konkurentsiobjektiks, ETVs aga hakata edastama eraldi saadet kultuuri-, teaduse-, ökoloogia- ja muude mittepoliitiliste uudistega. Sama kehtiks publitsistika-saadete kohta. Kutsun haritlasi üles arutlema sellise projekti üle, mille teostamine on võimalik ainult meie ühisel survele. Kes teab, ehk jõuavad nii ükskord eesti vaatajani ka niisugused šedöövrid nagu Riccardo Muti “Trubaduuri” lavastus La Scalas, Patrice Barte originaalne “Luikede järv” Berliini ooperis, Peter Steini “Faust” ja Jean-Luc Godard’i filmide retrospektiiv.

Sirp, 17. august 2001

ELU ILMA ETV-ta

Vaapo Vaher

Eesti erateletorude tuim igavus ja ETV jätkuv kommertsialiseerumine on tõuganud mind teinekord mõttele lõpetada kohalike telejaamadega suhe sootuks. Sekka ongi siginenud mitmekuulisi ajalõike, mil ma pole ühtki eesti kanalit ekraanil avanud. Olen ma midagi kaotanud? Ons jäänud mul olulist informatsiooni või asendamatuid kunstielamusi saamata? Vaevalt. Kohalikud poliitilised ärplemised ja politseinike joomarlus kajab ka läbi muu meedia. Ja ilmateated on loterii alati ning kõikjal.

Samas püsis ometi mus jonnakas usk, et ka nüüdsel solgineelamise ajastul on võimalik luua üks tervistav oaas, kuhu võid head televisiooni ihates

tõmbuda. Koondada ühte bukett kanaleid, mis võiksid rahuldada minu kui indiviidi visionaalseid kapriise. Et saaksin vaadata filme, mille esteetika mind rahuldab, kuulata muusikat, mis mind erutab, imeda endasse infot, aja- ja kultuurilugu, näha üleilmset jalgpalli jne.

Teadsin, et asja korraldamine neelab portsu raha, mida mul jooksupaalt kusagilt võtta pole, ent tasapisi hakkasin värki ajama. Nüüd on mu majakatus teletaldrikuid täis, telekaümbrus tulvil aga kõiksugu tehnilistest kastikestest. Minu telerisse suubub ligi kaheksakümmend kanalit, millest jälgin umbes veerandsada. Ülejäänud võiksid ka tulemata jääda, aga ei need jää. Kõik on ühendatud mingitesse plokkidesse

ja kombinatsioonidesse ning on üksteisest sõltuvad. Kui tahad mõnd väärtkanalit, saad lisaks mitu kohustuslikku prahitoru. Ent see ei sega, neid ma lihtsalt ei ava. Ja need parkümmend, mille pärast kogu mäng käib, rahuldavad mind täiesti ja kõigekülgselt.

Mul on kasutada intelligentne muusikajaam, mis ööpäev läbi laseb eetrisse vaid ooperit ja džässit, žanre, mille järele suurt puudust olin tundnud, iseäranis nüüd, eraldatult perifeerias elades. Mul on venelaste kultuurikanal, mis mu suhteliselt konservatiivset kunsti-, teatri- ja kirjandusvajadust täidab ja head dokumentalistikat serveerib. Eelistatavate kanalite sekka käib veel kümme vene telejaama, kõik need ORTid, NTVd, RTRid ja TV Tsentrid, kust teatud kurnamisega väga palju informatiivset ja professionaalset võib ammutada. Filmivalikust kõnelemata. Omaette väärt kanal on muidugi Naše Kino, kust kogu vene filmiajaloo jupp jupi haaval kätte võib saada, alates kahekümnendate aastate tummast kuni nõukogudeaegse helisevani. Teinekord kisub vaatama isegi Detski Mir, kust võib vahtida viiekümnendate liigutavaid multikaid või humanistlik-patriootilisi mängufilme lastele, näiteks Arkadi Gaidari lugude mitmeid ekraniseeringuid või kolmekümnendatel aastatel venelaste tehtud “Aarete saart” ja “Viieteistkümnendaastast kaptenit”.

Minu teenistuses on mitmeid ööpäevaseid filmiprogramme, kust filmiklassikat püüda. Isegi Canal+ ja

Canal+Gul, mis printsibilt pritsivad ju massikultuurilist möga, pikivad oma programmidesse aeg-ajalt “kuldset mustvalget”, mis toodetud enne või vahetult pärast viimast suurt sõda. Praegu serveerivad need kanalid kõrvuti kahte versiooni filmist “Mida külvad...” (“Inherit the Wind”), esimese on teinud Stanley Kramer 1960. aastal peaosas Spencer Tracey, ja teise Daniel Petrie 1999. aastal, pearollis Jack Lemmon. Jne.

Jalgpallifundamentalistina on mu vutinälg nüüd pidevalt kustutatud. Venelastel on ju spetsiaalne jalgpallikanal, mis kajastab ka Itaalia, Hispaania jt. riikide heitlusi. Inglise vutti annab hooajati ka Canal+, hüva jalkat kajastab Eurosport. Ent jalgpalli tarvis on mulle koju suunatud ka mitmed Taani ja Norra kanalid, sest nende riikide meistrivõistlustel hiilgavad ju mitmed eesti pallurid. Indrek Zelinski on teadaolevalt hetkel Taani resultatiivseim ründaja ja kõditav on kuulata, kuis taanlased tribüünidel skandeerivad Indreku ja Andres Operi nime. Mitu Zelinski iluvärvat ja taani publiku rõõmumäratsemist olen püüdnud videomakilindile, pärast hea vaadata ja Indrek Schwede ees uhkeldada.

Nii et ma olen iseenda kompunnitunud teleassortiiga päris rahul. ETV võiks tööpoolest sootuks välja lülitada. Ehkki — mingi lootuseussike vingerdab mus vägisi ka: äkki siiski saab veel vastu igasugust tõenäosust Eesti Televisioonistki kui mitte kultuuri-, siis vähemalt kultuurne kanal.

Äripäev, 22. august 2001

TELE JA RAADIO LIITMISEL MAJANDUSKASU KÜSITAV

Kristiina Traks

Valitsus kiitis eile heaks seaduseelnõu, millega ühendatakse ETV ja Eesti Raadio üheks avalik-õiguslikuks juriidiliseks isikuks. Majanduslikku efekti ühendamine aga ei anna ning reklaam ETVst tõenäoliselt järgmisel aastal ei kao.

Kultuuriminister Signe Kivi sõnul jäävad ETV ja Eesti Raadio järgmise aasta eelarve samale tasemele mis praegugi ja lisaks maksab riik ETV-le 80 miljonit krooni kompensatsiooni reklaamist loobumise eest. “Majanduslik kokkuvõtte on teisejärguline,” ütles Kivi. “Arvude kokkulöömisega tegeletakse, kuid minuni pole jõudnud konkreetseid andmeid miljonitest kroonidest, kui suur peaks kokkuvõtte olema.”

Reklaam peaks ETVst ringhäälingu seaduse muutmise seaduse eelnõu järgi kaduma järgmisest aastast ja Eesti Raadiost alates 2005. aastast. 80 miljonist kroonist, mis ETV reklaamist loobumise eest kompensatsiooniks saab, tuleb 30 miljonit krooni kolmelt erakanalilt ning ülejäänud riigieelarvest.

ETV saab sel aastal riigilt 98 miljonit krooni, reklaamituludeks on planeeritud 50 miljonit krooni.

Eesti Raadio saab sel aastal riigieelarvest toetust 75,2 miljonit krooni.

ETV reklaamidirektor Rivo Saarna ütles, et järgmisel aastal tõenäoliselt reklaam ETVst siiski ei kao. “Praegu on valitsus võtnud vastu vaid seaduseelnõu, kuid selle peab ju veel riigikogu vastu võtma, president välja kuulutama ja alles pärast Riigi Teatajas avaldamist hakkab see kehtima,” rääkis Saarna. “Seni töötame me nagu tavaliselt ja sõlmime reklaamilepinguid.”

Saarna sõnul sõlmitakse reklaamilepingud tavaliselt aastaks, mis tähendab, et enne järgmise aasta lõpu ei kao reklaam ETV eestriist kuskile. “Samas pole üldse kindel, kas riigikogu sellisel kujul seaduse vastu võtab, arvestades riigieelarve defitsiiti,” lisas Saarna.

Kanal 2 juhatuse esimees Urmas Oru ütles, et vähemalt esialgu on olnud jutt, et tasu ringhäälingulubade eest on konstantne ning iga-aastaselt ei suurene. “Meie ringhäälinguluba kestab aastani 2004. ja vähemalt selle ajani peame siis igal aastal ETV-le 10 miljonit krooni maksma,” ütles Oru.

Ringhäälingunõukogu liige Ignar Fjuk ütles, et auditit, kui palju kasu või kahju ETV ja Eesti Raadio liitmisest saab, pole veel tehtud. “Auditit pole praegu veel tehtud, sest ETV majanduslik olukord alles hakkab paranema,” ütles Fjuk. Tema sõnul tehakse audit järgmise aasta alguses ja siis selgub ka, mis kasu võib liitmisest saada.

Fjuk ei osanud aga öelda, kust peaks kahe institutsiooni liitmisel kasu tulema, sest tehnoloogiad,

mida tele ja raadio kasutavad, on täiesti erinevad. Ka ei ole Fjuki sõnul ringhäälingunõukogus arutatud ETV ja Eesti Raadio hoonete müüki.

Riigi toetus ringhäälingule 2002:

Eesti Televisioon	98,0 mln kr
reklaamikompensatsioon	80,0 mln kr
Eesti Raadio	75,2 mln kr
kokku	253,2 mln kr

Äripäev, 24. august 2001

RAHVUSRINGHÄÄLING — OLETUSED JA ARGUMENDID

Peeter Sookruus, kultuuriministeriumi osakonnajuhataja

Kui valitsus kiitis 21. augustil heaks kaks ringhäälinguala korraldavat seaduseelnõu, järgnes sellele hulk kommentaare, mis enamasti negatiivset laadi.

Peamiselt võeti jutuks kahest eelnõust üks — Eesti Rahvusringhäälingu seaduse eelnõu ning püüti näidata, et kavad Eesti Raadio ja Eesti Televisiooni ühendamiseks on väärad ja mõttetud. Esindusliku töörühma töö tulemusel ning mitmepoolse kokkuleppega kinnitatule tuginevate eelnõude halvustamise tuhinas unustati aga väga olulised momendid.

Tegu pole ootamatu ideega

Valitsus soovitas juba mullu oktoobris käsitleda Eesti Raadiot ja Eesti TVd edaspidi ühtse majandusüksusena. Muide, sama seisukoht kajastub ka tänavuses riigieelarves, kus summad avalik-õiguslikule ringhäälingule on toodud ühel real.

Kuid rahvusringhäälingu loomise kaval on veelgi pikem eellugu. Juba 1997. a töötati eelmise valitsuse ajal kultuuriministeriumis välja rahvusringhäälingu seaduse eelnõu, mida hindasid ka Euroopa Nõukogu meediaekspertid.

Toona tavapäraste erimeelsuste tõttu ringhäälingumaastikul ei jõudnud kõnealune eelnõu tollal valitsusest kaugemale. Niisiis pole rahvusringhäälingu loomise puhul tegu mingi uue ja ootamatu idee-sähvatusega, vaid sihiks on olnud avalik-õigusliku ringhäälingu seisundi kindlustamine üldse.

Siinkohal väärivad tähelepanu ka mõttekäigud sellest, milline oleks avalik-õigusliku ringhäälingu seisund tänases Eestis juhul, kui Eesti TV ja Eesti Raadio poleks 1990. a jaotatud kaheks eraldiseisvaks ringhäälinguorganisatsiooniks.

Kas ka ühtse avalik-õigusliku ringhäälinguna tegutsedes oleks Eesti TV sattunud nii raskesse finantsseisu, mille tunnistajaks me alles äsja olime?

Kuid oletused pole just eriti viljakas viis mõnda asja põhjendada. Sisukam argument on see, et väga paljudes Euroopa maades toimivad avalik-õiguslik-

raadio ja -televisioon edukalt ühtse tervikuna. Pole juhtunud kuulma-nägema, et selline kooslus oleks tekkinud “mõttetu ühinemise” tulemusel (nii nimetas 22. augusti ÄP oma esiküljel kokkuvõtvalt kogu rahvusringhäälingu loomise kava).

Usun, et Soome, Taani, Norra meie lähemate naabrite seast või Suurbritannia, Itaalia ja Austria kaugeimate maadena on kogu oma rahvusringhäälingu ala väga läbimõeldult korraldanud. Nad teavad pikkade aastate kogemustest, et ühiskonnas sarnases staatuses olles ja sarnaseid funktsioone täites on end enam õigustanud avalik-õigusliku raadio ja televisiooni tegutsemine ühtse organisatsioonina. Muidugi on võimalik leida hulk argumente Eesti Raadio ja Eesti TV võimaliku ühendamise poolt või vastu. Kuid kindlasti on vaja arvestada ka protsesse, mis toimuvad ringhäälingu vallas mujal maailmas.

Täiesti uue olukorra loob ringhäälingu arengus alanud digitaalajastu, milles üha rohkem põimuvad senise traditsioonilise ringhäälingu vormid. Eesti on huvitatud, et meil oleks tugev, kindlal alusel tegutsev, arenemis- ja konkurentsivõimeline avalik-õiguslik ringhääling ka uute meedialiikide kiire arengu oludes.

Mitmel maal ollakse meie tänasest mõttetasandist sel suunal juba mitu astet edasi jõutud. Taani, kus avalik-õiguslik raadio ja TV on kogu aeg tegutsenud ühtse firmamana, on senise ühe kompanii raames asunud lähendama ja ühendama isegi mitmeid raadio- ja teletoimetusi, et olla konkurentsivõimeline arvestatav tegija ka *online*-meedia oludes. Samas suunas liiguvad mõtted ka Norras ja mõneski teises riigis.

Arvan, et rahvusringhäälingu teket ei saagi vaadata ainult puhtalt rahalises väljenduses. On väga palju tegureid, millest mõnest eelpool juttu oli.

Mida kriitikud ei märganud

Kuid märksa olulisemaks Eesti Raadio ja Eesti TV võimaliku liitmise teemast pean uues seaduseelnõus hoopis seda, et eelnõus on pakutud välja avalik-

õigusliku ringhäälingu stabiilisel ja selgel alusel rahastamise uus mudel. Rahvusringhäälingu eelarvet hakatakse kavandama kolmeaastaseks perioodiks ning juba järgmisel aastal peaks märgatavalt kasvama Eesti TV rahastamine riigieelarvest, ületades oluliselt seni reklaamiga teenitud summad.

Kahjuks pole senised kriitikud aga seda üldse märganud. Kuid just ebakindlal alusel rahastamine on olnud Eesti TV ja Eesti Raadio suurimaid probleeme ning pole lubanud normaalses keskkonnas kavandada avalik-õigusliku ringhäälingu tööd lähemas ja kaugemas perspektiivis.

Sirp, 24. august 2001

HEAD AEGA, VAAPO

Ilmar Raag

Möödunud nädalal ilmus Sirbis Vaapo Vaheri artikkel “Elu ilma ETV-ta” (vt. lk. 292). Kuna Eestis ei ole meediakriitikutele meedia tegelik tundmine kohustuslik, ei ole ka Vaapole midagi ette heita. Kumatigi aga peegeldab see artikkel üht trendi, mida on juba ammu kardetud ja mis ei puuduta sugugi ETV-d, vaid meediat Eestis palju laiemalt.

Esimese hooga võiks ju artikli eeldustele vastu vaielda. Nii ei kannata väide “ETV jätkuvast kommertsialiseerumisest” mingit statistilist kriitikat. Tõepoolest, numbrite järgi on ETV praeguses programmis täpselt sama palju kultuuri kui näiteks 1996. aastal. Veel enam, möödunud hooaeg oli esimene, kus ETV pakkus esimese ja ainsa kanalina seebivaba programmi. Uuel hooajal ei ole isegi enam viimset “Reisile sinuga” tüüpi mängu “Parimad sõbrad”. Reklaamimüüjad kutsuvad suurt osa ETV programmist avalik-õiguslikuks auks.

Ometi on Vaapo Vaher hooletult loopinud väite ETV jätkuvast kommertsialiseerumisest. Miks? Teadlikust demagoogialõbust? Teadmatusest, mis iseloomustab enamikku eesti meediakriitikuid, kes langevad kogu programmi üle otsuse üheainsa lemmiksaate järgi? Vastus ei ole ilmselt ei üks ega teine. Muidugi on selge, et Vaher ei tunne televisiooni statistikat ega tea ka selle tööstuslikku loogikat, kuid just sellepärast on tal õigus. Eeldades, et meedia eesmärgiks on oma tarbija vajaduste rahuldamine, muutub statistika diskursus tühiseks retseptsiooni diskursuse ees. Vaapo Vaheril kui vaatajal on täielik õigus sulgeda ennast solipsismi ringi. Just sellisena muutub ta ka tähendusrikkaks tarbijaühikuks akadeemilisemates kirjatöödes. Asi on nimelt selles, et see artikkel on otsekui sõna-sõnalt maha kirjutatud mõnest moodsast meediaõpiku tarbijakäitumise peatükist.

80ndatel langes jutt informatsiooni progresseeruvast kasvust kokku muu hulgas ka kaabel- ja satelliittelevisiooni arenguga. 1995. aastal nenditi, et elektrooniline meedia on jõudnud ohtlikule küllastumistasmele, kus arengus ei ole määrav mitte mõne üksiku telekanali pakkumine, vaid tarbija käitumine teda segadusse ajavas informatsioonitulvas. Kui 1994 oli Euroopas umbes 300 telekanalit, siis aastaks 2000 ennustati nende arvu kahe- ja isegi kolmekordistumist

eelkõige temaatiliste kaabelkanalite arvel. Sel hetkel ei näinud aga keegi veel ette interneti arengu tegelikku ulatust. Kaasaegne meediatarbija loomulikult ei vaata kõiki talle pakutavat 500–600 kanalit. Pärast mõningat otsimist kujuneb nii ehk teisiti välja bukett lemmikkanalid, mis enamasti on temaatilised ehk suunatud ühele kindlale maitsele. Vanamoelised üldkanalid (nagu kõik eesti kanalid) on sellises olukorras kindlalt kaotajad, kuna püüdes meeldida kõigile, ei suuda nad kindlat sihtgruppi (nagu Vaapo Vaher) igal kellaajal rahuldada. Kõige tugevamalt on see trend end näidanud USA-s, kus 1999. aastal esmakordselt kogusid temaatilised kaablikanalid kokku rohkem vaatajaid kui vanad suured üldkanalid (NBC, ABC, CBS, Fox, WB). Ka Vaher paneb oma lemmikprogrammi kokku peamiselt temaatilistest kanalitest (NTV bukett, Canal +, Kultuurikanal jne.) ja käitub seega igati haritud ja nõudliku meediatarbijana, kellele võõrkeel ei ole takistuseks. Niisuguse tarbija diskursus on aga veel enam komplitseerunud interneti leviga, sest seoses võimalusega leida endale täpselt sobiv meediasutus ka internetis on muutunud ootused televisiooni suhtes. Ühes Inglismaal tehtud uuringus leiti, et inimesed soovivad oma vaba aega kasutada sihipäraselt ja tulutoovalt (*quality time*): nad surfavad pigem internetis või vaatavad spetsiifilisi temaatilisi kanaleid, üldkanaleid seostataksegi rohkem eesmärgita meelelahutusega (*pottering*).

Vaapo Vaheri tekst on seega sümptomaatiline, sest osutab valusalt eesti telemeedia piiridele ehk laiemalt eestikeelse meedia piiratusse. Eesti ei ole eelkõige majanduslikult valmis sammu pidama globaalse meedialoogika arenguga. Mõte uute temaatiliste kanalite asutamisest tarretaks momentaanselt iga meediaraha käsutava inimese vere. Ka kõige tagasihoidlikum nišikanal tunduks esmapilgul Eestile liiga kallis. Jah, muidugi on üsna levinud mõte, et ETV võiks olla kultuurikanal, ent see läheks vastuollu avalik-õigusliku kohustusega pakkuda midagi kõigidele vaatajagruppidele. Täpselt sama tugevad on nõudmised, et ETV oleks peamiselt spordikanal, kuna see on meie hetke ühtehoidmise alus, või et ETV oleks peamiselt uudistekanal või et ETV oleks peamiselt vähemusgruppide kanal ... Meediademokraatia tule-

museks on anakronistlik kesktee otsimine, mille ainult ajutiseks plussiks on esimese poolaasta vaadatuima kanali tiitel 2001. aastal.

Palju kiidetud BBC, YLE ja STV (Rootsi avalik-õiguslik televisioon) vastus sellele küsimusele lähtub kahest lähtekohast: avalik-õiguslik programm peab olema kokkuvõttes kõige vaadatavam, sest kuidas saaks Vaapo Vaheri kitsast sihtgruppi eelistada tädi Maali omale, mis kogu maailmas on suurem (reitingusõjad Eestis on lapsemäng, võrreldes palavikuga BBC koridorides, kui erakapitali ITV siin-seal mõne punkti võidab); vaataja diferentseeritud ootustele tuleb vastu tulla, suurendades kanalite arvu. Soomlaste YLE-l on tulevikus 4 avalik-õiguslikku kanalit, BBC-il aga isegi rohkem, sest need, kellele meeldib uudistekanal BBC World, võivad rabanduse saada BBC Prime'is näida-

tava oksjonisaate peale. Soomlased väidavad, et 30% eelarvet suurendades saavad nad praeguse 2 kanali asemel näidata 4 digitaalkanalit.

Kokkuvõttes peab vist Vaapo Vaherile head aega ütleva. Nõudlikum osa kosmopoliitset eesti intelligentsist leiab üha rohkem endale vaimutoitu spetsiifilisematest võõrkeelsetest kanalitest. ETV ei komertsialiseeru, kuid Vaapo nõudmised kasvavad kiiremini kui Eestimaa võimalused. *Nolens, volens* on see avatud uks eesti kultuurist võõrandumisele. Eesti meedia aga tasandub üha enam madalaima ühise nimetaja järgi, sest "ollakse ju kogu rahva teenistuses". Või mis oleks, kui räägiksime Toompeal eelarve suurendamisest 30 protsendi võrra. Seda homeerilist naeru ei unustataks veel aastaidki hiljem.

Sirp, 31. august 2001

ON NIISUGUNE KANAL!

Mihkel Mutt

Eelmises Sirbis vastas Ilmar Raag number varem kirjutanud Vaapo Vaherile, kes mäletatavasti oli äsja taastanud usu televisiooni kui täisväärtuslikku meediumisse. Satelliidimaailma abil saab ta nüüdsest kenasti rahuldada oma kultuurilisi vajadusi, leiab head meelelahutust kui muud. Ja ta avaldas lootust, et ka väidetavalt komertsialiseerunud ETV küünib kunagi samale tasemele.

Ilmar Raag aga jahutas Vaheri optimismi. Vaheri käitumine olevat tänase meediamaaastiku tarbijale väga tüüpiline. Kogu maailmas on nimelt võetud suund spetsialiseeritud kanalitele. Järjest rohkem inimesi tahab mingit konkreetset infot, mis vastaks just tema huvidele ja kalduvustele kõige paremini. Üldkanalid jäävad kaotajaks. Aga eesti kanalid on kõik üldkanalid. Eesti häda on järjekordselt tema väiksus. Mis tahes niiskanali käivitamine olevat Raagi sõnul meie jaoks absurdsest kallis. Ja isegi kui suudaksime mõne niisuguse kanali käiku lasta, siis kuidas suudaksime meie oma tegijatega võistelda suurte kompaniidega, kus on koos maailma parimad spetsialistid ning võimas tehnika?

Selle kõigega saab ainult nõustuda. "Telekooli" saated ei saa võistelda Discoveryga, oma uudistekanal tundub mõttetu, kui on kättesaadavad DW, CNN, BBC World, Euronews ja veel mõned. Välismaal töötavad eesti korrespondendid saab kogu meie pressi peale ühe käe näppudel üles lugeda. Ja nii edasi.

On ainult üks erand. Me saame kõike muud taldriku ja kaabli kaudu paremini kätte peale ... eestiainelise materjali. Sest teisi see lihtsalt ei huvita. Puudub konkurents. Aga meile on see ainevald tähtis. Kas ikka on? See sõltub meist endist, sellest, kui tõsiselt me end, oma riiki, ühiskonda ja rahvast võtame. Kas

me arvame endil olevat tulevikku või läheme Nõõbi-valaja katlasse uuestisulatamisele. Ma ei ole romantik ega arva, et eestiainelise kanali jälgitavus oleks väga suur. Aga ma olen tagasihoidlik optimist ning arvan, et Euroopa Liidus olles kasvab vajadus vaimse enesejaatuse järele. Siis, kui esialgne vaimustus supermarketitest on lahtunud triviaalsüsteemiks.

See kanal oleks küll mingi paralleel meie kultuuri-ajakirjadega, aga auditoorium oleks eeldatavalt siiski palju suurem. Sest selle kanali sisu ei koosneks üksnes kultuurist. Millest siis? Kõigest, mis mahub "eesti" alla. Alates parlamendiistungite ülekannetest kuni filmideni, spordivõistlustest teatrietenduse salvestuseni. Arhiivimaterjalid, keeleõpe muulastele, muidugi originaalsaadet. Küll seda ainet juba leiaks.

Muidugi oleks see kanal kallis ega elataks end ise ära, aga see on ainus, mille peale oleks väärikas kulutada maksumaksja raha. Ja säärase rõhutatult lokaalainelise kanali jaoks oleks tõenäone ka Euroopa ühiskassast raha saada.

Lõpuks väike kõrvalepõige. Umbes aasta tagasi ütlesin ühele Eesti Raadio toimetajale eravestluses, et "Vikerraadio" "Maakonnauudised" kuuluvad mu lemmiksaadete hulka. Toimetaja refereeris mu sõnu mingil raadioinimeste koosolekul. Tema ülemus oli naernud: kas siis tõesti ei saanud toimetaja aru, et M. M. ironiseeris, pani peenelt pihta? Kui see ülemus peaks juhuslikult neid ridu lugema, siis teatan, et ma ei ironiseerinud. Ma saan ju ka aru, et alati ei tee neid uudiseid Eesti Raadio kõige professionaalsemad jõud, aga see ei loe. Nende väärtus on muus. Säärased saated näitavad, et elu toimub ka mitmel pool mujal Eestis ning et on inimesi, kelle missiooniks on neist rääkida. See teeb südame soojaks.

Äripäev, 18. september 2001

KELLELE JACKPOT TELETURUL?

Ilmar Raag, ETV juhatuse liige

Tallinnas on kolm hoonet, kus täna hoitakse pöidlaid peos. Kokku tuleb TV 1 aktsionäride erakorraline koosolek, et otsustada TV 1 saatust. Teoks võib saada see, mida on oodatud vähemalt 7–8 aastat. Eesti turul jääb üks telekanal vähemaks.

Ajal, mil Postimehes räägitakse Eesti Päevalehe ülevõtmisest ja Hansapangas sosistatakse Ühispanga kaost, tundub neljast ühe telekanali sulgemine sama loomulik kui sissehingamisele järgnev väljahingamine. Kui aga oodatu teoks saab, siis võib endalt ometi küsida toimuva laiemat tähendust.

Kuna erakanalid sõltuvad väga oma hanke kvaliteedist, oli Polsati (TV 1) turuletulek halvaks uudiseks Kanal 2-le. Rahvusvahelisel teleturul eelistatakse igal juhul müüa Eesti territooriumi teleõigusi suurtele gruppidele, nagu Viasat või Polsat. Nii ETV kui ka Kanal 2 hankijad olid sunnitud viimase aasta jooksul mitu korda kuulma, et nendega ei sõlmita tehinguid enne, kui Polsat on oma otsuse teinud. Pikemas perspektiivis tähendaks see kõikide rahvusvaheliste tippprogrammide jagunemist TV 3 ja TV 1 vahel. Kevadine TV 1 filmide ja sarjade valik juba näitaski tugeva tulija potentsiaali. Paranenud programm sõi sihtgruppide sarnasuse tõttu nii Kanal 2 kui TV 3 vaatajaid. Samal ajal näitas edukas projekt Urmas Otiga, et TV1 võiks püüda ka põliseid ETV vaatajaid.

Ometi tekkis uue tegija treppi mõra, kui selgus, et Kanal 2 oli endale saanud austraalia seebi “Kodus ja võõrsil”, mis oli TV1 *prime-time* tugisammas. Küsimus ei olnudki mitte niivõrd selles, et Kanal 2 otsustas oma positsiooni parandada madalaprofiililiste seepidega, vaid TV1 süsteem ei toiminud enam. Palgamaksmise hilinemised viitasid kõige otsesemalt rahavoole probleemidele.

Sel hetkel ilmnis aga lõpuks, et Kanal 2 korporatiivne side Eesti Meedia Grupiga hakkab ennast ära tasuma. Kuni viimase ajani oli nende *cross-over* sünergia efektiivsus minimaalne, sest omasaadete väikese mahu juures mängis Eesti-sisene trükimeedia

partnerlus tunduvalt väiksemat rolli kui TV 1 või TV 3 rajatagune seljatagune samas televaldkonnas.

Nimelt avastati rõõmsalt, et ETVst reklaami välja- viimise tegelik võitja on Eesti Meedia. Juba enne oli teada, et kuna kõik vabanevad reklaamirahad ei jaotu ülejäänud telekanalite vahel, vaid suur osa sellest siirdub printmeediasse, mis tähendab raha Eesti Meediale. TV 3 potentsiaalne reklaamimahu kasv jääb seega nõrgemaks. Lisaks aga leiti, et 10 miljoni krooni litsentsitasu nõudmine käib TV 1-le üle jõu. Järelikult ei tohi ETVst reklaami väljaviimisega viivitada, sest plaanitud seaduseelnõude alusel tähendaks see ka viimast hoopigi TV 1-le. Plaani ainuke nõrk lüli on selles, et riik peab sellisel juhul 10 miljonit ise kinni maksma. Sellisel juhul maksab riik ETV reklaamist loobumise tulemusena tööpoolest 40–50 miljonit krooni omast taskust.

Täiesti selgelt on ringhäälinguseaduse eelnõudega üritatud kiirustada, sest nii mõnelgi võib taas tekkida rumal küsimus: “Miks ei võiks riik seda raha turult teenida, selle asemel, et ise seda maksta.” Aga see selleks. Praegu on olemas kõik võimalused, et muutused toimuksid kiiremini, kui kõhklejate hääled õhus levida suudaksid.

TV 1 kui konkurendi kadumine tähendab sedagi, et “vabaneb” terve hulk vaatajaid, kes pigem siirduvad Kanal 2 seebisema osa juurde kui TV 3-le, mille sihtgrupid on Ameerika *mainstream*’i paremikuga juba ära hellitatud. See aga tekitab Kanal 2 ajaloolise võimaluse lõpuks ometi võidelda Eesti vaadatuima kanali nimele.

Iseküsimus on olukorra lõplikkus. Kanal 2 ja TV 3 kulutused omasaadete peale näivad väga ränga spurdi, mille tegelik kasutegur võib osutuda väikeseks.

Loomulikult soovib Kanal 2 saada endale veidigi Postimehe tõsiseltvõetavast imagost, kuid selle hinnaks võib olla kahjumi jätkumine. Analüütikud on ju ennustanud, et lõpuks on Eestis ruumi vaid kahele kanalile, millest üks on reklaamivaba ja teine võtab meie mikroskoopiliselt turult kõik, mis siit võtta on.

Eesti Päevaleht, 5. detsember 2001

ETV TULEB ÄRA MÜÜA

Vallo Toomet, majandustoimetuse juhataja

Igal sügisel lendavad linnud lõunasse ja Eesti Televisioonist (ETV) hakatakse reklaami välja viima. Kevadel tulevad linnud tagasi ja ETV-s on reklaam alles.

Nii ka sel sügisel. Täna riigikogus arutlusele tulev ringhäälinguseaduse muudatus on taas üks katse ETV-st reklaam välja viia. Sedakorda alates 1. juulist. Kevadel räägiti küll 1. jaanuarist, kuid siis leiti, et las

nad (ETV) teevad selle Eurovisiooni rahus ära, muidu võib veel seegi projekt kokku kukkuda.

Poliitikud on end pikkade aastate jooksul petnud postsotsialistliku dogmaga, et avalik-õiguslik ringhääling on üks euroopaliku kultuuriruumi väga tähtis osa, ilma milleta meid nagu keegi Euroopas ei oota. See on illusioon, pettekujutelm. Euroopat ei huvita konkreetne ETV, Euroopa eeldab, et ajakirjandus on vaba ning kaitseb demokraatiat. Selle tingimuse täitmiseks ei piisa kindlasti mitte ainult ETV-st ja samas ei ole ETV selle põhimõtte garandiks.

Täna on ETV finantseerimisel jõutud arusaamani, et riigi dotatsioon ja vaba turg ei sobi kokku. Kuid nüüd on teine häda. Omanik (riik) ei leia ETV ülalpidamiseks seda summat, millele ise on andnud heakskiidu. Eesti ringhäälingu ülalpidamiseks vajalikust 250–270 miljonist kroonist on puudu 50 miljonit krooni. See tõde sunnib koalitsiooni nimeetatud ringhäälingunõukogu asuma teisele poole rindejoont ning alustama sissisõda, kui puudujäävat summat ei leita, et takistada seaduse vastuvõtmist.

Erakanalite lubadus, maksta igal aastal 30 miljonit krooni reklaamist loobumise kompensatsiooniks, on taas üks probleemi lahenduse enesepetu vorm. Nagu paigalkäimine — edasi ei saa. Iga seadusesse sisse kirjutatud absoluutväärtuses summa väheneb koos inflatsiooniga ja muutub teatud aja pärast turu arenguid arvestades marginaalseks. Kui Soomes maksavad MTV ja Nelonen riiklikule ringhäälingule igal aastal teatava protsendi oma käibest ehk reklaamitulust, siis meil kardetakse seda põhimõtet, kuna arvatakse, et keegi kusagil nagunii tüsatab, petab ja varjab oma tulusid.

Ja veel üks aspekt. Ka pärast reklaami kaotamist jääb oht, et varjatud reklaam ühel või teisel moel ennast ekraanile surub. Vähemalt niikaua, kui ETV on tugev ja vaadatav kanal.

Kokkuvõtvalt on ETV finantseerimisskeemis liiga palju loogikavigu, et saavutada kõiki rahuldav tulemus. Poliitikud, müüge ETV ära — see on ainus otsus, mis on oma loomult loogiline ja enamust rahuldav. Eesti Televisioonil on praegu veel väärtus.

Sirp, 7. detsember 2001

VASTAMATA KÜSIMUSED JA TOTRAD ARVAMUSED

Ilmar Raag

Minult küsiti, et mis siis ETVst saab? Ja ma pidin vastama, et ma ei tea. Mitte sellepärast, kas ETV-l on raha vähe või palju, vaid seepärast, et Eesti riik ei ole tegelikult valmis televisiooni tuleviku tege-likuks tähenduseks.

Ühiskonna areng ja kogu maailmas toimuvad protsessid on tunduvalt keerulisemad kui enamik populistlikke küsimusi, mis avalik-õigusliku meedia olemuse kohta esitatakse. Usun, et see arvamus kehtib triviaalselt ka paljude teiste valdkondade kohta. Ometi on mind vapustanud viimase poole aasta jooksul kuulnud kolm avaldust, millesse peaaegu tervenisti kätkeb meediaalne idealism. Sellele vastukaaluks kasutan järgnevalt jõudumööda reaalsel poliitilisel sõnavara.

“Miks on teil nii suur turunduse eelarve?” kostus kord ühelt doktorikraadiga inimeselt. “Miks on teil nii suur turunduse eelarve, kui reklaam kaotatakse?” Muidugi on turundusest ehk marketingist üsna ketserlik rääkida selles pühakojas, kus jutt käib rahvuskultuurist. Ent “turunduse” eiramine tähendab siiski enam-vähem sama mis omaaegne kiriku keeld inimesi anatoomia uurimise eesmärgil lahata. Iga hästi toimiva meediaorganisatsiooni aluseks on turundusküsimus: “Kellele ja kuidas me oma teenust viime?”

Enam-vähem hetkest, kui Wittgenstein ütles, et tähendus peitub kasutamises (*meaning is usage*) või kui Emile Benveniste kirjutas oma kuulsas “L’appareil

formel de l’énonciation”, on selgeks saanud, et ainult mingi sõnumi valmistamine ei tähenda selle tegeliku tähenduse avamist. Wittgenstein toob hea näite, et lause “Ma olen siin” tähendab erinevaid asju sõltuvalt sellest, kas seda lausub ema köögis või õppejõud filosoofiatunnis. Seega on iga sõnumi täpsema tähenduse tagamiseks oluline kontrollida ka lausungi (ehk kommunikatsiooniakti) konteksti. Jällegi üsna triviaalne tõdemus.

Ka avaliku sektori turunduse ülesandeks on viia sõnum oma adressaadini vajalikus kontekstis. Selle ülesande tegelik sisu viib meid aga ETV ühe kõige tõsisema lahendamata probleemini: “Kes on ETV teenuse adressaat?” Kogu ühiskond? Ega te ometi seda tõsiselt ei mõtle?

Kaasaegne ühiskond fragmenteerub teie soovidest sõltumata. Erinevate subkultuuride piirid muutuvad aina jäigemaks ja seeläbi teatakse aksiomaatiliselt, et “kõigile ei ole võimalik meeldida”. Lähemalt vaadates ei ole enam olemas eesti kultuuri, vaid on eesti kultuurid. Kas Sirp, Postimees ja SL Õhtuleht pöörduvad ühiskonnas samade gruppide poole? Vist mitte. Kuid kelle poole peab pöörduma ETV? Kui otsustaksime, et me teeme näiteks kultuurikanali, tõuseb spordiüldsus kui üks mees ja esitab küsimuse: “Kes ühendab eestlasi rohkem, kas Erkki Nool või Arvo Pärt?” Kui teeme elitaarse kvaliteetkanali, küsitakse: kes hoolitseb siis ühiskonna heidikute ja marginaalsete gruppide eest?

Need küsimused on veelgi teravamad viimasel ajal, mil Eestis on üha tugevamaks saamas “õigesti mõtlemise doktriin”. Seda väljendas üks parlamendisaadik: **“Tead, ETV programm ei tohiks kedagi solvata.”** Tegelikuses tähendab see viktoriaanliku soovi vältida provokatsioone, sest “kas võib maksu-maksja raha eest talle šokiteraapiat organiseerida?”

Ükskõik millise meediapraktiku käest küsides selgub see, mida te nagunii juba teate: “Kõigile meeldimise hinnaks on joondumine kõige rumalama naiskodaniku Maali järgi.”

Tahan nüüd toonitada: **ka riigi finantseeritud meedia ei saa mõelda ainult oma ülla sõnumi kirjeldamisele, vaid tal peab olema konkreetne sihtgrupp.** Need, kes seda ei usu, petavad ennast ebaefektiivse kommunikatsioonimudeliga.

Probleem on aga teadagi valikutes. Mujal maailmas nähakse ühte lahendit digitaaltelevisioonis, mis lubab lihtsate vahenditega suurendada kanalite arvu. Kõige levinumalt võiks meilgi ette kujutada ETV uudistekanalit (24 tundi uudiseid), ETV kultuur, ETV sport, ETV venekeelsed saated ja ETV meelelahutus (midagi sellist nagu BBC Prime). Loomulikult seda ei sünni, ehkki riiklikult toetatud sõnumite efektiivsuse seisukohalt oleks see ainuke lahendus.

Ometi muutub olukord ka Eestis. Kui mitte viie, siis kümne aasta pärast on Interneti ja digitaaltelevisiooni lahendused ka Eestisse jõudnud, mille peamine tulemus on see, et iga televaataja saab kella-ajast sõltumata vaadata oma individuaalset teleprogrammi. Umbes nii nagu te praegu lähete Interneti, et lugeda ajalehti, võite tulevikus televiisorist valida saateid. Sel hetkel kaotab telekanali tervikprogramm oma senise tähenduse, sest vaataja otsib nagunii oma lemmiksaateid. Sel hetkel suureneb aga veelgi turunduse kaal, sest iga uus saatesari on vaja vaatajale teatavaks teha. Praegu usutakse, et uusi saateid avastatakse siis peamiselt Interneti (tele)portaalide kaudu, sest vaataja ei juhtu enam tihti eetri-aegadest sõltuvat programmi vaatama.

Seega on tulevikus ETV teleportaal, mis välistab selle, et spordisõbrad peaksid kultuuri kiruma ja vastupidi. Ometi ei lahenda see automaatselt peamist küsimust: “Millistele ühiskonnagruppidele peab prioriteetselt saateid tootma?”

Lõpuks pidin lämbuma, kui kuulsin ühelt ETV sõbralt arvamust, et programm läheb odavamaks, kui reklaami ei ole. Siis ei pea tegema kallist

meelelahutust. Ma mõtlesin koheselt veelgi kallimatele ärajäänud telereklavastustele, dokumentaalprojek-tidele à la “Teateid tegelikkusest” ja regionaal-televisiooni arendamisele. (Julgemata meenutada, et Eesti Televisioon on tootnud selliseid kaasaegse rahvakultuuri (tõsi meelelahutuslikke) monumente nagu mängufilmid “Mehed ei nuta” või “Siin me oleme”). “Õnne 13” kunstilise kvaliteedi üle võib vaielda, aga kui uskuda, et telereklavastus kuulub ühe kultuurprogrammi juurde, siis tasub meenutada, et kogu oma lihtsuse juures on ometi tegemist ETV kõige kallima saatega.

Tegin väga kasutu asja. Vaatasin ARTE eelarvet. See on kell 19 algav õhtune kultuuriprogramm, mis kestab keskmiselt kuus tundi päevas. Jutusaated, dokumentaalfilmid, mängufilmid ehk kokku kultuuri-programm, mida vaatab Prantsusmaal 4–6 protsenti televaatajatest ja Saksamaal tunduvalt vähem. Nende eelarve on 4,6 miljardit krooni. Seega 23 korda rohkem kui ETV-l kõige julgemates unistustes. BBC üheainsa Nick Frazeri toimetatud iganädalase doku-mentaalfilmi saateaja eelarve on samuti suurem kui kogu ETV eelarve. Tõesti kasutu võrdlus.

Jah, muidugi on ka ETVs võimalik teha ainult stuudiosse jäävat raadiosarnast jutusaateprogrammi, mis tuleks kokkuvõttes odavam kui praegune. Küsi-mus on ainult selles, mis on ETV tegelik eesmärk. Kui me ideaalis usume, et selleks on usu alalhoidmine eesti kultuuri kesksesse elukeskkonda, siis käib sellega kaasas ka üks tingimus, mis enamasti unu-satakse. See on kvantiteedi imperatiiv. Selleks, et üks üldühiskondliku ülesandega telekanal suudaks oma ülesannet täita, peab seda vaatama oluline turuosa vaatajatest. Õieti on see muidugi majanduslik küsi-mus: kui efektiivne peab olema iga avalik-õiguslikku ringhäälingusse investeeritud kroon? Mis on selle efektiivsuse kriteerium? Arvan, et see peaks olema vaatajate hulk, kellele on edastatud see sõnum, mida riik peab oluliseks finantseerida. Interneti-ajastu on tõestanud, et ka parimate elik sügavamate sõnumitega veebi leheküljed jäävad tähelepanuta, kui need ei suuda tekitada kriitilist massi, et neid tähele pandaks.

Tänase seisuga Toompea poole vaadates vaatab mulle vastu marginaliseerumise eelarve. Ja siis küsin omalt poolt totralt: “Võibolla peaks vabal turul tõesti laskma otsustada kultuuri üle.” Veidi elitaarsemat kultuuri, nagu Sirbist lugeda võib, saab vaadata ka vene kanalitelt.

Eesti Päevaleht, 16. jaanuar 2002

KES PORRI, KES PÜÜNELE

Aare Urm

Hüsteeria Eesti Televisiooni vastu võtab tuure. Tõeks on saamas minu ennustused ringhäälingunõukogule, et erameedia vaenulikkus ETV vastu ei kao reklaami keelamisega kuhugi, vaid saab hoopis uut hoogu.

Tähelepanu vääriv seadusemuutus. Aasta eest sai ETV kultuuriministri juhtimisel mängukanniks protsessides, milles küll meie tuleviku otsustati, aga kuhu meid ei kaasatud. Schibstedi kontserni (Posti-

mees, Kanal 2 ja pool SL Õhtulehest) ja VIA Sati (TV 3) diktaadi all kirjutati alla kultuuriministri poolt ette valmistatud “suursaavutusele” — nn. nelja-poolsele kokkuleppele. Reklaam ja sponsorlus viidi ETV-st välja! Eelmisest avantüürist oli möödas paar aastat — 77 miljonit kahjunit jäeti ETV saagiks ja kahjumi tekitaja Toomas Lepp oli taas au sisse tõstetud (üks neljast allakirjutajast!).

Nagu öeldud, polnud ETV-l valikut. Lubatud riigi toetuse abil oli lootust ETV siiski säilitada ning ka vanu võlgu kustutama hakata. Kokkuleppes fikseeriti, et ringhäälingutele (ETV ja Eesti Raadio) eraldatakse 2002. aasta riigieelarvest 250–270 miljonit. Ühest küljest oli see küüniline — maksumaksja taskust otsustati võtta 30–40 miljonit aastas (see oli summa, mida ETV ise rohkem teenis kui erakanalite maksustamisest tagasi saada kavatseti) ilma, et maksumaksjat sellest teavitatud oleks. Valel on aga, nagu teada, lühikesed jalad.

Aasta lõpus vastu võetud riigieelarves paljastus kogu pettus — ringhäälingutele otsustati eraldada vaid 217,5 miljonit. ETV osaks sellest on lubatud 139 miljonit. Võib ju olla, et kultuuriminister ei märganud 50-miljonilist erinevust. Küll aga märkas ta varsti pärast seaduse väljakuulutamist, et “kultuurisaateid võiks Eesti Televisioonis rohkem olla”. Väga nutikas tähelepanek!

Uus olukord võttis aga viimasegi lootuse ETV juhtide endi jõupingutustega midagi olulist korda saata. Kui lapsemeelselt seda maailma ka ei vaataks või kui kultuurilembeselt endast ka teada ei annaks, on järjekordne eksperiment ETV kallal teoks saanud ja seda saadab välismeedia hõiskav kisakoor. Kahjuks on see kisa täis otseseid valesid ja pooltõdesid. ETV aga veel eksisteerib ja seega on kogu ürituse lõppeesmärk täitmata. Sellepärast pommitatakse sama vaenulik-kusega nii ETV-d kui tema juhte, mida isiklikumalt, seda parem. Nagu alati, leidub ka pimesi kaasaminejaid, nagu Osama bin Ladenil.

Asjad oleksid ehk läinud teistmoodi kui telejuhte diskussioonidesse kaasatud oleks. Aga ei kaasatud, sest just siin püüti täpselt järgida seadusetähe mõtet — ETV-d esindab suhetes riigi valitsemisorganitega ringhäälingunõukogu. Ja esindaski. Tollel aprillikokkuleppel seisavad nii kultuuriminister Signe Kivi kui ringhäälingunõukogu esimehe Tiit Sinissaare allkirjad. Kuna aga avalikkuse jaoks sellisele pettusele seletus puudub, võin kihla vedada, et süüdlane leitakse ETV juhtide hulgast.

Milleks vormel 1? Klassikaline demagoogia lähtub ikka sellest, et kommentaarid esitatakse enne fakte. Pakume omalt poolt nüüd ka tõsiasju.

Veel Sydney olümpial sai kadunud Toomas Uba ettepaneku taastada vormel 1 ülekandeid ETV-s. Õiguste müüjad põhjendanud seda varasema meeldiva kogemuse ja sooviga näha partneritena professionaalseid tegijaid. Ettepanek oli huvitav, ent enne kui sellele vastata, alustasime läbirääkimisi projekti kulude katmiseks sponsorluse ja reklaamirahaga. Sügiseks sai töö tehtud. Vormel 1 ülekannete kulud olid lepingutega tagatud. Ei ühtegi senti maksumaksja

rahakotist! Vastupidi — kanali üldreitingu paranemine töötas tulude tõusu ka üldkokkuvõttes.

Vormel 1 ülekanne on tänuväärne, sest täidab programmi hea vaadatavusega just pühapäeva pärastlõunal, mil seda muude saadetega raskem ja kulukam teha oleks. Eriti suvel.

Nüüd aga taas uudis! ETV eksisteeris ja tegi aktiivselt tööd pikka aega ka enne seda, kui reklaami edastamist keelustav seadus möödunud aasta 19. detsembril vastu võeti. Me ei oodanud ei pudrumägesid ega piimajögesid. Me tegime oma tööd.

Ettepanekuid üleminekuperioodi kehtestamiseks ei arvestatud. Selles osas pole probleeme mitte ainult vormel 1 lepingutega, vaid kõigega, mis ajaliselt 1. juuli taha ulatub. Kuidas ja kes aga hakkab maksuma leppetrahve lepingute rikkumise eest?

Kuhu raha “kaob”? ETV-s ei kao raha kuhugi, selle eest toodetakse ja edastatakse omatoodetud programmi, lisaks valitud hankeid, mis on hinnalt vastuvõetavad. Kuluarvestuse süsteem oleks kindlasti eeskujuks mistahes kanalile. Need inimesed, kes veel praegugi kasutavad kulunud fraasi “ülemäärasest kulutamisest ETV-s” kas ei tea asjast midagi või on lihtsalt pahatahtlikud.

Kuluaruannet ennast kahjuks siinjuures esitada ei ole võimalik. Paar suuremat kuluartiklit 2002. aasta kohta saab aga tuua küll. Nii kulub varasemate kohustuste tagasimaksmiseks 35 miljonit, edastamiskuludeks 26 miljonit, hoone kuludeks 10 miljonit, töötasudeks 55 miljonit jne. ETV eelarve ei ole lihtne pätkel algajale, kirjuta seda lahti palju tahes.

Programmi tootmiseks on raha sel aastal vähem ca 40 miljonit. Muuseas, just sellesama summa jagu, mida sisaldab endas ülalkirjeldatud riiklikul tasemel pettus. Tasuks kõrva taha panna, et kõik, mida ETV saab vähem, tuleb tegelikult programmi arvelt. Teised kulud ei ole muudetavad.

Kõige lõpuks oleks vaja ükskord teadmiseks võtta, et Toomas Lepa tekitatud kohustustekoorem on paratamatult vaja likvideerida. Selle vägitse ajatamine meie laste kanda oleks võrreldav selle sunniku kiviseraiumisega. Eesti kultuuriajalukku raiutakse aga paratamatult kogu see seltskond, kes uue seadusemuudatuse taga seisavad.

Eurovisiooni eelarve. Eestis ei ole kahjuks ühtegi inimest, kes sellise projekti juhtimise kogemusi omaks. See on tegelikult EBU projekt ja ürituse eelarve on koostatud EBU referentsgrupiga kooskõlastades. Sellesse gruppi kuuluvad inimesed, kes on viimasel viiel aastal lauluvõistlusi korraldanud, lisaks EBU määratud isikud. Ehk oleksime ettevaatlikumad selliste spetsialistide töö arvustamisel.

ETV poolt võin kinnitada, et see eelarve koosneb paljudest alaeelarvetest ja on tegelikult oma olemuselt vägagi lahti kirjutatud. Riigi osaks oleme ette näinud esialgu planeeritud 65 miljoni asemel vaid 35 miljonit. Tähelepanu väärrib fakt, et riik saab mitmesuguste maksudena tagasi ca 20–25 miljonit. Sellise maineväärtusega ürituse puhul on riigi kulu, 10–15 miljonit suhteliselt tagasihoidlik.

Postimees, 17. jaanuar 2002

MIDA TEHA ETV-ga?

Toomas Lepp, Kanal 2 “Uute uudiste” peaproductsent

Pärast Eurovisiooni lauluvõistlust tabab Eesti Televisiooni väga suur kassiahastus. Tulevikus räägitakse ETVst, kasutades ainult kahte ajamäärust — enne ja pärast Eurovisiooni. Enamik lauluvõistlusega tegelnud meeskonna liikmeid lahkub ETVst rikaste meestena, Eesti Televisioon neid enam ei huvita, pole enam suure slämmi võimalust.

Praeguseks on kujunenud ajalooliselt väga hea seis lõpuks paika panna Eesti Televisiooni uus struktuur ja rahastamisskeem. On tekkinud kolm kokkulangevat tegurit: uus valitsuskoalitsioon, uus ETV kolme aasta arengukava ja uus juhtkond.

Valitsuskoalitsiooni muutus langeb kokku ajaga, mil Riigikogu peab kinnitama ETV kolme aasta arengukava koos eraldatavate finantside suurusega, mille esitab ringhäälingunõukogu.

Samal ajal oleks võimalik teha veel paar ringhäälinguseaduse parandust, mis annaks lõpuks ringhäälingunõukogule reaalsed (rahalised) hoovad ringhäälingumajandusega ja programmianalüüsiga tegelemiseks või vastupidi — teise võimalusena jätkaks ringhäälingunõukogule ainult programmi tellija rolli, säilitades ETV toimetuseliku sõltumatuse.

Näen ETV põhiprobleemi liigeses seotuses tootmisvahenditega, lahustumises olmeprobleemide rägastikku.

Et täita seaduses ETV-le antud ühiskonna teenri rolli, on minu arvates saabunud aeg teoks teha juba

1999. aastal esitatud idee. Selleks tuleb ETV ümber struktureerida nõnda, et ETV pärisosaks jääks ainult vastutus programmi eest.

Kõik muu olgu mujalt tellitav, renditav, ostetav — tootmisbaas, hoonete haldus, transport jne. Selleks peaks asutama näiteks kaks aktsiaseltsi — AS ETV Tehnika ja AS ETV Haldus, mis kuuluksid 100% ETV-le ja mille nõukokku kuuluksid nii ETV kui ringhäälingunõukogu esindajad ning mõned spetsialistid. AS ETV Tehnika tegeleks stuudiote, kaamerate, montaažide jms üürimisega. AS ETV Haldus tegeleks hoonete väljaüürimisega, remondiga jne.

ETV juhil oleks kaks asetäitjat: programmi alal ja produtseerimise alal. Toimetustes töötaksid peaproductsendid, productsendid, toimetajad, režissöörid, saatejuhid, tõlkijad jt. loomingulised figuurid. Lisaks kuulaks ETV juurde lahutamatu osana arhiiv. Uudistetoimetuse moodustaks erandliku ühtse kompleksi, mis on sõltumatu muust toimetamistest.

Tulemus — ETV tegeleb ainult programmiga, selgub ETV tegelik raha- ja tehnikavajadus, hinnad tehnikaturul ühtlustuvad, ETV tulemuslikkust hinnatakse programmi kvaliteedi, mitte aastaaruande järgi. Arvan, et korraliku programmi tootmiseks on vaja aastas umbes 150 miljonit krooni. See aga on kõigest 30 miljonit suurem ühe laulusaate eelarvest.

Eesti Päevaleht, 19. jaanuar 2002

AARE URM KAOTAS PEA

Andrus Kivirähk

No nii, oleme siis jälle sealmaal. Taas on üks kuninga-poeg otsa leidnud, kui tõmmata paralleele mõne tuntud muinasjutuga, kus õel valitseja tütre kosilastele ilmvõimatuid ülesandeid jagab, ning ebaõnnestujate pead teiba otsa riputab. Toomas Lepa pea kõrval kõlgub nüüd siis ka Aare Urmi oma, sest kumbki neist ei saanud Eesti Televisiooni juhtimisega hakkama. Mõni ime — sellise hämmastava organisatsiooni juhtimine käibki suurelikule enamasti üle jõu. Muinasjuttudes suutis õela kuninga ülesandeid täita üksnes süüdimatu loll-Ivan, ehk peaks ringhäälingu nõukogugi uueks peadirektoriks mõne taolise isiku panema?

Kui Toomas Lepp ametist lahti tehti, sai temastki Nädala nägu kirjutatud, ja seal ma mainisin, et on hirmus raske hooldada elajat, kellest sa ei tea, kumb ta

on — kas siga või iluloom. Ehk kas tema kasvatamine peab tooma ka mingit tasku topitavat tulu või üksnes hingekosutust? Nüüd, Aare Urmi päevil, näib siiski olevat kõrgemal pool otsustatud, et Eesti Televisioon on pigem iluloom, reklaam viiakse ekraanilt taas välja ning seega on selge, et tündrit liha sellelt elukat jõuluks ei saa. Aga Aare Urm ise, ja küllap ka suur osa Eesti avalikust arvamusel selle mõttega ikkagi leppida ei suutnud ja nii valati kanaarilinnu puuri endiselt ämbriga rammusat rokka ja kartuleid. Ikka selleks, et loom kosuks, oleks kõige “parem” ja kõige vaadatavam. Mida talle küll kõike sisse ei topitud, Vormelit ja Bingo lotot... Ning kui riik piisavalt raha ei andnud, siis hädaldati ja ähvardati rahvast õudsete asjadega — et pange tähele, varsti pole meil enam raha isegi “Tähed muusikas” tootmiseks ja “Õnne 13”

lahkub meie ekraanilt. Kui hirmus! Seda kõneleti tooniga, justkui korjaks riik müügilt ära leiva.

Tegelikult ei saa mina küll aru, miks inimesed peavad üldse vahtima mingit sellist saadet nagu "Tähed muusikas". Eks ma olen isegi seda vahel vaatama jäänud, aga kui see *show* Eesti Televisiooni ekraanilt kaoks, ega ma nüüd sellest lollimaks ei muutuks. Pealegi on ju olemas TV 3 ja Kanal 2, küll need korjavad üles kõik, mis ripakile jääb ning suurt vaadatavust tootab. Kes ei oska oma elupäevi ilma televiisorita õhtusse saata, võib diivanilt tõusmata neile kanalitele üle kolida. Jah, muidugi, Eesti Televisioon kaotaks meelelahutusest ilma jäädes suure osa oma auditooriumist, aga mis siis sellest? Ega hea ning populaarne polegi sünonüümid. See, et riigi toel ilmuval Loomingul on oluliselt vähem lugejaid kui näiteks Kroonikal, ei tee teda halvemaks ajakirjaks. Ta on ikkagi sada korda sisukam, ehkki võib-olla jah,

taksojuhid Loomingut ei loe. Aga on see mingi näitaja? Nii ei oleks mina küll kurb, kui ka Eesti Televisiooni programmist kaoksid suured värvilised pildid ning kasutu lora ning jääksid alles üksnes professionaalsed uudised, mõned head lastesaated ja siis veel analüüsi-
vad, harivad ning kultuurimälu säilitavad programmid. Eesti Televisioon võiks astuda ühte ritta Loomingu, Akadeemia, Sirbi, Klassikaraadio ja teiste taoliste nähtustega, mida ei tarbi kindlasti mitte kõik, aga mis on olemas ja pakuvad võimalust mõtlevale inimesele. Ma usun, et sellise televisiooni ülalpidamiseks peaks riigil raha jätkuma ja erinevalt kultuuriajakirjadest, mida peab eraldi ostma, oleks see programm olemas igas televiisoris, ning me võime vähemalt loota, et aeg-ajalt lülitatakse telekas kasvõi kogemata vormeli ja lõputu meelelahutuse pealt sellele kanalile ning inimesed jõllitavad ehmatusega ootamatult ekraanile ilmunud tarka juttu ning meelerahu.

Eesti Päevaleht, 29. jaanuar 2002

KAITSEKÕNE AARE URMILE

Tõnis Palts

0,000068% ETV aktsiate omanik Tõnis Palts kirjutab, mida tuleb teha, et näeksime väikese Eesti kohta suuri telesaateid.

Lugupeetud kohtunik (loe: peaminister), lugupeetud kohtusaalis viibivad firma ETV aktsionärid (loe: Eesti Vabariigi kodanikud).

Minu kaitsealuse Aare Urmiga juhtus mõni aeg tagasi selline lugu nagu vanas vene anekdoodis. Otustanud Gena ja Potsataja, et lähevad linna peale inimest peksma. Lepivad siis kokku, et kui tuleb vastu soniga tüüp, küsivad, miks läkiläkit pole ja annavad pasunasse. Tuleb tüüp läkiläkiga, siis küsivad, miks soni pole. Ja jälle kohe pasunasse. Jalutavad siis natuke ja näe, vastu tuleb mees, kellel mütsi polegi. Potsataja ja Gena vaatavad korra teineteisele otsa ja tormavad siis mehele kallale, ise karjades: "Miks sa tõbras ilma mütsita ringi käid!"

Just sama keerulise skeemi mõtles Aare Urmi hukkamõistmiseks välja ka ringhäälingunõukogu.

Kaitsealusele tehti ülesandeks päästa ETV vaid rahalise poole pealt vaadates. Nüüd sai see sama ülesandepüstitus heaks põhjuseks talle pasunasse anda. Ma rõhutan: kaitsealusele ei ole kunagi selgeks tehtud, milliseid relvi ta ETV päästmiseks kasutada võib. Omanik ei ole kunagi määratlenud, mis on ETV ülesanne, mis on tegelik tellimus, mille peale omaniku raha võib kulutada. Et ei ole mõtet tellida asja, mida omanik (Eesti kodanikud) niikuinii mõnest teisest kanalist tasuta saab. Näiteks vormel 1 ülekannet.

Teha raha, tappa või toota. Väga selgelt sõnastas probleemi Hannes Võrno. Tuleb otsustada, milline on riigi tellimus: kas teha raha omanikule, kas tappa vabaturgu, või toota kindla suunitlusega teleprogrammi.

Mina, Tõnis Palts, kui 0,000068 protsendi ETV aktsiate omanik, annaksin ETV-le ülesande näidata seda, mida oleks vaja eesti riikluse säilitamiseks, meie eesti kultuuri edendamiseks ja mida me ei saa tasuta teistest telekanalitest.

Mõned olulised suunad, mida teised kanalid ei taga: tasakaalustatud uudised, omamaised meelelahutus-, kultuurisaated, lastesaated Hunt Kriimsilma laadis ja omamaine sport. Samal ajal ei peakski muretseda vaadatavuse suurte numbrite pärast. Inimesed vajavad kvaliteetse omamaise programmiga harjumiseks natuke aega.

Miks ma rõhutan omamaisust? Makstes televisiooni kaudu kodukootud kultuurisaadete eest, maksame samal ajal kodumaistele kultuuri tegijatele. Seda nimetatakse ärikeeli sünergiaks. Üks pluss üks on kolm.

ETV-sse peaks jääma tööle kümme inimest. Neist üks on juhatuse esimees, teine sekretär. Ülejäänud kaheksa? Jagaksin need kaheks. Esimene grupp oleks saadete tellijad, teine grupp tehnikud. Viimaseid nimetaksin tumblerimeesteks. Miks just selle nimega, selle juurde tuleksin hiljem.

Ja see, lugupeetud kohtunik, et ETV-l pole raha, pole mingi jutt. Olukorras, kus aastas antakse riigi poolt 219 miljonit, on kohatu rääkida rahapuudusest.

Esimesed paar aastat saaks ETV end riigi eraldatu kõrvalt ka ise finantseerida. Müües maha hooned ja muu vara. Võlad saab varamüügist kindlasti kinni maksta. Ja saateid tuleb teha just niipalju, kui on raha.

Siin tuleb mängu tellimuste grupp. Nead koostaks peamiste saadete põhimõtted ja kuulutaks nende peale välja riigihanked. Riigihanke võitja teebki saadet näiteks ühe, kahe või kolme aasta jooksul. Kui hakama ei saa võetakse uus firma. Saateid võib siis teha kas või kümme firmat. Need tulevad teletorni erinevatest suundadest raadiolinkide vahendusel. Teletornis istub üks kampsunis mees, kes kindlal kellaajal lülitab vastava saate edastaja suure lüliti abil ETV kanalisse. Just sellist suurt lüliti nimetati siis, kui ma veel raadiotehnikat õppisin, tumbleriks. Loomulikult on võimalik ka seda lülitamist automaatselt korraldada. ETV-s töötaks siis kuus inimest.

Armumäe, mitte hukka mõista. Härra kohtunik, ma tean, mis minu kaitsealuse süüdistaja ütleb. Tema peamine argument — Euroopas nii ei tehta. Lugupeetud kohtunik, ma sooviksin tuletada meelde, et kui te tõite käibele Eesti krooni valuutakomitee kaasabil,

õeldi ka, Euroopas nii ei tehta. Aga tegite ikka ja otsus oli õige.

Ka seekord vajab Eesti oma ja õiget otsust. See õige otsus koosneks kahest osast: tunnistades tellija poolset ülesande püstituse puudumist, andestada minu kaitsealusele Aare Urmile ja maksta talle täpselt sama palju kahjutasu, kui sai Toomas Lepp. Ning teiseks: luua uus, väga väikse kollektiiviga ETV, kes tegeleb vaid riigihangete korraldamise ja tumbleri ümberlülitamisega. Sest vaid nii saab arvestada minu ja teiste väikeomanike tahet, et eesti riigi ja eesti kultuuri säilimise ja arengu jaoks kasutatakse meie napp vahendeid võimalikult efektiivselt. Ja et me näeksimme väikese Eesti kohta suuri saateid.

Maksumaksja Tõnis Palts asub alates tänasest Eesti Päevalehes regulaarselt kirjutama kommentaare maksumaksja raha raiskamisest.

Eesti Päevaleht, 31. jaanuar 2002

ETV SAAB ARENGUKAVA

Ilmar Raag, ETV juhatuse esimehe kohusetäitja

Iga Eesti elanik saab oma sõna öelda 1. märtsiks valmiva ning varem internetis arvustamiseks avalikustatava ETV arengukava kohta, kinnitab hetkel ETV juhi kohuseid täitev Ilmar Raag.

Tõnis Palts kasutas palju sõnailu lahtisest uksest sisse murdmiseks. Nagu enamik teisi ETV “aktsionäre”, pole Palts jälginud, mida Toompea on ETV-le juba detsembris ülesandeks andnud.

Olgu see populaarsemas vormis üle öeldud: 1. märtsil läheb riigikokku dokument, milles riik määratleb täpselt, mida ta ETV-lt ootab. Teisalt annab riik garantii, et kolme aasta jooksul kokkulepitud viisil rahvustelevisiooni ka finantseeritakse. Veel lihtsamalt öeldes paneb riigikogu paika ETV arengukava aastateks 2003–2005. Tegemist on unikaalse võimalusega esimest korda kümne aasta jooksul kokku leppida ETV ülesannetes.

Miks on see nii tähtis? Seepärast, et ETV on just nii hea, kui palju avalikkus usub, et tema raha kasutatakse vastavalt kokkuleppele. Sest ETV olemasolul ei ole jumalikku objektiivset põhjendust, vaid ainult inimeste kokkulepe. Seesama nipp, mis on ka Eesti riigi aluseks. Aga kas meie riigist saadakse ühtemoodi aru? Jah, taoline kokkulepe jääb alati suhteliseks.

Meediavajadused rahuldamata

Millisele pinnasele siis ehitada ETV arengukava? Kõige aluseks on paljuräägitud tõdemus, et võrreldes arenenud ja suure siseturuga riikidega on Eestil rahul-

damata väga suure hulga inimeste meediavajadused. Eelkõige puudutab see haritumat osa elanikkonnast, aga ka näiteks lapsi, kelle turujõudluses ei ole ka *mainstream*-meedia veendunud. Seejuures on tuleviku punasesse raamatusse kirjutatud eesti rahvuskultuuri taastootmise jõudlus. Probleemi pudelikaelaks on ka süvakultuuri seotus majanduslike näitajatega.

Sellest lähtuvalt unustab ETV arengukava hetkeks kõik, mis enne tehtud, ja püüab ette kujutada täiesti uut meediakanalit, mis keskendub üheaegselt rahuldamata meediavajadustele ja kogu kultuurimaastiku taastootmisele. Mis te arvate, kas see on võimalik?

Nagu Prospero Shakespeare'i “Tormi” lõpus ütleb, oleneb nüüd teist, vaatajatest, kas me saame siit saare pealt ära. Kas saame surnud punktist üle, et jõuda teisele poole tüütuks muutunud ETV probleemide arutelu. Esimene samm selle poole on arengukava avalikustamine internetis, veel enne, kui see riigikokku jõuab. See tähendab, et ka Tõnis Palts võib riigikogule arvamust avaldada saate tüüpide, tundide arvu, eelarve numbrite kujunemise ja kõige muu osas. Teisiti öeldes on ETV arengukava õnnestumise esimeseks eelduseks see, et ühiskond teaks, mis järgmise kolme aasta jooksul juhtuma hakkab.

Täpselt samamoodi on olemas üks selge tunnus, mille täitmata jätmisel võib öelda, et arengukava on läbi kukkunud. See on riigi garantii finantseerimisele,

mis peab minema võimalikult automaatselt riigieelarve seadusesse.

Miks see nii tähtis on? Oletame, et riigikogu kinnitab kolme aasta ETV ja Eesti Raadio miinimum-eelarved koos programmiga. Sellele lootma jäädes sõlmib ETV lepingud näiteks Vabadussõja-ainelise eesti mängufilmi “Nimed marmortahvil” ostmiseks, koos ARTE ja BBC-ga kavandatakse 2003. aastal kontsertfilmi Veljo Tormise muusikast ja lepitakse kokku 2004. aasta olümpiamängude ülekanded. Kõik need on suuremahulised investeeringud, mida lepinguliselt planeeritakse 2–3 aastat ette. Kui selle järel saabub aga riigieelarve koostamise aeg ja parajasti võimul olev valitsus leiab, et “eelarve on pingeline ja ETV-s oli eetris “rumala näoga diktor”, siis tuleb arengukavas ette nähtud eelarvet vähendada. Mis juhtub? Ostud on selleks hetkeks heas usus tehtud. Järelikult võetakse eetrist maha lühema planeerimistsükliga saateid, nii nagu sel aastal juhtus. Kas te arvate, et vaataja saaks sellisest jamast aru? Või kas ta andestaks seda? Arvan, et mitte.

Kolm korda rohkem lastesaateid

Arengukava oma detailsuses tuleb suhteliselt paks dokument, mida vaid vähesed viitsivad lõpuni läbi lugeda. Seepärast küsitakse paratamatult: mis tegelikult muutub? Vastuses peab olema midagi lihtsalt arusaadavat. Näiteks praegu on sinna planeeritud lastesaadete hulga kolmekordistumine, reede õhtusse tulevad tagasi teatrietendused, käivitatakse ETV internetitelevisioon ja elustatakse regionaalsaadet.

Tegelik kava on muidugi palju keerukam. Ent kuidas sel juhul garanteerida selle usaldusvärsus lihtkodanikule? Ainsaks lahenduseks näib olevat vorm,

millega arengukava muutub ühtlasi raamlepinguks mitmesugustele ühiskondlikele partneritele. Näiteks telesaate hinna kujundamiseks kohtuti sõltumatute eratootjatega, kelle käest hakatakse tulevikus saateid tellima. Selle kohtumise käigus selgus muuhulgas, et seoses käibemaksuga (18%) on ETV-l majanduslikult kasulikum saateid ise teha, kui neid mujalt sisse osta. Samal ajal teadvustab ETV, et väljast tellides finantseeritakse tegelikult kogu Eesti audiovisuaalkultuuri. Mida majandusmees Tõnis Palts siinkohal soovib teha?

See viimane oli üks juhuslikult võetud probleemidest. Hoopis olulisem on aga arengukava juures üldine strateegiline visioon, millele alternatiivi ei ole seni leitud. Nimelt näitab muu maailma meediakogemus, et televisioon on efektiivne vaid siis, kui ta kuulub meediagruppi, kus suurema efektiivsuse nimel kasutatakse samade sõnumite edastamiseks maksimaalsel hulgal erinevaid väljundeid. Soome YLE on taoline meediagrupp, rääkimata BBC-st ja teistest.

ETV ja ER eelarve 1 miljard

Ainuke erinevus eesrindlikest meediaorganisatsioonidest, mis ilmselt jääb alles, on eelarves. Eestis on 60 korda vähem inimesi kui Inglismaal, aga isegi planeeritud ETV ja ER hea eelarve kokku on 350 korda väiksem kui BBC eelarve.

Hea küll. See oli nali. Aga kui võtame YLE eelarve ühe soomlase kohta ja arvestame sinna juurde SKT vahed, peaks ETV ja ER eelarve olema umbes 1 miljard krooni. Kas te ei ole iial mõelnud, et mille kuradi pärast nad niipalju raha oma rahvustelevisioonidesse magama panevad? Tõesti rumalad eurooplased.